

T.C.
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
MÜHÜRÜ

HZ. PEYGAMBER'LE İLGİLİ BAZI
HALK İNANIŞLARININ EL-HASÂİSÜ'L-KÜBRÂ'DAKİ
DAYANAKLARI

125311

Recep TUZCU

125311

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA/2002

**ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI**

**HZ. PEYGAMBER'LE İLGİLİ BAZI
HALK İNANIŞLARININ EL-HASÂİSÜ'L-KÜBRÂ'DAKİ
DAYANAKLARI**

Recep TUZCU

Danışman: Prof. Dr. Ali Osman ATEŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA/2002

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Temel İslâm Bilimleri Ana Bilim Dalı'nda Y Ü K S E K L İ S A N S T E Z İ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof Dr. Ali Osman ATEŞ
(Danışman)

Üye: Doç. Dr. Halife Keskin

Üye: Yrd. Doç. Abdülhalil Alperen

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elamanlarına ait olduklarını onaylıyorum.

21.06/2002

Prof Dr. Mahir FİSUNOĞLU

ÖZET

HZ. PEYGAMBER'LE İLGİLİ BAZI HALK İNANIŞLARININ EL-HASÂİSÜ'L-KÜBRÂ'DAKİ DAYANAKLARI

Recep TUZCU

Yüksek Lisans Tezi: Temel İslâm Bilimleri Ana Bilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Ali Osman ATEŞ

Haziran 2002, 251 Sayfa

Bu çalışmanın konusu, es-Suyûtî'nin el-Hasâisü'l-Kübrâ adlı eserinde yer alan ve halk arasında Hz. Peygamber hakkında yaygın yanlış kanaatler oluşmasına sebep olan bazı rivâyetlerdir. Amacımız, Kur'ân, sahih hadisler ve tarihi gerçeklerle uyuşmayan bu rivâyetleri, aklın ve ilmin prensiplerini esas alarak, hadis metodolojisi çerçevesinde incelemektir. Araştırmamız bir giriş ve üç bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde, Peygamber kavramı, Hz. Peygamber'i konu edinen bilim dalları, hasâis kelimesinin tanımı, hasâis ve delâil türü eserlerin benzer ve farklı yönleri, araştırmaya konu olan eseri tanıtıcı bilgiler üzerinde durulmuştur.

Birinci bölümde, Hz. Peygamber'in doğumundan önceki ve peygamberlik dönemine kadar geçen süreç hakkındaki rivâyetler incelenmiştir. Bu rivâyetlerin çoğunun asılsız olduğunu, bunların Kur'ân'ın Hz. Peygamber'i bir beşer olarak tanıtan açıklamalarına, sahih hadislere, tarihi gerçeklere uygun olmadıkları ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu tür rivayetlerin, Hz. Peygamber'i, diğer peygamberlerle kıyaslarken onu övmekte aşırılığa kaçarak, onun gerçek kimliğinin kaybolmasına, kendisinin insanüstü bir varlık gibi algılanmasına sebep oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

İkinci bölümde, Hz. Muhammed'in peygamberliği döneminde cereyan eden olaylarla ilgili rivâyetler araştırılmıştır. Burada daha çok Hz. Peygamber'in mucizeleriyle ilgili rivâyetler incelenmiştir. Bunların da, Hz. Peygamber'in diğer peygamberlerden daha çok mucize gösterdiğini vurgulamak amacıyla uydurulmuş olduğunu gördük. İlgili rivâyetlerin Ehl-i Kitaptan müslüman olanlar veya Hz. Peygamber'in de Kur'an'da bahsedilen diğer peygamberler gibi mu'cizeler göstermiş olmasını arzu eden bazı kişilerce uyduruldukları kanısına vardık. Bunların bir çoğunun mevzuat kitaplarında yer aldığını da tesbit ettik.

Üçüncü bölümde ise; Hz. Peygamber'in geleceğe dair haberleri araştırma konusu yapılmıştır. Bu rivâyetlerin, ilk asırda ortaya çıkan siyâsi guruplar arasındaki çekişmeler sebebiyle uydurulmuş olduğunu ve bazı hadis âlimlerinin bunların büyük bir çoğunluğunu mevzu kabul ettiklerini görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Peygamber, Rivâyet, Sahih, Uydurma, Hasâis, Delâil.

ABSTRACT**SUPPORTS OF SOME PEOPLE CONVECTIONS THAT ABOUT
THE HOLY PROPHET WITH IN THE HASÂISÛ'L-KÛBRÂ****Recep TUZCU****Master Degrée Thhesis, the Department of the Basic İslamic Sciences****Supervisor: Prof. Dr. Ali Osman ATEŞ****June 2002, 251 Pages**

This issue subject is some rumours about The Holy Prophet with in the Hasâisû'l-Kübrâ written by es-Suyûtf and has caused incorrectly convictions in the Müslim people. Our aim is examine in according to reason, sience prenciple and the hadith's method. This kind of rumours that is conflict with Qur'an and truth rumours and history. Our research consist of introduction and three sections.

In the introduction section is examined prophet concept, brance of sience about Holy Prophet, defination of word Hasâis/ prophet's peculiarities, peculiarity and miracle's books similarities and differences two kind of books and introduced knowladge about the issued book.

In the first section is examined rumours about concerning The Holy Prophet's life since he was born to propethood section. Many this kind of rumours is fiction, conflict historical truth. We reached in this kind of rumours is been extremely prasied Holy Prophet with in the other prophets to be caused his truth indenty to be disappeared and his perception like superhuman in the people.

In the second section is examined rumours especially prophet's miracles in the prophethood life's Holy Muhammed. Some müslims who have been Jewish and Cristian and some people that want to have Holy Prophet's miracles as miracles in the Qur'an as other prophets. We proved these rumours has been taken in the Canard's books.

In the third section, is taken Holy Prophet's future informs. This rumours is proved because of argument of political gurups in the İslâmic first century. We proved that hadit's scohlars accept these rumours that was canards.

Keywords: Prophet, Rumour, Truth Rumour, Canard, Pecularity, Miracle.

İÇİNDEKİLER

JÜRİ ÜYELERİNİN ONAY SAYFASI	II
ÖZET	III
ABSTRACT	IV
KISALTMALAR	VIII
ÖNSÖZ	IX

GİRİŞ

1.1.KONUNUN BELİRLENMESİ VE SINIRLANDIRILMASI	1
1.2.ÇALIŞMANIN AMACI VE ÖNEMİ	2
1.3. KULLANILAN YÖNTEM VE TEKNİKLER	2
1.4. PEYGAMBER KAVRAMI VE HZ. PEYGAMBER	3
1.4.1. Peygamber Kavramı.....	3
1.4.2. Hz. Peygamber ve Onu Konu Edinen İlim Dalları.....	9
1.4.2.1. Hz. Peygamber.....	9
1.4.2.2. Hz. Peygamber’i Konu Edinen İlim Dallar.....	15
1.5. DELÂİL, HASÂİS KAVRAMLARI VE SUYÛTÎ’NİN EL-HASÂİSÛ’L-KÛBRA’SI	19
1.5.1. Delâil ve Hasâis Kelimelerinin Tanımı.....	19
1.5.2. Hasâis ve Delâil Türündeki Eserlerin Farklılıkları ve Benzerlikleri	22
1.5.3. Hasâis ve Delâil Türü Eserlerin Hadis İlimi Açısından Değerleri.....	28
1.5.4. Suyûtî’nin Hayatı ve Kısaca İlimi Şahsiyeti.....	29
1.5.5. el-Hasâisül-Kübra.....	31

BİRİNCİ BÖLÜM

2.1. HZ. PEYGAMBER’İN DOĞUMUNDAN ÖNCEKİ VE DOĞUMU ESNASINDAKİ OLAYLARLA İLGİLİ RİVÂYETLER	35
2.1.1. Hz. Muhammed’in Peygamber Olarak Yaratılan İlk Kişi Olması	35
2.1.2. Hz. Âdem’in, Hz. Peygamber’in İsmi Arşta Allâh’ın Adı ile Birlikte Yazılı Olduğunu Görmesi.....	52
2.1.3. Hz. Peygamber’in İsmi Hz. Âdem Zamanında Yer Yüzünde Okunan	

Ezanda ve Arşta Zikredilmesi..... 58

2.1.4. Hz. Muhammed'in Doğum Zamanının Semitik Kutsal Kitaplarda Bildirilmesi..... 60

2.1.5. Hz. Peygamber'in Soyunun Hz. Âdem'den İtibaren Nikahla Gelmesi 68

2.2. HZ. MUHAMMED'İN DOĞUMUNDAN PEYGAMBERLİĞİNE KADAR GEÇEN

SÜREDE CERYAN EDEN OLAYLARLA İLGİLİ RİVÂYETLER 74

2.2.1. Hz. Muhammed'in Doğduğu Gecede Meydana Gelen Harikulade Haller..... 75

2.2.2. Hz. Peygamber'in Sünnetli Olarak Doğması..... 78

2.2.3. Hz. Peygamber'in Henüz Beşikteyken Ayla Konuşması..... 83

2.2.4. Hz. Peygamber'in Beşikteki İlk Sözünün "Allahü Ekber Kebiran
ve'l-Hamdülillâhi Kesiran" Olması..... 84

2.3. HZ. PEYGAMBER'İN YARATILIŞ OLARAK FARKLİLİĞİNİ VURGULAYAN

RİVÂYETLER..... 86

2.3.1. Hz. Peygamber'in Nübüvvet Mührü..... 87

2.3.2. Hz. Peygamber'in Arkasında Olup Biteni Görüyor Olması..... 93

2.3.3. Hz. Peygamber'in Gözlerinin Uyuduğu Fakat Kalbinin Uyumadığı..... 98

2.3.4. Hz. Peygamber'in Gölgesinin Olmaması..... 102

2.3.5. Hz. Peygamber'in Terinin Parfüm Olduğu..... 104

2.3.6. Hz. Peygamber'in Tuvalete Gittiği Yerin Güzel Kokması ve Atıklarının
Yeryüzü Tarafından Yutulması..... 110

2.3.7. Hz. Peygamber'in İdranın Şifâ Olduğu..... 113

2.3.8. Cehennem Ateşinin Hz. Peygamber'in Kanını İçenin Ancak Sağ Tarafını Yakacağı.. 115

2.3.9. Resûlullah'ın Banyo Yaptığı Suyu İçen Kadına Cehennem Ateşinin Haram Olması.. 117

2.3.10. Resûlullah'ın Cinsel Açıdan Güçlü Olduğu..... 119

2.3.11. Hz. Peygamber'in Yüzünü Sürdüğü Mendilin Yanmaması..... 130

İKİNCİ BÖLÜM

3.1 HZ. MUHAMMED'İN KENDİSİNE PEYGAMBERLİK VERİLMESİNDEN SONRA

ORTAYA ÇIKAN ÖZELLİKLERİ 133

3.1.1. Hz. Peygamber'in Canlı Ve Cansız Varlıklarla İlişkisi..... 133

3.1.1.1 Hz. Peygamber, Emredince Ağacın Koşarak Kendisine Gelmesi ve Yerine Geri
Dönmesi..... 134

3.1.1.2. Hz. Peygamber'in İnleyen Hurma Kütüğünü Sakinleştirmesi.....	139
3.1.1.3. Kesilerek Eti Yenen Koyunun Hz. Peygamber'in Duasıyla Dirilmesi.....	147
3.1.1.4. Hz. Peygamber'in Yavrulamamış Dişi Deveyi Sağması.....	150
3.1.1.5. Hz. Peygamber Yürüdüğünde Yerin Dürülmesi Gideceği Yolun Kısalması.....	152
3.1.2. Hz. Peygamber'in Metafizik Varlıklarla İlişkilerini Dile Getiren Rivayetler.....	155
3.1.2.1. Resûlullah'ın Cinne Karşı Duâ Yapması ve Onlara Karşı Korunmayı Öğretmesi.....	156
3.1.2.2. Hz. Peygamber'in Bir Kadının Şeytan Mûsâllat Olan Oğlunu Ağzına Tükürerek İyileştirmesi.....	160
3.1.3. Hz. Peygamber'in Gök Cisimleriyle İlişkilerini Ortaya Koyan Rivayetler.....	164
3.1.3.1. Hz. Peygamber'in Parmağının İşaretiyle Ay'ın İkiye Ayrılması.....	164
3.1.3.2. Hendek Savaşında İkinci Namazı İçin Güneşin Bekletilmesi.....	176
3.1.4. Hz. Peygamber'in Vefatından Sonraki Hali İle İlgili Rivayetler.....	182
3.1.4.1. Resûlullah'ın Cesedini Toprağın Çürütmeyeceğini Bildirerek Kaftanıyla Defnedilmesini İstemesi.....	182
3.1.4.2. Hz. Peygamber'in Amelinin Kendisine Nâfile Olduğu.....	189

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

4.1. HZ. PEYGAMBER'İN GELECEĞE DAİR VERDİĞİ HABERLER	193
4.1.1. Hz. Peygamber'in Müslümanların Yetmiş Üç Fırkaya Ayrılacağını Bildirmesi.....	197
4.1.2. Hz. Peygamber'in Kaderiye, Mürcie ve Zındıkların Çıkacağı Bildirmesi.....	209
4.1.3. Hz. Peygamber'in Her Asırda Bir Müceddid'in ve Kıyametten Önce Mehdi'nin Geleceğini Haber Vermesi	212
4.1.4. Hz. Peygamber'in Hz. İsa'nın Gökyüzü'nden Kıyamete Yakın Bir Zamanda Yeryüzü'ne İneceğini Bildirmesi.....	225
SONUÇ	233
KAYNAKLAR	235
ÖZGEÇMİŞ	251

KISALTMALAR

b.	: bin.
İ. A.	: İslâm Ansiklopedisi.
MEB.	: Milli Eğitim Bakanlığı.
s.	: Sayfa.
c.	: Cilt.
DEÜİF	: Dokuz Eylül İlahiyât Fakültesi.
a.g.e.	: Adı Geçen Eser.
v.	: Vefatı.
H.z.	: Hazreti.
Krş.	: Karşılaştırınız.
Nşr.	: Neşreden.
r.a.	: Radıyallahü Anhü.
s.a.v.	: Sallâhü Aleyhi ve Sellem.
SÜİF	: Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.
Tah.	: Tahkik.
trs.	: Tarihsiz.
TDV.	: Türkiye Diyanet Vakfı.
bkz.	: Bakınız.
vd.	: Ve devamı.
v.s.	: Ve saire.
İSAM	: İslâmi Araştırmalar Merkezi.
SUY.	: Suyûfî.

ÖNSÖZ

Din ve nübüvvet konusu, insanlık tarihi ile başlamış ve kıyamete kadar insanların ilgileceği bir gerçekliktir. Son ilâhi din olan İslâm'ın tebliğcisi Hz. Muhammed'in VII. asırda başlayan peygamberliği ise; kıyâmete kadar devam edecektir. Tarih içerisinde müslümanlar onun peygamberliğini ispat etmeye çabalamışlar, bunu yaparken de bir takım önemli hatalara düşmüşlerdir. Bazı İslâm karşıtları da, bilinçli olarak Hz. Peygamber'i yanlış tanıtmak amacıyla onun hakkında bir takım yanlış kanaatler oluşturmaya çalışmışlar ve bu maksatla hadis uydurma faaliyetine girişmişlerdir. Ortaya atılan bu asılsız rivâyetler belirli bir süre sonra doğrusu ve yanlış ile anonim bir kanaat haline gelerek İslamî kaynaklara girmeyi başarmıştır.

Araştırmamızda, bu tür yanlışlıklardan bazılarını hadis usulu ilminin ortaya koyduğu kurallar içerisinde incelemeye ve hasâis türü bazı rivâyetlerin değerini ortaya koymaya çalışacağız. Bu açıdan, aşağı yukarı bu tür rivâyetlerin tümünü içeren es-Suyûtî'nin el-Hasâisü'l-Kübrâ adlı eserini çalışmamıza esas aldık. Bu araştırmada incelenen rivâyetlerin halk arasında, Hz. Peygamber hakkında yaygın yanlış bilgi ve kanaat oluşturmuş olması ve es-Suyûtî'nin el-Hasâisü'l-Kübrâ'sında bulunması gözettiğimiz temel hususlardan olacaktır.

es-Suyûtî, el-Hasâisü'l-Kübrâ'sının önsözünde, Hz. Peygamber'in nübüvvet özelliklerine ait en sahih rivâyetleri içermeye ve en geniş çerçeveli olma yönleriyle kitâbını övmüştür. Bu konudaki rivâyetlerin hepsini topladığını, zayıf olanın kuvvetlinin şiddeti ile yok olduğunu ve bunların sahih olanlarını seçtiğini haber vermektedir. Kitâbının, yazarını iddiasında başarılı kılacağını ve hatta kitâbını tenkid edenlerin hüsrana uğrayacağını belirtmiştir. Ancak es-Suyûtî'nin bütün bu ifadelerine rağmen el-Hasâis adlı eserinde, mevzu rivâyetler, isrâiliyât kapsamında yer alan bir takım haberler ve münker nakiller bulunduğu ve bu yüzden tenkide uğradığı bir gerçektir. Hatta kendisi, mevzu nakilleri topladığı el-Leâliü'l-Masnû'a e'l-Ehâdîsi'l-Mevzû'a adlı kitâbında bulunan rivâyetlerden bir kısmını el-Hasâisü'l-Kübrâ adlı eserine almıştır. Bu durum es-Suyûtî'nin kendisinin de bu tür rivâyetler konusunda tezat içinde olduğunu, aslında tam olarak bunların sahih olduğunu kabul etmediğini göstermektedir. Ayrıca burada belirtmeliyiz ki, Hz. Peygamber hakkında halk arasındaki yanlış kanaat ve inanışların, hadis ve siyer kaynaklarındaki bir kısım rivâyetlere dayandığı da bir gerçektir. Günümüzde bu rivâyetlerin isnadını hadis

usûlü metodlarıyla incelemek, metnini Kur'ân ve Sünnet'e, tarihi gerçeklere, akla arz ederek, Hz. Muhammed'in peygamberliği hakkındaki yanlış tasavvurları silmek zarureti açıkça ortaya çıkmaktadır. Çalışma alanımızı sadece hadis kaynaklarıyla sınırlamamız mümkün olmadığı için siyer vs.ilim dallarına ait kitaplara da müracat ederek araştırmaya çalıştık.

Araştırmamız bir giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, peygamber kavramı, Hz. Peygamber'i konu edinen bilim dalları, hasâis kelimesinin tanımı, araştırılan eser hakkında bilgiler, hasâis ve delâil türü eserlerin benzer ve farklı yönleri ele alınmıştır. Birinci bölümde, Hz. Peygamber'in doğumundan önceki dönem ve peygamberliğine kadar geçen süre içinde meydana gelen olaylar ve fizyolojik yapısı hakkındaki rivâyetler incelenmiştir. İkinci bölümde, Hz. Muhammed'in peygamberliği döneminde cereyan eden olaylarla ilgili rivâyetler araştırılmıştır. Üçüncü bölümde ise, Hz. Peygamber'in gelecekte haber verdiği bir kısım rivâyetler araştırma konusu yapılmıştır.

Bu çalışma, Ç.Ü. Araştırma Fonu'ndan SOSBE. 2000 Y.L.: 24 nolu proje ile desteklenmiştir. Katkılarından dolayı teşekkür ederim. Burada konuyu araştırmamı tavsiye eden, çalışmalarım esnasında bana vakit ayırarak tezimin olgunlaşmasında emeği geçen saygı değer hocam Prof. Dr. Ali Osman Ateş'e en içten duygularla teşekkür ederim. Ayrıca araştırmam esnasında fikir ve eserlerinden yararlandığım Doç. Dr. Halife Keskin ve Araştırma Görevlisi Dr. Hayri Kaplan'a, teknik yardımlarından dolayı Araştırma Görevlisi Dr. Muhammed Yılmaz, Arş. Gör. Dr. Asım Yapıcı, Arş. Gör. Ferhat Yılmaz'a ve araştırma esnasında yardımcı dokunan ismini zikredemediğim herkese teşekkürü bir borç bilirim.

Recep Tuzcu

2002 ADANA

GİRİŞ

1.1. KONUNUN BELİRLENMESİ VE SINIRLANDIRILMASI

Bu çalışma, es-Suyûti'nin el-Hasâisü'l-Kübrâ adlı eserinde Hz. Peygamber'in olağanüstü hallerini ve onun çeşitli özelliklerini dile getiren problemleri rivâyetleri imkanlar ölçüsünde tesbit ederek incelemeyi hedeflemiştir. Bu sebeple biz bu çalışmamızda, öncelikle söz konusu eserde nakledilen rivâyetlerin sıhhat durumlarını incelemek durumundayız. Özellikle Hz. Peygamber'e mu'cize türünden atfedilen rivâyetlerle, onun kişisel ve sosyal açıdan konumunu ortaya koyan rivâyetler bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Burada, İslâm inançları açısından Hz. Muhammed'in hem kendisine vahiy gelen bir peygamber, hem de normal bir insan gibi beşerî faaliyetlerini sürdüren bir kimse olarak karşımıza çıktığı hususunu vurgulamak durumundayız. Aslında onun Peygamber olmasının yanı sıra; fizyolojik, biyolojik ve toplumsal açılardan normal bir birey olarak hayatını devam ettirmesi son derece olağan bir durumdur. Bunun böyle olduğu da bizzat Kur'ân'da belirtilmektedir. Ona asıl üstünlük kazandıran husus ise, din dilinde vahiy olarak adlandırılan, Allâh'tan bir takım mesajlar almasıdır. Bununla birlikte Hz. Muhammed'in her açıdan üstün bir insan olduğunu kanıtlamak için adeta ek delillere ihtiyaç duyulmuş, kendisine son derece farklı ve çarpıcı nitelikler yüklenmiştir. Böylece hem müslümanların ona olan sevgi ve saygılarını artırmak, hem de diğer din mensuplarının peygamberlerine göre onu daha yukarı seviyelere çıkarmak gayesi güdülmüştür. Aslında her dinin kendi iç bütünleşmesini sağlaması açısından bu olay sosyo- psikolojik bir realite olarak kendisini hissettirmektedir. Ancak bu durum, söz konusu bu fonksiyonun ötesinde İslâm inançlarıyla uyuşmayan birtakım anlayışların doğmasına da zemin hazırlamıştır. Bu telakkiler zamanla toplum içerisinde kökleşerek yaygınlaşmakta ve halk inanışları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada klasik İslâm inanışları, yani Kur'ân'a ve sahih hadislerle dayanılarak ortaya çıkan dinî yorumlarla, bunlardan beslenmekle beraber daha farklı kaynaklardan da esinlenen geleneksel İslâmî inanışlar olarak adlandırılan halk inanışları arasında bir karşıtlık ve zıtlık, hattâ yerine ve durumuna göre açık ya da gizli bir mücadelenin var olduğunu görmekteyiz. İşte bizim bu çalışmamız, hadis ilmi açısından problemleri değerlendirilen rivâyetleri belli bir usûl ve metodoloji çerçevesinde inceleyerek çözüme kavuşturma gayesini gütmektedir.

Ancak bu hususta çok sayıda rivâyet olduğu için, biz çalışmamızı sadece Celâlüddîn es-Suyûtî'nin el-Hasâisü'l-Kübrâ adlı eseri ile sınırlandırmayı uygun bulduk. Ayrıca burada geçen rivâyetlerin hepsinin de çalışmamızın kapsamında yer almadığını belirtmek durumundayız. Çünkü araştırma kapsamı içerisinde incelediğimiz rivâyetlerin hem el-Hasâisü'l-Kübrâ'da mevcut olmasına, hem de toplumda sözlü kültür çerçevesinde ağızdan ağıza dolaşmasına dikkat etmiş bulunmaktayız. Bu sebeple de, müslümanlar arasında yaygın olarak nakledilen rivâyetleri incelediğimizi kaydetmek istiyoruz. Ayrıca bu eserde mevcut olan ve doğrudan Hz. Peygamber'le ilgili olmayan rivâyetleri araştırmamıza dahil etmediğimizi söylememiz gerekmektedir.

1.2. ÇALIŞMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Yaptığımız araştırmalara göre, eser üzerinde ülkemizde herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Biz bu çalışmayı yapmak sûretiyle, bu eseri tanıtip bu konudaki bir boşluğu doldurmak, burada geçen rivâyetleri tenkîd ve tahlil ederek ilim dünyasına katkıda bulunmak istiyoruz. Amacımız Hz. Peygamber hakkında Halk arasında yaygın olan birtakım yanlış kanaat ve düşüncelerin oluşmasında temel teşkil eden bu rivâyetlerin hadis ilmi açısından değerlerini ortaya koymaktır. Bunu yaparken el-Hasâisü'l-Kübrâ'daki rivâyetleri Kur'ân-ı Kerim, bilimsel veriler ve tarihi gerçekliklere dayanarak yorumlamak yerli geldikçe karşılaştırma, tasvir, hermenötik, semantik ve linguistik tahlillerden de yararlanarak ilmi bir üslup içerisinde eleştirmek istiyoruz. Böylece bu eseri bir taraftan ilim dünyasının dikkatine sunarken, bir yandan da burada ki rivâyetlerin metin ve sened açısından değerlerini sorgulayarak, halkın Hz. Muhammed'e yönelik tasavvurlarının oluşmasına destek sağlayan inanış ve telâkkilerinin kaynağını göstermeyi amaçlıyoruz.

1.3. KULLANILAN YÖNTEM VE TEKNİKLER

Bilindiği gibi ilmi araştırmalarda ilmi sonuçlara ulaşmak için iki temel süreç söz konusudur. Bunlar:

1-Bilimsel güvenilirlik ve geçerlilik ölçülerine uygun olarak verilerin toplanması,

2-Toplanan verilerin yine aynı kriterlere uygun olan metod ve teknikler vasıtasıyla yorumlanmasıdır.

Buna göre biz, bu çalışmada ilgili verileri toplarken "el-Hasâisü'l-Kübrâ"da geçen rivâyetlerin diğer hadis kitaplarında mevcut olup olmadığını, siyer ve tefsir kaynaklarında bu hususlarda ne gibi rivâyetlerin bulunduğunu göz önünde bulundurarak yürüme istiyoruz. Rivâyetleri sened açısından tenkide tabi tutarken hadis usûlü çerçevesinde bir hareket tarzı izleyerek ricâl ve cerh-tadil kitaplarından râvîlerin sika ya da zayıf olma durumlarını tesbit etmeyi amaçlıyoruz. Metin tenkidi yaparken de, bunların Kur'ân'a, ilmi verilere, tarihi gerçeklere uygun olup olmadığını sorgulayarak bir sonuca ulaşmayı hedefliyoruz. Öyleyse bizim buradaki esas metodolojimiz hadis çalışmalarında uygulanan klasik yöntemlerdir. Ancak burada, rivâyetlerin değerlendirilmesinde; semantik, sentaktik ve lenguistik tahlil yöntemlerinden de yararlanacağımızı belirtmek istiyoruz. Bu tür bir yöntem ile araştırmamızı desteklemek istememiz ise son derece doğaldır. Çünkü rivâyetlerin tarihsel süreç içerisinde yayılırken uğrayabileceği anlam kaymaları ve değişiklikleri tesbit edebilmek ancak bu yolla mümkün olabilmektedir.

1.4.PEYGAMBER KAVRAMI VE HZ. PEYGAMBER

1.4.1. Peygamber Kavramı

İncelediğimiz konu Hz. Peygamber'in nübüvveti ile ilgili rivâyetlerin değerlendirmeleri olması sebebi ile peygamber kavramı ve peygamberler hakkında genel bir bilgi vermenin uygun olduğunu düşünüyoruz. Peygamber kelimesi, dilimize Farsça'dan girmiş olup, haber anlamına gelen "peygam / peyâm" ve getiren manasına kullanılan "ber" sözcüklerinden oluşmaktadır.¹ Türkçe'ye peygamber telâffuzu ile geçmiş olan bu söz, "haber getiren" demektir. Arapça'da bunun karşılığında, "Rasûl" ve "Nebî" terimleri kullanılmaktadır. Nebî kelimesi haber getiren, Resûl ise, elçi anlamındadır. Peygamber sözcüğünün tam karşılığı Arapça Nebî kelimesidir. Türçemizde "Yalvaç" kelimesi aynı manaya gelmektedir.²

¹ Semseddin Sami, *Kâmûsu Türkî*, s. 367.

² Ş. Sami, *Kâmûsu Türkî*, s. 1535.

Peygamber, Allâh'ın, buyruklarını insanlara tebliğ etmek üzere vazifelendirdiği kimsedir. Bu sebeple yukarıdaki kelimeler tek başına değil de, Nebîyyullâh, Resûlullâh tarzında Allâh'a (c.c.) izâfe edilerek kullanılır. Arapça'daki 'el' takısı ile kullanılırsa Hz. Peygamber'i ifade eder. Vahiy almak peygamber olmanın ilk şartıdır. Allâh, Peygamberleri insanlar arasından dilediği gibi seçer, kulun bunda bir rolü yoktur. Çalışmakla insan vahiy alamadığı gibi, peygamber de olamaz.

Vahiy kelimesi (v-h-y) fiilinin masdarı olup, lugatte: “gizli konuşmak, emretmek, ilham etmek, imâ ve işaret etmek, acele etmek, seslenmek, fısıldamak, mektup yazmak, revelasyon yapmak” gibi çeşitli manalara gelmektedir.¹ Bu kelime; dini terminolojide “Allâh'ın peygamberlerine vahyi” şeklinde anlaşılır. Bunun hakikatini ancak Allâh bilir, mahiyetini Peygamberler anlayabilir, onların dışındakiler ancak tezahürlerini kavrayabilirler.²

Vahy, vahyi kabul eden, alan için kendisinde asla şüphe bulunmayan, kesin kat'i bilgi veren bir ilim kaynağıdır. Vahyin naklinde ise, artık peygamberin sıdkının ve emanetinin ispatlanması gerekmektedir. Bu ise, peygamberliğini iddia edenin, iddiasında doğru olduğunun tasdik edilmesi ile mümkündür. Allâh'ın, onun elinden bu iddiasına uygun bir takım mu'cizeler ortaya çıkarması gereklidir. Bu durumda o insanın doğru olduğu ortaya çıkacaktır ve peygamberlik iddiasında bulunan diğer insanlardan ayrılmış olacaktır.³

Mu'cize, Allâh'ın kudretinin tek olarak tecelli ettiği, yaratıklarından insan, cin ve meleklerden herhangi birinin kudreti dahilinde olmayan hâdisedir⁴ Zannedildiği gibi, mu'cize, kelime anlamı olarak insanın bir şeyden aciz olması olarak anlaşılabilir da, yaratığın kendisinden aciz olduğu şey değildir. Böyle olursa, yani kulların ondan aciz oldukları kabul edilirse, ona güçlerinin yetmesi de sahîh olur.⁵ Halbuki aciz, kudret taalluk ettiğinde kudretin muktedir olduğu şey de olur. Oysa mu'cize, yaratığın

¹ İbn Mazur, *Lisânu'l-Arap*, XV, 379-382.

² Vahiy hakkında geniş bir bilgi edinmek için Bkz. Cerrâhoğlu, *Tefsir Usulu*, s. 37. Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, V, 4255-4262; Ahmed Naim, *Tecridi Sarih tercemi*, I, 1-23; Gölcük, *Kelâm*, s. 287-291.

³ H. Keskin, *İslâm Düşüncesinde Bilgi Teorisi*, s. 82.

⁴ Gölcük, *Bakillânî ve İnsan Fiilleri*, s. 110; (Bâküllânî, *İcâz el-Kur'an*, s. 288; Bâküllânî, *Kitâb el-Beyân*, s. 8-92'den naklen)

⁵ Gölcük, *Bakillânî ve İnsan Fiilleri*, s. 110 (Bâküllânî, *Kitâb el-Beyân*, s. 9'den naklen)

kudretinin olmadığı olaydır.¹ Kur'ân-ı Kerim, Hz. Nuh'un tufanını,²Hz. Sâlih'in dişi devesini,³Hz. Mûsâ'nın asâ ve beyaz el,⁴ Hz. İsâ'nın hastaları iyileştirmesi⁵ ve ölüleri diriltmesi⁶ gibi mu'cizelerini haber vermektedir.⁷

Mu'cize, peygamberlerde, bir hikmete bağlı olarak bazı olağanüstü haller görülebilir. Mu'cize diye adlandırılan bu olağan üstü şeyler onu ortaya koyan peygamberin hak peygamber olduğunu ispatlar. Fakat hiç bir peygamber Allâh lutfetmedikçe mu'cize gösteremez.⁸

Müşriklerin Hz. Peygamber'den çeşitli vesilelerle mu'cize istedikleri bildirilmektedir. İsrâ sûresi 59. âyetinin nuzûl sebebi olarak, Râzî, Sa'îd b. Cübeyr'den: "Müşrikler, Hz. Peygamber'e şöyle demişlerdir. Şüphesiz sen, senden önce peygamberlerin geldiği ve onların bazısının emrine rüzgarın verildiğini, bazısının da ölüleri dirilttiğini iddia ediyorsun. O halde sende buna benzer bir mu'cize göster." Bunların bu şüphelerine Allâh "Bizi âyetler (mu'cizeler) göndermekten alıkoyan tek şey, öncekilerin bu âyetleri yalanlamış olmalarıdır."⁹ buyurarak cevap vermiştir.¹

Söz konusu âyetin tefsiri konusunda Süleyman Ateş'te şöyle demektedir:

Kur'ân-ı Kerim'de müşriklerin, Hz. Peygamber'den Mekke'de dağları yürütüp ovalar açmasını, ırmaklar fişkirtmesini, bağlar bahçeler yaratmasını, gökten hazineler indirmesini melekleri indirip beraber gezdirmesini, ölüleri diriltip konuşurmasını v.b. isteklerde bulduklarını anlatmaktadır. Yüce Allâh'da "Bizi âyetler (mu'cizeler) göndermekten alıkoyan tek şey, öncekilerin bu âyetleri yalanlamış olmalarıdır. Nitekim Semûd kavmine, açık bir mu'cize olmak üzere dişi deve vermiştik. Onlar ise, (bu deveyi boğazladılar ve) bu yüzden zalim oldular. Oysa biz âyetleri ancak korkutmak için

¹ Gölcük, *Bakillâf ve İnsan Fiilleri*, s. 110.

² 11. Hûd, 36-38; 23. el-Mü'minun, 23-30.

³ 26. Şuarâ, 154-158, 11. Hûd, 64-68; 7. el-Âraf, 73; 54. el-Kamer, 27-31; 93. eş-Şems, 13-14.

⁴ 7. el-Âraf, 103-126; 20. Taha, 43-70; 26. eş-Şuarâ, 29-49.

⁵ 3. Âl-i İmrân, 49.

⁶ 5. el-Maide, 110.

⁷ Mu'cize'nin Kelam ilmi açısından değerlendirilmesi için Bkz.: . M. S. Yazıcıoğlu, *Le Kelam et Son Role Dans la Societe Turco-Ottomane*, Edition Ministere de la Culture, Ankara 1990, s.138-145.

⁸ Aydemir, *İslâmî Kaynaklara Göre Peygamberler*, s. 3.

⁹ İsrâ, 59.

göndeririz."² buyurarak, müşriklerin istediği mu'cizeyi neden göndermediğini açıklamaktadır. Buna göre daha önceki milletler de mu'cize istemişlerdir, fakat mu'cizeleri gördükten sonra da yalanlamışlar, bu yüzden cezalandırılmışlardır. Semûd kavmine de ap açık, ibret dolu mu'cize olarak deve verilmiş, yine yalanlamışlar, deveye haksızlık etmişlerdir. Allâh, mu'cizeleri korkutup uyarmak için gönderir. Mu'cizeleri gördükleri halde yalanlayanlar cezalandırılır. Mekke halkının istedikleri mu'cizeler, işte bu yüzden gösterilmemiştir.³

İlk Peygamber Hz. Âdem ile Son Peygamber Hz. Muhammed arasında bir çok peygamber gönderilmiştir. Bunlardan 25 tanesinin, ismi Kur'ân'da geçmektedir. Kur'ânda adları geçmekle birlikte, Lokman, Üzeyr ve Zülkarneyn'in peygamberlikleri konusunda ihtilaf edilmiştir. Kur'ân'da Peygamberlerden bazıları hakkında bilgi verildiği halde, onlardan bir kısmından söz edilmemektedir.⁴ Buradan da anlaşılacağı üzere peygamberlerin sayısı hakkında kesin bir bilgiye sahip değiliz. Ancak bazı hadis kaynaklarında yüz yirmi dört bin (124000) civarında peygamber gönderildiği nakledilmektedir.⁵

İslâm âlimleri, Arapça Resûl ile nebî kelimelerinin terim olarak ayrı şeyler ifade ettiğini söyleseler de; bunu kesin çizgilerle ayırmak mümkün değildir.⁶ Bu iki kelimenin anlamlarının farklı olduğunu söyleyen âlimlere göre Resûl, Allâh'ın kendisine vahyettiklerini tebliğe memur ederek, kendisine yeni bir şeriat verdiği kimsedir.⁷ Nebî ise; gerek tebliğe memur olsun, tebliğe memur olmasın, Allâh'ın seçtiği, kendisine vahyettiği, kendine ait bir müstakil bir şeriatı olmayıp önceki şeriatla amel eden insanlara bunu izah eden kimsedir.⁸

¹ Râzî, *Tefsir*, XX, 187 (Terceme, XIV, 516-517), Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, XV, 134; İbn Kesir, *Tefsiri'l-Kur'âni'l-Âzîm*, V, 87-88; krş. M. Yılmaz, *Hadis Açısından Fahreddin er-Râzî'nin Tefsiri-i Kebîr'i Üzerine Bir İnceleme*, s.72.

² 17. İsrâ, 59.

³ S. Ateş, *Yüce Kur'ân'ın Tefsiri*, V, 228.

⁴ 23. Mü'min, 78.

⁵ A. b. Hanbel, *Müsned*, V, 226.

⁶ Gölcük, *Kelâm*, 273.

⁷ Taftazânî, *Şerhu'l-Makâsîd*, VIII, 5-6; İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, XI, 281-285.

⁸ Gölcük, *Kelâm*, s. 274; İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, XV, 302-303.

Peygamberlerin kendilerine ait özellikleri vardır. Allâh onları insanların içinden seçip görevlendirmiştir.¹ Kur'ân'ın bildirdiğine göre, onlar da yer içer ve sokaklarda bizim gibi dolaşırlar². Diğer bir âyette de, peygamberlerin erkek ve şehirli oldukları ifade edilmiştir.³ Fakat bu konudaki görüşe katılmayan Eş'arî âlimleri, Hz. Havvâ, Hz. İbrâhim'in eşi Sâre, Hz. İsmâil'in annesi Hacer, Hz. Mûsâ'nın annesi, Firavunun eşi Asiye ve Hz. İsâ'nın annesi Hz. Meryem'den oluşan altı kadının peygamber olduğunu belirtmişlerdir.⁴ Elmalılı, peygamberlerin şehirli olmaları onların medenî oluşlarıyla ilgilidir, demektedir.⁵ Kur'ân'da kullanılan "Kurâ" kelimesi⁶ toplu yaşanan yer anlamındadır. Bu sözün anlamı içine köyler de girmektedir. Nitekim Arapça'daki "Karye" kelimesinin anlamı, köy demektir. Kur'ân'da geçen "Kurâ" kelimesi⁷ ile kastedilen, insanların yerleşim bölgesi olan yerdir.⁸

Peygamberleri diğer insanlardan ayıran bir takım özellikler vardır. Konumuzla ilgili olması açısından bunlara kısaca değinmek istiyoruz. Ehl-i Sünnet anlayışına göre bu sıfatlar şunlardır:

a) *Sıdk*: Doğruluk demektir. Yalan söylememek, konuştuğunda doğruyu söylemektir. Hiç bir peygamber, hayatını kaybedeceğini bilse bile yalan söylememiştir. Bu sıfatın zıddı yalancılıktır.

b) *Emanet*: Güvenilir olmak demektir. Zıddı ihanettir. Düşmanına karşı da olsa peygamberler güven duygusunu hiçbir davranışlarında zedelememişlerdir. Bu konuda Hz. Muhammed'e, kendi düşmanları "el-Emin" sıfatını vererek, onu "Muhammedü'l-Emin" diye çağırılmışlardır.

c) *Tebliğ*: Bildirmek, ulaştırmak anlamına gelmektedir. Peygamberler, vahiy kendi aleyhlerine dahi gelse bildirmek zorundadırlar. Peygamberlerin görevinin esasını teşkil eden tebliğ, Allâh'tan aldıkları vahyi yaşayarak ve açıklayarak anlatmalarınıdır.

¹ 3. Ali İmran, 164

² 29. Furkan 7.

³ 10. Yusuf, 109.

⁴ Gölcük, *Kelâm*, s. 278.

⁵ Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, IV, 2936-2937.

⁶ 6. En'âm, 92.

⁷ 12. Yusuf, 109; 28. Kasâs, 59; 42. Şuarâ, 17; 6. Enam, 93-131.

⁸ Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, IV, 2936-2937.

d) *Fetânet*: Keskin zekâ, süratli anlayış ve kuvvetli sezgi gücüne sahip olmak demektir ki, zıddı gabâvet'tir. Bönlük, kıt akıllılık, anlayışsızlık, kalın kafalılık, zihni tutukluktur. Bazı yüksek mevki sahiplerinde bile bulunabilen bu düşük sıfatlar, peygamberler için büyük bir eksikliklerdir. Hitap ettikleri topluluklar içinde peygamberlerden daha zeki, daha akıllı ve daha kavrayışlı bir kimse bulunmamaktadır.

e) *İsmet*: Kelime anlamı korumaktır. Bu özellikle sıfatlanan kişiye ma'sûm denilir. Peygamberler ma'sûmdurlar ve hiçbir günah işlemezler. Peygamberlerin dışında hiçbir insan bu özelliğe sahip değildir. Diğer insanların günah işlemeleri doğaldır ve fakat işlediklerinde Allâh'tan af dilemeleri gerekmektedir.¹

Aslında Ehl-i Sünnet ve Şî'a arasında bu konuda fazla bir fark olmamakla birlikte, Şî'a mezhebine mensup âlimler on iki imamın masumiyeti konusundaki görüşlerini ispat için, ismet sıfatı üzerinde daha bir önemle dururlar. Şî'a için peygamberlerin en önemli özelliği ismet inancıdır. Onlara göre, yalnızca peygamberler değil bütün imâmlar da ma'sûmdur. Bu ismet, onlar hakkında vacibtir. İsmet, büyük olsun küçük olsun bütün günahlardan ve isyanlardan münezzehe olur. Öyle ki, peygamberler ve imamlar günahlardan, hata ve nisyandan / yanlışlıkla veya unutarak yerilecek bir fiili yapmaktan beridirler.²

Yukarıda da belirtildiği gibi, peygamberlerin normal insanlardan farklı yönleri ve üstünlükleri bulunmaktadır. Bunun sebebi, onların, ilâhi vahye mazhar olmaları ve insanlara örneklik yapacak şekilde Allâh tarafından seçilmiş olmalarıdır. Fakat bu onların birer insan olduğu gerçeğini ortadan kaldırmamaktadır. Onların bu farklı özellikleri, onlara insanüstü özellikler kazandırmamakta; bilakis gerçekten insana yakışan hayatı yaşamada bizlere örnek olan şahsiyetler olarak onları değerlendirmemiz ve görmemiz gerekmektedir.

¹ A. Saim Klavuz, *İslâm Akaidi*, s. 137-141.

² H. Keskin, *Kendi Kaynakları Işığında Şia İnanç Esasları*, s.124-128.

1.4.2. Hz. Peygamber ve Onu Konu Edinen İlim Dalları

1.4.2.1. Hz. Peygamber

Kur'ân'ın bildirdiğine göre İslâm Peygamberi Hz. Muhammed, nebîlerin sonuncusu olup kendisinden sonra artık peygamber gelmeyecektir. Kur'ân-ı Kerîm bunu şu şekilde ifade etmektedir: "O, Allâh'ın elçisi ve peygamberlerin sonuncusudur"¹ İlahî vahiy onunla son bulmuş olup, O, ahlâkî açıdan mükemmelliğin en güzel örneğidir. Burada hemen kaydetmeliyiz ki, yukarıda üzerinde durduğumuz bütün peygamberlere ait ortak özellikler Hz. Peygamber'de de mevcut bulunmaktadır Burada konumuza ışık tutması açısından Kur'ân'ın Hz. Peygamber hakkında vermiş olduğu bazı imajlardan söz etmek istiyoruz:

a) Peygamberliğine İmân Edilmelidir:

Peygamber'e imân konusu, Kur'ân'ın çeşitli âyetlerinde dile getirilmiştir. Nisâ suresinde: *"Ey imân edenler ! Allâh'a, Peygamberi'ne, Peygamberine indirdiği Kitâb'a ve daha önce indirdiği kitâba imân ediniz. Kim Allâh'ı meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve kıyâmet gününü inkar ederse, tam manasıyla sapıtmıştır"*² buyurulmaktadır. Bir başka âyette ise: *"...Öyle ise Allâh'a ve kendisi de Allâh'a ve O'nun sözlerine inanan Ümmî Peygamber Rasûlüne- imân edin ve ona uyun ki, doğru yolu bulasınız"*³ buyurulmaktadır. Diğer bir kısım âyetlerde de, *"Allâh'a ve Peygamberine imân ediniz"*⁴ emri tekrar edilmektedir.

Hz. Peygamber'e imân etmeyi emreden bu âyetlerden anlaşıldığına göre Allâh, kullarının, Resûlünü yakından tanımalarını, onun şahsiyetine güven duyarak yaptıklarını ve söylediklerini benimsemelerini istemiştir.

b) Hz. Peygamber'e İtâat Edilmelidir:

İmân etmenin tabîî bir sonucu olan Hz. Peygamber'e itâat, her yönü ile O'nu örnek almak demektir. Kur'ân-ı Kerîm'in birçok âyetinde Rasûlullâh'a itâat emredilmektedir. Yüce Allâh, daha önceki kavimlerin kendilerine gönderilen

¹ 33.Ahzab, 40.

² 4. Nisâ, 136.

³ 7.A'raf, 158.

⁴ 57. Hadid, 7.-28.; 64. Teğabûn, 8.

peygamberlere uymamalarını çeşitli kıssalarla anlatarak müslümanların bu konuda aynı hataya düşmemelerini istemektedir. Nitekim çeşitli vesilelerle bir çok âyette: "*Allâh'a da Peygambere de itâat edin!*"¹ veya "*Allâh'a ve Peygamberi'ne itâat ediniz*"² buyurulmaktadır. Yine mü'minlerin, inançlarını ifade eden sözlerine yer verilirken: "*Onlar: işittik ve itâat ettik dediler*" buyurulmuştur³.

c) Hz. Peygamber'in Sünneti'ne Uyulmalıdır:

Yüce Allâh, Hz. Peygamber'i, kendisine indirilen ayetleri müslümanlara tebliğ ve tebyin etmekle vazifelendirdiği gibi, müslümanlara da ona uymayı ve gösterdiği yoldan yürümeyi emretmiştir. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de bu konuda şöyle buyurulmuştur: "*Rasûl'ün size verdiklerini alınız ve nehyettiği şeylerden de çekiniz.*"⁴, Yine Kur'ân, Hz. Peygamber'in müslümanlara iyiliği emredip, onları kötülükten nehyettiğini, iyi olan şeyleri onlara helâl kılıp, kötü olan şeyleri de yasakladığını haber vermektedir.⁵, Yüce Allâh bir başka ayette de, açık bir şekilde müslümanlara, Allah'a ve Resûlüne itaat etmeyi emretmektedir: "*Allah'a ve Resûl'e itaat ediniz*"⁶ "Kim Resûl'e itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur."⁷

Kur'ân-Kerîm, Hz. Peygamber'in Sünnet'ine uymayı Allâh'ı sevmenin ölçüsü olarak kabul etmiştir. Nitekim konuyla ilgili bazı âyetlerde şöyle buyurulmaktadır: "*De ki: Eğer Allâh'ı seviyorsanız bana uyunuz ki, Allâh da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın...*"⁸ "*Allâh'a ve Rasûlüne uyun ki doğru yolu bulasınız*"⁹

d) Hz. Peygamber Çok Sevilmelidir:

İnsanın ilgi duyduğu her şeyi sevmesi doğaldır; ancak, sevgide önceliklerin tayini ile ifrata kaçmama noktalarına titizlikle dikkat edilmelidir. Sevgi önceliğinde; Allah sevgisi birinci sırada, peygamber sevgisi ikinci sırada, vatan sevgisi de üçüncü

¹ 3. Ali İmran, 32-132.; 4 Nisâ, 59.; 5. el-Maide, 92.; 8. Enfâl, 20.-46.; 24. Nur, 54.-56.; 47. Muhammed, 33.; 58. Mücadele, 13.; 64. Teğabün, 12.

² 3 .Ali İmran, 32-132.; 4 Nisâ, 59.; 5. el-Maide, 92.; 8. Enfâl, 20.-46.; 24. Nur, 54.-56.; 47. Muhammed, 33.; 58. Mücadele, 13.; 64. Teğabün, 12.

³ 2. Bakara, 285.

⁴ 59. Haşr, 7.

⁵ 7. A'raf, 156.

⁶ 3. Ali İmran, 32

⁷ 4. Nisâ, 80. Krş. Talat Koçyiğit, *Hadis Usulü*, s. 19.

⁸ 3. Ali İmran, 31.

⁹ 7. Araf, 158.

sıradadır. Bundan sonrakileri sıralama ise, kişilerin takdirine bırakılmıştır. Buna göre Hz. Peygamber, sevgi dünyamızın baş köşesine oturtulmalıdır. Nitekim Kur'an'da: "*De ki: Eger Allâh'ı seviyorsanız bana uyunuz ki Allâh da sizi sevsin ve günâhlarınızı bağışlasın!*" buyurulmaktadır. Burada kaydetmemiz gerekir ki, Allah ve Peygamber sevgisi diğer bütün sevgilerin önünde gelir.¹ Hz. Peygamber'i nasıl seveceğimiz konusunda ise şu âyet mühim bir noktaya işaret etmektedir: "*Peygamber, mü'minlere kendi canlarından daha sevgilidir. Zevceleri de, onların anneleridir*".² Bu duruma Peygamberimiz de işaret ederek: "*Nefsim kudret elinde olan Allâh'a yemin olsun ki, Ben, kendisine; babasından, evladından ve bütün insanlardan daha sevgili olmadıkça sizden hiç biriniz imân etmiş olmazsınız*"³ buyurmuşlardır.

Sevgide aşırı gitmekten de kaçınmalıyız. Çünkü tarih boyunca bir çok toplumlar önderlerini sevmekte aşırılığa kaçarak, onları putlaştırıp ilahlılaştırmışlar ve bu yüzden helak olmuşlardır. Bu yüzden yüce Allâh bizleri uyararak, kimi kimden daha çok seveceğimizi Kur'ân- Kerîm'de haber vermektedir. Buna göre, ilk önce Allâh sevgisi, sonra peygamber sevgisi zikredilmektedir. Yine Cenâb-ı Hak, peygamberler de dahil hiç bir varlığı kendisiyle eş seviyede sevmemizi istememektedir. Bu konudaki bir âyet şöyledir: "*De ki: Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, hısım akrabanız, kazandığınız mallar, kesada uğramasından korktuğunuz bir ticaret ve hoşunuza giden evler, size Allâh'dan, Peygamber'inden ve onun yolunda cihad etmekten daha sevgili ise, artık Allâh'ın emri gelinceye kadar bekleyin. Allâh fasıklar topluluğunu hidâyete erdirmez.*"⁴ Ayette sevgi önceliğinde Allâh sevgisi birinci sırada, peygamber sevgisi ikinci sırada ve vatanı savunma üçüncü sırada zikredilmektedir.⁵ Sonuç olarak belirtmek gerekirse, her şey kendi gerçeği içinde sevilip değerlendirilmelidir. Böylece hem sıralamada hata yapmamış, hem de taşkınlıklara yol açmamış oluruz.

e) Hz. Peygamber Örnek Alınmalıdır:

İnsanın, kendisini şekillendirebilmesi için mutlaka bir örnek gereklidir. Ayrıca bunu kendi kendine yapmaya çalışan insanların bu konuda ne kadar başarılı olacaklarını kestirmek oldukça güçtür. Ne var ki herkes kendi çap ve kapasitesi ölçüsünde şekillenip

¹ Yardım, *Peygamberimiz'in Şemâîli*, s.11.

² 33.Ahzab, 6.

³ el-Buharî, *İmân*, 8.

⁴ 9. Tevbe, 24.

⁵ Yardım, *Peygamberimiz'in Şemâîli*, s.10.

bir şey olma durumundadır. Bu yüzden herkesin kendisine örnek edineceği bir modelin bulunması gerekmektedir. Bu örnek alınacak şahıs Kur'ân dilinde *üsve* kelimesiyle ifade edilmiş ve bu kimsenin Hz. Peygamber olması istenmiştir. Kur'ân-ı Kerim'de bu konu ile ilgili âyette şöyle buyrulmaktadır:

*"Allâh'a ve âhiret gününe ümit besleyip de Allâh'ı çok zikreden sizler için, Resûlullâh'da güzel örnekler vardır"*¹

Yukarda kaydettiğimiz âyette iki incelik dikkati çekmektedir. Şöyle ki; her insan bir örnek alma ve ideal bir örneğe göre kendini şekillendirme ihtiyacını duymayabilir. Bu gerçekten hareketle, *sizler için* ifadesi bir genelleme değil de, *"Allâh'a ve ahiret gününe ümit besleyip de Allâh'ı çokça zikreden sizler için"* şeklinde bir kayıdla sınırlandırılmıştır. Bu sıradan bir insan değilde, farklı bir insan olmak isteyenler için anlamına gelir. Yani yücelmek isteyenler onu örnek almak zorundadır.²

f) Hz. Peygamber Âlemlere Rahmet Olarak Gönderilmiştir:

Rahmet, kelime olarak: esirgeme, koruma, acıma, şefkat gibi anlamlara gelmektedir. Kurumuş çatlama toprak için yağmur ne ise; insanlığa da Hz. Peygamber odur.³

Kur'ân-ı Kerim'de bu hususta: *"Biz seni, ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik"* buyurulmuştur⁴. Bu âyetin tefsiriyle ilgili olarak Hamdi Yazır şunları kaydetmektedir:

"Seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik-yani ya Muhammed başka bir sebep için değil, ancak bütün âlemlere ve özellikle akıl sahibi âlemlerine merhamet ettiğimiz için, veya başka bir halde değil, ancak âlemlere bir rahmet olarak Rasûl gönderdik; risâletin bütün insanlığa ilâhî bir rahmettir veya sen bir rahmeti ammesin ki, bütün akıl sahibi âlemlerine, o salâh ve kurtuluş yolunu göstereceksin, dünya ve ahirette saadet sebebi olan dini sen ta'lim edeceksin ve bütün âlem bundan yararlanacaktır. Artık vay o bedbahtlara ki bu rahmetten kaçınırlar ve bu nura karşı göz yumarlar."⁵

¹ 33. Ahzab, 21.

² Geniş bilgi için Bkz. Yardım, *Peygamberimiz'in Şemâili*, s. 11-12

³ Yardım, *Peygamberimiz'in Şemâili*, s.12.

⁴ 21. Enbiyâ, 107.

⁵ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, V, 3375.

g) Hz. Peygamber'in Adı Anılınca Salâvât Getirilmelidir.

Klasik anlamda salât; Allâh'dan rahmet, meleklerden istiğfar ve mü'minlerden duâ anlamına gelir.¹ Yüce Allâh, Kur'ân-ı Kerîm'inde Hz. Peygamber'e salavât getirilmesini emretmektedir. Bu sebeple müslümanların, hayattayken Resûlullâh'a (sav) karşı göstermiş oldukları saygılı davranışı, kendisi vefat ederek dünyadan ayrıldıktan sonra da, aynı şekilde sergilemeleri gerekmektedir.

Kur'ân-ı Kerîm'de bu konuda: "*Allâh ve melekleri, Peygamber'e çok salât ederler. Ey mü'minler! Sizler de onlara selavât getirin ve en iyi şekilde selam verin*" buyrulur, mü'minlerin Hz. Peygamber'e selâtü selam getirmeleri emredilmektedir.² Bu yüzden, Hz. Peygamber'in adı bir toplulukta anıldığında, selavât-ı şerife getirmek mü'minlerin üzerine vacib olmuştur. Salavât getirmenin çeşitli formülleri vardır. En yaygın selavâtı şerife: "*Allâhümme salli 'alâ Muhammedin ve 'alâ âl-i Muhammed*" dir ki bunun anlamı: Allâhım! Hz. Muhammed'e ve onun âlesine selât ve selâmet et! demektir.³

ğ) Hz. Peygamber'in Ümmî Olması:

Ümmî olmak, anasından doğduğu gibi kalıp okuma yazma öğrenmemiş, mektep medrese yüzü görmemiş, bir hocadan ders almamış kişi anlamına gelmektedir. Bu husus Rûlullâh'ın seçkin özelliklerinden birisi olup, Hz. Peygamber, Kur'ân-ı Kerim'de *Ümmî Peygamber* diye sıfatlanmıştır. Bu konudaki âyetler şöyledir:

"*Yanlarındaki Tevrat ve İncil'de yazılı buldukları o elçiye, o ümmî Peygamber'e uyanlar (var ya), işte o Peygamber onlara iyiliği emreder, onları kötülükten meneder, onlara temiz şeyleri helâl, pis şeyleri haram kılar. Ağırıklarını ve üzerlerindeki zincirleri indirir. O Peygamber'e inanıp saygı gösteren, ona yardım eden ve onunla birlikte gönderilen nûr'a (Kur'ân'a) uyanlar var ya, işte kurtuluşa erenler onlardır. De ki: Ey insanlar! Gerçekten ben sizin hepinize, göklerin ve yerin sahibi olan Allâh'ın elçisiyim. Ondan başka tanrı yoktur, o diriltir ve öldürür. Öyle ise Allâh'a ve kendisi de Allâh'a ve O'nun sözlerine inanan ümmî Peygamber Resûlü'ne iman ederek ona uyun ki, doğru yolu bulalım.*"⁴

¹ Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, V, 3910.

² 33.Ahzab, 56.

³ Salavâtı şerife hakkında geniş bilgi için Yazır, *Hak Dili Kur'ân Dili*, V, 3923-3924.

⁴ 7.Araf 157.-158.

Fakat bazı batılı düşünürler Hz. Peygamber'in okuma yazma bilmediği ve ümmî olduğunu kabul etmemekte ve Hicaz bölgesinde yaşayan Yahudi ve Hıristiyanlardan onların kitaplarını okuyarak peygamberlik iddiasında bulunduğunu ileri sürmektedirler¹.

Bu ayetlerle ilgili olarak Hamdi Yazır şunları kaydetmektedir: " Onlar öyle kimselerdir ki, o Resûle, o nebiyyi ümmîye isteyerek uyacaklar. İleride kitabı mahsus ile göndereceğimiz akıllı olanlara göndereceğimiz tebliğci, okur yazar olmadığı halde öncesinin ve sonrasının ilmini bilip, her şeyi ümmetine haber verecek o ümmî peygambere, böyle harikul'ade evsaf ile mümtaz o mu'cizeler sahibi Hâtemü'l-Enbiyâ'ya cân-û gönülden tâbi olup, i'tikâdda, sözünde ve fiilinde arkasından gidecekler.

Ümmî ismi mensubunda üç nisbet muhtemeldir:

1-*Ümm* nisbetidir ki sanki anasından doğduğu hal üzere kalmış, fitratı asliyesine sonradan kazanma bir değişiklik olmamış mefhumu ifade eder.

2-*Ümmeti Arab'a* mensub olmak demektir ki, *انا امة لا محسب ولا نكسب* misdakınca Arablar, hesap ve kitab bilmez bir cemaat olmakla ma'ruf idiler.

3-*Ümmü'l-kurâ'ya* mensub, ya'ni Mekke'li demektir. Bu üç nisbetin üçünde de ümmî, okuyup yazmaya uğraşmamış ma'nasına vasıftır. Ümmîlik alelâde kimseler hakkında âdeten ilim eksikliği ifade eden bir sıfatı noksan iken, bir ümmî'nin okuyup yazanlardan fazla âlim olması Allah tarafından âdetin hilâfına olarak, çalışmaksızın, mevhub (Allah vergisi) bir kemâli fitriyeye delâlet eder. Kemâlâtı ilmiyye ve ameliyyi, okuyup yazanları aciz bırakan bir peygamber hakkında her türlü şüpheyi kat'eden ve onun doğrudan doğruya Allâh tarafından gönderilmiş bir peygamber olduğunu ispat eden bir sıfat-ı kemâl, yani bir mu'cizedir. Bu yönden *الرسول النبي الامي* vasfı " o risâlet ve nübüvveti bedihî sahib mu'cize" demenin daha belîğidir. Nitekim Türk şairi Fuzulî:

"Bakî mu'cizelere ne hacet vasf-ı hak isbatma;

Cahil iken el, senin ilmin yeter burhan sana"

beytiyle bu durumu dile getirmiştir. O Resûl-ü Nebiyyi ümmî ki, senin kavminden onun zamanında gelecek olan Ehl-i Tevrât ve İncil, yanlarındaki Tevrât ve İncil'de yazılmış bulacaklar -isim ve evsâfiyla onun o olduğunda vicdanları şekketmeyecek ."¹ Fahrüddîn er-Râzî, Hz. Peygamber'in mu'cizelerini iki kısma ayırmakta ve Hz. Peygamber'in zâtından ortaya çıkan mu'cizelerin en üstününün, onun herhangi bir hocadan ders

¹ bkz. W. Montgomery Watt, *Muhammed Prophet and Statesman*, s.39-40, Oxford University Press London Oxford New York-1974.

almamış, herhangi bir kitaptan okumamış, hiçbir ilim meclisinde bulunmamış ümmî bir insan olması olduğunu söylemektedir. Çünkü o dönem Mekke'si alimler şehri olmadığı gibi, Hz. Peygamber de bir ilim elde etmek amacıyla Mekke'den ayrılmamıştır.²

Şurası kayda değer önemli bir husustur ki, Resûlullâh'ın ümmî oluşunu ifade eden bir tür salavât şekli olan *Salât-ı Ümmîyye*'yi Ramazan'da terâvîh namazlarında ve diğer bazı dini merasimlerde cemaat hep bir ağızdan söylemektedir. Ayrıca okur yazar olmamak bir insan için eksikliklerdir. Fakat okuyup yazanları bilgi ve davranışları ile aciz bırakan Hz. Peygamber için bir üstünlük ve mükemmelliktir. Aynı zamanda Onun Allâh tarafından bilgilendirildiğini belgeleyen bir mucizedir.³

1.4.2.2. Hz.Peygamber'i Konu Edinen İlim Dalları

Konusu, doğrudan Hz. Peygamber'i anlatmak olan ve Resûlullâh Efendimizin bir tek yönünü kendisine konu edinen ilim dalları şunlardır:

a-Hadis, b-Siyer, c-Meğâzî, d-Şemâil, e-Delâil ve Hasâis.

Esâsen bu ilim dallarının hepsi Hadis'ten doğmuştur.⁴ Bunlar, zamanla Hadis'ten ayrılarak müstakil bir dal hâline gelmiş, muhtevâları zenginleşmiş ve hepsinin ortak tarafları yanında ayrı ayrı literatürleri oluşmuştur.

a-Hadis:

Arap dilinde, Hadis; "yeni şey, sonradan olan, bir şeyin baş tarafı, haber ve söz" gibi manalara gelmektedir.⁵ Sonradan, Peygamberimize ait söz, fiil, tasvîb-takrîr ve sıfatlara isim ve ıstılah olmuştur. Türkçe'de Hadis denilince Peygamberimizin sözleri anlaşılmaktadır.⁶ Kur'ân-ı Kerim'deki kullanışları, hattâ hadis metinleri içinde geçen şekilleri ile ele alındığında Hadis teriminin oldukça zengin bir mânâ genişliğine sâhip olduğu görülür. Ancak, bir ilim dalının adı bahis konusu edildiği zaman Hadis kelimesi

¹ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, IV,2297-2298.

² Râzî, *Tefsir*, XV, 25-26 (Ter. XI, 108); krş. Yılmaz, Hadis Açısından Fahreddin er-Râzî'nin *Tefsir-i Kebir'i Üzerine Bir İnceleme*, s. 71.

³ A Yardım, *Peygamberimizin Şemâli*, s 13

⁴ A. Yardım, *Peygamberimizin Şemâli*, s. 19

⁵ İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, VI, 131

⁶ Koçkuzu, *Hadis ilimleri ve Hadis Tarihi*, s.13.

özel bir hüviyyet kazanmış olmaktadır. Bu özel duruma göre, Hz. Peygamber'in söz, fiil, sıfat ve takrirlerine âit haberlere hadis denmiştir. Bir başka ifade ile, bu haberlerin sözle tesbit edilmiş şekline hadis adı verilmiştir. Hadis, bir bakıma "Peygamber bilgisi" anlamına geldiği için, Peygamber efendimiz'in söz, fiil, tavır ve davranış olarak herhangi bir yönü hakkında bilgi veren yazılı ifadeler Hadis olma vasfını kazanmış olmaktadır. Bu sebeble de, ashâb, tâbiûn ve etbâu't-tâbiin denilen ilk üç İslâm neslinin Hz. Peygamber hakkında nakletmiş oldukları görgü ve duygu mahsulü bilgiler, hep Hadis olarak adlandırılmıştır.¹

Ana bilim dalı olarak Hadis'in konusu ise, beş ana gurupta toplanmaktadır:

- 1) Hz. Peygamber'in şahsiyeti.
- 2) Hz. Peygamber'in hadisleri.
- 3) Hz. Peygamber'in hadislerinin gelecek nesillere intikâl ettirilmesi (rivâyet).
- 4) Hz. Peygamber'in hadislerini gelecek nesillere intikâl ettiren şahısların kimlikleri (râvîler).
- 5) Hz. Peygamber'in hadislerinin kitaplaştırılması (mervi).

İşte bu beş ana konu etrâfında ilk devirlerden itibaren çok titiz çalışmalar yapılmış ve zengin temel kaynaklar oluşmuştur. Burada, hadis ilminin çeşitli meseleleri ve bu ilmin kaynakları konusuna hiç girmeden diğer ilim dallarına geçmek istiyoruz.

b-Siyer

Yürüyüş, gidiş anlamına gelen sîret kelimesinin çoğulu olan siyer, Hz. Peygamber'in doğumu ile vefâtı arasında geçen 63 senelik hayatını anlatan bir ilim dalıdır.² Terim olarak, Peygamber efendimizin biyografisi (terceme-i hâli)'dir. Siyer, Târih ilminin bir koludur. Bu sebeple, Siyer yazarları hep tarih ilminin metodunu kullanırlar. Zaman bakımından, Hz. Peygamber'in doğumunun öncesine rastlayan olayların bir değerlendirmesi ile başlar ve 632 yılını tâkip eden olaylarla bağlantı kurularak biter. Hz. Peygamber'in doğumu, çocukluğu, gençliği, evliliği, peygamberliği, hicreti, Medine'deki hayatı, hastalığı, vefâtı ve sonrası cereyan eden hadiseleri tesbît edip inceler. Bu zaman dilimine "Asr-ı Saâdet", öncesine "Cahiliye", sonrasına "Hulefâ-yı Râşidîn" veya "Dört Halife" devri adı verilir.³

¹ Koçyiğit, *Hadis Tarihi*, 10.

² İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, IV, 389-390.

³ Yardım, *Hadis*, I, s. 4

Hadis metinlerini içine alan ilk devir eserleriyle İslâm Târîhi'nin ilk mahsulleri, Siyer'in kaynaklarını oluşturmaktadır. Bu ilmin temel kaynaklarına, aşağıda yer verilecektir. Hz. Peygamber'in sîreti ile ilgili olarak Türkçe'de mevcut eserlerden önemli iki tanesini ise burada zikretmek istiyoruz:

1- Muhammed Hamidullâh, İslâm Peygamberi (çev. Prof. Dr. Salih Tuğ), I-II, İstanbul, 1990 (V. baskı).

2- M. Asım Köksal, Hz. Muhammed ve İslâmiyet (Mekke Devri ve Medine Devri), I-XI, İstanbul 1981.

c-Meğâzî

Meğâzî, "düşmanla cenk ve savaş etmeye gitmek" manasına gelen "el-Ğazv" kökünden türemiş bir kelime olup¹, gazilerin destanları ve menkıbeleri anlamına gelmektedir. Daha sonraları kelime bu manasından alınarak, "Hz. Peygamber'in Savaşları" manasına gelecek şekilde özel bir anlam kazanmıştır. Meğâzî, siyerin içinde bir bölüm olup, sadece "Hz. Peygamber'in savaşlarından" bahseder ve Hz. Peygamber'in diğer yönleri ile ilgilenmez. Güncel bir ifadeyle Meğâzî, Hz. Peygamber'in son on senelik Medine hayatının yalnızca kurmay ve diplomat yönünü kendine konu edinmiştir. Kısacası, Asr-ı Saâdet döneminin savaşlarını özel olarak ele alan bir ilim dalıdır. Bu ilim dalı; Harb tarihi, Muharebe Sevk ve Harekâtı, Devletler Hukuku, Devletler ve Toplumlar Arası Diplomatik Münasebetler ve Devlet İçindeki Azınlıkların Durumu açısından son derece ehemmiyet arz etmektedir. Mûsâ b. Ukbe (v.141/758), İbn İshâk (v. 151/768), Vâkıdî (v. 207/823) ve İbn Hişâm (v. 213/ 834) gibi âlimlerin Kitâbü'l-Meğâzî'leri vardır.²

d-Şemâil

Şemâil, kelime yapısı bakımından şimâl'in çoğuludur. Arapça'da bu kelimenin bir birine zıt bir çok anlamı vardır. Bu nüanslardan birisi de; huy, tabiât, karakter, hâl ve hareket, tavır ve davranıştır. Şimâl'in bu manalarda kullanılan nüansının çoğulu, şemâil kalıbı ile kullanılmaktadır.³ İslâm alimleri, kelimeyi bu geniş lügat manalarından alıp, onu bir şahsın hayat hikayesini, yani biyografisini anlatan bir terim haline

¹ İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, XV, 124.

² Yardım, *Hadis I*, s.5.

³ Fîrûzabâdî, *Kâmûs*, II, 1386-1387; Yardım, *Peygamberimizin Şemâili*, s.29..

getirmişlerdir. Kelime zamanla özelleştirilerek sadece Hz. Peygamber'in beşeri yönünü, yaşama uslubunu ve şahsi hayatını anlatan bir terim şekline dönüşmüştür.¹

İlk beş asrın konu ile ilgili kaynaklarında Hz.Peygamber'in beşeri yönünü anlatmak için kullanılan tabirler; sıfat, menâkıb, fezâil ve ahbâr gibi kelimelerdir; bunlar arasında şemâil tabiri geçmemektedir. Bu sebeple ilk beş asır içinde Hz. Peygamber'in beşeri yönünü ve hususi hayatını anlatmak için kullanılan tabirler açısından İslâm alimleri arasında birliktelik yoktur.²

Şemâil konusu ile ilgili telif edilmiş çok sayıda eser vardır. İlk dönem eserlerinde Hz. Peygamber'in beşeri yönü konular halinde işlenmiştir. Günümüz alimlerinden Ali Yardım, bu konuda şöyle demektedir:

İlk devir İslâm alimlerinin Hz. Peygamber'in 'beşeri' yönünü anlatmak maksadıyla eserlerinde kullandıkları tabirler birbirinden farklıdır. Meselâ Mâlik b. En (v.179/795) "Sıfatü'n-Nebî " tabirini, tarihçi İbn Sa'd (v.230/845) "Sıfatü Resûlillâh " deyimini kullanır. el-Buhârî (v.256/870) Menâkıb terimini kullanırken, Müslim,(v. 261/875) "Fezâil" deyimini tercihe eder.Tirmizî (v.279/892) ise, Sünen adlı eserinde "Menâkıb" terimini benimsediği görülür. Ancak çağdaşı muhaddislerden Dârimî (v.255/868), İbn Mâce (v.273/886), Ebû Dâvûd (v.275/888) ve Nâî (v. 303/915)'nin sünen isimli eserlerinde hiç yer vermemesi dikkat çekicidir. el-Müstedrek adlı ünlü hadis kitâbının sahibi Hâkim en-Nisâbü'ri (v.405/1014) ise, ilgili bölümün başlığını "tarih" ve "haber" kelimelerinin çoğulu olan tabirlerden seçmiştir".³

Şemâil ismi ile bize ulaşan en meşhur eser Tirmizî (279/892)'nin "Kitâbü's-Şemâil"idir. Üzerine bir çok şerh, haşiye, ta'lik ve terceme çalışması yapılmıştır. Tirmizî, bu sahada bir çok alimin müstakil çalışmalar yapmasına da örnek olmuştur. Bu alimlerden bir kısmı şunlardır: Ebû Bekr Muhammed b. Ali b. Tarhan el-Belhî (V.298/911), Ebû Bekr b. Şâzî el-Bağdâdî (v. 405/1014), Ebû'l-Abbâs Ca'fer b. Muhammed el-Müstağfirî (v.432/ 1041), Ebû Muhammed Hüseyin b. M'ud el-Begavî (v. 516/1122). Batı İslam dünyasının yetiştirdiği alimlerden olan Kâdî İyâz b. Mûsâ el-Yahsibî (v.544/1149)'nin "eş-Şifâ bi Tâ'rîfi Hukûk'l-Mustafâ" adlı eseri hem Şemâil hem de Hasâis türünün önemli kaynaklarından. Bu eser üzerine de bir çok şerh, hâşiye ve tercüme çalışmaları yapılmıştır. İbnü'l-Mukrî Ali b. Muhammed b. el-Fezârî

¹ Yardım, *Peygamberimizin Şemâili*, s.29.

² Yardım, *Peygamberimizin Şemâili*, s. 29.

³ Yardım, *Peygamberimizin Şemâili*, s. 29-30.

(v. 552/1157), Ebû Abdullâh Muhammed b. Lâridî (v. 646//1248 civârı), ünlü tarihçi Ebû'l-Fidâ İsmâil b. Ömer İbn Kesir ed-Dımişkî (v. 774/1372), Yemenli edip ve muhaddis Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Ebî Bekr el-Âmirî (v. 893/1488) ve Buhârî şârihi Ebû'l-Abbâs Şihâbüddin Ahmed b. Muhammed el-Kastallânî (v. 923/1517) gibi isimler de Tirmizî dışında müstakil Şemâil eserleri yazmışlardır.¹

e) *Delâil ve Hasâis*

Hiz. Peygamber'in nübüvvetiyle ilgili yönlerini inceleyen bu ilim dallarını dallarını aşağıda incelemek istiyoruz.

1.5 DELÂİL VE HASÂİS KAVRAMLARI VE SUYÛTÎ'NİN EL-HASÂİSÛ'L-KÛBRÂ'SI

1.5.1. Delâil ve Hasâis Kelimelerinin Tanımı

a) *Delâil Kavramı*

Delâil, "delil" kelimesinin çoğulu olup, alâmet, işaret, iz, delil, şâhit, belge, kılavuz gibi anlamlara gelmektedir.² Bu kelime ile peygamberlik anlamındaki "nübüvvet" kelimesinden oluşan "Delâilü'n-Nübüvve" tamlaması ise, bir peygamberin bizzat gösterdiği veya peygamberliğine alamet olarak kendisinin dışında meydana gelen tabiat üstü olayları konu edinen, peygamberin getirdiği ilkeleri ilmi tahlillere tabi tutarak bunların ilâhi kaynaklı olduğunu ve o peygamberin de hak peygamber olduğunu ispatlamayı amaçlayan eserleri ifade etmektedir. Peygamberlerin gerçekleştirdiği tabiat üstü olaylar, benzerlerini meydana getirmede muhataplarını aciz bıraktığı için "delil-delâil" tabiriyle ifade edilmiştir. Özellikle de Hiz. Muhammed'in Peygamberliğini ispatlayan eserler bu adı almıştır.³

Hiz. Peygamber'in nübüvveti ile ilgili konulara, başlangıçta hadis kitaplarının bölümleri arasına serpiştirilen vesfıklar ve rivâyetler halinde rastlamaktayız. Nitekim,

¹ Geniş bilgi için bkz. Yardım, "Şemâil Nev'inin Doğuşu ve Tirmizî'nin Kitâbü's-Şemâil'i" *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, I, s. 361-401.

² İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, XI, 248-249.

³ Yardım, *Hadis I-II*, 12.

Sahihayn'da, Tirmizî'nin Sünen'inde, el-Hâkim'in el-Müstedrek'inde, el-Heysemî'nin Mec'meu'z-Zevâid'inde, el-Hatîb et-Tebrizî'nin Mişkâtü'l-Mesâbih'inde, İbn Hacer'in Metâlibü'l-Âliye'sinde Hz. Peygamber'in nübüvvetine yönelik bölümleri bulabiliriz. Konuyla ilgili bu bilgiler zamanla müstakil kitaplarda da toplanmıştır. Bunlar hakkında bilgi verecek olursak; Ebû Dâvûd es-Sicistânî (v.279), İbn Kuteybe ed-Dineverî (v.276), Ebû İshâk İbrâhîm el-Harbî (v.285), Ebû'l-Hasan Abdu'l-Cebbâr b. Ahmed el-Esterâbâdî (v.415) ve Ebû Nuaym Ahmed b. Abdillâh el-İsfehânî'nin(v.430), Ebu'l-Abbâs Ca'fer b. Muhammed el-Müstağfirî'nin (v.432), Ebû Bekir Ahmed b. el-Hüseyn el-Beyhakî'nin (v.458), Kıvâmü's-Sünne İsmâil b. Muhammed el-İsfehânî'nin (v.535) "Delâilü'n-Nübüvve" adlı eserleri ile; Yusuf b. Mûsâ el-Endülüsî (663), İbnü'l-Mülakkın Ömer b.Ali (v.804), Abdurrahmân b. Ömer el-Bulkînî (v.824), İbn Hacer el- Askalânî (v.852), Kemâleddin Muhammed b. Muhammed eş-Şâmî (874) ve Celâlüddin es-Suyûtî'nin (v.911) "Hasâis" adını taşıyan eserleri, bu nev'in temel kaynaklarını oluşturmaktadır. Endülüs'lü Muhammed b. İbrâhîm el-İşbilî'nin (v.723) "Mu'cizâtü'n-Nebîsi" ile, Edirneli İbrâhîm b. Mehmed'in (v.1133) Türkçe "Mu'cizât-ı Nebeviyye" adlı eseri de, bu türün son dönem kaynaklarını oluşturmaktadır. Hindistan İslâm Akademisi tarafından hazırlanan ve Ömer Rızâ Doğrul tarafından Türkçeye çevrilen 10 cildlik "Asr-ı Saâdet" adlı eserin 3. ve 4. cildleri, Hz. Peygamber'in Peygamberlik özellikleri'ne tahsis edilmiştir.¹

b) Hasâis Kavramı

Hasâis kelimesi, "bir şeye, bir kimseye sadece onda bulunan özellikle üstünlük nisbet etmek" anlamındaki hass (husûs) masdarından isim olan hassıyyet'in çoğulu olup "meziyetler ve üstün özellikler" demektir.² Münâvî, hasâis'i husûsiyetin çoğulu olup, lugatta kendisinin dışındaki nebî Resûl ve meleklerin yapamadığını yapandır, şeklinde tarif etmiştir.³

Meseleyi tarih içinde takip ettiğimiz zaman, hicri yedinci asrın başından itibaren "Hasâis" şeklinde yeni bir ta'birle karşılaştığı dikkat çekmektedir. Nitekim Hz. Peygamber'in farklı üstünlüklerini konu edinen eserler, bu devirden itibaren "*el-Hasâisü'n-Nebeviyye*" adı ile karşımıza çıkmaktadır.⁴ Hz. Peygamber'in sıradan

¹ Yusuf Şevki Yavuz, "Delâil Maddesi", *TDV. İslâm Ansiklopedisi*, IX, 113-118; Yardım, *Hadis I*, 13.

² İbn Manzur, "Hasâis Maddesi" *Lisânu'l-Arab*.

³ Münâvî, *Kitâbu Ucletüs-Seniyye Ale'l-Hasâisi'l-Nebeviyye*, s. 2-3.

⁴ Yardım, *Hadis I*, s.13.

insanlarda bulunmayan bir takım özellikleri vardır. Bunlar O'na, peygamberlik sıfatı ile birlikte Allâh tarafından bahşedilmiştir. Cenab-ı Hak gönderdiği Resûl'ünü bir takım özel yetkilerle donatmıştır. İşte bu "fevka'l- beşer" (beşer üstü), "fevka'l-'âde" (olağanüstü), ve hariku'l-'âde" (alışılmıŝı yırtan) özellikleri bahis konusu edilen ilim dalına ilk dönemlerde delâil ve sonraki dönemlerde ise, Hasâis adı verilmiştir.¹ Ali Yardım, Delâil'in ad değiştirerek Hasâis adını almasında, zamanla bazı manâlara yeni ad bulma ve konuya yeniden aktüelite kazandırma ihtiyacının rol oynadığını kaydetmekte ve bunun müellifleri bu yola sevkettiği düşünülebilir demektedir.²

Şemâil ve Delâil (Hasâis), bir bütünün iki ayrı parçasını anlatmaktadır. Şemâil, nasıl Hazreti Peygamber'in "beşeri" yönünü anlatıp kendisine bunu konu edinmişse; buna mukabil Hasâis de, Zât-ı Risâlet'in "nebevî" yönünü ele almış olan bir ilim dalıdır. Başlangıçtan bu yana, Hz. Peygamber'in peygamberlik yönünü anlatan ilim dalı hakkındaki terim konusunda bir birliktelik sağlanamamıŝ, dönem dönem farklı terimler kullanılmıştır. "Delâilü'n-Nübüvve" (peygamberliğinin delilleri), "Alâmetü'n-Nübüvve" (peygamberlik işaretleri), "el-Hasâisü'n-Nebeviyye" (peygambere ait özellikler) ve "Mu'cizâtü'n-Nebeviyye" (peygamberlik mu'cizeleri) gibi terimler aynı maksatla kullanılmıŝlardır.³

Hasâis kelimesini eserlerinin adında ilk defa kullanan müelliflerin başında, Şîf alimi Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed el-Kummî'dir (v. 350/961) ve eserinin adı "*Hasâisü'n-Nebevî ve alâ beytihi*" 'dir. Daha sonra Ebû'r-Rebî Süleymân b. Sebû - Sebtî'nin (v.520/1126) "*Şifâü's-Sudûr fi a'lami nübüvveti'r-Rasûl ve Hasâisihî*" adlı eseri zikredilebilir. Müellif bu eserini, "*el-Muhtasâr min Hasâisi'n-Nebî ve Ma Hassallâhü Bihi Dûne Sâ'iri'l-Beşer*" adıyla ihtisâr etmiştir. (Dâru'l-Kütübü'l-Mısriyye, no:168). Bu konuda İbnü'l-Cevzi'nin "*ed-Dürrü's-Semîn Fi Hasâisi'n-Nebîyyi'l-Emin*" adlı bir kitabının olduğu bilinmektedir. İbn Dihye el-Kelbî'nin, "*Nihâyeti's-Sûl Fi Hasâisi'r-Rasûl'ü*" de (Dâru'l-Kütübü'l-Mısriyye, no:19507; Berlin no:2567; Brockmann,GAL, I, 380; Suppl., I, 545) önemli sayılabilecek eserlerdir. Kitapta herhangi bir tertip gözetilmeksizin "min hasâisihî" başlığı altında sadece Hz. Peygamber'e verilen üstünlükler sıralanmış, konunun delillerine pek temas edilmemiştir. Bu türün günümüze gelen bazı eserleri de şunlardır:

¹ Yusuf Şevki Yavuz, "Hasâis Maddesi", TDV. *İslâm Ansiklopedisi*, XVI, 275-278.

² Yardım, *Hadis I*, s. 14.

³ Yardım, *Hadis I*, s.13; *Peygamberimizin Şemâili*, s. 22

Ömer b. Ali el-Ensari el-Vâdiâşî'nin, "*Hasâisü'n-Nebî*" (Dâru'l-Kütüb, no:460), Tâceddin es-Sübkî'nin, "*Urcûze Fî Hasâisi'n-Nebî*", Süremerrî'nin, "*Hasâisu Seyyidi'l-Âlemîn*" (Zahiriyye , no: 9452.), İbnü'l-Halîm'in, "*Tâlik Ale'l-Hasâisi'n-Nebeviyye*", İbn Hacer el-Askalânî'nin, "*el-Envâr Bi Hasâisi'l-Muhtâr*", İbn Abdüsselâm el-Menûffî'nin, "*el-Lafzu'l-Mükrem Bi Hasâisi'n-Nebî*", İbn Allân'ın, "*İthâfu Ehli'l- İslâm ve'l- İmân bi Beyâni enne'l-Mustafâ Lâ Yahlû anhu'z-Zemân*" (Zahiriyye , no: 9276.) Ebû'l-Vefâ el-Keşmirî'nin, "*Envâru'l-Nübüvve fî'l-Hasâis*", Ahmed b. Muhammed el-Eşarî'nin, "*Hulâsatu's-Safâ min Hasâisü'l-Mustafâ*", Muhammed b. Akile'nin, "*Unvanu's-Seâde Fimâ Husa Nebfiyyünâ Kable'l- Vilâde*", Veliyyüllâh b. Habib el-Leknevi'nin, "*Keşfü'l-Esrar Fî Hasâisi Seyyidi'l-Ebrâr*", Molla Halil Siirdî'nin, "*Mahsulü'l-Mevâhibi'l-Ehadiyye Fî'l-Hasâis ve's-Şemâili'l-Muhammediyye*", Şa'bân Muhammed İsmâil'in, "*Min Hasâisi'n-Nebî ve Şemâilih*", Ebû Abdullâh Cemâleddin Salim b. Nasrullâh el-Hamevî'nin, "*Hasâisü'l-Enbiya*"sı, Zeynüddin b. Muhammed b. Muhammed eş-Şâmî'nin "*el-Hasâisü'n-Nebeviyye*" adlı eserleri de burada zikredilebilir.¹

1.5.2. Hasâis ve Delâil Türündeki Eserlerin Farklılıkları ve Benzerlikleri

Hasâis konusunda eser verenler, Rasulüllah'a münhasır kılınan ilâhi hüküm ve lutufları genellikle, farzlar, haramlar, mübahlar ve sadece ona verilen üstünlükler olmak üzere dört gurup halinde incelemişlerdir.

Hız. Peygamber'e münhasır kılınan farzlar şunlardır: Kuşluk, vitir ve teheccüd namazlarını kılmak, kurban kesmek, misvak kullanmak, hilm sahibi insanlarla istişare etmek, sayıca çok olsa bile düşmana karşı koymak, borçlu olarak ölen müslümanların borcunu ödemek, başladığı nafil bir ibadeti yarım bırakmamak, kötülüğü en iyi şekilde bertaraf etmektir. Bunlar müslümanlara da tavsiye edilmekle beraber Ras'ül-ü Ekrem'e farz kılınmıştır.

Hasâis türü eserlerde sadece Resûlullâh'a haram kılınan husular ise, zekat almamak, gerektiği halde savaştan çekinmek, dünya malına göz dikmek, sanığın suçunu isbat ve ilan etmeden önce cezalandırılmasını emretmek, yaptığı iyiliği başa kakmak

¹ Yardım, *Hadis I*, s.13; *Peygamberimizin Şemâili*, s.22; Yusuf Şevki Yavuz, "Hasâis Maddesi", *TDV. İslâm Ansiklopedisi*, XVI, 275-278

şeklinde sıralanmıştır. Hz. Peygamber'e haram olduğu kaynaklarda belirtilen bu hususları yapmak, diğer müslümanlar için de caiz değildir.

Resûlullâh'a mubah olmakla beraber, diğer insanlara haram olan durumlar ise, şunlardır: peşpeşe bir kaç gün oruç tutmak (savm-ı visâl)¹, ganimet malları taksim edilmeden önce dilediğini almak,² ganimet mallarını ve gayrı müslimlerden alınan vergilerin beşte birini istediği gibi kullanmak, Mekke'ye ihramsız girebilmek, vefatından sonra malının vârislere kalmaması, dört hanımdan fazla hanımla evli olması,³ kendisini Resûlullâh'a adayan bir kadınla mehirsiz olarak evlenebilmesi,⁴ Hz. Peygamber masum olduğundan taraf tutması ve adâletsizlik yapması muhal olduğu için kendi çocukları hakkında hüküm verebilmesi gibi konuların yanında, uyurken abdestinin bozulmaması⁵ gibi ihtilaf edilen bazı hususları da onun hasâisi kabul ederek buraya almışlardır.

Son olarak da daha çok, Resûlullâh'ın (sav) diğer peygamberlere üstünlüğünden bahsedilmektedir. Bu konunun daha çok fezâil türü kaynaklarda ele alındığını görmekteyiz. Kur'ân-ı Kerim'deki, Peygamberlerden bir kısmının bir kısmına üstün kılındığına ve bazılarının derecelerinin yükseltildiğine dair açıklamalardan⁶ Hz. Peygamber'in Allâh katındaki konumunun farklı olduğu sonucu çıkarılmıştır. Resûlullâh'ın âlemlere rahmet olarak gönderilmesi⁷, ayrıca kendisi kavminin içinde bulunduğu sürece Allâh'ın onlara azab indirmeyeceği hususunun⁸ âyetlerde bildirilmesi, İslâm alimlerinden bir kısmını, Hz. Peygamber'in, bütün peygamberlerden üstün olduğu

¹ Bu konuda bkz. Ateş, *İslâm'a Göre Cahiliyye ve Ehl-i Kitab Örf ve Adetleri*, s.98-99)

² Hz. Peygamber Safiyye uygulamasını yapmıştır. bkz. Ateş, *İslâm'a Göre Cahiliyye ve Ehl-i Kitab Örf ve Adetleri*, s.401)

³ (...Bilindiği üzere Hz.Peygamber'in 9 hanımı vardı. Fakat Ahzâb suresinin ilgili ayeti inince; Hz. Peygamber'in bu hanımlardan sadece 4 ü ile cinsel ilişkiye girdiği, kendisini diğer müslümanlardan ayırmadığı da kaydedilmektedir. İlgili Ayet:"Ey Muhammed, eşlerinden istediğini bırakır, istediğini yanına alabilirsin. Kendilerinden uzak durduğun kadınlardan arzu ettiğini tekrar yanına almanda, senin üzerine bir günah yoktur. Bu onların gözlerinin aydın olmasını, üzülmemmelerini ve hepsine verdiğin şeylere razı olmalarını daha iyi sağlar.33. Ahzâb, 51.) (Geniş Bilgi için bkz. Ateş, *Oryantalilerin Hz. Peygamberle İlgili İddialarına Cevaplar*, s.161.)

⁴33. el-Ahzab, 50.

⁵ el-Buhârî, *Taravîh*, 1, *Menâkıb*, 24; Ebû Dâvûd *Tatavvu*, 26; Nesâî, *Leyl*, 36;

Muvatta, *Leyl*, 9; A. b. Hanbel, *Müsned*, I, 220-278, II, 251-438, V, 40-50, VI, 36-73-104.

⁶ 2.el-Bakara, 253.; 17.el-İsrâ, 55.

⁷ 21. el-Enbiyâ, 107.

⁸ 8. el-Enfal, 107.

sonucuna götürmüştür. Kur'ân'da Resûlullâh'ın, faziletine delalet eden bir çok âyet vardır. Allâh'ın önceki peygamberlerden kendisinden sonra gönderilecek olan peygamberlere ve Hz. Muhammed'e inanıp yardım edeceklerine dair söz alması¹, Resûlü Ekrem'le konuşanların seslerini yükseltmelerinin yasaklanması², diğer peygamberlere hem Allâhü Teâlâ hem de ümmetleri sadece adları ile hitap ederken³, Allâh'ın Hz. Muhammed'e "ey Nebî"⁴, "ey Resûl"⁵ gibi sıfatlarla hitap etmesi, ashâbın birbirlerini çağırdukları gibi Hz. Peygambere seslenmelerinin men edilmesi⁶, Kur'ân'da sadece onun hayatına yemin edilmesi⁷ Resûlullâh'a ait faziletler olarak zikredilmektedir. Yine bazı âlimler, diğer peygamberler sadece kendi ümmetlerine gönderildiği halde Rasûlü Ekrem'in bütün insanlığa hitap etmesi⁸, ona ait bir özellik olarak görülmelidir, demişlerdir. Fakat bu konuda farklı görüşte olanlar da vardır. Bunlar, Hz. Nûh'un peygamberliğinin genel olduğunu söyleyip, gemi dışında kalan Yeryüzü halkının tamamının cezalandırılmasını kendi görüşlerine delil göstermişlerdir. Ayrıca, "Peygamber göndermedikçe biz kimseye azab edici değiliz"⁹ ayetini de delil getirmişlerdir. İbn Atiyye, Hûd suresinin tefsirinde, diğer peygamberlerden bazılarının da evrensel olduğunu benimsemekte ve şöyle demektedir: "Onun peygamberlik müddetinin uzunluğu sebebiyle risâletinin uzak ve yakın her tarafa ulaşmaması mümkün değildir." İbn Dakîkû'l-İyd bunun makul yönünü şöyle gösterir: "Her ne kadar ahkam-ı feriyede her peygamber kendi kavmi ile sınırlandırılmış ise de, tevhide tebliğde bazılarının bütün insanlığa yönelik bir vazife almış olması caizdir. Nitekim peygamberlerden bazıları şirkle mücadelede kendi kavimlerinden olmayanlarla savaşmıştır. Tevhid onlara gerekli olmasaydı bu peygamberler onlarla savaşmazdı.¹⁰ Hz. Süleyman'ın, Sebe melikesi Belkıs'ı İslâm'a daveti konuyla ilgili olarak

¹ 3. Ali İmran, 81.

² 49. el-Hucurat, 2.

³ 2. el-Bakara, 35; 5. el-Maide, 110; 7. el-A'raf, 134-144; 11. Hud, 32-48-62; 19. Meryem, 12; 37. Saffat, 104; 38. Sa'd, 26.

⁴ 8. el-Fenfal, 64; 33. el-Ahzab, 1.

⁵ 5. el-Maide, 67; 65. et-Talak, 1.

⁶ 25. en-Nur, 63.

⁷ 15. el-Hicr, 72.

⁸ 7. el-A'raf, 158; 21. el-Enbiyâ, 107; 34. Sebe, 28.

⁹ 17. İsrâ, 15.

¹⁰ Canân, *Kütüb-i Sitte Muhtasarı*, XII, 382.

kaydedilebilecek hususlardandır.¹ Yine, Cenâb-ı Hak tarafından, onun ismini duyduğumuzda selât ve selâm etmemizin emredilmesi,² ona ezâ veren şeyleri yapmaktan sahabenin yasaklanması,³ müjdeleyici ve uyarıcı⁴ olarak gönderildiğinin bildirilmesi üstünlüğünün işaretleri olarak sayılabilir.

Delâilü'n-Nübüvve türündeki eserlerin muhtevaları Hz.Peygamber'in bizzat gösterdiği veya peygamberliğine alâmet olmak üzere kendisi dışında meydana gelen tabiat üstü olayları konu edinir. Bu eserler, bir peygamberin getirdiği ilkeleri ilmi tahlillere tabi tutarak, bunların ilâhi kaynaklı olduğunu, dolayısı ile o peygamberin hak olduğunu ispatlamayı amaçlar. Peygamberlerin gerçekleştirdiği tabiat üstü olaylar, benzerlerini meydana getirmede muhataplarını aciz bıraktığı için de delil-delâil adını almıştır. Delâilü'n-Nübüvve türündeki eserleri, içeriği ve peygamberliği ispat ediş metodlarına göre iki kısma ayırmak mümkündür:

1-Sadece nakle dayanarak nübüvveti ve mucizeleri ispatlamaya çalışan eserler. Bunlar daha çok Selefiyye'ye mensup hadisciler tarafından kaleme alınmış olup, bu gurubun en meşhur eserleri Ebû Nuaym el-İsfehânî'nin ve Beyhakî'nin "*Delâilü'n-Nübüvve*" adlı eserleridir. Bu tür eserlerde nübüvvet konusu, özellikle Hz. Muhammed'in nübüvveti, Kur'ân'ın yanısıra, çeşitli rivâyetlerde anlatılan harikulade olaylara dayandırılarak ispat edilmeye çalışılmış, buna karşılık, mucize vb. olayların nübüvveti delil olması üzerinde hemen hemen hiç durulmamıştır. Ümmî olan Hz. Peygamber'in, fesâhat ve belâgat mucizesi niteliğindeki Kur'ân'ı Kerim'i getirmesi, az miktardaki yiyecekleri çoğaltması, hastaları iyi etmesi, Ehl-i Kitâb'ın sorularına ayrıntılı bilgi vermesi, geleceğe dair verdiği haberlerin gerçekleşmesi, geçmiş milletlere peygamberliğinin bildirilmesi gibi konuları işlemişlerdir. Ebû Nuaym el-İsfehânî'nin söz konusu eseri, üç bölüm ve otuz altı fasıldan meydana gelmiştir. Müellif, birinci bölümü oluşturan ilk on fasılda, Hz. Peygamber'in doğumundan önceki dönemi incelemiştir. Altı fasıldan oluşan ikinci bölümde ise, Hz. Peygamber'in doğumundan,

¹ 27. Neml, 30-31-37.

² 33. Ahzâb, 56.

³ 33. Ahzâb, 33-53-57; 61.Sâf,5; 9. Tevbe, 61.

⁴ 17. İsrâ, 105; 25. Furkan, 52; 33. Ahzâb, 45; 48, el-Feth, 8.vd.

peygamberliğine kadar geçen süreyi ele almıştır. Üçüncü bölümde ise, Hz Peygamberin peygamberlikle görevlendirilmesinden vefatına kadar geçen süreyi açıklar. ¹

Beyhakî'nin *Delâilü'n-Nübüvve ve Ma'rifeti Ahvali's-Şerî'a* adlı eserinin bablar şeklinde düzenlendiğini görmekteyiz. Birinci bölümde, 'Geçmiş Peygamberlerin nübüvvetini ancak mucizeleri ile isbatlayabiliriz', dedikten sonra Hz. Peygamberin en büyük mucizesinin Kur'ân olduğunu belirtmiştir. Burada Resûl-ü Ekrem'in doğumundan önceki ve çocuklukta özellikleri ele alınmıştır. İkinci bölümde, onun bedeni ve ahlâkî özellikleri anlatılmış, üçüncü bölümde doğumundan nübüvvetine kadar geçen sürede peygamberliğine delil olabilecek konular kaydedilmiştir. Dördüncü bölümde, Mekke döneminde gösterdiği mucizeler konu edinilmiştir. Beşinci bölümde gazveler, altıncı bölümde ilk beş bölümde anlatılmayan mucizeleri nakledilmiştir. el-Beyhakî, eserinin yedinci bölümünde Resûlullâh'ın duâlarının kabul edilmesini açıklamıştır. Sekizinci bölümde bazı Yahudi alimlerinin müslüman oluşu anlatılmaktadır. Dokuzuncu bölümde, geleceğe dair verdiği haberlerin peygamberliğine delil olacağı işlenir. Onuncu bölümde Hz. Peygamber'in peygamber olacağına dair rüyalar ve vahyin gelişi konuları, onbirinci bölümde ise; hastalığı ve vefatı esnasında gerçekleşen olağanüstü durumlar açıklanmaktadır. ²

2- *Delâilü'n-Nübüvve* türündeki eserlerinin ikinci türü ise; Peygamberlik müessesesini akli temellere dayandırarak ispatlamaya çalışan eserlerdir. Bunlar mucizeye bir taraftan akli bir temel bulmaya çalışırken, diğer taraftan vahiy dışındaki akıl ve duyular gibi bilgi kaynaklarının bütün varlık ve olayları kuşatacak bir mükemmellikten yoksun olduğunu, bu sebeple de zihinlerde doğan ve hayatta karşılaşılan problemlerin çözülebilmesi için evrensel bir kaynağa ihtiyaç olduğunu ispata çalışmışlardır. Söz konusu eserlerde, Peygamberlerin getirdiği öğretilerin evrenin yaratılış ve işleyişini mantıklı / tutarlı yorumlara kavuşturduğu vurgulanmış, bu öğretilerin içerdiği ilkelerin, gerek fert, gerekse toplumun her türlü ihtiyacına cevap verecek nitelikte olduğu kanıtlanmaya çalışılmıştır. Daha çok Peygamberlik müessesesinin gerekliliğini felsefî yaklaşımlarla işlemişlerdir. Bu türde delâil konusunda yapılan en önemli çalışmalar şunlardır: Câhız'ın "*Hücecu'n-Nübüvve*"si, Ebû Hâtim er-Râzî'nin "*A'lâmü'n-*

¹ Ebû Nuaym, *Delâilü'n-Nübüvve*, (Tah. Muhammed Ravvâs Kal'âcî), II Cilt, Dâru'n-Nefâis, Beyrut-1991; İSAM. Kütüphanesi, no: 297.44 Nua. D; Yusuf Şevki Yavuz, "Delâil maddesi"; *TDV. İslâm Ansiklopedisi*, IX, 113-118; Yardım, *Hadis I*, 13.

² el-Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve ve Ma'rifeti Ahvâli's-Şeria*, VII Cilt, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut-1985 Y. Ş. Yavuz, "Delâil Maddesi"; *TDV. İslâm Ansiklopedisi*, IX, 113-118; Yardım, *Hadis I*, 13.

Nübüvve”si, Bâkılânî'nin "el-Beyan"ı, Kâdı Abdülcebbâr'ın "Tesbîtü Delâilî'n-Nübüvve”si, Fahrüddîn er-Râzî'nin "en-Nübüvvât"ı bu guruba dahil olan bazı eserlerdir.¹

Genel olarak bunları söyledikten sonra, konu ile ilgili bir kaç eserin içeriğini ele alacak olursak; İbn Mülakkın'ın "*Gâyetü's-Sûl fi Hasâisi'r-Rasûl*" adlı eserinin, sistematîği açısından kendisinden sonra yazılan kitaplara örnek teşkil ettiğini söyleyebiliriz. Müellif, eserini dört ana bölüme ayırmış ve her bölümü kendi arasında, nikah bahsine ait olan ve olmayan meseleler şeklinde iki kısımda ele alınmıştır. Resûlû Ekrem'e mahsus olduğu belirtilen doksan sekiz meselenin zikredildiği kitapta, genellikle konunun delilleri verilmiş ve Hz. Peygamberin hanımlarını anlatan kısımlar daha geniş bir şekilde incelenmiştir.² Yine konu ile ilgili Moğultay b. Kılıç'ın da "*Hasâisü'n-Nebî*" isimli bir kitâbı vardır (Süleymâniyye, İbrâhim efendi, no:428/4). eser Resûlullâh'ın hayatının tarihî seyri içinde hasâise ait bazı konuların kısaca verildiği bir risâle niteliğindedir. Yusuf b. Ahmed ed-Dımaşkî'nin "*Risâle fi Fezâilî'n-Nebî ve Hasâisihî*" eseri ise, iki bölüm ve bir hâtimedden oluşur. Birinci bölümde Resûlullâh'ın fezâili, ikinci bölümde hasâisi, hatimede de Kur'ân'ın faziletleri ele alınmıştır. (Süleymâniyye, Bağdatlı Vehbi efendi, no:2085). Ayrıca Ziyâüddin el-Makdisî'nin "*Zikru Mâ Ütiye Nebîyyünâ Muhammed Dûne'l-Enbiyâ*" adlı eserinden başka İbn Haydarî'nin oldukça hacimli "*el-Lafzu'l-Mükerrrem bi Hasâisi'n-Nebî*"si de (Süleymâniyye, Karaçelebi Zâde Hüsameddin, no: 70; Lâleli, no: 633.) burada zikredilmelidir. Kitabın tasnifinde, iki mukaddimeden sonra İbn Mülakkın'ın eseri esas alınmıştır. Müellif zikrettiği hadislerin kaynaklarını vermeye çalışmış, bunların sağlamlık derecesini incelemiş, râvîler hakkında yapılan değerlendirmeleri aktarmış ve zayıflığına hükmettiği hadislerin zayıflık sebeplerini açıklamıştır. Ancak müellifin hadisleri değerlendirme konusunda gösterdiği titizlik diğer, bazı hadis âlimlerinin tutumuna paralel olarak³ eserin dördüncü bölümü olan fezâil kısmında görülmemektedir. Şemseddin İbn Tolun'un, "*Mürşidi'l-Muhtâr ilâ Hasâisi'l-Muhtârî*" bu konuda yazılmış en hacimli

¹ Y.Ş. Yavuz, "Delâil maddesi", TDV. *İslâm Ansiklopedisi*, IX, 113-118.

² İbn Mülakkın, *Gâyetü's-Sûl fi Hasâisi'r-Rasûl*, (Tah.: Abdullah Bedrüddin Abdullah), I Cilt, Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, Beyrut-1993. İSAM. no: 297.92. Mül. G.

³ (Cumhur ister haramla, ister helâlla ilgili olsun hadis uydurmanın küfrüne hükmetmişler, yalnız terğîb ve terhibe ilgili olanları bu hükümden istisna etmişlerdir. ez-Zehebî, Cevâhir'de şöyle demiştir: Cumhura göre terğîb ve terhib uydurmanın küfrüne hükümlenmezse da, helal ve harama dair uyduracak olursa bilicma tekfir olunur.) bkz. Ahmed Naim, *Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi*, I, 292; Sadık Cihan, *Uydurma hadislerin doğuşu ve Sosyo-Politik olaylarla İlgisi*, s. 13.

kitaplardan biridir. Müellif, bir mukaddime ve sekiz bölüm halinde düzenlediği, muhtevasının zenginliği ile dikkat çeken kitabında konuları işlerken ihtilafı meselelere geniş yer vermiş ve her bölümün sonuna es-Suyûtî'nin eserinden bazı bilgiler eklemiştir. es-Suyûtî'nin, "*el-Hasâisü'l-Kübrâ*"sı ise, hasâisle ilgili konular yanında, daha çok Rasûlü Ekrem'in peygamberlik mucizelerini anlatmayı hedefleyen Delâilü'n-Nübüvve türü eserlere benzemektedir.¹

1.5.3. Hasâis ve Delâil Türü Eserlerin Hadis İlmi Açısından Değerleri

Delâil ve Hasâis türü eserleri ilmi açıdan değerlendirmeye geçmeden önce, bu tür eserlerin ortaya çıkmasının sebeplerini bilmemiz gerekir. İslâmiyet'in Arap Yarımadası'ndan hızlı bir şekilde dışarıya yayılmasının ardından, değişik din mensublarının, özellikle Maniheizm ve Mecûsîlik dinine mensub insanların peygamberliği ve vahyi inkar etmeleri, bunlara bağlı olarak İslâm coğrafyasında bu tür tenkidlerin artması ve ilhad hareketlerinin başlaması, nübüvvet meselesi aleyhine kitapların yazılması, bunlara cevap vermek maksadıyla eserlerin kaleme alınmasında etken olmuştur. Yine, Hz. Peygamber hakkında farklı tasavvurların oluşması da, bu tür eserlerin ortaya çıkmasında etkili olmuştur. İslâm dini açısından önemsenecek bir olay haline gelen ilhad hareketleri, h. II. / m. VIII. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak, h. III.-IV./ m. IX-X. yüzyıllara kadar etkili olmuştur. Nübüvvet müessesesinin tenkid ve inkarı konusunda; İbnü'l-Mukaffâ, Abdülkerim b. Ebi'l-Avca, Beşşâr b. Bürd, Ebû İshak el-Varrâk, İbnü'r-Ravendî, Ebû Bekr Muhammed b. Zekerriyya er-Râzî gibi alimlerin zikredilmektedir. Bunların, nübüvveti felsefi açıdan eleştirenlerin başında geldikleri nakledilmektedir. İslâm alimleri, sözkonusu kimselerin iddialarına kelâm kitaplarında bir bölüm ayırarak veya müstakil eserler yazarak cevap vermişlerdir. Nitekim Ebû Hatim er-Râzî'nin, Ebû Bekr er-Râzî'ye reddiye olarak, "*A'lâmü'n-Nübüvve*" adlı eseri yazdığı bilinmektedir. Kâdı Abdülcabbâr'ın "*Tesbîtü Delâilü'n-Nübüvve'si*", Hz. Muhammed'in Peygamberliğini ispatlama ve peygamber olmadığını ileri sürenlere cevap niteliğinde yazılmış bir eserdir.²

¹ Y. Ş. Yavuz, "Delâil maddesi", *TDV. İslâm Ansiklopedisi*, IX, 113-118

² Y. Ş. Yavuz, "Delâil maddesi", *TDV. İslâm Ansiklopedisi*, IX, 113-118; Yardım, *Hadis I*, 13.

İlk etapta karşı guruba cevap verme ve Hz. Peygamber'in nübüvvetini ispatlama gayreti içinde olan müelliflerin zaman zaman zayıf mevzu rivâyetleri de eserlerine aldıklarını görmekteyiz. Delâil konusunda Ebû Nuaym el-İsfehânî'nin "Delâilü'n-Nübüvve" adlı eseri, genellikle duyularla algılanan, hissî, olmuş veya olacak olaylarla ilgili bir kitaptır. Bu eserdeki nakillerin bir kısmının, zayıf ve mevzu oldukları bildirilmiştir. Aynı şekilde Ebû Bekr el-Beyhâkî'nin 'Delâilü'n-Nübüvve'sinin de rivâyetleri tahric edilmiş ve bunlar tenkide tabi tutulup zayıf ve mevzu olanlarına işaret edilmiştir. Ancak bu tür rivâyetlerin halkın bilgi dağarcığına girdiğini, daha da kötüsü, bunlardan kaynaklanan düşünce tarzının Kur'ân ve sahih hadislerin açıklamalarının önüne geçtiğini belirtmek durumundayız. Bunun sonucunda sahihle uydurma rivâyetlerin bir birine karıştığı bir Peygamber tasavvuru ile insanlarımız yetişmekte ve çoğu zaman da yanlışla doğruyu karıştırmaktadırlar. Bunun temel sebebi, sahihini zayıfından ayırd etmeden, rivâyetler üzerinde fazla düşünmeden, sadece Peygamberi savunma gayretleri ile müelliflerin kitaplarına bu tür nakilleri almalarıdır. Hz. Peygamber, hakkında halk arasında bilinen ve delâil - hasâis türü kaynaklardan yayılan bu yanlış bilgi ve kanaatler, Sünnet'i ve hadisleri yorumlama ve yaşamada istenmeyen düşünceleri ve davranışları günlük hayatımıza taşımaktadır. Biz bu çalışmamızda, bunlardan es-Suyûtî'nin el-Hasâisü'l-Kübrâ adıyla bilinen eserinden, halk arasında yayılarak yanlış kanaat ve inanç haline gelenleri incelemek istiyoruz. Fakat öncelikle bu eser hakkında kısaca ön bilgi vermek istiyoruz.

1.5.6. Suyûtî'nin Hayatı ve Kısaca İlmî Şahsiyeti

Calâleddin Ebu Fazl Abdurrahmân b. el-Kemâleddin Ebî Bekr b. Muhammed el-Huzayrî el-Şâfi Recep 849/1445 Kahire'de doğmuştur. Memmlukluler devletinin son döneminde Kahire'de yetişen ve Arap dilinde en çok eser veren bir müelliftir. Çağdaşı es-Sehâvî'nin belirttiğine göre annesi bir Türk'tür. Henüz altı yaşlarındayken yetim kalmış ve aile dostlarının gayretleriyle büyütülmüş ve tahsilini yapmıştır. Sekiz yaşlarında Kur'an-ı Kerimi hıfz etmiştir. Arap dilinin inceliklerini öğrenmiş nihayet Şihabüddin Sermesâhî'den ferâiz ilimini okumuş ve 866 senesinin başında ders okutmak için icâzet almıştır.

es-Suyûtî, tefsir hadis ve fıkıh başta olmak üzere dini ilimler için gerekli olan arapçanın dilbilgisi ve edebiyatını öğrenmiş sonrada esas ilim mevzularında geniş bir

vukufiyet sahibi olmuştur. O kuvvetli bir hafızaya sahipti. Nitekim İbn İmad, es-Suyûtî'nin kendi ifadelerine göre iki yüz bin hadis ezberlediğini kaydetmektedir. es-Suyûtî, yine kendisi, hesap ilmi dışında bütün döneminin bilinen ilimlerinde oterite olduğunu belirtmektedir.

es-Suyûtî, Şam, Hicaz, Yemen , Hind, Magrib ve Sudan'a giderek gençliğinde bir çok yeri görmüştür. Onun hocalarından bazıları şunlardır: el-Bulkunî, Şerafeddin el-Münâvî, Takıyyüddin eş-Şibli, Muhyiddin el-Kafiyecî, Şerafeddin Muhammed el-Hanefî, Muhammed b. İbrâhim eş-Şirvânî, İzzeddin el-Kinânî el-Hanbelî, Şemseddin Muhammed es-Sehavî vs...

es-Suyûtî, henüz on yedi yaşında iken 866/14622de ilk eseri Şerh el-İstiâze vel-Besmele'yi yazadı ve hocası Bulkîniye sundu oda bu esere bir önsöz yazdı. Yine hocası Bulkunî'nin delâleti ile Şevvâl-870/ Mayıs-1466 yılında Camii eş-Şeyhûnî'de Fıkh derslerini okutmaya başladı. Ayrıca Tolunlular Camii'inde fetvâ vermeye başladı. Emir İnal Aşkar'ın yardımı ile eş-Şeyhûniyye hankahında hadis okutmaya başladı. Halife Mûtevekkîl'in emri ile Kahire'nin en büyük hankahı olan Baybarsia hankahına 1497 yılında baş müderris olarak atandı. es-Suyûtî, hayatının en güzel günlerini burada geçirdi ve bir çok eserini burada yazdı. Kayıtbay'ın vefatına kadar burada kaldı. Baybars hankahında kalan sufilerin tarikatin icablarını yerine getirmediikleri gerekçesiyle aylıklarını kesti. Bunun üzerine mahkeme olunarak görevden alındı. Nil nehri içerisinde Ravza adlı adada inzivaya çekildi. Kendisine sultan Kansu Gavri görev teklif ettiyse de kabul etmedi. Burada da bir çok eser kaleme aldı. Ömrünün sonlarında ıstırablı bir hastalığa tutuldu. Cuma sabahı Cemazeyel evvel-911/ 18-Teşriin-1505'de vefaatt etti. Kahire'nin bir semti olan Bab el-Karâfâ dışında bir kabristana defnedildi. Mezarı âlim ve emirlerin akınına uğradı.

es-Suyûtî'nin eserlerinin sayısı muhtelif kaynaklara göre beş yüz ile altı yüz civarındadır. Husn el-Muhadara adlı eserinde kendisi üç yüz tane eser yazdığını ifade etmektedir. Çağdaşı İbn İyâs, altı yüz, Brockelman ise dörtyüz kırk bir eseri olduğu kaydetmektedir. Bunlarla beraber hala muhtevaları incelenmemiş eserler içerisinde es-Suyûtî'ye ait el yazmaları çıkabilir. es-Suyûtî, eserlerini şu altı bölümde mütala etmiştir:

1-Kur'an ilimleri; 2-Hadis; 3-Fıkıh; 4-Muhtelif meseleler; 5-Dil ve edebiyat; 6-Usul , beyan ve tasavvuf. Brockelman buna birde tarih ve adab bölümü ilave etmiştir.¹

1.5.5. el-Hasâisü'l-Kübrâ

Celâlüddîn Abdurrahmân es-Suyûtî (v.911), *Kifâyetü'l-Lebîb Fî Hasâisi'l-Habîb, el-Hasâis ve'l-Mu'cizât* veya kendisinin ifâdesi ile *Hüsnü'l-Muhadara* diye adlandırdığı eserini yirmi yıllık bir araştırma sonucu oluşturmuştur. Öncelikle ifade etmemiz gerekir ki, Celâlüddîn es-Suyûtî'nin "el-Hasâisü'l-Kübrâ" adlı eseri üzerine ihtisâr, şerh ve nazm şeklinde çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Anılan eser üzerinde yapılan çalışmalar hakkında şunları kaydedebiliriz:

Hemen belirtmeliyiz ki, ilk olarak es-Suyûtî'nin bizzat kendisi söz konusu eserini "Unmûzecü'l-Lebîb" adıyla ihtisâr etmiştir.² Bu eseri, bir başka yazarın kendisine nisbet etmesi sebebiyle es-Suyûtî, "el-Fârik beyne'l-Musanmîf ve's-Sârik" adlı makalesini yazarak, kitâbın kendisine ait olduğunu ortaya koymaya çalışmıştır.³ Muhammed Abdurrauf el-Münavî, "Unmûzecü'l-Lebîb" üzerine "el-Ucâletü's-Seniyye"⁴ ve "Şerhu Şemâili'n-Nebeviyye ve'l-Hasâisi'l-Mustafaviyye"⁵ adlarıyla biri büyük, biri küçük iki şerh yazmıştır. "el-Ucâletü's-Seniyye" adlı eserin İstanbul Süleymâniye Kütüphanesi'nde bulunan bir nüshasının Farsça kaleme alındığını ve 83 varaktan oluştuğunu görmüş bulunmaktayız. "Unmûzecü'l-Lebîb" çeşitli yazarlar tarafından nazma da çevrilmiştir.⁶ Nitekim Abdulbâkî b. Muhammed el-Menûfî'nin "el-Kevkebül-Munîr bi Hasâis-i Nebîyyi'l-Beşîr"⁷ ve İbn Allân'ın "Fethu'l-Karîbi'l-Mucib fi Nazmi Hasâisi'l-Habîb" ve Aîşe el-Baûniyye'nin, "ed-Dürrü'l-Gâis fi Bahri'l-Mucizât ve'l-Hasâis" adlı eserlerini es-Suyûtî'nin kitabı üzerine yapılan şerhler olarak sayabiliriz.

¹ bkz. Abdülkadir Karahan, "Suyûtî Maddesi", *MEB. İslâm Ansiklopedisi*, XI, 260-263, Milli Eğitim Basım Evî, I. Baskı, İstanbul-1970

² Hacı Selim Ağa Kütüphanesi No:161; Süleymaniye Kütüphanesi Carullâh Efendi No:2087.

³ Bkz. Kâtip Çelebi, *Keşfu'z-Zunun*, I, 705-706.

⁴ Beyazid Devlet Kütüphanesi, No:1118; Süleymâniye Kütüphanesi, Fatih. No:4405.

⁵ Rağıp Paşa Kütüphanesi, No:281

⁶ Süleymaniye Kütüphanesi Carullâh Efendi No:2087.

⁷ Süleymâniyye Kütüphanesi, Şehid Ali Paşa, No:372/2

Süleymaniye Kütüphanesi'nde¹ bir el yazma nüshası bulunan eseri Mısırlı alim Muhammed Halîl Harrâs dipnotlar eklemek, ihtiva ettiği rivâyetleri isnâd ve metin açısından tenkide tabi tutmak sûretiyle, Kahire'de 1386-1387/1967 yıllarında üç cilt halinde yayınlamıştır.² Yine Fas'lı Abdullâh et-Tuleydî'nin de, 1406 ve 1410/1999 yıllarında "Tehzîbü'l-Hasâisi'l-Kübrâ" adı altında tek cild olarak Beyrut'ta iki defa basılan bir tahric çalışması vardır. Yazar burada, Muhammed Halîl Harrâs'ın çalışmasını da tenkid etmektedir. Tuleydî'nin, eserde bulunan hadislerle ilgili tahric çalışması yanında, bazı rivâyetleri metin ve sened açısından tenkide tabi tuttuğu görülmektedir. Bu eser, Muhammed Halîl Harrâs'ın tahric çalışmasını tamamlar niteliktedir. Tuleydî'nin, Harrâs'a itiraz ettiği rivâyetlerin doğruluğunu ispatlama eğilimi içine girdiği gözlenmektedir. Fakat, Tuleydî'nin eserinde sahihtir dediği rivayetler de bir çok yönden tenkide tabi tutulabilir.³ Bu eserlerdeki tahric çalışmaları konuyu araştırmamızda yardımcı oldu. es-Suyûtî'nin el-Hasâisü'l-Kübrâ'sı, muhtasar olarak Ömer Temizel tarafından 'Peygamberimiz'in Mucizeleri ve Büyük Özellikleri' adıyla türkçeye terceme edilmiştir.(496 sayfa, Uysal Kitabevi, Konya-1994) Mustafa İslamoğlu da, Üç Muhammed adlı kitabında es-Suyûtî'nin el-Hasâisü'l-Kübrâ'sındaki bazı rivayetleri incelemeye tabi tutmuştur.⁴

es-Suyûtî, siyer, hadis, tefsir, fıkıh, tarih ve futûhât kitaplarından derleyerek bu eserini yazmıştır. es-Suyûtî eserini, el- Beyhaki'nin Delâilü'n-Nübüvve'sindeki gibi tertiplemiştir. Kitap, Hz. Peygamber'in doğumundan önceki olaylarla başlamış, sonra kronolojik olarak Rûlû Ekrem'in mu'cizelerini sıralamıştır. Hz. Peygamber'in genel özellikleri, sonra diğer Peygamberlerden üstün olduğu yönleri, sonra ümmetinin özellikleri ele alınmıştır. Bunun yanında, diğer delâil türü eserlerdeki farzlar, haramlar ve mubahları gözeterek kısımlara ayırmıştır. es-Suyûtî'nin eserini diğer kitaplardan ayıran özellik ise; bâblara ayrılmış olması, konu ile ilgili bütün haberleri nakletmesi, hadis kitaplarının ve diğer eserlerin adlarını vermesidir. el-Hasâis'te sahih hadislerin yanında pek çok zayıf ve mevzu rivâyetler de mevcuttur. es-Suyûtî, eserinin girişinde, zayıf ve mevzu rivâyetlerin ayıklandığını belirtmekteyse de, bizzat kendisinin, el-

¹ Damat İbrâhim Paşa, No:294, Beyrut-1320.

² Y. Ş. Yavuz, "Hasâis maddesi" *TDV. İslâm Ansiklopedisi*, XVI, 275-279.

³ İSAM Kütüphanesi, No:14877/297/92, SUY.

⁴ Mustafa İslamoğlu, *Üç Muhammed İki Tasavvur Bir Gerçek*, Denge yayınları, 296 Sayfa, İstanbul-2001.

Leâli'l-Masnû'a fi'l-Ehâdisi'l-Mevzû'a adlı kitabında bazı âlimlerin mevzû olduğunu kaydettiği rivâyetlere, ilk dönem muhaddislerinin zayıf veya mevzu kabul ettiği nakillere yer vermesiyle açık bir çelişkiye düşmüştür.¹ Eserde, Hz. Peygamber'in ana rahmine düştüğü gece Mekke'deki bütün hayvanların dile gelip nübüvvetini haber verdiği, sünnetli olarak doğduğu, ilk önce nûr-i Muhammedî'nin yaratıldığı ve bunun altında parladığı, gölgesinin bulunmadığı, terinin parfüm olarak kullanıldığı, idrarının hastalara şifâ verdiği, dışkısını toprağın daima örttüğü, ağaçların nübüvvetini ifade ettiği, ölüleri dirilttiği, elinin ve asasının nur saçtığı, ölülerle konuştuğu, geçmiş peygamberlere verilen mucizelerin kendisine de verildiği, savaşlarda zafer kazanmak için kendi isminin anılmasını telkin ettiği, kainatın onun hürmetine yaratıldığı, gökten inen bir levha üzerinde bütün peygamberlerle birlikte onun da isminin bulunduğu ve bu levhanın Bizanslılar'ca saklandığı, Hızır ve İsa peygamberle buluştuğu, dünyanın bir tencere şeklinde olup güneşin onu alt taraftan ısıttığı ikindi namazını kılmak için, batan güneşi geri getirdiği gibi pek çok mevzu rivâyet nakledilmektedir. Elbette bütün bunlar, Kur'ân'ın, beşer Rasûl tanımına aykırıdır. Ayrıca nakillerden bazıları, Kur'ân'ın nuzûl sırasına, tarihi gerçeklere ve kevnî hakikatlere aykırı bilgiler ihtiva etmektedir. Burada hemen belirtmeliyiz ki, Hıristiyanların Hz. İsa'yı tanrılaştırmasına benzer bir yaklaşımla, Hz. Peygamber'i insanüstü bir takım sıfatlara sahip göstererek nübüvvetini kanıtlamaya çalışmanın isâbetli olmadığı açıktır. Hz. Peygamber'i Kur'ân'ın tarif ettiği şekilde anlamalı ve örnek almalıyız. Ancak ne yazık ki, sahîhle uydurma rivâyetlerin birbirine karıştığı bir ortamda yanlış bir Peygamber tasavvuru ile insanlarımız yetişmekte ve çoğu zaman da yanlışla doğru karıştırılmaktadır. Akla, ilmî ve tarihî gerçeklere ters olan bir çok fikrin bu şekilde İslâmî kaynaklara girmesindeki temel sebepleri Bünyamin Erul şu şekilde dile getirmektedir:

- 1) Hz. Peygamber'i yüceltme arzusu,
- 2) Hz. Peygamber'e sevgi ve saygı,
- 3) Hz. Peygamber'i istismar, Onun adını kullanarak çıkar sağlama,
- 4) İslâm düşmanlarının saptırma gayretleri.²

Hz. Peygamber hakkında, Kur'ân'da ve sahîh hadis kaynaklarında yeterince bilgi verilmesine, Hz. Peygamber'in nübüvvetini açıklayan birçok sahîh hadis mevcut olmasına

¹Bkz. es-Suyûtî, *el-Leâli'l-Masnû'a' Fi Ehâdisi'l-Mevzua*, I, 258-263, 265, 274, 296-297, 309-313.

² Bünyamin Erul, "Uydurma Rivayetlerde Peygamber Tasavvuru", *Kutlu Doğum Haftası Sempozyum Tebliği*, Ankara 2001

rağmen, pek çok uydurma rivâyetin kaynaklarımıza girdiğini görmekte ve es-Suyûti'nin bu eserinde de bunlardan bir çoğunu bulmaktayız. Bundan sakınmanın ve insanları uyarmanın yolu ise, bu rivâyetleri tahlil ve tenkid süzgecinden geçirmektir. Burada, Hz. Peygamber'e ait bir takım özellikleri açıklayan ve halk arasında yanlış kanaat oluşmasına sebep olup es-Suyûti tarafından da nakledilen önemli bazı rivayetleri esas alarak incelemeye tabi tutuğumuzu belirtmek istiyoruz. Araştırmamızın hacmini çok genişleteceğinden bütün rivayetleri çalışmamıza almamış bulunmaktayız. Bu rivayetlerden Hz. Peygamber'in doğumundan öncesine ait olanları I. Bölümde, Peygamberlik dönemesini II. bölümde ve geleceğe dair verdiği haberlerle ilgili rivayetleri III. bölümde inceleyeceğiz.

BİRİNCİ BÖLÜM

2.1. HZ. PEYGAMBER'İN DOĞUMUNDAN ÖNCE VE DOĞUMU ESNASINDA CEREYAN EDEN OLAYLARLA İLGİLİ RİVÂYETLER

es-Suyûtî ve diğer bazı İslâm âlimleri, Hz. Peygamber'in doğumundan önce ve doğumu esnasında cereyan eden bir takım harikulade olaylardan bahsetmektedirler. Hz. Peygamber'in ilk yaratılan peygamber oluşu, isminin arşta Allâh'ın adı ile birlikte yazılı olması ve bunu Hz. Âdem'in görmesi, Hz. Âdem zamanında ezan okunup bunda Hz. Peygamber'in adının geçmesi, Hz. Muhammed'in isminin ezandaki şekli ile arşta ve melekut aleminde zikredilmesi, semitik kutsal kitaplarda Hz. Muhammed'in geleceğinin bildirilmesi ve Hz. Âdem'den itibaren Onun soyunun nikahla gelmesine dair rivayetler bunlardandır. Hz. Peygamber hakkındaki bu nakiller, Onu diğer insanlardan farklı kılmaktadır. Biz bu bölümde bu rivayetlerin sıhhatini ve bunların gerçeklik değerini ortaya koyma hususunda çaba sarfedeceğiz. Burada kaydetmeliyiz ki, bazı İslâmî kaynaklara girmiş olan bu tür rivayetler, Hz. Peygamber'e ait bir özellik kabul edilerek hadis kaynaklarında fezâil adlı bir bölümü oluşturmuştur. Bu bölümler sonraki dönemlerde delâil adıyla müstakil kitapları oluşturmuş olup; daha sonraları bu türün kitapları hasâis adını almıştır. Bu tür müstakil eserlerin oluşmasında, yeni bölgeler fethedilince Ehl-i Kitap'la karşılaşan müslümanların, onların peygamberlerini yüceltmeleri karşısında, Hz. Peygamber'i övme ihtiyacı duymaları ve bazı Müslüman yazarların da bütün peygamberlerde olan olağanüstü durumların bir benzerinin Hz. Peygamber'de de olmasını arzu etmeleri bir çok uydurma nakilleri kitaplarına almalarında etkili olmuştur, kanaatindeyiz. Biz bu çalışmamızda, Hz. Peygamber hakkında uydurulan bu tür rivayetleri tesbit etmek ve değerlendirmek amacındayız. Şimdi bu konuları sırası ile incelemek istiyoruz.

2.1.1. Hz. Muhammed'in Peygamber Olarak Yaratılan İlk Kişi Olması

es-Suyûtî'nin el-Hasâisül-Kübrâ adlı eserinde, Hz. Peygamber'in, yaratılan ilk peygamber olduğu nakledilmektedir. Nitekim bazı hadis ve siyer kaynaklarında da, Hz. Âdem ruh ile ceset arasında bir varlık iken, Hz. Muhammed'in peygamber olarak

gönderildiği kaydedilmektedir.¹ Bu rivâyet, Kur'ân'a ve sahih hadislerle uygun olmadığı gibi, tarihi gerçeğe aykırıdır. Nitekim Ahzâb suresinde: "Muhammed sizin adamlarınızdan hiç birinin babası değildir. Ama O, Allâh'ın elçisi ve peygamberlerin sonuncusudur"² buyurulmaktadır. Bu ayet Hz. Peygamber'in "son Peygamber" olduğunu açıkça belirtmektedir. Ahkâf suresinde de: "Ben peygamberlerin ilki değilim; benim ve sizin başınıza neler geleceğini bilmem; ben ancak bana vahyolunana uymaktayım."³ buyurulmakta, bu da onun ilk Peygamber olmadığını açıklamaktadır. Ayrıca bazı sahih hadislerde Resûlullâh'ın, kendisini peygamberlerin sonuncusu olarak ifade ettiğini görmekteyiz.⁴ Hz. Muhammed'in son peygamber oluşu, tarihi gerçekler açısından, bu rivâyette bir problem olduğunu ortaya koymaktadır. Hz. Peygamber'in ilk peygamber olduğuyla ilgili rivayetler ashâbdan, Ebû Hureyre, Meysere el-Fecr ve el-Irbâd b. Sâriye es-Sülemî'den gelmektedir. Önce isnâdlar vererek sırasıyla bu rivâyetler üzerinde durmak istiyoruz:

Tirmizî ve İbn Hibban'ın Ebû Hureyre'den nakletmiş oldukları rivâyetin isnâdları şu şekildedir:

1-Ebû Hureyre, Abdurrahmân b. Avf (v. 102), Ebû Seleme Abdullâh b. Abdurrahmân (v.124), Yahyâ b. Ebî Kesîr (v. 129), Abdurrahmân b. Amr b. Ebî Amr el-Evzâf ed-Dimeşkî (v. 157), el-Velîd b. Müslim el-Kuraşî (v. 195), Ebû Hemmâm el-Velîd b. Şücâ' b. el-Velîd el-Bağdâdî (v. 203), Tirmizî (v. 279).⁵

2-Ebû Hureyre, Abdurrahmân b. Avf (v. 102), Ebû Seleme Abdullâh b. Abdurrahmân (v. 124), Yahyâ b. Ebî Kesîr (v. 129), Abdurrahmân b. Amr b. Ebî Amr el-Evzâf ed-Dimeşkî (v. 157), el-Velîd b. Müslim el-Kuraşî (v.195), el-Abbâs b. Osmân el-Becelfî (v.?), Muhammed b. Hibbân (v. 354)⁶

¹ Tirmizî, *Menâkıb*, 1; A. Hanbel, *Müsned*, IV, 22 -V, 79; İbn Şeybe, *Musannef*, VII, 329; el-Buhârî, *et-Târîhü'l-Kebîr*, VII, 274; el-Hakîm, *el-Müstedrek*, II, 665; İbn Hibbân, *Sikât*, I, 47 el-Makdîsî, *el-Ehâdisü'l-Muhtârâ*, IX, 143; es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I, 9.

² 33. Ahzab, 40.

³ 46. el-Ahkaf, 9.

⁴ el-Buhârî, *Menâkıb*, 18; Müslim, *Fedâil*, 22.

⁵ Tirmizî, *Menâkıb*, 1.

⁶ İbn Hibbân, *-Sikât*, I, 47.

et-Tirmizî, bu rivâyet hakkında, “Bu, hasen sahîh, garib bir hadistir” demiştir.¹ el-Hakîm de aynı hadisi, Ebû Bekr b. İshâk, Süleymân b. Muhammed b. el-Fadl, Muhammed b. Hâşim el-Bâlebekî’den aynı senedle nakletmektedir.²

Ali b. el-Medîni, Ahmed b. Hanbel, Yahyâ b. Maîn, Ebû Hâtim, Yâkûb b. Şeybe ve Ebû Dâvûd gibi âlimler isnâdlarda ortak râvî olarak yer alan Ebû Seleme Abdullâh b. Abdurrahmân’ın babasından naklettiği rivâyetlerin mürsel olduğunu söylemişlerdir. Yine onun hakkında Ebû Hâtim, “sonrakiler ondan duymadığı hadisleri nakletmişlerdir, ancak bana göre sahîh değildir” derken, İbn Abdilberr ve Nadr b. Şeybân da Ebû Seleme’nin, babasından hadis duymadığını ifade etmiştir.³ Bu alimlere göre, Ebû Seleme’nin babasından bu rivâyeti sahîh değildir. Ayrıca Ebû Seleme bu rivayeti (عن) sigası ile nakletmektedir ki, bu siga ile yapılan rivayetlerde tedlis ihtimali vardır. Kendisinin bu rivâyeti babasından işitmemiş olması da onun bu rivayette tedlis yaptığını göstermektedir.

Her iki isnâdda yer alan Velîd b. Müslim el-Kuraşî hakkında ise, yalancı kimselerden nakilde bulunmak, bu kimselerden yaptığı rivâyetlerde tedlise başvurmak, münker hadis rivâyet etmek ve çok hata yapmak gibi cerh ifâdeleri kullanılmıştır. Özellikle el-Evzâî’den rivâyet ettiği hadislerin mutemed olmadığı belirtilmiştir.⁴ Adâlet ve zabt yönünden ta’n edilmiş bir kimsedir. Adalet ve zabt yönünden cerhedilen râvîlerce nakledilen ve metin açısından problemlili olan böyle bir rivâyeti Hz. Peygamber’e izâfe etmenin doğru olmadığını düşünmekteyiz.

Ebû Hureyre’den nakledilen bu rivâyetin el-Hasâis’teki metni şöyledir:

“Yaratılış bakımından nebîlerin ilkiyim, gönderiliş bakımından sonuncusuyum. Bu sebeble peygamberliğim diğer peygamberlerden önce başladı”⁵

es-Suyûtî, söz konusu rivâyete Ahzab Suresi’nin 7. âyetinin *“Peygamberlerden söz almıştık”* kısmını eklemiş, böylece Hz. Peygamber’in ilk peygamber olduğunu ve diğer peygamberlerin onu resûl kabul ederek yardım edecekleri düşüncesini parçacı bir

¹ Tirmizî, *Menâkıb*, 1.

² el-Hakim, *el-Müstedrek*, II, 665

³ İbn Hacer, *Tehzîbü’t-Tehzîb*, VI, 369-371.

⁴ ez-Zehabî, *Mizânü’l-İtidâl*, III, 495; İbn Hacer, *Tehzîbü’t-Tehzîb*, VI, 99-100.

⁵ es-Suyûtî, *el-Hasâisü’l-Kübrâ*, I, 7.

yaklaşım ile Kur'ân'dan delillendirme yoluna gitmektedir. Aslında âyetin devamına bakacak olursak bu âyetin konu ile alakası olmadığını görürüz. Âyetin tamamı

”ومنك ومن نوح وإبراهيم وموسى وعيسى بن مريم وأخذنا منهم ميثاقا غليظا”

-Peygamberlerden söz almıştık. Ey Muhammed! Senden, Nuh'dan, İbrâhim'den, Mûsâ'dan ve Meryem oğlu İsâ'dan sağlam bir söz almışsındır.¹ şeklindedir

M. Hamdi Yazır bu ayetle ilgili olarak şunları kaydetmektedir:

“Bu peygamberlerin özellikle zikredilmesi, Allah katındaki derecelerine dikkat çekmek, Peygamberimizin önce zikredilmesi ise ta'zim içindir. Yani başta sen olmak üzere şanları en büyük olan ve *Ulu'l-Azm* denilen özellikle bu meşhur peygamberlerden”.²

Âli İmrân suresinde de, Allah'ın peygamberlerden aynı şekilde söz aldığı haber verilmektedir: *Hani Allâh peygamberlerden andolsun ki size kitab ve hikmet verdikten sonra, yanınızda bulunan kitabları doğrulayıcı bir peygamber geldiğinde ona muhakkak inanacak ve yardım edeceksiniz, diye söz almış, kabul ettiniz ve bu ahdimi yüklediniz mi ? dediğinde, onlar: kabul ettik cevabını vermişler, bunun üzerine Allah: Öyleyse şahit olun, Ben de sizinle şahit lik edenlerdenim, buyurmuştu.*³

Allâh, bütün peygamberlerine kitab ve hikmet verirken hepsinden böyle bir söz almıştır. Önce gelen peygamberlerin hepsi, kendilerini tasdik eden Allâh'ın son elçisi Hz. Muhammed'e yardım için, Cenâb-ı Hakk'a söz vermişlerdir.⁴ Bu ayetlerden anlaşıldığı üzere Yüce Allâh, sadece Hz. Peygamber'e yardım için değil bütün peygamberlerin birbirleriyle yardımlaşması konusunda da söz almıştır.

Tirmizî ve İbn Hibbân'ın bu konuda Ebû Hureyre'den rivâyet ettikleri metin şu şekildedir:

'Resûlullâh'a, Peygamberlik sana ne zaman verildi ? denildi.

Resûlullâh : Âdem aleyhisselâm yaratılıp ona ruh üflendiği sırada verildi, buyurdu şeklindedir.⁵ Aynı metni Muhammed b. İshâk da, Yunus b. Bûkeyr, Zekeriyâ b. Ebî Zâide ve Şâbî tarikıyla nakletmiştir.¹

¹ 33. Ahzab, 7.

² Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, VI, 3872.

³ 3. Âli İmrân, 81.

⁴ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, II, 1141

⁵ Tirmizî, *Menâkıb*, 1; İbn Hibbân, *es-Sikât*, I, 47.

Takiyyüddin es-Sübki, kaydetmiş olduğumuz bu rivâyet hakkında şunları söylemektedir: “Şayet: Nübüvvet bir vasıftır, vasfin olabilmesi için onunla muttasıf olan mevcudun olması gerekir. Fiiliyatta doğumundan kırk yıl sonra peygamber olduğu halde varlığından ve irsâlinden önce nasıl bu sıfatla tavsif edilebilir? dersin, derim ki: Nasslarda, Allah’ın, ruhları cesedlerden önce yarattığı gelmiştir. Öyle ise ‘Ben peygamberdim’ sözüyle, Resûlullâh aleyhisselâtu vesselâm, ruhu şeriflerine, yahut da hakikat-ı Muhammediye’ye işaret etmiş olabilirler. Bilindiği üzere, hakikatlerin künhüne akıllarımız vakıf olamaz. Onları ancak yaratıcıları ve ilâhi nurdan nasibdâr olanlar anlayabilir.”² M. Halil Harras, Sübki’nin bu açıklamalarına, ‘Varlığı iddia edilen hakikat nedir? Diğer peygamberlerin hakikatı da var mıydı? Varsa bu Hz. Muhammed’e ait bir özellik değildir, yoksa onlar peygamberlik sıfatını nasıl aldılar? Mevcud olmayan bir şeyin sıfatı yoktur’ diyerek itiraz etmekte ve ‘Bu rivâyetle kastedilen, Hz. Peygamber’in hakikatının Hz. Âdem’den bu güne bilinmesi, cesedinin sonradan yaratılmasıdır’ demektedir.³

Münâvî, rivâyetin isnadının zayıf olduğunu, aklın, nübüvveti yaratılıştan önce verileceğini kabul etmediğini de ilâve etmiştir. Bazı imamlar bu takdiridir bu o doğmadan önce Hz. Peygamber’in nübüvvetinin bilinmesidir demişlerdir. Münâvî, o zaman da bu Hz. Peygamber’e ait bir özellik olmaz itirazını yapmıştır.⁴

Zerkeşi, bu rivâyetin sahih olduğunu söylese de, Ali el-Kârî, bunu mevzu nakilleri topladığı Mevzuât kitabında zikretmektedir.⁵

Burada gözle görülür bir problem söz konusudur. Yüce Allâh’ın, Hz. Âdem’in ilk Peygamber olacağını bilmemesi gibi bir husus ortaya çıkmaktadır ki, insan aklının bunu kabul etmesi mümkün gözükmemektedir. Yine, Allâh, Hz. Muhammed’in peygamberliğini önce takdir etti, ancak yaratılışını tehir etti gibi bir takım anlamsız açıklamaları, Hz. Peygamber’in kendisinin söylemiş olması da söz konusu olamaz. Konuyla ilgili olarak, Ebû Ümâme ve İrbâd b. Sâriye’den gelen rivâyetlerde "*Allâh katında ben son peygamberdim*" şeklinde bir ifade olduğunu tesbit etmiş bulunmaktayız. Bu da, bu nakilde, bir zabt kusurunun söz konusu olabileceğini ortaya

¹ İbn İshâk, *Sîre*, s.161.

² Canan, *Kütüb-ı Sitte Muhtasarı*, XII, s.404

³ es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, (Tah, M.Halil Harras), I, 12-13.

⁴ Münâvî, *Ucletüs-Seniyye Ale'l-Hasâisi'l-Nebeviyye*, s. 5.

⁵ Ali el-Kârî, *Mevzuât*, s. 272.

koymaktadır. Birinci ve ikinci isnâdda kilit noktalarda bulunan râvîlerden Ebû Seleme, tedlis yapmak ve mürsel hadis rivâyet etmekle, Velfid b. Müslim el-Kuraşî hem adalet hem zabt yönünden eleştirilmiştir. Kanaatimizce bu rivâyetle anlatılmak istenen, Cenâb-ı Hakk'ın, Hz. Âdem'i yarattığında Hz. Muhammed'in son peygamber olacağını bildiği hususudur. Râvîlerden kaynaklanan zabt kusuru sebebiyle rivâyetin metninde '*son peygamber*' yerine '*ilk peygamber*' şeklinde nakledilmiş olması bu problemi doğurmuştur. Yine râvîlerden birisinin, Hz. Peygamber'in, Hz. Âdem'den üstün olduğunu ispat için nakildeki değişikliği yapmış olması da mümkündür. Sonuç olarak, senedinde adalet ve zabt yönünden tenkîd edilmiş râvîlerin bulunduğu böyle problemlili bir rivâyeti, Hz. Peygamber'e isnad etmenin doğru olmadığını belirtmek istiyoruz.

Yukarıda kaydetmiş olduğumuz rivâyetin metni de sahih gözükmemektedir. Çünkü, Kur'ân-ı Kerim'de Hz. Peygamber hakkında: "*O, Allâh'ın Elçisi ve Peygamberlerin sonuncusudur*"¹ buyrulurken, bu konudaki gerçek açıkça ortaya konulmaktadır.

Bu konuda Elmalılı şunları kaydetmektedir: "Buna göre Resûlullâh, son Peygamber ve bütün peygamberleri tasdik eden ilâhî bir mühürdür. Eğer o gelmeseydi diğer Peygamberler unutulup gidecek, tarihte onların varlıklarını ve peygamberliklerinin geçerliliğini ilmen ispat etmek mümkün olmayacaktı. Çünkü diğer peygamberlerin varlıkları ve yaşadıkları hayat, Hz. Muhammed'in hayatı gibi açık ve sağlam olarak bilinmemektedir. Öyle ki bugün Kur'an olmasaydı Hz. Mûsâ ve Hz. İsa'nın varlıkları bile ciddi bir biçimde ispat olunamazdı. Hz. Muhammed'in hayatının ve peygamberliğinin tarihen açık ve kesin bir şekilde bilinmesi sayesinde ki, diğer peygamberlerin de geçmişteki peygamberliklerini tasdik için bir belge elde etmiş bulunuyoruz. Diğer peygamberlerin Hz. Muhammed hakkındaki müjdelerini gerçekleştirmek açısından da, onların peygamberliklerini mühürleyen ilâhî bir damgadır. Hz. Muhammed'in peygamberliği, insanlığı din açısından ilerlemenin son noktasına erdirmişdir. Ondan başka peygamber beklememeli ve ilâhî nûru izlemelidir".²

Buraya kadar kaydettiklerimizin ışığında olaya yaklaşım sergileyecek olursak, tarihi açıdan da nakledilen haberin gerçekte hiç bir ilgisi yoktur. Çünkü, Hz. Muhammed'in son peygamber olduğu bilinen tarihi bir gerçektir.

¹ 33.Ahzab, 40.

² Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, VI, 3906.

Konumuzla ilgili olarak Meysere el-Fecr'den gelen rivayetleri isnadlarını aşağıda sırasıyla kaydederek incelemek istiyoruz:

1- Bir adam (?), Abdullâh b. Şakîk el-Ukaylî (?), Hâlid b. Mihrân el-Huzâî (v. 141), Vüheyb b. Hâlid el-Basrî (v. 165?169), Affân b. Müslim es-Saffâr (v. 220), Ebû Bekr Abdullâh b. Muhammed b. Ebî Şeybe el- Kûfî (v. 235)¹

2-Bir adam (?), Abdullâh b. Şakîk el-Ukaylî (?), Hâlid b. Mihrân el-Huzâî (v. 141), Hammâd b. Seleme, Süreyc b. Numan, Ahmed b. Hanbel (v.241)²

3- Meysere el-Fecr (r.a), Abdullâh b. Şakîk el-Ukaylî(?), Hâlid b. Mihrân el-Huzâî (v.141), Büdeyl b. Meysere el-Fecr(?), Mansûr b. Sa'd, Abdurrahmân el-Mehdî, Ahmed b. Hanbel (v.241)³

4- Meysere el-Fecr Abdullâh b. Ebil Cüd'a et-Teymî el-Kinânî (r.a), Abdullâh b. Şakîk el-Ukaylî (?), Büdeyl b.Meysere el-Ukaylî (v.125(?)130), İbrâhim b. Tahmân Ebû Sa'îd el-Herevî (v.163), Muhammed b. Sinan el- Avâkî (v.222) - Osman b. Sa'îd ed-Dârimî es-Sicistanî (v.282), Ahmed b. Muhammed b.Seleme el- Itrî (?) -Ebûn-Nadr el-Fakîh (v?), el-Hâkim (321-405)⁴

4- Meysere el-Fecr (Abdullâh b. Ebil Cüd'a et-Teymî el-Kinânî), Abdullâh b. Şakîk el-Ukaylî (?), Hâlid b. Mihrân el-Huzâî (v.141), Hammâd b. Seleme, Müemmel b. İsmâil el-Adevî (v.205 ? 206), Bekkâr b. Kuteybe el-Kâdî (229-321), Ebû'l- Meymun Abdurrahmân b. Râşid (v.318), Ebû'l-Kâsım eş-Şeybânî, Ali b. Hıdr b. Süleymân b. Sa'îd es-Sülemî, Ebû Abdullâh Muhammed b. Ali b. Hıdr b. Süleymân b. Sa'îd es-Sülemî-Ebû Muhammed Abdurrezzâk b.Nasr b. el- Müslim en-Neccâr ed-Dıvışkî, el-Makdisî.⁵

el-Buhârî, yukarıda kaydettiğimiz isnadlarda yer alan râvî Meysere'nin, Resûlullâh'ın ashâbından olduğunu söylemekte ve Muhammed b. Sinân b. İbrâhim b. Tahmân, Büdeyl b. Meysere, Abdullâh b. Şakîk, Meysere el-Fecr, Resûlullâh şeklindeki isnâdıyla hadis rivâyeti bilinir, demektedir.⁶ Bu isnadla gelen ortak

¹ İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, VII, 329.

² A. Hanbel, *Müsned*, IV, 66-V, 379.

³ A. b. Hanbel, *Müsned*, V, 59.

⁴ el-Buhârî, *et-Tarihü'l-Kebîr*, VII, 274; el-Hakîm, *el-Müstedrek*, II, 665.

⁵ el-Makdisî, *el-Ehâdisü'l-Muhtârâ*, IX, 143.

⁶ el-Buhârî, *Târihu'l-Kebîr*, V, 374.

râvîlerden Budeyl b. Meysere'nin, Abdullâh eş-Şakîk'den rivâyeti konusunda ihtilâf edilmiştir. Yine Osmân b. Saîd ve Hammâd b. Seleme, Budeyl b. Meysere'yi zikretmeden Hâlid el-Huzâî ve Abdullâh b. Şakîk tarîkiyle rivâyette bulunmuşlardır.¹

Abdullâh eş-Şakîk el-Ukaylî'den rivâyette bulunan, Hâlid b. Mihrân el-Huzâî'yi, İbn Hibbân es-Sikât'ında zikretmiş, el-Buhârî ise, Kitâbu'l-Edeb'inde bir rivâyetini kitâbına almıştır. İbn Adî, hadislerinde bir beis olmadığını belirtirken, el-İclî, onu sika görmüştür. Bununla birlikte Yahyâ el-Kattân, Süleymân et-Teymî'nin onun hakkında olumlu düşünmediğini söylemiştir.²

Budeyl b. Meysere el-Ukaylî'yi, İbn Hibbân, es-Sikât adlı eserinde zikretmiş ve onun sikâ olduğunu belirtmiştir. En-Nesâî ve Ebû Dâvud da, onun hakkında bir beis olmadığını ifade etmişlerdir. Yahyâ b. Ma'in, İbn Hibbân'ın, *Budeyl Meysere*'yi Budeyl b. Verkâ zannederek yanlış olduğunu zikretmiştir. Ayrıca onun Abdülkerîm'den rivâyetlerini, Abdullâh b. Şakîk'denmiş gibi naklederek tedlîs yaptığını belirtmiş ve onun zayıf bir ravî olduğunu söylemiştir. Yine Budeyl'in, Abdullâh b. Şakîk'in babasından rivâyeti konusunda, onun babasının müslüman olup olmadığı bilinmemektedir, demekte ve Meysere el-Fecr'in halinin de meçhul olduğunu belirtmektedir. Bütün bunlarla birlikte İbn Ebî Hâtîm, Ebû Zur'a ve İclî, Budeyl'i sika kabul etmişlerdir.³

İbn Ebî Şeybe'nin Musannef'inde naklettiği yukarıda kaydettiğimiz rivâyetin isnâdında yer alan Hammâd b. Seleme (v.167), yaşlandığında hafızasının bozulmasından dolayı tenkîde uğramıştır. Bu sebeble el-Buhârî tarafından terkedilmiştir. Bazen münker şeyler naklettiği de kaydedilmektedir.⁴ el-Buhârî bu rivâyetin senedinin sahîh olduğunu belirtmiş, el-Heysemî ise, onun Ahmed b. Hanbel ve et-Taberânî'den rivâyet ettiği isnadlardaki râvîlerin sikâ olduğunu bildirmiştir.⁵ Ebû'l-Fidâ İsmâîl b. Abdurrahmân b. el-Münâdî, Mâlik b. Süleymân el-Herevî'nin (v.163), 'bu hadis sâlihu'l-isnâddır, fakat Kütüb-i Sitte'de yer almamıştır' dediğini nakletmiştir.⁶ el-

¹ el-Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XIV,360; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, V, 147, *el-İsâbe fi Temyîzi's-Sahâbe*, IV, 37.

² el-Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, IX,160; ez-Zehebî, *Mizânul-İtidâl*, II, 11-12.

³ İbn Hibbân, *Sikât*, VI, 117; İbn Cevzî, *ed-Duâfâ ve'l-Metrûkîn*, II, 90; ez-Zehebî, *Mizanu'l-İtidâl*, IV, 261; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, V, 622-623.

⁴ ez-Zehebî, *Mizânul-İtidâl*, I, 590; İbn Hâcer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, II, 347.

⁵ Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid*, VIII, 223.

⁶ ez-Zehebî, *Siyerû Alâmu'n-Nubelâ*, VII, 384.

Hâkim de, bu rivayetin senedini sahih gördüğünü ve isnadı ez-Zehabî'ye okuduğunu ifade etmiştir.¹

Yukarıda da açıklandığı üzere hadis alimleri, isnadda bulunan râvîlerden bazılarını kusurlu gördüğü halde, el-Buhârî, el-Heysemî ve Ebû'l-Fidâ İsmâil b. Abdirrahmân b. el-Münâdî gibi âlimler bu naklin sened bakımından sağlam olduğunu bildirmektedirler. Hadis âlimlerinden bazıları bu naklin isnadının sahih olduğunu belirtmiş olsalar da, birinci ve ikinci isnâdda yer alan Abdullah b. Şakîk'in *bir adam* dediği fakat ismini açıklamadığı bu şahsın kimliği meçhuldür. Bu zat bir sahabî midir? Yoksa tâbbin neslinden bir kişi midir? Bu durum, senedde bir inkıta olduğunu göstermektedir. Yine senedde kilit noktada bulunan ortak râvîlerden Hâlid b. Mihrân el-Huzâî, Budeyl b. Meysere el-Ukaylî ve Hammâd b. Seleme hadis alimlerimiz tarafından münker şeyler nakledip, tedlis yapmakla, hafızasının bozulması ile tenkîd etmişlerdir. Senedde bulunan râvîlerden bazılarının adalet ve zabt açısından tenkîd edildiği, mürsel olarak nakledilmiş bulunan problemlili bir metnin isnadını sahih kabul etmenin doğru olmadığını düşünmekteyiz. İsnâdlarını incelediğimiz bu rivâyetin metni aşağıdaki şekildedir:

'Resûlullâh'a, Peygamberlik sana ne zaman verildi ? denildi. Resûlullâh : "*Âdem ruh ile cesed arasındayken ben peygamberdim*" buyurdu"²

Münâvî, bu rivâyette Hz. Peygamber'in ilk insan değil, ilk peygamber olduğuna dikkat çekmekte, bununla nübüvvetinin âlemi şhadette değil, âlemî gaybda mevcut olduğunu belirtmektedir. Allahü Teâlâ, insanoğlundan, daha ataları yaratılmadan önce misâk aldığı gibi, daha bedenler yaratılmadan, Resûlullâh'a, henüz o ruhken hâiz olduğu mertebeyi haber vermiş olmalıdır, demektedir.³

İbrâhim Canan'ın kaydettiğine göre, İslâm âlimlerinden bazıları Resûlullâh'ın burada şöyle demek istediğini söylemişlerdir: "Hz. Âdem yeryüzüne sûret olarak atılıp, henüz cesed giymemiş bir halde iken bana peygamberlik vâcib oldu." Yani, "Hz. Âdem'in ruhu henüz cesede girmemiş iken."⁴

¹el- Hakîm, *el-Müstedrek*, II, 665.

² İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, VII, 329 no:35653; A.Hanbel, *Müsned*, IV, 66-V, 59-379.,es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I, 9;

³ Canan, *Kütüb-ı Sitte Muhtatasarı Terceme ve Şerhi*, XII, 403-404.

⁴Canan, *Kütüb-ı Sitte Muhtatasarı Terceme ve Şerhi*, XII, s. 404

es-Schâvî, bu rivâyetin üzerinde durmaya bile gerek yok, demektedir. ez-Zerkeşî bunu aslı yoktur derken, es-Suyûtî, ولا آدم ولا طين kısmını rivayete sonradan eklediler, onun aslı yoktur fakat manası itibarı ile sahihtir, demektedir. İbn Teymiyye ise, er-Redd Ale'l-Bekrî adlı eserinde, ne aklın ilk yaratılan varlık olduğuna dair rivayet, ne de bunun aslı yoktur, muhadisler bu nakli hiç zikretmemiştir, bunun mânâsının bâtil olduğunu söylemektedir. Yine İbn Teymiyye, Hz. Âdem hiç bir zaman su ile çamur arasında olmamıştır. Çünkü bizatihi çamur, toprak ve sudur. O sapıklar, bununla Arşın etrafındaki nûr rivâyeti gibi Hz. Peygamber'in diğer insanlardan önce yaratıldığını ifade etmek maksadıyla bunu naklediyorlar¹ açıklamasını yapmaktadır.

Konumuzla ilgili olarak, Bünyamin Erul: "Peygamber'i yüceltme arzusu ile Hz. Resûlullâh'ın Hz. Âdem'den önce yaratıldığı öne sürülmüştür, demektedir. Yine Erul, Hz. Peygamber'in yaratılışın sebebi olmasıyla da yetinilmemiş, henüz Hz. Âdem tam olarak yaratılmamışken Râsulü Ekrem'in Peygamber olduğu kanaati de rivâyetlere yansıtılmıştır, demektedir. Ona göre, *Âdem su ile çamur arasında iken ben peygamberdim* anlamındaki rivâyetlerde dile getirilen Hz. Peygamber'in ilk yaratılan kimse olduğu fikri, Yeni Eflatuncu ve gnostik düşüncelerin etkisiyle 'Allâh'ın ilk yarattığı şeyler" arasında yer alan akıl, kalem v.s. unsurlara karşı alternatif olarak üretilmiş olabileceği gibi"², Onun Hz. Âdem'den önce yaratıldığı ifade edilerek, hem yaratılış hem de peygamberlik yönüyle ondan daha üstün olduğu vurgulanmak istenilmiş olabilir. Nitekim Pavlus'un, İsâ Mesih öğretisinde de buna paralel bir yaklaşım görmek mümkündür. Roma döneminde yaşayan Pavlus, oğul İsâ Mesih'i "kardeşleri arasında ilk doğan" şeklinde nitelemektedir. Erul, Pavlus'a göre kurtarıcı İsâ Mesih'in varlık öncesi ilâhî alemde var olan (preexsistant) bir "ilk doğan" olduğunu belirterek, bu rivâyetin uydurma olduğunu söylemiştir"³.

Meysere el-Fecr'den nakledilen rivâyetin metni de, Kur'an'ın açıklamalarıyla, sahih hadislerle ve tarihi gerçeklerle uyuşmamaktadır. Nitekim Meysere el-Fecr'in bu

¹ Ali el-Kârî, *Mevzuât*, s.272; Aclûnî, *Keşfu'l-Hafâ*, II, 129; M. Yılmaz, *Hadis Açısından Fahreddin er-Râzî'nin Tefsir-i Kebîr'i Üzerine Bir İnceleme*, s.159.; (es-Suyûtî, *Zeylül-Merfuât*, s.203;el-Bânî, *Silsileti'l-Ehâdisi'l-Diâfe*, hd no:302;İbn Teymiyye, *Esrâru'l-Merfûla'*, s.269.'den naklen.)

² Bünyâmin Erul, "Uydurma Rivâyetlerde Peygamber Tasavvuru Tebliği", Ankara- 2001 (Goldziher Ignaz, *Hadiste yeni Eflâtunculuk ve Gnostik unsurlar*, (Çev.Ömer Özsoy), AÜİFD, XXXVI, s.405-420'den naklen)

³ Bünyâmin Erul, "Uydurma Rivâyetlerde Peygamber Tasavvuru Tebliği", Ankara- 2001 (Gündüz Şinasi, Pavlus, *Hıristiyanlığın Mimarı*, s.107-108'den naklen)

rivâyetini Ali el-Kârî, Mevzuat adlı kitabında zikretmiştir.¹ et-Taberânî ve İsfehânî'nin konumuzla ilgili olarak naklettikleri diğer bir rivayette ise, Ebû Hureyre ve Meysere el-Fecr'den nakledilen rivâyetlerdeki problem göze çarpmamaktadır. Bu nakilde Allâh katında Hz. Muhammed'in son Peygamber olacağını bilindiği rivâyet edilmektedir. Söz konusu rivâyetin metni aşağıdaki şekildedir:

*'Resûlullâh: "Âdem daha toprağında mücadele ederken; Allâh katında ben son peygamberdim" buyurdu.*²

Bu hadis, Meysere el-Fecr ve Ebû Hureyre rivâyetlerinde mevcut olan ve büyük ihtimalle râvî hatasından kaynaklanan problemi çözmeye imkanı sağlamıştır. Üçüncü bir isnadla İrbâd b. Sâriye'den gelen aşağıda kaydedeceğimiz rivâyet, Meysere el-Fecr ve Ebû Hureyre rivâyetleri ile Abdullâh b. Abbâs ve Ebû Ümâme el-Bahilî'den gelen rivâyetleri birbirine derc etmektedir. İrbâd b. Sâriye'den gelen rivâyeti, Ahmed b. Hanbel, İbn Hibban, el-Hakim, Taberânî ve Beyhâkî nakletmektedir. Meysere el-Fecr ve Ebû Hureyre rivâyetinde yer almayan- İrbâd b. Sâriye rivâyetine derc edilen Abdullâh b. Abbâs ve Ebû Ümâme el-Bahilî'den gelen rivâyet metin açısından problemlidir. Bu rivayette Kur'an'a ve kevnî hakikatlere göre gerçekleşmesi mümkün olmayan ifâdeler yer almaktadır. Bu açıklamaları Hz. Peygamber'in yapmamış olduğunu düşünmekteyiz. Şimdi de, Hz. Peygamber'in annesinden çıkan nurun Şam'ın saraylarını aydınlattığını belirttiği İrbad b. Sâriye rivâyetini incelemek istiyoruz.

İrbad b. Sâriyeden gelen nakiller:

Konumuzla ilgili olarak İrbad b. Sâriye'den nakledilen rivâyeti, Ahmed b. Hanbel, İbn Hibbân, Taberânî, el-Hakim ve Beyhâkî aşağıdaki isnâdlarla nakletmişlerdir:

*1-el-İrbâd b. Sâriye es-Sülemî (vefatı h. 70'den sonra), Abdülâlâ b. Hilâl - Sülemî, Saîd b. Süveyd el-Kelbî (v.204/205), Muaviye b. Salih, Abdurrahman b. Mehdî, Ahmed b. Hanbel (v.204)*¹

*2- el-İrbâd b. Sâriye es-Sülemî (vefatı h. 70'den sonra), Abdülâlâ b. Hilâl - Sülemî, Saîd b. Süveyd el-Kelbî (v.204/205), Muaviye b. Salih, Leys b. Sa'd, Ebu'l-Âlâ b. el-Hasan b. Sivâr, Ahmed b. Hanbel (v.204)*²

¹ Ali el-Kârî, *Mevzuât*, s. 272

² Taberânî, *Mu'cemu'l-Evsat*, IV, 272; Ebû Nuaym, *Delâilü'n-Nübüvve*, I, 31

3- *el-Irbâd b. Sâriye es-Sülemî* (vefatı h. 70'den sonra), *Saîd b. Süveyd el-Kelbî* (v.204/205), *Ebû Bekr b. Ebî Meryem* (v.?), *Ebû'l-Yemân el-Hakem b. Nâfi*, *Ahmed b. Hanbel* (v.204)³

4- *el-Irbâd b. Sâriye es-Sülemî* (vefatı h. 70'den sonra), *Abdulâlâ b. Hilâl - Sülemî* (v.?), *Saîd b. Süveyd el-Kelbî* (v.204/205), *Muâviye b. Sâlih Ebû Amr el-Hadrâmî el-Hımsî* (v.158), *Abdullâh b. Vehb* (v.125-197), *Haris b. Miskin*, *İbn Hibbân* (v.354)⁴

5- *el-Irbâd b. Sâriye es-Sülemî* (vefatı h. 70'den sonra), *Saîd b. Süveyd el-Kelbî* (v.204/205), *Ebû Bekr b. Ebî Meryem* (v.?), *Ebû'l-Mugîre*, *Ebû Zeyd el-Havtân-Ahmed b. Abdulvehhâb*, *Taberânî* (v.)⁵

6- *el-Irbâd b. Sâriye es-Sülemî* (vefatı h. 70'den sonra), *Abdulâlâ b. Hilâl - Sülemî* (v.?) , *Saîd b. Süveyd el-Kelbî* (v.204?205), *Muâviye b. Sâlih Ebû Amr el-Hadrâmî el-Hımsî* (v.158), *Abdullâh b.Sâlih el-Mısrî* (v.?), *Ebû Sehl Bişr b. Sehl el-Lübâd*, *Muhammed b.Sâlih b. Hânî, el- Hakîm*⁶

7- *el-Irbâd b. Sâriye -Sülemî* (vefatı h. 70'den sonra), *Abdulâlâ b. Hilâl -Sülemî* (v.?), *Saîd b. Süveyd el-Kelbî* (v.204/205), *Muâviye b. Sâlih Ebû Amr el-Hadrâmî el-Hımsî* (v.158), *Ebû Sâlih*, *Ebû İsmâil et-Tirmizî*, *Ahmed b. Fadl b. el-Abbâs b. Huzeyme*, *Ebû Ali*, *Ebû'l-Hüseyn*, *Ali b. Muhammed b. Abdullâh b. Bişr b.el-Adl*, *Beyhâkî* (384-458)⁷

İyukarda kaydetmiş olduğumuz isnâdların tamamında yer alan râvî Saîd b. Süveyd el-Kelbî, Abdulâlâ b. Hilâl es-Sülemî'yi atlayarak, doğrudan Irbâd b. Sâriye'den rivâyette bulunmuştur. İbn Ebî Âsım'ın nakline göre, Ahmed b. Hanbel, Saîd b. Süveyd el-Kelbî'nin müdellis olduğunu söylemiş ve Irbâd b. Sâriye'den gelen rivâyetin metninin sahih fakat senedinin zayıf olduğunu bildirmiştir. Bazı hadis alimleri, Hz. Peygamber'in nebilerin ilki olmasına dair rivâyetin isnâdını ravi Muâviye b. Sâlih sebebiyle zayıf

¹ Hanbel, *Müsned*, IV, 127.

² A.Hanbel, *Müsned*, IV, 127.

³ A.Hanbel, *Müsned*, IV, 128.

⁴ İbn Hibbân, *Sahih*, XIV, 313.

⁵ Taberânî, *el- Mu'cemu'l-Kebir*, XVIII, 253.

⁶ el- Hakîm, *el-Müstedrek*, II,453.

⁷ Beyhâkî, *Delâilü'n- Nübüvve*, I, 80 - 82.

görmüşlerdir. Fakat İbn Hibbân, el-Hakîm ve Ebû Zur'a bu hadisi sahih kabul etmişlerdir.¹ el-Hakîm, ravi Saîd b. Süveyd hariç tutulursa, Ahmed, Bezzar ve Taberânî'nin rivâyet ettikleri bu hadisin isnad yönünden sahih olduğunu söylemektedir. İbn Hibbân ise, Said b. Süveyd'in de güvenilir olduğunu bildirmektedir.² Yine ravilerden Ebû Bekr b. Ebî Meryem, Ahmed b. Hanbel ve diğer hadis alimleri tarafından zayıf kabul edilmiştir. Ancak bu râvîlerin naklettiği haberlerin şevâhid olarak kullanılabileceği kaydedilmektedir. Aynı şekilde Meysere el-Fecr'den gelen rivâyetin râvîlerinin de sika olduğu ve bunun Ebû Hureyre'nin hadisine şahit gösterildiği zikredilmektedir. Nitekim İbn Ebî Âsım, 'İbn Hibbân, ravi Saîd b. Süveyd el-Kelbî'yi es-Sikât'ında zikretmiş ise de, el-Buhârî onun bu hadisin isnâdını kısalttığını söylemiştir' demektedir.³

Sonuç olarak bu isnadlarda bulunan ortak râvî Saîd b. Süveyd el-Kelbî müdellis bir kimsedir. Ravi Ebû Bekr b. Ebî Meryem ise, Ahmed b. Hanbel tarafından cerhedilmiştir. Konumuzla ilgili bu rivâyetin metni aşağıda kaydedilmiştir:

*"Muhakkak ki Âdem (a.s.) toprakta oluşurken, Ben Allâh'ın kulu ve nebîlerin sonuncusu idim. Size şundan haber vereceğim ki ben, babam İbrâhim'in duâsı, İsâ'nın müjdesi ve annemin beni dünyaya getirdiğinde kendisinden çıkan bir nurun Şam saraylarını aydınlattığını gördüğüm rüyasyım."*⁴ Bütün peygamberlerin anneleri bu rüyanın bir benzerini görmüştür.⁵

Yukarda kaydetmiş olduğumuz rivâyetin metinden de anlaşılacağı gibi, *"ilk olarak babam İbrâhim'in duâsı, İsâ'nın a.s. müjdesiyim, annemin beni dünyaya getirdiğinde kendisinden çıkan bir nurun Şam saraylarını aydınlattığını gördüğüm rüyasyım"* kısmı Ebû Hureyre ve Meysere el-Fecr'den nakledilen rivâyetin metninde yoktur. Nitekim Hafız Irakî, bu kısmın bu rivâyete sonradan ilave edildiğini

¹ Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dil*, IV, 29; İbn Hibban, *Sikât*, VI, 361; İbn Hacer, *Tâ'cilü'l Menfeâ*, I, 152.

² A.Hanbel, *Müsned*, IV, 127 - 128; el- Hakîm, *el-Müstedrek*, II, 600; Heysemî, *Mec'meû'z-Zevâid*, VIII, 223

³ İbn Ebû Asım, *Sünne*, I, 179.

⁴ İbn Hibbân, *Sahih*, XIV, 313; es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I, 16-76

⁵ A.Hanbel, *Müsned*, IV, 127-128-V, 262; et- Taberî, *el-Müsnedü's-Şâmiyyîn*, VIII, 175; el- Hakîm, *el-Müstedrek*, II, 656. Taberânî, *Mu'cemu'l-Kebir*, XVIII, 252-253; *Mu'cemu'l-Evsat*, IV, 272; Ebû Nuaym, *Dclâilü'n-Nübüvvc*, I, 31; es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I, 9.

söylemektedir.¹ İrbâd b. Sâriye'nin hadisinin sonundaki ziyade kısmı Ahmed b. Hanbel, Ebû Ümâme'den münferid bir nakil olarak da rivâyet etmektedir.² Şimdi de bu konuda Ebû Ümâme el-Bâhilî ve Abdullâh b. Abbâs'dan gelen müstakil rivâyetleri incelemek istiyoruz.

d) Ebû Ümâme el-Bâhilî ve Abdullâh b. Abbâs'dan gelen nakiller:

Hız. Peygamber'in, İbrâhim'in duâsı, İsâ'nın a.s. müjdesi ve doğduğu zaman annesinin, kendisinden çıkan bir nurun Şam saraylarını aydınlattığını gördüğüne dair rüyası olduğu konusunda Ebû Ümâme el-Bâhilî ve Abdullâh b. Abbâs'dan nakledilen rivayetin isnadları aşağıdaki şekildedir:

1- *Ebû Ümâme el-Bahilî (v.?), Lokmân b. Âmir (v.?), el-Ferec b. Fedâle (v.?), Ebû'n-Nadr (v.?), Ahmed b. Hanbel.(v. 204)*³

2- *Abdullâh b. Abbâs (v.), eş-Şâbî Âmir b. Şerâhîl el-Kûfî (v.109), Câbir, Kays b. er-Rebî' (?), Nadr b. Müzâhim (?), Muhammed b. Umâre b. Sabîh (v.?), Ali b. Abbâs el-Becelî Taberânî (v)*⁴

3- *Ebû Ümâme el-Bahilî (v.?), Lokmân b. Âmir (v.?), el-Ferec b. Fedâle (v.?), Ali b. Ca'd (v.?), Abdullâh b. el-Hasan Muhammed b. Abdurrahmân b. el- Abbâs (v.?), Ahmed b. Ali el-Isfehânî,*⁵

Yukarda kaydetmiş olduğumuz Ebû Ümâme el-Bahilî rivâyetlerinin mürsel olduğu haber verilmektedir. Nitekim Ebû Hâtim er-Râzî, Ebû Ümâme el-Bahilî'nin rivâyetlerinin mürsel olduğunu, bunların Resûlullâh'a ulaşmadığını bildirmiştir.⁶ Ahmed b. Hanbel'in naklettiği metin ise; şu şekildedir:

“Ebû Ümâme, Resûlullâh'a, Ey Allah'ın Nebî'si işiyin başlangıcı nedir? dedim. O da: *İlk olarak babam İbrâhim'in duâsı, İsâ'nın müjdesiyim, Annem beni*

¹ Beyhâkî, *Delâilü'n- Nübüvve*, (Tah.: Dr. Abdulmut'î Kal'âcî), I, 80-82, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, I. Baskı Beyrut-1985.

² A. b. Hanbel, *Müsned*, V,262.

³ A.Hanbel, *Müsned*, V, 262; et- Taberî, *el-Müsnedü's-Şâmiyyîn*, VIII, 175.

⁴ Taberânî, *Mu'cemu'l-Evsat*, IV, 272.

⁵ Ebû Nuaym, *Delâilü'n- Nübüvve*, I, 31.

⁶ İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, IV, 288.

doğurduğunda; Şam saraylarını, kendisinden çıkan bir nurun aydınlattığını gördüğü rüyasını"¹buyurdu.

Beyhâkî, rivâyetle ilgili olarak: "Allâh daha iyi bilir! Çünkü Allâh'ın Hz. Muhammed'in ilk Peygamber olduğunu bildirmesi takdiridir. Hz. İbrâhim'in duâsına gelince; O, Kâbe'yi bina ettiğinde Allâh'a duâ etmiş, Allâh'da duâsına, Hz. Muhammed'i peygamber kılarak icabet etmiştir" demekte ve konu ile ilgili olarak şu âyeti de delil getirmektedir:

ربنا وابعث فيهم رسولا منهم يتلوا عليهم آياتك ويعلمهم الكتاب والحكمة ويزكيهم إنك أنت العزيز الحكيم

"Rabbimiz! içlerinden onlara senin âyetlerini okuyan, Kitâb'ı ve hikmeti öğreten, onları her kötülükten arıtan bir peygamber gönder. Doğrusu güçlü ve hakîm olan ancak Sensin."²

Bu âyetten anlaşılan, Hz. İbrâhim'in kendi soyundan bir peygamberi kavmine göndermesini Allâh'tan duâ ederek istemiş olduğudur. Bu âyet, Resulullâh'ın ilk peygamber olduğu iddiasını isbatın aksine, bilakis Hz. İbrâhim'in, Hz. Muhammed'in peygamber olup olmadığını bilmediğinin bir delili sayılabilir.

M. Halil Harrâs, Hz. İsa'nın müjdesinden kasıt; Sâf sûresinde yer alan "*İsâ b. Meryem : Ey İsrâîl oğulları! Ben Allâh'ın Rasûlüyüm, sizin için Tevrat'takileri tasdik edici, benden sonra gelecek olan ve ismi Ahmed olan Allâh'ın Rasûlünü müjdeleyiciyim*"³ şeklindeki açıklamadır, demektedir. Bu gün elimizde mevcut olan incillerden; özellikle Barnaba İncili'nde Hz. Peygamber'in geleceği müjdelenmiştir.⁴

İbn İshâk ve İbn Hişâm'ın naklettiği bir rivâyette, Hz. Peygamber'in süt annesi Halîme Hz. Peygamber'i teslim etmek için getirdiğinde, annesi Âmine Halime'ye:"... *Ona hamile kaldığım zaman benden bir nur çıktı, ki o nur benim için Şam topraklarından Busrâ'nın saraylarını aydınlattı.*"⁵ *Sonra ona hâmile kaldım. Allah'a and olsun ki, ondan daha kolay bir hâmilelik görmemiştim. Onu doğurduğum zaman*

¹ İbn İshâk, *Sire*, s.28; A.Hanbel, *Müsned*, V, 262; M. Asım Köksal, *İslâm Tarihi*, Fihrist, s.62;

² 2.el-Bakara, 129; Beyhâkî, *Delâilü'n- Nübüvve*, (Tah.: Dr. Abdulmut'î Kal'âci), I, 84,

³ 61.Saf, 6.

⁴ *The Gospel of Barnabas*, s. 112; İncil (Müjde), *İncilin Çağdaş çevirisi*, s. 14, *Kutsal Ruhun Vadi*-15-16 .

⁵ İbn Hişâm, *Sire*, I, 166.

elleri yerde başı göğe doğru yükseltilmiş olarak düştü. Onu bırak ve git, yolun açık olsun¹ dedi.

Bu rivayette nakledilenlerden anlaşılıyor ki, Kur'an'ın açıklamalarına da uyan "ilk olarak babam İbrâhim'in duâsı, İsa'nın a.s. müjdesiyim" kısmına, yukarıda İbn İshâk ve İbn Hişâm'dan nakledilen bölüm râvilerden birisi tarafından ilgili olduğu düşünülerek sonradan ilave edilmiş olmalıdır.

İbn Hibbân'ın metninden; İrbâd b. Sâriye b. el- Fezârî'nin *Resûlullâh'a birisi tarafından soruldu* demediğini, kendisinin sorduğunu öğrenmekteyiz. Bu metinde yer alan "Hz. Âdem daha toprakla mücadele içindeyken, benim Allâh katında son Peygamber olduğum yazılı idi" kısmına, "Peygamberliğinin, ilk olarak babası İbrâhim'in duâsı, Hz. İsa'nın müjdesi ve annesinin kendisini doğurduğunda; Şam saraylarını, kendisinden çıkan bir nurun aydınlattığını gördüğü rüyası olduğu" bölümü rivâyete sonradan eklenmiştir. Konuyla ilgili bazı rivayetlere, "Bütün peygamberlerin annelerinin bu nuru gördüğü" kısmı da eklenmiştir. Bu durum, ayrı ayrı rivayetler halinde nakledilen bu üç rivâyetin birleştirilerek tek bir nakil haline getirildiğini göstermektedir. Ahmed b. Hanbel'in kaydetmiş olduğu rivâyetlerden dolayı bu sonuca ulaşmış bulunmaktayız. Çünkü o, hem üç rivayeti ayrı ayrı kaydetmiş, hem de bunların hepsini birleştirerek nakletmiştir. Yine İbn İshâk ve İbn Hişâm'ın konuyla ilgili nakilleri de, *ilk olarak babam İbrâhim'in duâsı, İsa'nın müjdesiyim* kısmına, *Hz. Peygamber doğduğunda, annesinin Şam saraylarını kendisinden çıkan bir nurun aydınlattığını gördüğüne* dair rivâyet edilen bölümün sonradan eklendiğini ortaya koymaktadır.

es-Suyûtî, Ebû Ümâme'den nakledilen metnin aynısını Hâlid b. Ma'dan'dan rivayet etmiştir. Bu rivâyet şu şekildedir: "Ben babam İbrâhim'in duâsı, İsa'nın müjdesiyim, Annemin, beni doğurduğunda; kendisinden çıkan nurun, Şam saraylarını aydınlattığını gördüğü rüyasıym²"

Bu rivâyetlerin dışında bu konuyla ilgili olarak, Ebû Nuaym, Osman b. Ebi'l-As es-Sakafî'nin annesi tarikiyle: "Hz. Peygamber'in doğumunda bulunduğunu ve doğum gerçekleştiğinde Âmine'den bir nur çıkararak, onun evini aydınlattığını, orada bu nurdan başka bir şey göremediğini" nakletmiştir.³

¹ İbn İshâk, *Sire*, s.28; M. Asım Köksal, *İslâm Tarihi*, Fihrist, s.62

² es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I, 16-76.

³ Ebû Nuaym, *Delâilü'n- Nübüvve*, (Tah.: Muhammed Revvâs Kal'acî), II,135.

Mısırlı âlim M.Halil Harrâs, bu rivayeti metin ve sened açısından tenkîd ederek; bilenen tarihi bir gerçek vardır ki; Osman Ebi'l Âs es-Sekafi, Sakîf heyeti ile h. 9. senede Medine'ye gelerek müslüman olmuş ve kavmine emir tayin edilmiştir. Nasıl oluyor da annesi Taiften gelerek Resûlullâh'ın annesinin doğumunu müşahade edebiliyor? demekte ve bunun mümkün olamayacağını dile getirmektedir.¹

Rivâyetleri bir bütün olarak incelediğimizde sonuç olarak şunları kaydedebiliriz: Hz. Peygamber'in: "*Âdem as. toprakta oluşurken Ben, Allâh katında peygamberlerin sonuncusu olarak yazılıydım*" şeklindeki sözü, Ebû Hureyre ve Meysere el Fecr'den gelen nakillerde râvîlerdeki zabt kusurları sebebiyle *ilk peygamber* şeklinde değiştirilmiş olmalıdır. Irbad b. Sariye'den gelen nakilde iki ayrı rivâyet birleştirilerek kaynaklara girmiştir. Ebû Hureyre ve Meysere el-Fecr'den gelen nakillerde yer almayan ve Ebû Ümâme'den gelen ikinci rivâyet; "*Ben babam İbrâhim'in duâsı ve İsâ'nın müjdesiyim.*" şeklinde olmalıdır. Bu, Bakara sûresi 129. ve Saf sûresi 6. âyetlerdeki açıklamalara da uymaktadır. İbn İshâk ve İbn Hişâm'ın rivayetlerinde müstakil olarak nakledilen "*Annemin, beni doğurduğunda; kendisinden çıkan nurun, Şam saraylarını aydınlattığını gördüğü rüyasıymı*" kısmı Ebû Ümâme'nin haberine sonradan eklenmiş, ancak bununla da yetinilmeyerek, "*Bu rüyâyı bütün peygamberlerin anneleri görmüşdür*" ilâvesi de yapılmıştır.

Hz. Peygamber'in ilk peygamber olduğu hususuyla ilgili olarak Ali Yardım: "Hz. Peygamber, bütün peygamberlerin mânâda ilki, maddede sonuncusudur. Onunla peygamberlik hem tamamlanmış, hemde ilk halka ile bütünleşmiştir. Nübüvvet müessesesi O'nunla son bulmuş, ilâhi vahiy O'nunla kemâle ulaşmıştır² demekte ve bu görüşünü Müslim ve İbn Mâce'nin kaydettiği rivâyetlerle desteklemektedir. Müslim ve İbn Mâce'nin bu konuda naklettikleri rivâyet: "*Bizler, Kıyâmet günü, sonra gelen ilker olacağız*"³ şeklindedir. Kıyamet günü ilk olmanın, Hz. Peygamber'in ümmetinin ilk olarak hesaba çekilen ve Cennet'e ilk giren insanlar olması anlamına geldiğini Müslim'in diğer bir rivâyeti açıklamaktadır.⁴

¹ es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I, 113-114.

² A. Yardım, *Peygamberimiz'in Şemâili*, s.7.

³ Müslim, *Cum'a*, 19-22; İbn Mâce, *Zühd*, 34.

⁴ Müslim, *Cum'a*, 22.

2.1.2. Hz. Âdem'in, Hz. Peygamber'in İsmi Arşta Allah'ın Adı İle Birlikte Yazılı Olduğunu Görmesi

Konumuzla ilgili bir kısım rivayetlerde, Hz. Âdem'in Hz. Peygamber'in ismini Arş'ta Allâh'ın CC. adı ile birlikte yazılı olduğunu gördüğü nakledilmektedir. Nitekim, *Hz. Muhammed hakkı için Hz. Âdem'in af dilediğini* ifade eden rivâyette anlatıldığına göre, Allâh ona Muhammed'in ismini nasıl öğrendin? diye sormuş, Hz. Âdem de, Rasûlullâh'ın ismini Arş'ın kâidelerinde, "*Allâh'tan başka ilâh yoktur, Muhammed Allâh'ın Rasûlüdür*" şeklinde yazılmış gördüğünü söylemiş, bunun üzerine Allâh, Hz. Âdem'e: *Muhammed olmasaydı seni yaratmazdım* buyurmuştur. Bu rivâyet, bazı delâil ve hasâis türü kitaplarda zikredilmektedir. Bu rivâyetin, Kur'an'ın Hz. Âdem'le ilgili ayetleriyle çelişki içinde olduğunu görmekteyiz. Bu sebeple bu rivâyeti, Kur'an'a arz ederek, sened ve metin açısından incelemek istiyoruz. Konumuzla ilgili rivâyet el-Hakim tarafından aşağıdaki isnâdla nakledilmiştir:

1- Hz. Ömer, *Eslem el-Kurâşî el-Adevî (v.80)*, Zeyd b. *Eslem el-Kurâşî el-Adevî(v.?)*, Abdurrahmân b. Zeyd b. *Eslem el-Kurâşî el-Adevî(v?)*, İsmail b. *Mesleme (v.?)*, Ebû'l-Hâris Abdullâh b. Müslim *el-Fihri (v.?)*, Ebû'l-Hasan Muhammed b. *İshâk b. İbrâhim el-Hanzalf (v.?)*, Ebû Sa'îd Amr b. Muhammed b. *Mansûr el-Adl (v.?)*, *el-Hâkim*.¹

el-Hakim, Abdurrahmân b. Zeyd b. *Eslem el-Kurâşî el-Adevî*'nin bu rivâyeti için *sahihu'l-isnâd*² demekle de, Yahya b. Maîn bunun zayıf olduğunu belirtmektedir. el-Buhârî ve Ahmed b. Hanbel, onun kâvî olmadığını fakat hadislerine itibar edileceğini söylemişlerdir. İclî de onun sika olduğunu bildirmiştir.³ ez-Zehebî ve Sâgânî ise, bu rivâyetin uydurma olduğunu belirtmişlerdir.⁴ Bu durumda mevzuât kitaplarında yer alan ve râvîlerinden bir kısmı tenkid edilen bu naklin isnâdını sahih kabul etmemiz mümkün gözükmemektedir. Şimdi de, Resûlullâh'ın isminin arşın kaidelerinde yazılı olduğunu belirten konumuzla ilgili rivâyetin metnini aşağıda kaydetmek istiyoruz:

¹ Hakim, *el-Müstedrek*, II, 672, Krş. Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid*, VIII, 223

² Hakim, *el-Müstedrek*, II, 672. Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid*, VIII, 223

³ el-Mizzî, *Tezhibü'l-Kemâl*, II,335- XXIX, 374.

⁴ ez-Zehebî, *el-Mevzuat*, I, 281.

“Âdem (a.s.) suçunu itiraf ettiği zaman şöyle duâ etti: *‘Ya Rabbi! Muhammed için beni affet! Allâh : Muhammed’i nasıl öğrendin?’* buyurdu. Âdem: *‘Beni elinle yaratıp, bana ruhundan üflediğin zaman başımı kaldırdım, Arş’ın kâidelerinde ‘Allâh’tan başka ilâh yoktur, Muhammed Allâh’ın Resulüdür’ diye yazılı olduğunu gördüm ve anladım ki, Sen ismini ancak yarattıklarından sevdiğin biriyle sıfatlandırırısın’* dedi. Allâh : *‘Doğru söyledin ey Âdem! Muhammed olmasaydı seni yaratmazdım, buyurdu’* ¹

Muhammed Halil Harrâs bu rivayetle ilgili olarak: “Bu hadis batıldır, Allâh, ne Âdem’i, ne de başka birini bir başkasının hatırı için yaratmamıştır. Bütün kullarını, Zariyât suresinde belirttiği üzere² ancak kendisine ibadet etsinler diye yaratmıştır. Allâh’tan, birisinin hakkı için, bir başkasının herhangi bir şey istemesi câiz değildir. Bir kimsenin, Allâh’a birisini aracı koymasını Cenâb-ı Hak kabul etmez, demektedir.”³

Konumuzla ilgili olarak Kur’ân-ı Kerim’e baktığımızda, Allâh’ın, Hz. Âdem’e tevbe edeceği bazı kelimeler öğrettiği, ona emirler verdiği ve onun bu kelimelerle, bu emirlere uyarak tevbe ettiğini⁴ öğrenmekteyiz. Yine Kur’ân-ı Kerim, Hz. Âdem’in, tevbesinde kullandığı ifâdelerin, *‘Ey Rabbimiz biz kendimize zulmettik, Sen bizi affetmezsen biz zalimlerden oluruz’*¹ şeklinde olduğunu haber vermektedir. Söz konusu âyetlerde, Hz. Âdem’in yaratıldığında kelime-i tevhidi görmesinden ve bu bilgisini günâh işlediğinde kullanarak afvedilmesinden bahsedilmemiştir. Bu sebeple söz konusu rivâyetin Hz. Peygamber’i yüceltme arzusu ile uydurularak Resûlullâh’a isnâd edildiğini düşünmekteyiz. Rivâyetin devamındaki *‘Doğru söyledin ey Âdem! Muhammed olmasaydı seni yaratmazdım’* şeklindeki ziyâde, Hz. Peygamber’i yüceltme arzusu ve diğer peygamberlerden üstün gösterme düşüncesini açık bir şekilde yansıtmaktadır.

Yine konuyla ilgili olarak Deylemî, Mükerrer Ali b. Talib’den nakille, *‘Hz. Âdem’in, Muhammed hakkı için ve Muhammed’in ehli hakkı için af dilediğini belirten bir rivâyette aşağıdaki şekildedir:*

“Adem, Rab’binden aldığı bazı kelimelerle tevbe etti. Allâh, Âdem’i Hidistan’a, Havva’yı Cidde’ye, İblisi Bban’a ve Yılanı İsbehan’a indirdi. Yılanın ayakları devenin ayakları gibiydi. Âdem hatalarına yüz yıl ağlayarak kaldığı ve Allah’ın Cebrâil’i ona

¹ es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I, 12.

² 51. Zariyât, 56.

³ es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, (Tah.: M.Harrâs), I,17..

⁴ 2.Bakara, 37.

göndererek: Ey Âdem! seni elimle yarattıp ruhumdan üflemedim mi? meleklerim sana secde etmedi mi? seni ümmetimden Havva ile evlendirmedim mi? dediğinde Âdem:evet. dedi. Cebrâil, bu ağlaman nedendir? dedi. Âdem: Rahman'ın yakınından uzaklaşmam beni ağlatıyor dedi. Allâh :Sana öğrendiğin şu kelimeler yeter! Allâh tevbeni kabul eder ve günahlarını affeder dedi. Âdem: Onlar nedir? dedi. Allâh :"*Ey Allâhım, Muhammed hakkı için ve Muhammed'in ehli hakkı için seni tenzih ederim. Senden başka ilâh yoktur. Anladım ki kendime kötülük ve zulmettim muhakkak sen günahlarımı örten ve bağışlayansın. seni tenzih ederim. Senden başka ilâh yoktur. Tevbeleri kabul edensin ve acıyansın.*"bu kelimeler Âdem'e ilham edildi.²

Bu konuyu dile getiren Kur'an-ı Kerim: "*Adem rabbinden birtakım kelimeler öğrenip bu kelimelerle tevbe etti. O'da tevbesini kabul etti.*"³ açıklamasını yapmaktadır. Müfessirlere göre âyette geçen "*kelimelerden*"kasıt el-Araf suresinde ki "*(Hz. Âdem ve Havva), Ey Rabbimiz!, kendimize yazık ettik.Eğer bizi bağışlamaz, bizi esirgemezsen her halde zarara uğrayanlardan olacağız. dediler*"⁴ âyet olduğunu belirtmişlerdir.

Bu ayetlere rağmen Hz. Âdem'in günahlarının bağışlanması konusunda tevbe ederken hangi kelimeleri kullandı; nasıl cümleler sarfetti, neler dedi, neyin aşkına bağışlanması dilendi?. Konularına yer veren nakilleri ilk dönemde yazılan Tefsir kitaplarımızda da bir hayli bilgi bulunabilmektedir.⁵ Bu konu ile ilgili olarak Abdullâh Aydemir şu açıklamaları yapmıştır: "*Âdem'in tevbe ettiği zaman Allâh'tan alıp bellediği kelimeler şunlardır*" tarzında yüzde yüz ka'tiyyet ifade eden delillere mâlik olmadığımız için, bazı müelliflerce bu istirmar edilmek istenmiş, bir takım mevzu rivâyetleri, kendi fâsid görüş ve mezheplerinin görüşlerini takviye için kullanmışlardır. Peygamberimize nisbet edilen bu tür rivâyetlerdeki "*Muhammed hakkı için! ve Muhammed'in ehli hakkı için!*" affedilmeyi dileyen ifadelerin şifhlerin fâsid görüşlerini yansıttığını belirtmiştir.⁶

Sonuç olarak, Kur'an'ın konu ile açıklamalarıyla bağdaşmayan, içerisinde hadis âlimlerince tenkîde uğramış râvî'nin yer aldığı bir tek isnâdla gelmiş bulunan, İsrâiliyat olma ihtimali çok yüksek bulunan bu rivâyeti Hz.Peygamber'e isnad etmenin doğru

¹ 7.Araf.:23

² Deylemî, *el-Firdevsi bi Me'surul-Hitâb*, III, 151.

³ 2. Bakara, 37.

⁴ 9.Ar'af Sûr-i Âyet: 23.

⁵ Bkz. Taberi, *et-Taberi tefsiri*, I, 243.

⁶ Abdullâh Aydemir, *Tefsirde İsrâiliyyât*, s.328.

olmayacağı kanaatindeyiz. Nitekim hadis âlimlerince tenkîd edilen Eslem el-Kurâşî el-Adevî'nin, İsrâiliyyâtın kaynağı durumundaki Kâbu'l-Ahbar'dan rivâyette bulunduğu bildirilmektedir. Abdurrahmân b. Eslem'in, babası Eslem'in Ka'b'dan duymuş olduğu konumuzla ilgili bu haberi, babasının onu Hz. Ömer'den duyduğunu zannederek Resûlullâh'a isnâd etmiş olması pek muhtemeldir. Nitekim İbn Asâkir'in, Kâbu'l-Ahbar'dan benzer bir rivâyeti bu konudaki görüşümüzü desteklemektedir. Söz konusu rivâyetin metni aşağıdaki şekildedir:

*"Allâh Âdem'i yeryüzüne indirdikten sonra kendisine nefî ve resûlleri sayısınca soy verdi. Âdem, oğlu Şîs'e dönerek: Ey oğulcuğum! Benden sonra halîfemsin, takva yolunu tut, sağlam kulpa yapış, Allâh'ı zikrederken Muhammed'in ismini de an. Ben toprakla ruh arasında iken, onun ismini arşın direklerine yazılı gördüm. Gökyüzüne yükseltildiğimde Semâ'nın her yerinde, Cennet'teki her köşkte ve her odada onun ismini yazılmış gördüm. Hûri'l-İyn'in gerdanlarında, Dâvud'un Cennet'teki kamışlarının yapraklarında, Tu'bâ ağaçlarının yapraklarında, Sidretül- Müntehâ'nın yapraklarında, perdelerin etrafında ve meleklerin gözlerinin arasında Muhammed ismini yazılı gördüm. Melekler onu her anlarında zikrettikleri için, O çok anılmaktaydı."*¹

M. Halil Harrâs, rivâyeti Ka'bu'l-Ahbâr veya Ehl-i Kitâb'dan müslüman olan bir kimsenin nakletmiş olmasının bunun doğruluğunu gerektirmeyeceğini, Yüce Allâh'ın, bize dinimizi yeterince açıkladığını, bu tür şeylere ihtiyacımızın olmadığını belirtmekte ve bu haberin israiliyyât olduğunu söyleyerek reddetmektedir.²

Ehl-i Kitap'tan müslüman olan sahabîlerin İsrâiliyyât kapsamındaki bir takım haberleri halka aktarmaları, bunların zamanla müslüman kitle arasında yer bulmasına ve daha sonraki dönemlerde Hz. Peygamber'e ait zannıyla İslâmî kaynaklara girmesine sebep olmuştur. Kur'an-ı Kerim'e ve sahih hadislere aykırı olduğu halde İslâmî eserlere girmiş olan bu yanlış bilgileri okuyan kimseler bunları Hz. Peygamber'e ait zannederek yanlış kanaat sahibi olmaktadır. Günümüze de taşınmış olan bu haberler, günümüz insanının İslâm dini hakkında olumsuz düşünmesine sebep olmaktadır.

Yine, Hz. Peygamber'den sonraki dönemlerde ortaya çıkan siyâsî ihtilaflar sebebiyle, kendi liderinin daha üstün olduğunu ispatlamaya yönelik delil arayan bir takım kimselerin bu tür rivayetlerin sonuna ilaveler yaparak, bunları siyâsî malzeme olarak kullandıklarını görmekteyiz. Nitekim Şia mezhebi mensuplarının, bu rivâyetin

¹ es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, (Tah.: M.Halil Harrâs), I, 18.

² es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, (Tah.: M.Halil Harrâs), I, 18.

sonuna siyâsî maksatlarla (أيدته بعلي) “*Ali ile teyid etti*” ilâvesini yapmaları bu kabildendir. M. Halil Harras, İbn Asâkir ve İbn Adî'nin bu tür bir rivâyeti Hz. Enes'den rivâyet ettiklerini kaydetmektedir. Söz konusu rivâyetin metni aşağıdaki şekildedir:

*“Resûlullâh şöyle buyurmuştur: Gökyüzüne yükseldiğimde Arş'ın kaidelerinde, Allâh'dan başka ilâh yoktur, Muhammed Allâh'ın Rasulüdür, Onu Ali ile teyid ettim, diye yazılı olduğunu gördüm.”*¹

M. Halil Harras bu rivâyetle ilgili olarak, “Bu bir Şia uydurmasıdır, özellikle sonundaki (أيدته بعلي) (Onu Ali ile teyid ettim) ifadesi de bunu ortaya koymaktadır” demektedir ve “Allâh c.c. mü'minlere, kendisinin yardım edeceğini haber vermiştir, ne Ali'ye ne de başkasına bu konuda bir ayrıcalık tanımamıştır” açıklamasını yapmaktadır. Yine M. Halil Harras, “Üstelik bu hadis, Kütüb-i Sitte'de de zikredilmemektedir, ayrıca Hz. Peygamberin hiç kimsenin kendisini övmesine ihtiyacı yoktur. Çünkü Allâh Ona ‘*Muhakkak ki Sen yüce bir ahlak üzere yaratıldın*’² ve ‘*Senin zikrini yüceltik*’³ buyurmaktadır” diyerek, Cenâb-ı Hakk'ın Hz. Peygamber'i övdüğünü dile getirmektedir.⁴

Ehl-i Sünnet taraftarları da, aynı rivâyetin sonuna: “*Ebû Bekr Sıddık, Ömerü'l-Faruk ve Osmân ez-Zi'n-Nüreyn adlarını yazılı gördüm*” kısmını ekleyerek, Şia'nın bu konudaki tutumuna paralel bir yaklaşım sergilemişlerdir. Nitekim Ebû Ya'lâ, et-Tebarânî, İbn Asâkir, el-Hasan b. Arrâfe, Ebû Hureyre'den Hz. Peygamber'in, “*İsrâ gecesi Mi'râc'a çıktığımda, uğradığım bütün gök katlarında ismimi yazılmış gördüm, oralarda, Muhammed Allâh'ın Rasulü'dür diye yazılıydı, ismimin arkasında da Ebû Bekr es-Sıddık'ın adı kaydedilmişti*” buyurduğunu nakletmişlerdir.⁵

Bizzat es-Suyûtî, bu rivâyeti uydurma olduğunu kendisi el-Leâlil Masnûa fi Ehâdîsi'l-Mevzua' adlı eserine alarak kendisi ile tezat teşkil etmektedir.⁶ Yine el-Heysemî, yukardaki rivayeti Bezzâr'ın da nakletmiş olduğunu, fakat onun bu rivâyetinin

¹ es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, (Tah.: M.Halil Harras), I, 18.

² 50.Kalem 68.

³ 45.İnşirâh 4.

⁴ es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, (Tah.:M.Halil Harras), I,18.

⁵ es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, (Tah.: M.Halil Harras), I, 18.

⁶ es-Suyûtî, *el-Leâlil Masnûa Fi Ehâdîsi'l-Mevzua'*, I, 296-297.

isnâdında yer alan Abdullâh b. İbrâhim el-Ğifârî'nin hadis yönünden zayıf bir kimse olduğunu söylemektedir.¹

Bu rivâyetlerle yetinemeyen bazı kimseler, bu defa da, *Ebû Bekr es-Sıddık, Ömerü'l-Faruk ve Osman-ı Zü'n-Nûreyn adlarını yazılı gördüm*' şeklindeki ilâveleri yapmaktan çekinmemiş ve Hz.Peygamber adına yalan uydurmuşlardır. Söz konusu rivâyet ise aşağıdaki şekildedir:

*"Mirac'a çıktığımda Arş'ın kaidelerinde, Allâh'dan başka ilâh yoktur, Muhammed Allâh'ın Rasûlü'dür, Ebû Bekr es-Sıddık, Ömerü'l-Fâruk ve Osman ez-Zinnureyn adlarını yazılı gördüm"*²

es-Suyûtî bizzat kendisi, bu rivâyeti, mevzu rivâyetleri topladığı eserine alarak uydurma olduğunu belirtmektedir.³ ed-Dârekutnî el-Efrâd adlı eserinde, el-Hatîb el-Bağdâdî ve İbn Asâkir'in Ebû'd- Derdâ'dan (ra) Hz. Peygamber'in: *"Mi'rac'a çıktığımda Arş'ta yeşil bir elbise üzerinde beyaz bir nurla Allâh'dan başka ilâh yoktur, Muhammed O'nun kulu ve Rasûlü'dür, Ebû Bekr es-Sıddık ve Ömerü'l-Fâruk yazılmış gördüm"* dediğini nakletmektedir.⁴

Yukarda kaydetmiş olduğumuz bu rivayetin mevzu olduğu bildirilmekte ve isnadda yer alan Ömer b. İsmâil b. Mücâlid el-Hemedânî'nin hadis hırsızlığı ve yalancılıkla suçlandığı kaydedilmektedir.⁵

Sonuç olarak kaydetmek gerekirse, yukarda kaydetmiş olduğumuz bu rivâyetlerin siyâsî çıkar uğruna uyduruldukları kanaatini taşımaktayız. Bunların sahih kaynaklarda yer almaması, hadis alimlerimizin nakil hakkında mevzu demeleri bu rivayetin sonradan uydurulduğunu da ortaya koymaktadır. Fakat bu tür rivâyetlerin dini bilgileri yeterli olmayan insanlar tarafından okunarak hadis zannedilmesi ve insanlara anlatılması, insanlarımızın Hz. Peygamber'i yanlış tanımalarına sebep olacaktır.

¹ el-Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid*, IX, 41.

² es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, (Tah.: M.Halil Harras), I, 19.

³ es-Suyûtî, *el-Leâlil-Masnua Fî Ehâdisi'l-Mevzua*, I,319-320.

⁴ bkz. es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, (Tah.: M.Halil Harras), I, 19

⁵ ez-Zehabî, *el-Mizânü'l-İtidâlü'l-İtidâl*, III, 182-183; Ali el-Kârî, *Mevdûât*, I, 327; Suyûtî, *el-Leâlil Masnua*, I, 298, 308, 309, krş. es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, (Tah.: M.Halil Harras), I, 19

2.1.3. Hz. Peygamber'in İsmi Hz. Âdem Zamanında Yeryüzü'nde Okunan Ezân'da ve Arş'ta Zikredilmesi

Kaynaklarda yer alan bir kısım rivayetlerde, Hz. Adem zamanında okunan ezanda ve Arş'ta Hz. Peygamber'in isminin zikredildiği nakledilmektedir. Nitekim bunlardan birisi isnâdsız olarak Ebû Hureyre'den (ra) nakledilmiştir. Söz konusu bu rivayette de, Hz. Peygamber'i, ilk insan ve ilk peygamber olan Hz. Âdem'den üstün tutma gayreti sezilmektedir. Nitekim halk arasında, 1979 yılında Ay'a giden Amerika'lı astronotların Ay'da Ezân sesi duydukları söylentisinin, Resûlullâh'ın adının devamlı olarak melekler aleminde zikredilmesiyle irtibatlandırılarak gündem oluşturduğu hususu hala hatırlardadır. Yine, uzay boşluğunda da ezan okunduğuna birkısım insanımızın inandığı da bir gerçek olarak karşımızda durmaktadır. Ancak burada hemen kaydetmeliyiz ki, ezân Hz. Peygamber'in ümmetine ait bir özellik olup, daha önceleri bilinmemekteydi. Hz. Âdem döneminde ve Arş'ta ezân okunduğunu belirten rivâyetler sahih değildir. Bunlar, sahih kaynaklarda yer alan konuyla ilgili rivâyetlerle bağdaşmamaktadır. Nitekim ezanla ilgili olarak Küttüb-i Sitte'de yer alan sahih hadislerde nakledildiği üzere, Hz. Peygamber'in konuyla ilgili olarak ashâbıyla istişare ettiği, bu esnada daha önceki ümmetlerin ibadete davet etmek için kullandığı borazan ve çan gündeme gelmiş, fakat ezandan bahsedilmemiştir. Nihayet bazı müslümanların rüyalarında işittikleri ezan, Yüce Allâh tarafından Hz. Peygamber'e vahyedilmiş ve tarihte ilk defa müslümanlar tarafından uygulamaya konulmuştur. Önceki ilâhî dinlerde ezanın bilinmediği, ibadete davet için borazan ve çan kullanıldığı tarihi bir gerçektir. es-Suyûtî'nin isnâdsız olarak Ebû Hureyre'den naklettiği bu konudaki rivâyetin metnini aşağıda kaydederek incelemek istiyoruz:

"Âdem a.s. Cennet'ten çıkarıldığında Hindistan'a indirildi ve yalnızlık çekerek korktu. Bunun üzerine Cebrâil a.s. indirildi ve kendisine : 'Allâhü Ekber, Allâhü Ekber! Eşhedü en lâ ilâhe illallâh, eşhedü enne Muhammeden Resûlullâh diye iki defâ ezân okudu. Bunun üzerine Hz. Âdem ona : Muhammed kimdir? diye sordu. Cebrâil de: 'Senin çocuklarından peygamber olanların sonuncusudur' diye cevap verdi".¹

Yine ez-Zürkânî, Ebû Nuâym'ın Hilyetü'l-Evliyâ adlı eserinde senedsiz olarak şöyle rivayet ettiğini kaydetmektedir: *"Cebrâil, Hz. Âdem'e Cennet'ten indirildiği*

¹ es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I, 12.

zaman Ezanla nidâ etti, o Kâmet gibidir, bu ümmetin özelliklerindedir. Âdem a.s. Hindistan'a indirildi yalnızlık çekti ve korktu. Cebrâil a.s. da Ona Ezan okudu, çünkü onun meşruiyeti namaz içindir.”¹

el-Münâvî, Yahyâ İbn Ma'in'in, bu rivayeti nakleden râvîlerden Ziyâd b. Münzir hakkında, Allâh'ın düşmanı bir yalancıdır, dediğini, ez-Zehebî ve İbn Kesîr'in de bu rivâyetin uydurma olduğunu belirttiklerini kaydetmektedir..² M. Halil Harrâs, bu ümmetin çocuklarına, düşmanlarının belâ ve tuzaklarından daha kötüsünü, ümmetin içinden yetişen muhadislerin işlediğini söylemektedir. Harrâs, bunların yardım ve hizmet ediyoruz zannıyla, garib ve münker rivâyetlerden oluşan büyük bir birikintiyi hiç düşünüp araştırmadan hadis kitaplarına aldıklarını kaydetmektedir. M. Halil Harrâs, el-Bezzâr'ın, Mi'rac gecesinde Hz. Peygamber'in Burak'la yolculuğu esnasında ezanı duyduyuyla ilgili rivâyeti hakkında, 'Bu rivayet, ezan'ın Medine döneminde meşruiyet kazandığı tarihî gerçeğiyle bağdaşmamakta ve bunun da uydurulduğunu ortaya koymaktadır' demektedir.³ es-Suyûtî, Kütüb-i Sitte'de yer almayan bu rivâyeti, Ebû Nuâym ve İbn Asâkir'den nakletmiştir.

Zürkânî, Hafız'ın naklettiği konumuzla ilgili bir rivâyeti eleştirmekte ve şunları söylemektedir: "En garib olanı, Ebû's- Şeyh'in meçhul bir senedle Abdullâh İbn Zübeyr'den: 'Hz. İbrâhim hac'da insanlara Ezan'la çağrıda bulundu' şeklinde rivayette bulunmasıdır. Kur'ân-ı Kerîm, Hz. İbrâhim'in insanları hacca çağırmakla emrolduğunu bildirmektedir: 'İnsanları hacca çağır; yürüyerek veya binekler üstünde uzak yollardan sana gelsinler'⁴ Fakat bu ayetten Hz. İbrâhim'in insanları hacca ezanla çağırdığı sonucuna ulaşmamız mümkün olmadığı gibi, nasıl çağırdığı konusunda da elimizde kesin bir bilgi bulunmamaktadır demektedir."¹

Ezanla ilgili rivâyetlerin hepsini bir arada inceleyecek olursak, bunların, ezân'ın, Medine döneminde ibadete çağrı için bir yol ararken ortaya çıktığını, bazı müslümanların ezanı rüyalarında gördüklerini, nihayet Hz. Peygamber'in gelen bir vahiyle ezan okuma uygulamasını başlattığını ifade ettikleri görülmektedir. Tarihî bilgilere göre, Hz. Âdem ve Hz. İbrâhim'in, inananları hangi yolla ibadete çağırdıkları

¹ ez-Zürkânî, *Şerhü Zürkânî*, I, 192.

² Münâvî, *Ucletüs-Seniyye Ale'l-Hasâisi'n-Nebeviyye*, s. 5.

³ es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, (Tah.: M. Halil Harras), I, 21.

⁴ 22. el-Hacc, 27.

bilinmemektedir. Ancak Yahudilik ve Hıristiyanlık'ta, ibadete davet maksadıyla borazan ve çan kullanıldığını görmekteyiz. Kanaatimizce bu rivâyetin ortaya çıkmasındaki temel etken, Hz. Peygamber'in Hz. Âdem'den üstün olduğunu ispatlama gayretidir. Hz. Âdem'in risâleti döneminde Hz. Peygamber'in adının ezan'da zikredilmiş olması, onu diğer peygamberlerden üstün kılar düşüncesi bu rivayetlerin uydurulmasına sebep olmuştur.

2.1.4. Hz. Muhammed'in Doğum Zamanının Semitik Kutsal Kitaplar'da Bildirilmesi

Kur'ân-ı Kerim'in bazı âyetlerinden ilâhî dinlerin kutsal kitaplarında Hz. Muhammed'in peygamber olacağını bildirildiğini öğrenmekteyiz. Nitekim Bakara ve En'âm sûrelerinde: *"Kendilerine kitap verdiklerimiz, Muhammed'i oğullarını tanıdıkları gibi tanırlar.-Onlardan bir takımını doğrusu hakkı bile bile gizlerler. Fakat kendilerine yazık ettiler, çünkü O'na inanmazlar"*² buyurulmaktadır. Bunlara ilâveten Sâf sûresinin 6. ayetinde de şöyle buyurulmaktadır: *"Meryem oğlu İsa : 'Ey İsrail oğulları ! Ben Allâh'ın Rasûlü'yüm, sizin için Tevrat'takileri tasdik edici, benden sonra gelecek Ahmed adında bir peygamberi de müjdeleyici olarak geldim"*³ Kur'ân'ın bu ifadelerinden de Hz. Peygamber'in geleceğini, Hz. Musâ ve Hz. İsa'nın ümmetlerine haber vererek müjdelediği anlaşılmaktadır. Bu âyetle ilgili olarak M. Hamdi Yazır, "Burada Ahmed isminin, aynen kendisinin alem olarak murad edilmiş olması da, manasının kastedilmiş olması da muhtemeldir" demektedir.⁴

Konumuzla ilgili olarak, bugün elimizde mevcut olan incilleri inceleyen Maurice Bucaille, şunları kaydetmektedir:

"İnsanların takip etmesi gereken olan ve tarifi İsa tarafından yayınlanan önderin isminin Yunanca Parakletos, Fransızca Paraclet olduğunu bildiren sadece Yuhanna İncili'dir. Kitab-ı Mukaddes, Yeni Ahid Papalık Tercümesi'nde Paraclet isminin geçtiği metinler şunlardır:

¹ ez-Zürkânî, *Şerhu's-Zürkânî*, I, 196.

² 2. el-Bakara 146; Krş. 6.En'am 20.

³ 61. Saf, 6.

⁴Geniş bilgi için Bkz. Yazır, *Hak dini Kur'an Dili*, VII, 4929-35

‘Eğer beni seviyorsanız emirlerimi tutarsınız, bende babaya yalvaracağım: o size başka bir *pareclet* gönderecektir.(14, 15-16). Paraclet’in manası nedir?Yuhanna incili’nin bu gün elimizde olan metni, paraklit anlamını şöyle izah eder: Benim adıma babanın göndereceği paraklit, Ruhü’l-Kudus, o size her şeyi bildirecek ve benim size söylediğim şeyi hatırlınıza getirecektir.’(14, 26)

‘O benim için şehâdet edecektir.’(15, 16)

‘Benim gitmem sizin için hayırlıdır, çünkü gitmezsem, paraklit size gelmez; fakat gidersem onu size gönderirim. Ve o geldiği zaman, günah için salah için ve ve adalet için dünyayı ilzam edecektir.’ (16, 7-8)

‘O hakikat nuru gelince, size her hakikata yol gösterecek, zira kendiliğinden söylemeyecektir, fakat her ne işitirse, söyleyecek ve gelecek şeyleri size bildirecektir. O beni taziz edecektir...’ (16, 13-14)

Kaydetmek gerekir ki, Yuhanna İncili’nin 14’ten 17’ye kaadar olan bablarından buraya almadığımız kısımları, aldığımız kısımların genel manasını asla değiştirir nitelikte değildir demektir.¹ Yine Maurice, Bucaille Paraklit kelimesinin anlamı ile ilgili *Yunanca Yeni Ahid’in (nestle ve Aland yayınları, 1971)* metnini esas alarak yaptığı metin kırıtiğinde özet olarak şunları kaydetmektedir:

Metinde yer alan bir insan gibi Paraklit’in konuşan ve işiten bir varlık olduğunu Yunanca laleô fiilin sesler çıkarmak ve konuşmak olduğunu ve akouô fiilin işitmek olduğu bu fiillerin Yunanca incillerde İsa içinde kullanıldığını, o halde Paraklit yerine kullanılan insanların arasında insanlar gibi konuşan ve duyan organları olan bir varlık olarak Ruhü’l-Kudüs’ün ilham veren birisi olması mümkün değildir. Burada Paraklit kelimesiyle bir peygamber olan bir insan müjdelenmiştir demektir.²

Ayrıca Paraklit kelimesinin ifade ettiği manayı anlamada her çeşit aydınlatıcı bilgiyi sunan incili tefsir edenlerden Rouuet’nin *Küçük Yeni Ahid Sözlüğü* ne başvurulduğunda bu tefsircinin şunları kaydettiğini bildirmektedir:

‘Yuhanna incili’nde bu Parakletos ismi, Ruhü’l-Kudus için İsa’nın son konuşmasını naklederken (14, 16 ve 26;15,26; 16,7) dört defa, birinci mektubunda (2,1) bir defa mesih için kullanılmıştır. Paraklit, birinci yüzyıl Helenist Yahudilerce şefaathçı, savunucu anlamında kullanılan bir tabirdi.(...) Ruh, İsa’nın bildirdiğine göre baba ve oğul tarafından gönderilecek ve yardımcılık görevini üstlenecektir. Tıpkı –Oğlunu

¹ Maurice Bucaille, *Tevrât İnciller ve Kur’an*, (Çev.: M. Ali Sönmez), s.171.

² Maurice Bucaille, *Tevrât İnciller ve Kur’an*, (Çev.: M. Ali Sönmez), s.173-175.

dünya yaşantısı süresince şakirtlerine yardımcı olduğu gibi. Paraaklit olma veya mutlak şefaathçi olma bakımından Ruh Mesih adına görev yapacak ve yine onun namına hareket edecektir.' Açıklamalarından da anlaşılacağı üzere Paraklit Hz. İsa için kullanılmıştır. Buradan hareketle paraklit'in Hz. İsa'dan sonra gelecek olan peygamber'e işaret ettiğini söylemektedir.¹

M. A. Rahim, İnciller'de yer alan Yunanca Parakleto, Fransızca Parecleto kelimesinin Ahmed anlamına geldiğini ve Hz. Peygamber'i müjdelediği için Advocate Comforter ve en son olarak Holy Gosht olarak terceme edildiğini belirtmektedir.² Fakat bu nüshada ingilizce "holy prophet" şeklinde Barnaba incilinde yer aldığını belirtmektedir. metin aşağıdaki şekildedir:

'Wherreupon I'am sure that he who shall be slain in my name, for that God shall take me up from the earht, and shall chance the apperance of the traitor so that every one shall believe him to be me; nevertheless, when he death , an evil death, I shall abide in that dishonour for a long time in the world. But Muhammed shall came, the sacred mesenger of God do because I have confessed the truth of Messiah; who shall give me this revard, that I shall be alive and to be a stranger to that deaht of inmany.-'³

es-Suyûfî ve el-Hâkim'in, Hz. Peygamber'in şâiri Hassân b. Sâbî'ten (r.a.) konumuzla ilgili olarak naklettikleri bir rivâyet vardır. Buna göre, Resûlullâh'ın doğumunu bekleyen Yahudi âlimlerinden birisi, Hz. Peygamber'in dünyaya geldiği gece gökyüzünde bir yıldızın doğduğunu görmüş ve Ahmed'in yıldızı doğdu diyerek bağırıştır.⁴

Yahudi ve Hıristiyanların, doğan bir yıldız; delil sayarak Hz. Peygamber'in doğacağı gün ve saati bilip, onun dünyaya gelmiş olduğunu tesbit etmeleri hususu doğru olmamalıdır. Söz konusu yıldızın Hz. Peygamber'in doğumuna endeksli olarak doğduğu iddiası, Allah'ın kainatta koyduğu kanunlarına aykırıdır ve astronomi ilminin verileriyle çelişmektedir. Ancak vaktiyle Allâh tarafından gönderilmiş olan peygamberlerinin Ehl-i Kitab mensuplarına bu konuda net bir bilgi vermiş oldukları hususu, yukarda kaydetmiş olduğumuz bazı ayetlerden anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber'in dünyaya geldiği günü ve onun doğumuna bağlı olarak gökyüzünde bir yıldızın doğduğunu anlatan rivayet İbn

¹ Geniş Bilgi için Bkz. Maurice Bucaille, *Tevrât İnciller ve Kur'an*, (Çev.: M. Ali Sönmez), s. 172, 175.

² *The Gospel of Barnabas*, s. xxii-xxiv.

³ *The Gospel of Barnabas*, s. 141.

⁴ es-Suyûfî, *el-Hasâisül-Kübrâ*, I, 78.

İshâk ve el-Hakim tarafından nakledilmiştir. İshâk ve el-Hakim'in eserlerinde yer alan bu rivâyetin isnâdı aşağıdaki şekildedir:

1-Hassân b. Sâbit (ra) (v.45), bazı kimseler, Yahyâ b. Abdurrahmân b. Es'âd b. Zürâre, Sâlih b. İbrâhim b. Abdurrahmân b. Avf (v.127), Muhammed b. İshâk b. Yesâr b. Hıyar el-Mahramî el Kurâşî (85-151), Yûnus b. Bûkeyr b. Vâsile eş-Şeybânî el-Kûfî (v.199), Ebû Muhammed Ahmed b. Abdulcebbâr b. Nudayr (v.211).¹

2-Hassân b. Sâbit (ra) (v.45), bazı kimseler, Yahyâ b. Abdurrahmân b. Es'âd b. Zürâre, Sâlih b. İbrâhim b. Abdurrahmân b. Avf (v.127), Muhammed b. İshâk b. Yesâr b. Hıyar el-Mahramî el Kurâşî (85-151), Yûnus b. Bûkeyr b. Vâsile eş-Şeybânî el-Kûfî (v.199), Ebû Muhammed Ahmed b. Abdulcebbâr b. Nudayr (v.211), Ebû'l-Abbâs Muhammed b. Ya'kûb (v.?), el-Hâkim (405).²

Bu olayı nakleden sahâbî Hassân b. Sâbit (r.a.), o sıralarda henüz yedi yaşlarında olduğunu ifade etmiştir. Onun uzun bir süre önce işittiği ve gördüğü bu olayı eksik ve yanlış hatırlaması da muhtemeldir. Ayrıca Isnâdda yer alan râvîlerden Muhammed b. İshâk b. Yesar (85-151) hakkında Ahmed b. Hanbel, "o çok tedlis yapardı, kaderîdir" derken, İbn Ma'în, onun sikâ bir kimse olduğunu, fakat huccet olmadığını bildirmişti.³ Yine isnadda yer alan râvîlerden Yûnus b. Bûkeyr (v.99) için ise; İbn Ma'în, mürciî ve sultanlara bağlı bir kişi olduğunu söylemiş, şevâhidlerinin kullanılabileceğini belirtmiştir. Ahmed b. Hanbel ve el-İclî ise, onu zayıf hadis nakleden bir kimse olduğunu söylemişlerdir. Ebû Zür'a ise, onun münker şeyler rivâyet ettiğini ifade etmiştir.⁴

el-Hâkim'in yukarıda isnadını incelemiş olduğumuz rivâyetinin metni şöyledir: "Hassân b. Sâbit şöyle demiştir: 'Allah'a yemin olsunki, ben yedi sekiz yaşlarında duyduğumu anlayabilecek bir çocuktum. Bir gün Yesrib'de, yahudilerin hatırımı saydığı bir yahudi âlim: Ey Yahudi topluluğu! diye seslendi. Yahudiler geldiklerinde ona: Yazıklar olsun sana ne oluyor? dediler. O da: Bu gece (peygamber olarak) gönderilecek olanın yıldızı doğdu' dedi."⁵

¹ İbn İshâk, *Sîre*, s.63

² el-Hakîm, *el-Müstedrek*, III, 554.

³ ez-Zehebî, *Mizanul-İ'tidâl*, III, 447

⁴ Ebû Hatim, *el-Cerh vet-Tadil*, IX, 236; İbn Hacer, *Lisânu'l-Mizânü'l-İ'tidâl*, VII, 448.

⁵ el-Hakîm, *el-Müstedrek*, III, 554

el-Hâkim'in yukarıda kaydettiğimiz rivayetini bazı lafız farklılıklarıyla es-Suyûfî de kaydetmiştir. Bu rivayetin metni de şöyledir:

"Hassan b. Sâbit şöyle demiştir: 'Ben yedi yaşında duyduğumu anlayacak bir yaştaydım; bir yahudinin Yesrib'de şöyle bağırdığını duydum: 'Ey Yahudi topluluğu! Toplanın. Yahudiler. Yazıklar olsun ! Ne oldu sana ? dediler. O yahudi: Bu gece, doğacak olan Ahmed'in yıldızı doğdu' diye cevap verdi.'"¹

Metinleri aynı olduğu için es-Suyûfî'nin naklettiği bu rivâyeti, İbn İshâk'dan aldığı anlaşılmaktadır.² İbn İshâk'ın nakliyle el-Hakim'in rivâyeti arasında bazı lafız farklılıkları göze çarpmaktadır. el-Hâkim'in rivayetinde bağıran Yahudi'nin, Yesrib'de hatırı sayılan bir kimse' olduğu belirtilmektedir. Diğer bir fark da, İbn İshâk'ın rivayetindeki "*Bu gece doğacak olan Ahmed'in yıldızı doğdu*" ifadesi yerine, "*Bu gece gönderilecek (peygamber'in) yıldızı doğdu*" şeklinde bir ibarenin nakledilmiş olmasıdır.³ Ahmed Cevdet Paşa, *Kısâs-ı Enbiyâ* adlı eserinde: "Ben sekiz yaşındaydım" cümlesiyle rivâyetin sonunda "Sonra hesap ettim, Hz. Muhammed'in doğduğu geceye uygun düştü" ziyadesini yapmıştır.⁴

M. Halil Harrâs, bu rivâyetin el-Buhârî'nin Bizans İmparatoru Hırakliyüs hadisi ile uyum arzettiğini bildiren, "Çünkü, Hırakliyüs'ün yıldızlara bakmakla görevlendirdiği kişi de, bu gece gökyüzündeki yıldızlara bakarak, 'Sünnetli olanların Melik'inin ortaya çıktığını Hırakliyüs'e haber vermiştir" demektedir.¹

Söz konusu el-Buhârî'nin sahih adlı eserinde yer alan metin, Hz. Peygamber'le yapılan Hudeybiye anlaşması döneminde Şama ticaret maksadıyla giden bir grup Kureyşli müşrik ve onlardan biri olan Ebû Sufyan'ın, Bizans imparatoru Hırakliyüs'le arasında geçen konuşmayı anlatan uzunca bir rivâyetin sonunda: aşağıda ifâdeler yer almaktadır:

"Hırakliyüs'ü kaygılı gören komtanlardan bazıları ona senin halini başka görüyoruz dediler. İbn Nâtur dedi ki; Hırakliyüs yıldızlara bakar, kahinliğe aşina bir kimseydi. Bu suale maruz kalınca, onlara bu gece yıldızlara baktığımda Hıtan Melikini/sünnetlilerin melikini zuhur etmiş gördüm. Bu ümmet içinde sünnet olanlar

¹ es-Suyûfî, *el-Hasâisül-Kübrâ*, I, 78.

² İbn İshâk, *Sîre*, s. 63.

³ el-Hakim, *el-Müstedrek*, III, 554.

⁴ Ahmed Cevdet, *Kısâs-ı Enbiyâ*, I, 59-60. (Sadeleştiren: Mahir İz)

kimlerdir diye sordu. Yahudilerden başka sünnet olan yoktur; onlardan sakın endişe etme. Memleketinin şehirlerine yaz, oralardaki Yahudileri öldürsünler, dediler. Derken Resûlullah'a Gassan Melik'i tarafından Resûlullah'a dair haberi ulaştırmaya me'mur olarak gönderilmiş adam getirildi. Hırakliyüs, o adamdan haberi alınca: gidin bu adam sünnetli midir değil midir, bakın dedi. Baktılar sünnetli olduğunu bildirdiler. Sonra gelen adamlardan Araplar sünnetli midir? diye sordu. Sünnet olurlar cevabını aldı. Bunun üzerine Hırakliyüs: Bu ümmetin meliki ortaya çıkmıştır dedi (...).²

Fakat el-Buhârî'nin rivayet ettiği bu metinden yukarıda Harrâs'ın ilk rivayetini desteklediği sonucunu çıkarmanın mümkün olmadığını düşünmekteyiz. Çünkü burada Hırakliyüs'in, Hz. Peygamber'in doğumunu belirleyen bir yıldızla doğacak diye beklediği için değil, yıldızlara bakarak kehanette bulunma alışkanlığında bahsedilmektedir. Ayrıca rivâyetin metininden Hırakliyüs bu sözü, Resûlullah'ın doğumun esnasında da değilse, Hz. Peygamber'in hayatının son dönemlerinde elçileriyle, devlet başkanlarını ve halkını İslâm'a daveti döneminde gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Konumuzla ilgili olarak Ebû Nu'aym'ın kaydettiği bir rivayet daha vardır.

Ebû Nuaym'ın, Hasan b. Ali el-Ma'meri, Amr b. Ebi Âsım, Ebi Şeybe b. Bişr, İkrime, vasıtasıyla Abdullâh İbn Abbâs'dan naklettiği bu rivayet şöyledir: 'İbn Abbâs (r.a.) şu âyeti okudu: 'Onlar, elleri ile kitaplarını yazarlar, sonra da bu Allâh katındandır derler, onu (Allâh'ın indirdiklerini) az bir karşılıkla değiştirirler.'³ Yahudilerin Alimleri, Tevrat'ta Hz. Peygamber'in özelliklerini yazılı buldular. Fakat o, kendi kavimlerinden gelmedi diye onu hased ve kinlerinden dolayı sildiler. Mekke'den bir gurup Kureyşli müşrik yahudilere gelerek: 'Bizden olan Peygamber'in vasıflarını Tevrat'ta buluyor musunuz?' diye sorduklarında; onlar da: 'Evet, onun vasıflarını uzuna yakın orta boylu ve düz saçlı olarak buluyoruz. dediler. Bunun üzerine Kureyşliler inkar ederek: 'O bizden değildir' dediler.'⁴

Burada konumuzla ilgili olarak bazı âyetleri kaydetmek istiyoruz: *"Onlar öyle kimselerdir ki, yanlarındaki Tevrât ve İncil'de onlara iyiliği tavsiye edip, kötülükten sakındıran, temiz yiyecekleri helâl kılan, özellikleri ile yazılı olarak buldukları Ümmi*

¹ el-Buhârî, *Bedü'l-Vahy*, 6, bkz. es-Suyûtî, *Hasâisül-Kübrâ*, I, 113.

² el-Buhârî, *Bedü'l-Vahy*, 6.

³ 2.Bakara, 79.

⁴ Ebû Nuaym, *Delâilü'n-Nübüvve*, II, 157.

olan Nebî'ye tâbi olurlar."¹ Bu âyetten, Hz. Peygamber'in vasıflarının Tevrat ve İncil'de belirtilmiş olduğunu anlamaktayız. Yine Fetih sûresinde yer alan diğer bir âyette ise: "*Muhammed Allâh'ın Elçisidir. O'nunla beraber olanlar, inkarcılara karşı sert, birbirlerine merhametlidirler. Onları rukua varırken, secde ederken, Allâh'tan lutuf ve hoşnutluk dilerken görürsün. Onlar yüzlerindeki secde izleri ile tanınırlar. İşte bu, onların Tevrat'ta anlatılan vasıflarıdır. İncilde de şöyle vasıflandırılmışlardı: Filizini çıkarmış, onu kuvvetlendirmiş, kalınlaşmış gövdesi üzerine dikilmiş, ekincilerin hoşuna giden ekin gibidirler. Allâh böylece bunları çoğaltıp kuvvetlendirmekle inkarcuları öfkelenendir. Allâh, inanıp yararlı işler işleyenlere, bağışlama ve büyük ecir vâdetmiştir.*"² buyurulmuştur. Sonuç olarak bu âyetlerin ışığında; Hz. Peygamber'in sıfatlarının vaktiyle Tevrat ve İncil'de bildirilmiş olduğunu anlamaktayız.

Hz. Peygamber ile ilgili özelliklerin Tevrat ve İncil'de geçtiğine dair haberler bulunmakla birlikte, bizim rivâyette özellikle üzerinde durmak istediğimiz husus: "*Bu gece dünyaya gelecek olan Ahmed'in yıldızı doğdu*" ifadesidir. Hz. Peygamber'in doğumuna endekslenmiş olarak, o gün yaratılacak bir yıldızın olduğunun nakledilmesi çok şaşırtıcıdır. Bu husus peygamberlik özelliklerinden olsaydı; diğer peygamberlerin doğumlarında da buna benzer şekilde bir yıldızın doğması gerekirdi. Bu sadece Hz. Muhammed'e ait bir özellik ise, önceki ilâhî kitapların bu yıldızın doğacağını belirtmiş olmaları icap ederdi. ki, Yahudi ve Hıristıyanlar konuyu bilebilsinler ve bu yıldızın doğuşunu beklesinler. Eski ve Yeni Ahit'te böyle bir haber olmadığı gibi, onları tasdik eden Kur'ân'da da vaktiyle ilâhî kitaplarda böyle bir açıklamanın bulunduğu dair bir bilgi yoktur. Sahih hadis kitaplarında da böyle bir haber mevcut değildir. Bütün bunlar, bu haberin uydurulduğu kanaatini desteklemektedir.

Ebû Nuaym'ın, konumuza ışık tutacak benzer nitelikteki bir diğer rivayeti daha vardır. Bu rivâyetin isnâdı aşağıdaki şekildedir:

*Osman b. Ebil-As Ebi Süveyd es-Sakafî, Abdullâh b. Osman b.Ebi Süleyman, Abdulaziz b. Imran b. Abdurrahmân b. Avf, Yakub b. Muhammed ez-Zühri, Muhammed b. Mansur b. Sabit b. Halid el-Huzâfî, Ahmed b. Ömer el-Hilalî el-Mekkî, Süleymân b. Ahmed, Ebû Nuaym*³

¹ 9Ar'af, 157.

² 48. Fetih, 29

³ Ebû Nuaym, *Delâilü'n-Nübüvve*, (Tah.: Muhammed Revvas Kal'acı), II, 135.

Muhammed Revvâs Kal'âci: Ebu Nuaym'ın yukarda kaydettiğimiz isnadında yer alan ravi Abdulazîz b. Imrân'ın metrûk olduğunu belirtmiş ve bu konuda Ebû Nuaym teferrüd etti' demiştir.¹ Rivâyetin metni aşağıdaki şekildedir:

"Rasulullah'ın doğumunda Amine'nin yanında bulunan annem bana haber verdi ve dedi ki: 'Yıldızlara bakıyordum, birisi ilgimi çekti ve üzerimize doğru yöneldi, doğum gerçekleştiğinde Amine'den bir nur çıkararak, onun evini aydınlattı, orada bu nurdan başka bir şey göremiyordum ."

M. Halil Harras, Ebu Nuaym'ın kaydetmiş olduğu bu rivayetle ilgili olarak şunları söylemektedir: 'Bilinen bir gerçek vardır ki o da Osmân b. Ebi'l-As es-Sekâfi'nin, Sakif heyeti ile H. 9. senede Medine'ye gelerek müslüman olduğu ve kavmine emir tayin edildiğidir. Nasıl oluyor da annesi Taiften gelerek Resûlullâh'ın doğumunu müşahade edebiliyor? Bu rivâyetin aslı yoktur.'² Yine M. Halil Harrâs, *"Yıldızlara bakıyordum, birisi ilgimi çekti ve üzerimize doğru yöneldi"* ifadesine hayret ettiğini belirterek, 'Bir peygamberin doğumu için feleklerin işleyişi değişir mi? Onunla birlikte yeni bir yıldız yaratılır mı? Ayrıca bu olayı niye sadece bu kadın görmüş de başkaları görmemiştir?' sorularını sormuş ve bunun mümkün olamayacağını belirtmiştir.³

Yukarıda da değinildiği gibi, Hz. Peygamber'in nur olduğu ve Dünya'nın O'nun nurundan yaratıldığı inancı, hadis kaynaklarına bir rivâyet olarak girmiş, bunun sonucunda Resulullah'ın doğum olayında da bu nurdan bahsedilmesine sebep olmuştur. Fakat bu rivâyetler, incelendiğinde bunların uydurulduğu ve gerçekte ilgilerinin olmadığı ortaya çıkmaktadır. Ayrıca bu rivayetler tek bir isnadla gelmekte ve râviler konuyla ilgili nakillerinde teferrüd etmektedirler. Ayrıca hadis âlimleri, bu rivayetin isnadının ortak noktasında bulunan râvî Yunus b. Bükeyr ile Muhammed b. İshâk'ı tenkîd etmişlerdir. Tarihsel olarak da bu rivâyetlerin sonradan uydurulduğu anlaşılmaktadır.. Çünkü ilâhî kitaplarda Hz.Peygamber'in böyle bir vasfından bahsedilmemiştir. Üstelik bir şahsın doğumuna bağlı olarak bir yıldızın doğması, Allâh'ın kainatta koymuş olduğu kanunlara aykırıdır. Resûlullâh'ın doğumunda bu olayın gerçekleştiğini nakledenler, Yahudi ve Hıristiyanların Resûlullâh'ın doğacağı günü dahi bildiklerini ispatlamayı amaçlamış olabilirler. Resûlullâh'ın doğduğu

¹ Ebû Nuaym, *Delâilü'n-Nübüvve*, (Tah.: Muhammed Revvas Kal'âci), II, 135.

² es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, (Tah.: M. Halil Harras), I, 113.

³ es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, (Tah.: M. Halil Harras), I, 114.

dönemlerde yıldızlara bakarak gelecekte haber almak veya geleceği değiştirmeye çalışmak yaygın bir uğraşıydı. Ayrıca, "Ahmed'in yıldızı doğdu" şeklindeki ifadeyi, o dönemde çocuk olan Hassan b. Sabit'in yanlış anlaması da mümkündür. El-Buhârî'nin naklettiği Hırakliyüs hadisiyle kıyaslandığında bu şekilde bir yanlış anlamamanın mevcut olduğu kanaati kuvvetlenmektedir. Çünkü Kur'ân'ın da belirttiği gibi; ehli kitâbın, çocukları kadar yakından tanıdıkları Hz. Peygamberin doğacağı zamanı bir şekilde bilmeleri ya da tahmin etmeleri de mümkündür.

2.5. Hz. Peygamber'in Soyunun Hz. Âdem'den İtibaren Nikahla Gelmesi

es-Suyûtî'nin el-Hasâisü'l-Kübrâ adlı eseriyle bazı hadis ve siyer kaynaklarında, Hz. Peygamber'in soyunun Hz. Âdem'den itibaren nikah yoluyla geldiği ve her dönemde yaşayan atalarının diğer insanlardan daha üstün olduğu nakledilmektedir. Ancak Kur'ân-ı Kerim'den anladığımıza göre, Hz. Peygamber'in soyu ile övünmesinin doğru olmadığı,¹ Allâh katındaki üstünlüğün de ancak Allâh'tan korkmak ve O'nun rahmetine sığınmakla² mümkün olabileceği bilinmektedir. Ayrıca Resûlullah'ın, bir çok yerde ayette vurguladığı üzere açıklaması³ ve Veda haccında yaptığı konuşmasında yer alan: "*Arab'ın Arap olmayana, Arap olmayanın da Arab'a üstünlüğü yoktur. Üstünlük ancak Allah'dan korkmaktır*"⁴ sözleriyle de uyuşmadığını düşünmekteyiz. Vedâ hutbesinde insanların eşit olduğunu söyleyen Resûlullâh'ın, kendi soyu ile övünmeyeceği ortadadır. el-Beyhâkî ve et-Taberânî'nin, Abdullâh b. Abbâs ve Ali b. Ebî Tâlib'den naklettikleri konumuzla ilgili rivâyetin isnâdları aşağıdaki şekildedir:

1- Abdullâh b. Abbâs (r.a.), Ebû'l-Hüveyrîs, Ali b. el- Medîni (161-234), Hüseyim b. Beşîr (104-183), Muhammed b. Ebî Nuaym (v.219), Ali b. Abdulaziz el-

¹ 102. Tekâsür, 1-2.

² 49. Hucurât, 49.

³ el-Buhârî, *Enbiyâ*, 8-19; *Menâkıb*, 1; *Tefsir*, 12; Müslim, *Fedâil*, 168; Tirmizî, *Tefsir*, 49; A. Hanbel, *Müsned*, II, 431.

⁴ A. b. Hanbel, *Müsned*, V, 411; es-Suyûtî, *ed-Dürrü'l- Mensûr fi Tefsiril Me'sûr*, Dâru'l-fikr, Beyrut-1983-1403; VII, 579.(Veda Haccı konusunda Geniş Bilgi İçin bkz. Muhammed Hamidullah, *Hz. Peygamber Döneminin Siyasi-İdari Belgeleri*, s.379-382).

Beğâvî (v.198-278), Ebû Ali Hâmid b. Muhammed er-Râfi' (?), Ebû Nasr b. Katâde(?), el-Beyhâkî¹

2-Ali b. Ebî Tâlib, Ali b. Hüseyin, Muhammed b. Ali b. Hüseyin (v.?), Câfer b. Muhammed b. Ali b. -Sâdık el-Hâşimî (v.148), Muhammed b. Câfer b. Muhammed b. Ali b. Hüseyin (v.203), Muhammed b. Yahyâ b.Ebî Ömer el-Adenî(v.?), Abdurrahmân b. Selîm b. er-Râzî (v.?), et-Taberânî.²

3-Ali b. Ebî Tâlib, Ali b. Hüseyin, Muhammed b. Ali b. Hüseyin, Ca'fer b. Muhammed b. Ali b. Hüseyin (v.?), Hâtim b. İsmâil, et-Taberânî.³

el-Heysemî, ilgili rivayetin el-Adenî'nin Mûsned'inde Ehl-i Beyt isnadıyla geldiğini, isnadın *muttasıl* olduğunu, fakat senedde yer alan ravi Muhammed b. Ca'fer'in zayıf bir kimse olduğunu belirtmiştir. İbn Kesir ise, el-Bidâye ve'n-Nihâyesin'de bu rivâyetin *Mürsel* olduğuna dikkat çekmiştir.⁴ Yine el-Heysemî, el-Hâkim de, Muhammed b. Ca'fer'i tenkîd etmiş, fakat diğer râvîlerin sika, rivâyetin ise hasen olduğunu bildirmiştir.⁵ Abdullah et-Tuleydî, Muhammed b. Ca'fer hakkında el-Hakim'in, zararı yoktur, ifâdesini kullandığını söylemiş ve hadis âlimleri O'nu sika kabul etmiştir demiştir.⁶ Nakledilen rivâyetin metni aşağıdaki şekildedir:

Abdullâh b. Abbâs'dan (r.a.) nakledilen yukarda isnadını verdiğimiz rivâyette, Resûlullâh'ın (s.a.v), Hz. Âdem'den itibaren nikah yoluyla geldiğini bildirdiği kaydedilmektedir.⁷ Bizzat es-Suyûtî kendisi ve el-Aclûnî yukarda zikredilen rivâyetin sonradan uydurulduğunu söylemektedir.⁸ Ehli beyt isnâdı ile nakledilen bu haberle ulaşılmak istenilen hedefin, Hz. Peygamber'in adını zikrederek, Hz. Ali ve onun soyundan gelenlerin diğer insanlardan üstün olduklarını vurgulayıp taraftar toplamak olduğu açıktır. Hadis âlimlerinden el-Münâvî kaydetmiş olduğumuz bu rivâyetle ilgili

¹ et-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebir*, X, 329; el-Beyhâkî, *Sünen el- Kübrâ*, VII, 190.

² et-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*, V, 80.

³ et-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebir*, X, 329.

⁴ İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, II, 256.

⁵ el-Beyhâkî, *Sünen el-Kübrâ*, VII, 190; el-Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid*, VIII, 214.

⁶ et-Tuleydî, *Tezhîbi Hasâisü'l-Kübrâ*, I, 43.

⁷ et-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebir*, X, 329, *el-Mu'cemu'l-Evsat*, V, 80, el-Beyhâkî, *Sünen el-Kübrâ*, VII, 190; Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid*, VIII, 214; es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I, 63.

⁸ el-Aclunî, *Keşfü'l-Hafâ*, I, 452; es-Suyûtî, *el-Leâtil-Masnuâ fi Ehâdisi'l-Mevzua*, I, 265.

olarak, bazı tarihçilerin, Hz. Peygamber'in dedelerinden Kinâne b. Huzeyme'nin¹, üvey annesi olan Berre b. Mürr ile babasının vefatında sonra evlendiğini ve Nadr b. Kinâne'nin doğduğunu söylediklerini nakletmektedir.² el-Münâvî bunun doğru olmadığını belirtmekte ve Şia'nın, Hz. Peygamber'in Hz. Âdem'den itibaren nikah yoluyla geldiği iddiasına karşı olanların, bu rivâyeti ortaya atarak karşı siyaset yaptıkları anlaşılmaktadır, demektedir. Ayrıca Hz. Peygamber'in dedelerinden Nadr b. Kinâne'nin annesinin Berre değil, Reyhâne isimli bir hanım olduğunu bildirmektedir. Berre ile Kinâne'nin evliliğinin de İslâm'dan önce olduğunu kaydetmektedir. Yine el-Münâvî, Câhız'ın, Ebû Osmân'dan nakledilen bu konu ile açıklamasında da, Nadr b. Kinâne'nin, Huzeyme'nin hanımı olan Berre'den olmadığını, olayın, söz konusu yeğen Berre'nin, teyzesi olan Berre ile karıştırılmasından kaynaklandığını belirtmekte ve bu yanlışın, yeğen Berre'nin çocuklarının, teyze Berre'nin çocukları sanılmasına da sebep olduğunu söylemektedir.³

Burada kaydetmeliyiz ki yüce Allâh, İslâm'dan önce yapılan bu tür evlilikler hakkında Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyurmuştur: "Geçmişte olanlar müstesna, babalarınızın evlendiği kadınlarla evlenmeyin. Çünkü bu bir hayasızlıktır, iğrenç bir şeydir ve kötü bir yoldur."⁴ Yine Kur'ân'a göre, bir insanın, atalarının veya bir başkasının yaptıklarından dolayı sorumlu tutulması da söz konusu değildir.⁵

Yukarıda Abdullâh b. Abbâs ve Ali b. Ebî Tâlib'ten yapılan rivâyeti destekleyen benzer özellikte bir nakli, Ahmed b. Hanbel, Ebû Hüreyre'den (r.a) rivayet etmektedir. Bu rivâyetin isnâdı aşağıdaki şekildedir:

1-Ebû Hureyre (r.a.) (v.59), Sa'îd b. Ebî Sa'îd Keysân el-Makbûrî (v.126), Ömer b. Harun b. Yezîd b. Ca'fer es-Sekafî el-Belhî (128-194), İsmâil b.Ayyâş el-Hımsî, Süleymân b. Abdirrahmân b. İsâ et-Temimî (153-233), Ahmed b. Hanbel (164-241)

Ahmed b.Hanbel, isnadda yer alan *Sa'îd b. Ebî Sa'îd el-Makbûrî* hakkında zararı yok derken, Ebû Zûr'a, onun sikâ olduğunu bildirmiş, Ebû Hâtim ise, saduk bir râvî olduğunu söylemiştir. Fakat İbn Sa'd, onun vefatından dört yıl önce ihtilat ettiğini

¹ İbn İshâk, *Sire*, s.1.

² Taberî, *Tarih*, II, 266; (Arab kabilelerinde Cahiliye döneminde babasının diğer eşi ile evlilik konusunda Geniş Bilgi için Bkz. Ali Osman Ateş, *İslâm'a Göre Cahiliyye Örf ve adâetleri*, s. 314-315)

³ el-Münâvî, *Feyzul-Kadîr*, III,437.

⁴ 4.Nisâ, 22.

⁵ 6. El-Mâide,164; 17. el-İsrâ,15; 35. Fatır, 18; 39.ez-Zümer,7.

bildirmiştir. ez-Zehebî, her ne kadar ömrünün son dört yılında ihtilât etti ise de, ondan bu ihtilât döneminde rivâyet edilmedi, demektir.¹ Yine isnadda yer alan *Ömer b. Harun b. Yezîd b. Ca'fer* için, hadislerinin terkedildiği ve zayıf bir râvî olduğu bildirilmektedir.² İsnadında yer alan bazı râvîleri tenkîd edilen bu rivâyetin metni aşağıdaki gibidir:

Hz. Peygamber: " Ben, Âdem oğlunun en hayırlı olan soyundan geldim, bu husus, ta günümüze gelinceye kadar böyle sürdü' buyurdu.³

Hz. Peygamber'in, Hz. İbrâhim ve Hz. İsmâil'in soyundan geldiği tarihen sabittir. Hz. İbrâhim'in babası putperest Âzer, nasıl olur da Hz. İbrahim'e inanan bir müslümandan üstün olabilir? Şu halde Kur'an ve Sünnet'in ruhuyla bağdaşmayan bu rivâyet Resûlullâh'a ait olamaz. Kanaatimizce bu rivayetler hem isnad hem de metin yönüyle, Hz. Ali'nin Hz. Peygamber'le aynı soydan geldiğini göstermek ve onun soyca üstün olduğu ispatlamak için Şia'ya mensup bazı kimselerce siyâsi maksatlarla ortaya atılmıştır.

İncelemekte olduğumuz bu rivâyeti bazı lafız farklılıklarıyla, İbn Ebî Şeybe ve et-Tirmizî aşağıdaki isnâdlarla rivâyet etmişlerdir:

1-Ensârdan bazı kimseler, *Abdumuttalib b. Rebîa' (v.?)*, *Ebû Nufeyl Abdullâh b. Hâris (v.?)*, *Yezîd b. Ebî Ziyâd el-Kurazî (v.36)*, *Muhammed b. Fudayl b. Cerîr ed-Dabbî (v.174?175)*, *İbn Ebî Şeybe (159-235)*⁴

2-Abbâs b. Abdilmuttalib (r.a.), *Ebû Nufeyl Abdullâh b. Hâris (v.?)*, *Yezîd b. Ebî Ziyâd el-Kurazî (v.36)*, *İsmâil b. Ebî Hâlid el-Kûfî (v.145)*, *Ubeydullâh b. Mûsâ el-Absî (v.213)*, *Yusuf b. Mûsâ el-Bağdâdî (v.?)*, *Tirmizî (210-279)*

3-Abbâs b. Abdilmuttalib (r.a.), *Ebû Nufeyl Abdullâh b. Hâris*, *Yezîd b. Ebî Ziyâd (v.36)*, *Süfyân b. Uyeyne (107-198)*, *Ebû Ahmed Mahmud b. Gaylân (v.249)*, *Tirmizî (210-279)*.⁵

Ebû Hatim, yukarıdaki isnadlarda yer alan ravi *Yezîd b. Ebî Ziyâd* hakkında, Abdurrahmân'ın onun için *zararı yok* ifadesini kullandığını kaydetmektedir.¹ el-

¹ Ebû Hatim, *el-Cerh ve't-Ta'dil*, IV, 57; Mizzî, *Tehzibü'l-Kemâl*, XI, 121.; ez-Zehebî, *Mizânu'l-İtidâl*, II, 139-140.

² Ebû Hatim, *el-Cerh vet-Ta'dil*, VI, 133.

³ A. b.Hanbel, *Müsned*, II, 373.

⁴ İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, VI, 303.

⁵ Tirmizî, *Menâkıb*, 1.

Heysemî ise, bu isnadın sahih olduğunu, ravi Yezîd b. Ebî Ziyâd'ın da zararının olmadığını söylemiştir.² Yahya b. Maîn ise; Yezîd b. Ebî Ziyâd'ın kavî olmadığını, bu yüzden hadislerinin delil olarak alınamayacağını belirtmiştir. İbn Mübarek, o'nun hakkında eleştiriler olduğunu bildirmiştir.³ Ebû Dâvûd ise, kaydetmiş olduğumuz ilk isnâdda yer alan ravi *Muhammed b. Fudayl b. Cerîr ed-Dabbî*'nin şîf olduğunu ifade etmiştir. Ebû Zür'a, onun sadûk bir kimse olduğunu belirtmekte, el-Mizzî ise, onun sikâ bir râvî olduğunu söylemektedir.⁴ Tirmizi ve İbn Ebî Şeybe'nin naklettiği bu rivayetin isnâdlarında yer alan diğer bazı râviler de hadis âlimlerince cerhedilmişlerdir. Konumuzla ilgili rivâyetin metni aşağıdaki şekildedir:

'Resûlullâh: *İnsanların benim hakkımda; Kubâ'da yetişen hurma gibi dediklerini duyduğum dedikten sonra; 'Ey insanlar! ben kimim?' dedi. Onlar da: 'Allâh'ın Resûlü'sün dediler. O da: 'Ben Abdulmuttalîb oğlu, Abdullâh'ın oğluyum' dedi. Biz onu daha önce hiç böyle dinlememiştik, sonra da şu açıklamayı yaptı: "Allâh yaratıklarını yarattı ve beni onlar içerisinde en hayırlıyı kıldı, sonra onları ikiye ayırdı, beni hayırlı firkadan kıldı, sonra onları kabilelere ayırdı, kabileler içerisinde en hayırlı kabileden kıldı, sonra onları evlere ayırdı, beni en hayırlı evde kıldı ve nefsen de sizden üstün kıldım."*⁵

Yukardaki rivayetin de, daha önce kaydettiğimiz konuyla ilgili ilk rivâyetle ulaşılmak istenilen maksadlarla uydurulduğu ve bu naklin de, şia'nın siyasi görüşlerine destek verir nitelikte olduğunu belirtmek durumundayız.

Konu ile ilgili diğer bir rivâyeti de naklederek incelemek istiyoruz. Söz konusu rivâyet, Müslim, Tirmizî ve Ahmed b. Hanbel tarafından Vâsile b. Eskâ'dan (r.a.) aşağıdaki isnâdlarla nakledilmiştir:

1-Vâsile b. Eskâ (r.a.) (v.85), Şeddâd b. Evs (v.58), Ebû Ammâr Ziyâd b. Meymûn (?), Abdurrahmân el-Evzâf (88-157), el-Velîd b. Müslim el-Kuraşî (v.194), Muhammed b. Mihrân er-Râzî-Muhammed b. Abdurrahmân b. Sehm, Müslim (v.261)⁶

¹ Ebû Hatîm, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, IX, 263.

² Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid*, VIII, 215.

³ ez-Zehabî, *Mizânü'l-İ'tidâl*, VII, 243.

⁴ el-Mizzî, *Tezhibül-Kemâl*, XXVI, 287-289.

⁵ İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, VI, 303; A. Hanbel, *Müsned*, I, 210; Tayâlisî, *Müsned*, 2405; Tirmizî, *Menâkıb*, 1.

⁶ Müslim, *Fedâil*, 2276

2- *Vâsile b. el-Eskâ (r.a.) (v.85), Şeddâd b. Evs (v.58), Ebû Ammâr Ziyâd b. Meymûn (?), Abdurrahmân b. Amr el-Evzâî (88-157), Muhammed b. Mus'ab el-Karkasânî (v.208), Hallâd b. Eslem, Tirmizî (210-279)*¹

3- *Vâsile b. el-Eskâ (r.a.) (v.85), Şeddâd b. Evs (v.58), Ebû Ammâr Ziyâd b. Meymun (?), Abdurrahmân b. Amr el-Evzâî (88-157), el-Velîd b. Müslim el-Kuraşî (v.194), Süleymân b. Abdurrahmân ed-Dımışkî, Muhammed b. İsmâîl et-Tirmizî (210-279)*²

4- *Vâsile b. el-Eskâ (r.a.)(v.85), Şeddâd b. Evs (v.58), Ebû Ammâr Ziyâd b. Meymûn (?), Abdurrahmân b. Amr el-Evzâî (88-157), Ebû'l Mugîre, Ahmed b. Hanbel (V.241)*³

5- *Vâsile b. Eskâ (r.a.)(v.85), Şeddâd b. Evs (v.58), Ebû Ammâr Ziyâd b. Meymûn (?), Abdurrahmân b. Amr el-Evzâî (88-157), Muhammed b. Mus'ab el-Karkasânî (v.208), Ahmed b. Hanbel (v.241)*

Rivâyetin isnadlarında ortak râvî olarak bulunan *Şeddâd b. Evs* hakkında, hadis âlimlerimizden İbn Hibbân, Yahyâ b. Maîn ve Ebû Hatîm, sikâdır ve saduktur demişlerdir.⁴ Yine bu isnadlarda yer alan *Ebû Ammâr Ziyâd b. Meymûn (?)* için ise; Ebû Zûr'a, saduktur ama münker hadisler de rivâyet etmiştir, demektedir.⁵ Ebû Hatîm, Müslim ve Tirmizî'nin isnadlarında bulunan râvî *el-Velîd b. Müslim* hakkında, salihu'l-hadistir demiştir.⁶ Ebû Hatim, Tirmizî ve Ahmed b. Hanbel'in kaydettikleri isnadda yer alan râvî *Muhammed b. Mus'âb el-Karkasânî'nin*, , kavî olmadığını, hadiste çok hata yaptığını bildirmiştir.⁷ Ebû Dâvûd, Ahmed b. Hanbel'in, "Muhammed b. Mus'âb el-Karkasânî'nin el-Evzâî'den rivâyeti mümkündür. Fakat, Hallâd b. Eslem'in Muhammed b. Mus'ab el-Karkasânî'den rivâyetinde karışıklık vardır" dediğini nakletmekte, kendisine: "Sen el-Karkasânî'den rivâyette bulundun mu? diye sordum. Ahmed İbn

¹ Tirmizî, *Menâkıb*, 1.

² Tirmizî, *Menâkıb*, 1.

³ A.Hanbel, *Müsned*, V, 107.

⁴ el-Mizzi, *Tezhibül-Kemâl*, XII, 388.

⁵ Ebû Hatim, *el-Cerh vet-Ta'dîl*, VII, 102.

⁶ el-Bacî, et-Ta'dîl ve'l-Cerh, III, 1189.

⁷ İbn Hacer, *Lisânu'l-Mizân*, VI, 338; *Tehzibü't-Tehzîb*, I, 507.

Hanbelde, evet diye cevap verdi, demektir.¹ Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, hadis alimleri, isnâddaki râvîlerden bazılarını münker şeyler rivâyet etmek ve hadiste çok hata yapmakla cerh etmişlerdir. Müslim, Tirmizî ve Ahmed b. Hanbel'in kitaplarında yer alan konumuzla ilgili rivayetin metni şu şekildedir:

"Allâh, İsmail'in çocuklarından, Kinâne'yi seçti, Kinâne'den Kureyş'i seçti, Kureyş'ten Hâşim'i seçti, Haşimi'lerden de beni seçti".²

Bu rivâyetin metni, anlam bakımından yukarıda nakledilen konuyla ilgili diğer rivâyetlere göre, daha problemsiz durumdadır. Bu rivâyet, sadece Hz. İsmâil'in soyundan gelen insanlar arasında bir kıyaslama yaparak, Resûlullâh'ın, atalarını diğerlerine göre kıyasladığı naklediliyor Hz. Peygamber'in atalarından bir çoğunun Hanîf dini mensubu oldukları bilinmektedir. Hanîf dininin en belirgin ibadeti olan hac ibadeti ve hacıların ihtiyaçlarının giderilmesinde en büyük görevleri Kureyş üstlenmekteydi. Fakat bütün bunlarla beraber, isnâdında zayıf râvîler bulunan ve kabileler arasında üstünlüğü soya bağlayan bu rivâyeti; Resûlullâh'a isnad etmenin doğru olmadığını düşünmekteyiz. Çünkü İslâm, üstünlüğü ancak Allâh'ın emirlerine uyma ve yasaklarından sakınmaya bağlamıştır.

2.2. HZ. MUHAMMED'İN DOĞUMUNDAN PEYGAMBERLİĞİNE KADAR GEÇEN SÜREDE CEREYAN EDEN OLAYLARLA İLE İLGİLİ RIVÂYETLER

Hz. Peygamber'in dünyaya gelişinde bir takım olayların meydana geldiğini ve Onun diğer insanlardan bir takım fizyolojik farklılıklarının bulunduğunu belirten rivâyetler siyer ve hadis kaynaklarında yer almaktadır. İlk dönem müslümanlarından bazılarının, Ehl-i Kitab'a karşı Hz. Peygamber'i üstün gösterebilme gayretlerinin bu tür rivâyetlerin bazı eserlere girmesine sebep olduğu kanatını taşımaktayız. Günümüzde de bu rivâyetlerin yayınlanan bazı kitaplarda yer alması, yaygın eğitim kurumları olan camilerin vaz kürsülerinden yetişkin insanlara, okul sıralarındaki öğrencilere aktarılması, insanlarımız arasında bu tür yanlış kanaatlerin bir süre daha devam

¹ el-Mizzi, *Tezhibül-Kemâl*, XXVI, 461.

² Müslim, *Fedâil*, 2276 ; Tirmizî, *Menâkıb*, 1; A. Hanbel, *Müsned*, IV, 107; el-Buhârî, *Tarih*, I, 4, Hatib, *Tarih-i Bağdad*, XIII, 64.

edeceğinin göstergesidir. Bu yollarla Hz. Peygamber'in doğumu hakkında yanlış kanaat ve düşünceler İslâm toplumlarına yerleşmiştir. Bu tür rivayetlerden, Hz. Peygamber'in doğduğu gece meydana geldiği bildirilen harikulade haller'i, sünnetli olarak doğmasını, gökteki Ay'la konuşmasını, doğduğu zaman ilk sözünün; "Allahü ekber kebiran velhamdülillâhi kesîran-En büyük Allâhtır, Allâh'a çok şükürler olsun" olduğunu nakleden rivayetleri aşağıda incelemek istiyoruz.

2.2.1. Hz. Peygamber'in Doğduğu Gece Meydana Gelen Harikulade Haller

Bazı kaynaklarda Hz. Peygamber'in doğumu esnasında birtakım harikulâde hallerin meydana geldiği nakledilmektedir. Ancak bunun, İrân Kisrâsı'nın görmüş olduğu bir rüyadan kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Bu rüyada anlatılan bir kısım olaylar halk arasında sanki bunlar gerçekten olmuş gibi yayılmış ve tarih boyunca insanlar bütün bu hadiselerin doğum anında gerçekleştiğini zannedegelmişlerdir. Burada, İrân Kisrâ'sının gördüğü bu rüyânın, gerçekten olmuş gibi halk arasında yaygınlaşması acaba nasıl gerçekleşmiştir? sorusu karşımıza çıkmaktadır. Kanaatimizce, ilk dönemlerde kıssacı vâizlerin halkın ilgisini toplamak maksadı ile kürsülerden bu konuları sanki olmuş gibi cahil halk kitlelerine anlatmaları ve Hz. Peygamber'i insanüstü vasıflarla övmeleri bu hususta etkili olmuştur. Bunların, müslümanların duygularını okşayıp, kulaklarına hoş gelmesi, âlimlerin, nasıl olsa inanç konusu değil diyerek bu konuda gerekli titizliği göstermemelerine neden olmuştur. Hz. Peygamber hakkında yanlış bilgi aktarımı, günümüzde de halen devam edip gitmektedir.

Bazı İslamî kaynaklarda, Hz. Peygamber doğduğunda, İrân Kisrâsı Nuşirevan'ın, rüyasında sarayının sütunlarının yıkıldığını, semave deresinin taşıdığı ve save gölünün kurduğunu gördüğü, sabahleyin bu rüyanın tesirinde kalarak meclisini topladığı, bu sırada ateşgedelerin İranda binyıldır yanmakta olan ateşlerinin söndüğü haberinin geldiği, vezir Mubedan'ın da, rüyasında bir gurup Arap atının bir gurup başı boş deveyi de içine alarak İrân topraklarına yayıldığını gördüğünü anlattığına dair bir rivayet yer almaktadır.¹ Bu rivayetin isnadı aşağıdaki şekildedir:

¹ Taberî, *Tarihi-Taberî*, I, 459; Ebû Nuaym, *Delâilü'n-Nübüvve*, I,134; el-Kelâî, *el-İktifâ*, I, 97; el-Hüseyn b. Ömer b. Habîb, *el-Muktefâ Mi'n Siretil-Mustafâ*, I, 34; es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I, 87.

Ebû Ya'lâ Eyyûb b. Imrân el-Becelî, Mahzum b. el-Hânî el-Mahzûmî', babası el-Hânî el-Mahzûmî ¹

Yukarıda kaydettiğimiz rivâyetin isnadı munkatî'dir. İsnadı yönünden zayıf olan bu rivâyetin metnini değişik kaynaklarda yer alan farklı şekilleriyle ele alarak incelemek istiyoruz. Konumuzla ilgili olarak es-Suyûtî'nin naklettiği rivâyetin metni aşağıdaki şekildedir:

*"Resûlullâh'ın içinde doğduğu gecede; Kisrâ'nın eyvânı sarsıldı, on dört şerefesi yıkıldı, İranlıların bin yıldan beri sönmeyen ateşleri söndü, Sevâ gölü kurudu², Kisrâ sabahladığında, bu onu korkuttu, yiğitliğinden ötürü belli etmemeye çalıştı. fakat vezirlerinden bunu gizlemeye güç yetiremedi. Tacını giyerek tahtına oturdu. Vezirlerini huzuruna toplayarak gördüklerini onlara anlattı. Onlar bu halde konuşurken, İran'daki ateşin söndüğünü bildiren mektup kendisine ulaştı. Böylece; üzüntüsü daha da arttı."*³

Ahmed Cevdet Paşa ve Asım Köksal'ın konuyla ilgili olarak önceki kaynaklardan iktibas ettikleri rivayetin metni de şöyledir: "Fars'ın en büyük kadısı demek olan Mubedan, o gece rüyasında görmüş ki, bir alay sert ve serkeş develer bir bölük arap atını yanına alarak, Dicle nehrini aşip Fars içine yayılmışlar. O zaman, Sâsânî'ler soyundan İran Şahı, Nuşirevan idi. Şehnişlerin yıkılmasına çok üzümlere saraydaki yakınları ile bu durumu görüşürlerken İstahr-âbâd'dan ateşkedenin söndüğü haberi geldi. Arkasından Save gölünün battığı ve Semâve sularının taşıdığı işitildi. Bunun üzerine Nuşirevan telaşlanıp Mubedan'ı çağırttı, olayları anlattı. O da, o gece görmüş olduğu rüyayı söyledi. Nuşirevan daha çok telaşlanıp, acaba bu hadiseler neye alâmettir diye Mubedan'dan sordu. Mubedan ne olacağını biliyordu. 'Arabistan'da büyük bir hadise olmak gerektir.' diye cevap verdi.. Nuşirevan derhal Arap hükümdarlarından kendisine tabi olan Münzirin oğlu Numan'a emir gönderip, bana bilgiç bir kimse yolla diye adam saldı. Numan da Abdülmesih adında tanınmış bir alimi gönderdi. Abdül Mesih, Kisrâ'nın başşehri olan Medâyin'e vardı ve Nuşirevan'ın huzuruna girdi. Nuşirevan olayları anlatıp 'Bu alâmetler neye delâlet eder' deyince, Abdül Mesih: 'Benim Şam taraflarında oturan Satîh adında bir dayım vardır. Bunların açıklamasını

¹ Taberî, *Tarihi-Taberî*, I, 459; Ebû Nuaym, *Delâilü'n-Nübüvve*, I,134; el-Kelâî, *el-İktifâ*, I, 97; el-Hüseyn b. Ömer b. Habib, *el-Muktefâ Mi'n Siretil-Mustafâ*, I, 34; es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I, 87.

² el-Kelâî, *el-İktifâ*, I, 97; M. Asım Köksal, *İslâm Tarihi*, Fihrist, 54-56. Ahmed Cevdet, *Kıssas-ı Fehriyâ*, (Sadeleştiren: Mahir İz), I, 60.

³ Taberî, *Tarihi-Taberî*, I, 459; Ebû Nuaym, *Delâilü'n-Nübüvve*, I,134; el-Kelâî, *el-İktifâ*, I, 97; el-Hüseyn b. Ömer b. Habib, *el-Muktefâ Mi'n Siretil-Mustafâ*, I, 34; es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I, 87.

ancak o bilir' diye cevap verdi. Satih'e ulaşıldığında Abdülmesih, Sâsânî hükümdarı, sarayının sarsılması ve ibadet için yaktıkları ateşin sönmesinin neye delâlet ettiğini soruyor, bir de Mubedan'ın gördüğü rüyanın tabirini istiyor ki, rüyasında bir alay serkeş develerin, bir bölük arap atını yanına alarak, Dicle'yi geçip memleketine dağıldığını görmüş. Ey Abdül Mesih! O zaman, okuma çoğalacak ve Herave sahibi ortaya çıkacak, Fars'ın ateşi sönecek, Semâ vadisi taşacak, Sevâ gölü batacak, Şam artık Satih için Şam olmayacak. Sâsânî'lerden, yıkılan şehnişlerin sayısınca ondört hükümdar gelir ve artık olacak olur' dedi ve hemen vefat etti. Abdül Mesih Medaine dönerek Satih'ten işitiği sözleri Nuşirevan'a nakletti. ¹ Kral şöyle dedi: 'Bizden on dört kral kral olana kadar nice nice işler olur.' Takib eden dört sene içerisinde on hükümdar geldi, geri kalan dördü ise; Osman'ın hilâfetine kadar geldi.²

Kaydetmiş olduğumuz bu rivâyet hakkında ez-Zehebî, münker ve garibdir demektedir.³ Satih'in ölümünün 52 yaşında ve 572 yılında gerçekleştiği nakledilmektedir.⁴ İzmirli İsmâil Hakkı, Siyer-i Celile-i Nebeviye adlı kitabında bu rivayetin mevzu olduğunu belirtmiştir.⁵

Rivayetin, Mahzum b. Hânî el-Mahzûmî, yüz elli yaşında vefat eden babasından, şeklinde başlayan isnâdı da, onun uydurma olduğunu ortaya koymaktadır. Siyer kaynaklarına giren bu haberin, Hz. Peygamber'i üstün göstermek maksadı ile uydurulduğu açıkça ortadadır.

Tarih boyunca İslâm âleminde, Kısra'nın rüyâsında gördüğü olaylar diyerek nakledilip kaynaklara girmiş olan bu uydurma rivayet, daha sonraları, Hz. Peygamber'in doğduğu gecede gerçekleşmiş hadiseler şekline sokulmuş ve halk arasında bu kanaat yaygınlaşıp, iyice pekiştirilmiştir. Bu uydurma rivâyetin kabul görüp, bir inanç halinde halkın arasında yerleşmesinde etken olan iki sebep vardır. Bunlardan birincisi halkın dini konularda bilgi yetersizliğidir. Yine Ehl-i Kitab mensuplarının peygamberlerini övmeleri karşısında, müslüman halkın bu tür uydurmalarla duygularını tatmin etme eğilimine girmeleridir. O dönemde peygamberler hakkındaki münakaşaların buna ortam

¹ M. Asım Köksal, *İslâm Tarihi*, Fihrist, 54-56; Ahmed Cevdet, *Kısâs-ı Enbiyâ*, I, 61-62-63.

² İbn Kesir, *el-Bidaye ven-Nihaye*, II, 268-269; es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I, 87

³ ez-Zehebî, *Siyeri Alemu'n-Nübelâ*, I, 31.

⁴ İbn Hişam, *Sire*, 26; ez-Zehebî, *Siyeri Alemu'n-Nübelâ*, I,28.

⁵ İzmirli İsmâil Hakkı, *Siyeri Celile-i Nebeviye*, s.113-115; Cihan, *Uydurma Hadislerin Doğuşu ve Sosyo-Politik Olaylarla İlgisi*, s.31.

sağladığını düşünmekteyiz. Yine konuyu bilen âlimlerin, bunlar itikâdî konular değil diyerek, bunları uyduran kıssacıları engellememeleri de müslüman halk arasında yanlış kanaatlerin kolayca yayılmasında etken olmuştur.

1.2.2. Hz. Peygamber'in Sünnetli Olarak Doğması

Bazı hadis ve siyer kitaplarında, Hz. Peygamber'in sünnetli olarak doğduğu ve avret mahallini hiçbir kimsenin görmediği nakledilmektedir. Konu ile ilgili rivâyetler, İbn Ebî Şeybe, Taberânî, Heysemî, el-Makdisî, el-Hâkim ve Ebû Nuaym el-İsfehânî'nin eserlerinde, Ebû Seleme Abdullâh b. Abdirrahmân b. Avf, Enes b. Mâlik ve Abbâs b. Abdulmuttalib'den nakledilmektedir. Bu rivâyetin isnâdları aşağıdaki şekildedir:

1-Abbâs b. Abdulmuttalib, Abdullâh b. Abbâs (v.68), İkrime(25-105), el-Hakem b. Ebân el-Adenî, Yunus b. Atâ el- Mekkî, Hasan b. Atiyye, Abdurrahmân b. Amr b.Yuhmid el-Evzâî, (88-157), Yahyâ b. Hamza(103-183), el-Heysem b. Harice, İbn Sa'd.¹

2-Ümmü Seleme, Ebû Seleme Abdullâh b. Abdirrahmân b. Avf (v.124), Abdulmelik b. Umeyr, Süfyân b. Muhammed el- Fezârî el-Missisî, el-Fadl b. Dükeyn, Abdullâh b. Muhammed İbn Ebi Şeybe (159-235)²

3- Enes b.Mâlik (v.93), el-Hasen el-Basrî (v.110), Yunus b. Ubeyd (v.139), Hüseyim b. Beşîr (?), Süfyân b. Muhammed el- Fezârî el-Missisî, Muhammed b. Ahmed b. el- Ferec el- İblî el- Müeddeb, et-Taberânî³

4-Enes b. Mâlik (v.93), el-Hasen el-Basrî (v.110), Yunus b.Ubeyd (v.139), Hüseyim b.Beşîr (?), el-Hasen b. Arfe b. Yezîd el-Abdî el-Bağdâdî (158-257), Nuh b. Muhammed el-Übelî, Abdullâh b. Muhammed b. Osman el-Hâfiz el- Vâsitî, Ahmed b. Abdullâh, el-Makdisî⁴

İbn Ebî Şeybe'nin râvîlerinden *Ebû Seleme Abdullâh b. Abdirrahmân b. Avf* hakkında, Ali İbn el-Medînî, Ahmed b. Hanbel, Yahyâ b. Maîn, Ebû Hâtim, Yakub b.

¹ İbn Sa'd, *et-Tabakat el-Kübrâ*, I, 103.

² İbn Ebî Şeybe, *Musamef*, VII, 499

³ et-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*, VI, 188 ;*el-Mu'cemu'l-Sağîr*, II, 145, el-Heysemî, *Mec'meu'z-Zevâid*, VIII, 224.

⁴ el-Makdisî, *el-Ehâdisi'l-Muhtârâ*, V, 233.

Şeybe ve Ebû Dâvûd, onun babasından naklettiği rivâyetlerin mürsel olduğunu söylemişlerdir. Yine onun hakkında Ebû Hâtim, “Sonrakiler ondan duymadığı hadisleri nakletmişlerdir, ancak bana göre sahih değildir” derken, İbn Abdilberr, babasından hadis duymadığını ifade etmiştir. Nadr b. Şeybân, Ebû Seleme'nin babasından duymuş olduğu rivâyetlerin sahih olmadığını dile getirmiştir. Ahmed b. Hanbel ise, onun Ebû Mûsâ el-Eş'ârî'den hadis işitmediğini bildirmiş; el-Ezdî de, onun Seleme b. Sahr el-Beyâdî'den hadis işitip-işitmediği belli değildir demiştir.¹ Söz konusu bu rivâyetin isnâdı için İbn Sayyâd, görünüşte sahihtir demiş, ancak Ümmü Seleme'nin rivâyetinin *mevkuf* olduğunu belirtmiştir.²

Yine İbn Ebî Şeybe ve et-Taberânî'nin râvîlerinden *Sufyân b. Muhammed b. el-Fezarî el-Missîsî* hakkında bazı tenkidler bulunmaktadır. Onun Hüşeym'den naklettiği rivâyetleri hakkında Sufyân'ın, Hüşeym'le konuşmadığını ve onun zayıf olduğunu söylediği belirtilmektedir.³ İbn Adî, onu hadis hırsızlığı ve senedlerin râvîlerini değiştirmekle suçlamaktadır.⁴ Ebû Zur'a ve Darekutnî ise onu, kötü halleri olmakla, mevzu rivâyetler nakletmekle ve zayıflıkla suçlamışlardır.⁵ Makdisî'nin isnâdında yer alan *Nuh b. Muhammed el-Übelfî* hakkında İbn Hacer, ona sika diyeni duymadığını ve el-Makdisî'nin rivâyet ettiği bu isnâddaki diğer râvîlerin sika olduğunu belirterek, rivâyetin hasen sahih mertebesinde olduğunu söylemektedir.⁶ Yukarıda da incelediğimiz gibi rivâyetin isnâdlarında yer alan bazı râvîler hadis âlimlerinin tenkîdine uğramıştır. Bu senedlerle bize ulaşan bu haberin sıhhatini şüpheli bulmaktayız. Enes'den (r.a.) nakledilen konumuzla ilgili rivâyetin metni şu şekildedir:

Hz. Peygamber: *'Sünnetli olarak doğmam ve ayıbımın hiç kimse tarafından görülmemesi, Rabbim'in kerametlerindedir.'*¹ açıklamasını yaptı.

Kaydetmiş olduğumuz bu rivâyeti, İbn Ebî Şeybe'nin nakli dışında, İbn Sa'd, et-Taberânî ve el-Makdisî aynı lafızla rivâyet etmişlerdir. İbn Ebî Şeybe'nin naklettiği metin ise: *"Annesi O'nu sevinçle ve sünnetli olarak dünyaya getirdi"* şeklindedir.

¹ ez-Zehabî, *Tehzibü't-Tehzib*, VI, 369-370-371.

² İshâk b. Râhıye, *Müsned*, I, 178.

³ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Sağır*, II, 145, Heysemî, *Mec'meu'z-Zevâid*, VIII, 224.

⁴ ez-Zehabî, *Mizânu'l-İtidâl*, III, 248.

⁵ İbn Hacer, *Lisânu'l-Mizân*, III, 54.

⁶ İbn Hacer, *Lisânu'l-Mizân*, VI, 174.

Konuyla ilgili olarak bu nakillerle bağdaşmayan birtakım rivâyetler de vardır. Bunlardan birisinde, Resûlullâh'ın, Cebrâil tarafından kalbi temizlendiği sırada, sünnet edildiği kaydedilmektedir:

Cebrâil (a.s.), Nebî 'in kalbini temizlediğinde; sünnet de ettiğini haber vermiştir.²

Bu haber, Ebû Bekr'den gelen mevkuf bir hadise dayanmaktadır. Konumuzla ilgili bu rivâyetin de bazı kimselerce Hz. Peygamber'i yüceltme ve onu insan üstü kılma çabası ile uydurulduğu hatıra gelmektedir. Nitekim es-Suyûtî'nin eserinde yer alan başka bir nakilde Abdullâh b. Abbâs'dan rivâyet edilen bir habere göre, dedesi Abdulmuttalib'in, Hz. Peygamber'i doğduğunun yedinci gününde sünnet ettirdiği de nakledilmektedir.³

Yukarda metinlerini zikrettiğimiz bu üç ayrı rivâyette, Hz. Peygamber'in sünnet olmasıyla ilgili üç ayrı görüş yer almaktadır. el-Hâkim, birinci görüşle ilgili olarak, Hz. Peygamber'in sünnetli olarak doğduğunu bildiren rivâyetin mütevâtir olduğunu belirtmiştir.⁴ el-Hâkim'in mütevâtir sözüne ez-Zehebî, itiraz etmekte ve Hz. Peygamber'in sünnetli olarak doğduğunun sabit olmadığını, bu konuda nakledilen rivâyetlerin mütevâtir olamayacağını ifade etmiştir.⁵ İbn Kayyim el-Cevzî ise; Resûlullâh'ın sünnetli doğduğunu bildiren rivâyetlerin mevzu olduğunu, böyle bir naklin sabit olmadığını söylemektedir.⁶ M. Halil Harrâs ise, el-Hâkim'in bu açıklamasına itiraz ederek: "Hayret ! Bu konuda bir tane bile sahih hadis yokken tevatür demekle, yalanın tevatürlüğünü kastetmiş olmalıdır. Yoksa bu çok zayıf isnâdların biraraya gelmesiyle zaruri ilim meydana geleceğini mi hayal ediyor?. Keşke kitâbına el-Müstedrek diyeceği yerde Müstetrike (terkedilenler) deseydi"⁷ şeklinde değerlendirmelerde bulunmaktadır.

el-Buhârî'nin Sahîh'inde yer alan konumuzla ilgili bir rivayet şöyledir: Hudeybiye anlaşmasının yapıldığı sırada bir grup Kureyşli müşrik başlarında Ebû

¹ es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I, 90;

² el-Heysemî, *Mec'meu'z-Zevâid*, VIII, 224, Ebû Nuaym, *Delâilü'n-Nübüvve*, II, 155, es-Suyûtî, *Tenvîri'l-Havâlik*, I, 128. Bkz.; *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, (Tah.: M. Halil Harras), I, 133.

³ es-Suyûtî, *Tenvîri'l-Havâlik*, I, 128. Bünyamin Erul, "Hz. Peygamber'in Risâlet Öncesi Hayatına Farklı Bir Yaklaşım", *Diyanet Dergisi Hz. Peygamber Özel Sayısı-2000*, s. 37 (İbn Cevzî, *Zâdü'l-Meâd*, I, 81'den naklen).

⁴ el-Hakim, *el-Müstedrek*, II, 657.

⁵ ez-Zehebî, *Mizânu'l-İ'tidâl*, III, 608.

⁶ bkz. es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, (Tah.: M. Halil Harras), I, 132.

⁷ es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, (Tah.: M. Halil Harras), I, 133.

Süfyan olduğu halde ticaret maksadı ile Şam'a gider. Burada Ebû Süfyan ile Bizans İmparatoru Hırakliyüs arasında bazı konuşmalar cereyan eder. Buna göre, Hırakliyüs'ü kaygılı gören komutanlardan bazıları ona, senin halini başka görüyoruz dediler. İbn Nâtur dedi ki; Hırakliyüs yıldızlara bakar, kahinliğe aşına bir kimseydi. Bu suale maruz kalınca, onlara bu gece yıldızlara baktığımda Hıtan Meliki'ni / Sünnetlilerin Hükümdarını zuhur etmiş gördüm. Bu ümmet içinde sünnet olanlar kimlerdir? diye sordu. Kendisine, Yahudilerden başka sünnet olan yoktur; onlardan sakın endişe etme. Memleketinin şehirlerine yaz, oralardaki Yahudileri öldürsünler, dediler. Derken Gassan Melik'i tarafından Resûlullah'a dair haberi ulaştırmaya me'mur olarak gönderilmiş adam getirildi. Hırakliyüs, o adamdan haberi alınca: gidin bu adam sünnetli midir değil midir, bakın dedi. Baktılar, adamın sünnetli olduğunu bildirdiler. Sonra, kendisine gelen adamlara, Araplar sünnetli midir? diye sordu. Sünnet olurlar, cevabını aldı. Bunun üzerine Hırakliyüs: Bu ümmetin meliki ortaya çıkmıştır, dedi. ¹

es-Suyûtî'nin eserini inceleyen Abdullah et-Tuleydî ise, bu konuda el-Hâkim'i desteklemekte ve Hz. Peygamber'in sünnetli doğduğunu delillendirme yoluna gitmektedir. Bu rivâyetten açık bir şekilde ortaya çıkan husus, gelecek olan son Peygamber'in, peygamberlik döneminin geldiği, kendisinin ve ona inananların sünnetli olacaktır. Hatta bu rivâyet, Hz. Peygamber'in içinde bulunduğu Kureyş kavminin İslâm'dan önce de sünnet olduklarını ifade etmektedir. Burada yer alan sünnetlilerin meliki ifadesiyle onun sünnetli doğduğu anlamını çıkarmak mümkün değildir. Bu rivâyet, Kureyş toplumunda yaygın olan sünnet olma adetine uyarak, Hz. Peygamber'i, dedesinin sünnet ettirdiği kanatini desteklemektedir. Daha önceki ilâhi dinlerde de olan bu uygulama, Mekke'de Hz. İbrâhim'e ait bir uygulamanın devamı olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu konu ile ilgili olarak araştırma yapan Ali Osman Ateş, "Hz. İbrâhim'in ilk sünnet olan kişi olduğu nakledilmekteyse de, Barnaba İncili'nde sünnetin Hz. Adem'le başladığı kaydedilmektedir"² açıklamasını yaparak, ilk insandan itibaren sünnet olduğunu kaydetmektedir. Ayrıca genetik ilminin kurallarına göre de, insanların sünnetsiz olarak doğmaları icap eder, yine sünnet olmanın insan sağlığı açısından faydalı bir uygulama olarak, ilk insan Hz. Adem'e kadar ulaşması gerekmektedir,

¹ el-Buhârî, *Bedü'l-Vahy*, 6.

² *Gospel Of Barnabas*, Bölüm: 23, s. 25. Bkz. A. Osman Ateş, *İslâma Göre Cahiliyye ve Ehli Kitap Örf ve Adetleri*, s.271.

demektedir.¹ Bu yüzden, yer yüzünde ilk defa sünnet olanın Hz. İbrâhim olduğuna dair rivayetleri ihtiyatla karşılamak gerektiği kanatindeyiz. Bazı fakihler, sünnetli olarak doğumların olabileceği, böyle kimselerin yeniden sünnet olmaları gerekmeyeceğini söylemişlerdir.²

Bünyamin Erul Konuyla ilgili olarak şunları kaydetmektedir:

“Konuyu araştıran İbn Kayyim’in (v.751), Hz. Peygamber’in sünnetli ve göbeği kesik olduğu konusunda sahih bir hadis bulamadığını, bunu İbn Kayyim el-Cevzi’nin el-Mevzuat adlı eserinde zikrettiğini, bu konuda sabit bir hadisin olmadığı gibi, bunun Hz. Peygamber’e ait bir özellik de olmadığını, hatta insanların bir çoğunun sünnetli doğduğunu nakletmektedir. O, Kemaleddin b. Talha’nın Hz. Peygamber’in sünnetli olarak doğduğuna dair bir kitap yazdığını ve orada senedi sepeti olmayan hadisler naklettiğini, Kemâluddîn b. Adîm’in ona reddiye yazdığını ve Hz. Peygamber’in Arapların adeti olduğu üzere sünnet edildiği, ancak bu Araplar arasında yaygın olduğu için nakledilmesine ihtiyaç duyulmadığını beyan ettiğini zikretmektedir. Bu Nakillerden İbn Kayyim’in de bu görüşe meylettiği anlaşılmaktadır.”³

Kanaatimizce bir kısım fakihler, Hz. Peygamber’in sünnetli doğduğu görüşünden hareketle bu hükmü vermiş olmalıdırlar. Genetik kurallarına aykırı olarak Hz. Peygamber’in sünnetli doğduğunu varsaysak bile, her insan gibi çocukluk döneminde Hz. Peygamber de bakım ve ihtiyaçlarının giderilmesi hususunda annesine muhtaçtır. Annesi ve süt annesinden gelen açıklamalar, bu durumu daha net olarak ortaya koyabilirdi. Fakat bu konuda onlardan nakledilen bir bilgiye rastlanılamamaktadır. Ayrıca rivâyetin metninde yer alan, sünnet mahallinin kimse tarafından görülmediği hususu, annesi ve süt annesi de mi? sorusunu akla getirmektedir. Bu açıdan da rivâyet, Hz. Peygamber, doğuşundan itibaren diğer insanlardan farklı olmalı kaygısının bir ürünü olduğunu hissettirmektedir.

Bütün bu açıklamalar göstermektedir ki; sünnet olmak, Hanif dinine ait bir gelenek olarak Hz. Peygamber’in doğduğu Arap toplumunda uygulanmaktadır. Dolayısı ile Hz. Peygamber’i büyük bir ihtimalle dedesi Abdülmüttalib sünnet ettirmiştir.

¹ A. Osman Ateş, *İslâma Göre Cahiliyye ve Ehli Kitap Örf Ve Adetleri*, s. 271.

² A. Osman Ateş, *İslâma Göre Cahiliyye ve Ehli Kitap Örf Ve Adetleri*, s. 271.

³ Bünyamin Erul, “Hz. Peygamber’in Risâlet Öncesi Hayatına Farklı Bir Yaklaşım”, *Diyanet Dergisi Hz. Peygamber Özel Sayısı* 2000, s. 37

Sünnetli doğduğuna dair rivâyetler sened bakımından zayıftır. Sünnetli doğduğuna dair rivâyetlerin, Hz. Peygamber'i diğer insanlardan farklı kılarak, Onu üstün kılma çabalarının bir sonucu olarak sonradan uyduruldukları kanatindeyiz.

2.2.3. Hz. Peygamber'in Henüz Beşikteyken Ay'la Konuşması

es-Suyûtî ve diğer bazı siyer kaynakları, Hz. Abbâs'ın, Hz. Peygamber'in henüz beşikte yatmaktayken Ay'la konuştuğunu gördüğünü haber verdiğini, Resûlullâh'ın da, doğduğunda Ay ve gökyüzündeki gezegenlerle irtibat kurduğunu, onlarla eğlenip ağlamadığını, onların işleyişini ve ibadetini dinlediğini bildirdiğine dair rivâyeti nakletmektedirler. Beyhâkî, Ebû Nuaym ve İbn Kesîr'in nakletmiş oldukları Hz. Abbas'dan gelen rivâyeti aşağıda isnâdlarını vererek incelemek istiyoruz:

1-Abbâs b. Abdülmuttalib (r.a), Ahmed b. Amr b. Bûsrî, Muhârib b. Dâr, Züheyr b. Harb, Hüseyim b. Cemîl- İbrâhim el-Ceylî, Ahmed b. Şeybân, Muhammed b. Yakub b. Asam, Ebû'l- Hasen el-İsfereyânî, Hakim b. Ahmed el-İsfereyanî, Beyhakî¹

2- Abbâs b. Abdülmuttalib (r.a.), Ahmed b. Amr b. Bûsrî, Muhârib b. Dâr, Züheyr b. Harb, Heysem b. Cemîl, Ahmed b.İbrâhim el-Halebî, Ahmed b. Şeybân er-Remlî, Ebû'l-Abbâs Muhammed b. Ya'kub el-Asam, Ebû Abdillâh Ebû Bekr el-Beyhâkî, İbn Kesîr²

el-Beyhakî, naklettiği rivâyetin senedlerinde yer alan râvî Ahmed b. İbrâhim el-Ceylînin teferrüd ettiğini ve halinin meçhul olduğunu belirtmiştir. Sâbûnî, bu hadisin senedinin garib olduğunu, fakat mucizâtan olarak hasen olacağını söylemiş, buna karşılık M.Halil Harrâs, hali meçhul bir râvînin rivâyeti nasıl olur da hasen olur? diyerek haklı itirazını yapmıştır.³

Nakledilen haberin metni aşağıdaki gibidir:

Abbâs (r.a.): "Allâh Rasûlüne beni dinine çağır, çünkü sen beşikte iken Ay'a parmağınla işaret ediyordun, O da sana meylediyordu." dedi. Hz. Peygamber, bunun üzerine: "Ay benimle, ben de Ay'la konuşur o beni ağlamaktan alıkordu. Arşın altında

¹ Ebû Nuaym, *Delâilün-Nübüvve*, II, 229; İbn Kesîr, *el-Bidaye ven-Nihaye*, II, 266; Halebiyye, *es-Siretü'l-Halebiyye*, I, 128, es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I, 91;

² İbn Kesîr, *el-Bidaye ve'n-Nihâye*, II, 266.

³ es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, (Tah.: M.Halil Harras), I, 134.

Ay secde ettiğinde onun ibadetini dinlerdim" buyurdu.¹ Ebû Nuaym el-İsfehânî ise, *Ary* kelimesi yerine *Kürsü* kelimesiyle rivâyette bulunmuştur.²

Bu rivâyette üzerinde durulması gereken, yanlış bir düşünce yapısıdır. Buna göre, senedinin garib olması bile, Hz. Peygamber'e ait bir mu'cize olması sebebiyle rivâyetin hasen olacağı iddiasıdır. Bu garib haber, Resûlullâh hakkında yanlış kanaat ve inamış oluşturmaktan başka ne kazandırabilir? Çocukluğundan itibaren Hz. Peygamber'i yer yüzüne ve gök yüzüne hakim bir varlık gibi göstermeye çalışmanın temelinde, daha önce bozulan ilâhî dinlerin etkisi de vardır. Nitekim Yahudiler ve Hıristiyanlar, peygamberlerini üstün gösterme tarafgirliği içinde, peygamberlerinde olmayan, insan üstü bir takım sıfatları onlara verdiler. Ehl-i Kitâb'ın bu tür uydurmaları ve peygamber tasavvurları karşısında malzeme kaygısına düşen bazı müslümanların, Hz. Peygamber'i çocukluğundan itibaren gök yüzünde bulunan varlıklara hakim, onlarla konuşabilen insanüstü bir varlığa dönüştürme telaşına kapıldıkları anlaşılmaktadır. Bu rivâyeti, Abbâs oğullarının siyasî kaygularla uydurmaları da söz konusu olabilir. İsnadın Hz. Abbâs'a dayanması, rivâyetin yalnızca bir isnâdla gelmesi, seneddeki râvîlerinden bazılarının meçhul olması bu rivâyetin sonradan uydurulduğu kanaatini kuvvetlendiren sebeplerdir. Sonuç olarak bu rivâyetin, yukarda açıkladığımız sebeplerle uydurulmuş olduğunu düşünmekteyiz.

2.2.4. Hz. Peygamber'in Beşikteki İlk Sözünün "Allahü Ekber Kebîran Vel-Hamdülillahi Kesîran" Olması

Bazı siyer kitaplarında, Resullâh'ın henüz beşikteyken konuştuğu ve ilk olarak "Allahü Ekber Kebîran Ve'l-hamdülillâhi Kesîran / Allâh, en büyüktür, sonsuz hamd / övgüler Allâh içindir" dediği rivâyet edilmektedir. Nitekim es-Suyûtî, el-Vakîdî'nin Siyer'inde ve İbn Hacer'in: "*Nebî (sav) doğumunun başlangıcında konuştu*" şeklinde rivâyette bulduklarını nakletmektedir. Hz. İsâ, doğar doğmaz konuşur da, bizim peygamberimiz niçin konuşmasın? düşüncesiyle uydurulduğunu düşündüğümüz bu rivâyetin isnâdsız olarak nakledilen metni aşağıdaki şekildedir:

¹Ebû Nuaym, *Delâilü'n-Nübüvve*, I, 229; es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I, 91; el-Halebî, *es-Siretü'l-Halebiyye*, I, 128, İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, II, 266.

²Ebû Nuaym, *Delâilü'n-Nübüvve*, I, 229

İbn İshâk'ın rivâyetine göre, "Resûlullâh'ın annesi onu dünyaya getirdiğinde dedesine göndererek ona bakmasını istedi ve Resûlullâh hakkında rüyasında gördüğü şeyleri haber verdi. Abdulmuttalib, Hz. Peygamber'i kucağına alarak Kâbe'ye girdi. Allâh'a duâ etmeye başladı. O'nun ailesi Allâh'a inamıyor ve Âmine'ye bu çocuğu verdiği için şükrediyorlardı. Resûlullâh'ın doğumunun başlangıcında beşikteyken konuştuğu, ilk kelimeyi annesine söylediği ve bunun üzerine hemen onu Abdulmuttalib'e verdiği Hz. Peygamber'in: *"En büyük Allâh'tır ve O'na sonsuz şükürler olsun"* dediği nakledilmektedir. El-Halebî, Süheylî ve Vâkidî'nin aynı olayı şu şekilde naklettiklerini haber vermektedir:

"Annesinin karnından çıktığında konuştu ve şöyle dedi: "En büyük Allâh'tır, O'na sonsuz şükürler olsun, Allâh'ı noksan sıfatlardan tenzih ederim ve yüceltirim".¹

Muhammed Halil Harrâs, bu rivâyetin sahih olmadığını, aksine bir hadiste Hz. Peygamber'den nakledildiğine göre, Hz. İsâ, Cüreyc el-Abid'in arkadaşı ve annesinin kucağında emmekte olan bir çocuktan başka hiçbir kimse beşikteyken konuşmamıştır. Ki bu çocuğun annesi, oğlunu, gördüğü, atlı yakışıklı adam gibi kılması için Allâh'a duâ edince, emzirdiği oğlu memeyi bırakarak, Allâh'ım beni onun gibi kılma, demiştir. Bunun dışında, Ashab-ı uhdu kıssasında bildirildiğine göre, annesine hak davasından vazgeçmemesini bir bebek söylemiştir. Hadiste bildirilmemesine rağmen bazı kimseler, Yusuf'un şahidini de buna eklemektedirler. Resûlullah'dan (sav) beşikteyken konuştuğuna dair bir nakil gelmemektedir.²

es-Suyûtî'nin nakline göre, el-Beyhakî ve İbn Asâkir'in Muhammed b. Zekeriyâ el-Ğulâbî, Ya'kûb b. Ca'fer b. Süleymân, Ali bin Abdillâh b. Abbâs, Abdullâh b. Abbâs, Hz. Abbâs, isnadiyla Hz. Halime'den nakledilen rivâyet aşağıdaki şekildedir:

"Halime (r.a.), Hz. Peygamber, ilk sütten kesildiğinde konuştu ve şöyle dedi: *"Allâh, en büyüktür. O'na sonsuz şükürler olsun, Allâh'ı noksan sıfatlardan tenzih ederim ve sabah akşam Senin şanı yüceltirim"*.³

Yukarda kaydetmiş olduğumuz bu rivayet, durumu biraz daha netleştirmektedir. Buna göre süt annesi olayı çözümleyen konumuz açısından çok önemli şu sözü söylemiştir: *"Hz. Muhammed ilk olarak sütten kesildiğinde konuştu."*

¹ el-Halebî, *es-Siretil-Halebiyye*, I, 124.

² es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, (Tah.: M. Halil Harras), I, 137.

³ es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, (Tah.: M. Halil Harras), I, 137.

Çocukların sütten kesilme yaşı ortalama olarak ikidir. İki yaşındaki çocuk ise, artık bir çok şeyi konuşabilir. Söz konusu cümleyi söyleyebilmesi de; öğretildiği takdirde mümkündür. Bu rivâyetleri topluca değerlendirdiğimizde, Resûlullâh'ın Allâh'ı yücelten bu cümleleri olmasa bile, Allâh büyüktür, şeklindeki kısa ifadeleri söylemiş olması mümkündür. Çünkü bölgenin insanları müşrik olarak putlara tapmakla birlikte, diğer taraftan Allâh'ın varlığına inanıyorlardı. Fakat söz konusu ilk rivâyetin, Hz. Peygamber'i, Hz. İsa ile kıyaslayarak üstün gösterebilme çabası sonucunda uydurulduğu kanaatindeyiz.

Yine İbn İshâk'ın kaydettiği diğer bir rivâyete göre, "Hz. Âmine kayınpederi Abdülmuttalib'e: 'Bu gece kendisi için bir çocuk dünyaya getirildi, ona baksın' diye haber gönderdi. Abdülmuttalib gelince, Âmine ona, hamile olduğunda kendisine söylenenleri ve çocuğa vermesi gereken ismi haber verdi. Abdülmuttalib torununu kucağına aldı ve Ka'be'nin içinde bulunan Hübel putunun yanına girdi ve ayakta durarak bir torun sahibi olduğu için Allah'a dua ve şükretti."¹

Bu rivâyette yer alan, Abdülmuttalib'in söz konusu duasının râvilerden birisinin yanlış anlaması sonucunda, Hz. Peygamber tarafından söylenilmiş zannedilmiş olması da mümkündür.

2.3. HZ. PEYGAMBER'İN YARATILIŞ OLARAK FARKLİLİĞİNİ VURGULAYAN RİVÂYETLER

Bazı İslâmî kaynaklarda, Hz. Muhammed'in peygamberliğinin ispatı açısından, kendisinin yaratılış bakımından diğer insanlardan farklı ve insanüstü vasıflara sahip olduğunu belirten bir takım rivâyetler yer almaktadır. Bu rivâyetlerden Hz. Peygamber'i yaratılış açısından farklı kılan özelliklikleri anlatan bazılarını araştırmamıza konu yapmak istiyoruz. Bunlar şu şekilde sıralanabilir: Sırtındaki nübüvvet mührü, arkasında olup biteni görebilmesi, gözleri uyusa da kalbinin uyumaması, gölgesinin görülmemesi, üzerine sinek konmaması, tuvalete gittiği yerin misk gibi kokması ve dışkısının yeryüzü tarafından yutulması, idrarının şifâ olması, Cehennem ateşinin onun kanını içenin ancak sağ tarafını yakacağı, Resûlullâh'ın banyo suyunu içen kadına Cehennem ateşinin

¹ İbn İshâk, *Sîre*, s.22.

haram olması, cinsel kuvvet açısından çok güçlü olması, yüzünü sürdüğü mendilin yanmaması vs.

Bu tür rivâyetler bazı hadis kitaplarıyla, siyer kaynaklarında yer bulmuştur. Ancak bunlar, Kur'ân'ın Hz. Peygamber'in beşer olduğunu belirten açıklamalarıyla bağdaşmamaktadır. Halk arasında yayılmış olan ve Hz. Peygamber hakkında yanlış kanaatlerin insanlara aktarılmasına kaynaklık eden bu rivâyetleri Kur'ân'a arz etmek ve hadis metodolojisi açısından incelemek istiyoruz.

2. 3. 1. Hz. Peygamber'in Nübüvvet Mührü

Hz. Peygamber'in iki kürek kemiği arasında bulunan, büyükçe bir benle ilgili olarak İslâmî kaynaklar genellikle, "nübüvvet mührü" anlamına gelen "*Hâtemü'n-Nübüvve*" ifadesini kullanmaktadırlar. Bu nedenle nübüvvet mührü, Hz. Peygamber'in nübüvvetini konu alan ilim dallarından şemâil, delâil ve hasâis türü eserlerin mutlaka kendisine yer verdikleri konulardan biri olmuştur. Kaynaklarda, güvercin¹ veya keklik yumurtası², yumruk halinde ve insan bedeninde çıkan siğile³ ve daha başka şeylere benzetilerek yapılan bu tasvirleri eş-Şâmî, rivâyetler arasındaki güvenilirlik açısından değerlendirme yaparak herhangi bir sınırlamaya gitmeksizin bir araya getirmiş ve toplam yirmi bir benzetmeyi kaynaklarını da vererek eserinde sıralamıştır. Bunların ortak noktası, Allâh Rasulü'nün iki kürek kemiği arasında, sol kürek kemiğine yakın irice bir et parçasının bulunduğu⁴.

Burada, bu benin Hz. Peygamber'in nübüvveti ile ilgisi nedir? sorusu karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca burada hatırlamaya gelen başka sorular da vardır. Örneğin daha önceki semâvi kitaplarda, gönderileceği bildirilen son Peygamber'in iki kürek kemiği arasında irice bir benin bulunduğu dair bir haber var mıdır? Yine bu ben, normal bir insanda bulunandan farklı mucizevi bir özellik arz etmekte midir?

¹ Müslim, *Fedâil*, 109, Tirmizî, *Menâkıb*, 11; A. Hanbel, *Müsned*, I, 233, III, 434-442, IV, 19, V, 35-77-82-83-90-95-98-104-340-341-354-442-443, VI, 329; İbn Ebi Şeybe, *el-Musannef*, 447.

² el-Buhârî, *Vudu*, 40, *Menâkıb*, 22, *Merdâ*, 18; Tirmizî, *Menâkıb*, 3.

³ Müslim, *Fedâil*, 109.

⁴ Erdinç Ahath, "Nübüvvet Mührü", *SÜİF Dergisi*, s. 86 Sayı:3, Adapazarı 2001 (Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ*, II, 63-68'den naklen)

Bazı rivâyetlerde bu benin doğuştan değil de, daha sonra kalbi temizlenirken Hz. Peygamber'e nübüvvet mührü olarak vurulduğu kabul edilmektedir. Biz, bu benin Resûlullâh'a ne zaman verildiği üzerinde durmaya çalışacağız. es-Suyûtî'nin de kaydettiği bu rivâyetler sahih hadis kaynaklarımızda yer almaktadır. Bu rivâyetlerin isnâdları aşağıdaki şekildedir:

es-Saîb b. Yezîd'den nakledilen rivâyetin isnadları:

1- *es-Saîb b. Yezîd, el-Ca'd b. Abdirrahmân, Hâtim b. İsmâil el-Medenî (v.186 / 187), Muhammed b. Abdirrahmân b. Yûnus, el-Buhârî (v.256)*¹

2- *es-Saîb b. Yezîd, el-Ca'd b. Abdirrahmân, Hâtim b. İsmâil, Muhammed b. Ubeydillâh, el-Buhârî (v.256)*²

3- *es-Saîb b. Yezîd, el-Ca'd b. Abdirrahmân, Hâtim b. İsmâil el-Medenî (V.186 veya 187), İbrâhim b. Hamzâ, el-Buhârî (v.256)*³

4- *es-Saîb b. Yezîd, el-Ca'd b. Abdirrahmân, Hâtim b. İsmâil el-Medenî (V.186 / 187), Kuteybe b. Saîd el-Fehmî / Muhammed b. Abbâd, Müslim (v.261)*⁴

5- *es-Saîb b. Yezîd, el-Ca'd b. Abdirrahmân, Hâtim b. İsmâil el-Medenî (v.186 / 187), Kuteybe b. Saîd el-Fehmî, Tirmizî*⁵

Yahya b. Sa'îd el-Kattân, yukarda kaydetmiş olduğumuz isnadlarda yer alan râvîlerden *el-Ca'd b. Abdirrahmân*'ın salihu'l-hadis ve sika bir ravi olduğunu söylemiştir.⁶ Yine aynı isnadlarda yer alan ortak ravi *Hâtim b. İsmâil el-Medenî* hakkında İbn Hacer, sika, saduk ve meşhurdur derken, en-Nesâî, kavi değildir, fakat hadiscilerden bir grub onu sika gördüler, demektedir. Ahmed b. Hanbel ise, bazı hadisciler onun gaflet sahibi olduğunu zannettiler, açıklamasını yapmıştır.⁷ el-Mizzî de, onun sika olduğunu söylemektedir.⁸ Müslim ve Tirmizî'nin isnadında yer alan *Kuteybe Sa'îd el-Fehmî* hakkında ise, el-Hâkim, isnadda hata yapanın metinde de hata

¹ el-Buhârî, *Vudu*, 40.

² el-Buhârî, *Menâkıb*, 22.

³ el-Buhârî, *Merdâ*, 18.

⁴ Müslim, *Fedâil*, 11.

⁵ Tirmizî, *Menâkıb*, 11.

⁶ Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, II, 529.

⁷ ez-Zehebî, *Mizânul-İtidâl*, II, 162.

⁸ Mizzî, *Tezhibü'l-Kemâl*, V, 187.

yapabileceğini bildirmiş ve Kuteybe'de zabt kusuru olduğuna işaret etmiştir.¹ Bu isnadlarla gelen es-Saib b. Yezîd rivâyetinin metni aşağıdaki gibidir:

*“Teyzemle en-Nebi'ye (as) gittik. O, ey Allah'ın Resûlü kızkardeşimin oğlu rahatsızlanmış, dedi . O da, başımı okşayarak bana dua etti. Sonra abdest aldı. Onun abdest aldığı sudan içtim ve arkasına durdum ve iki omuzu arasında bulunan nübüvvet mührüne baktım. Güvercin yumurtası gibiydi.”*²

Konu ile bir çok rivâyet olması sebebiyle, bu rivâyetlerin metnini sonuç kısmında değerlendirmek istiyoruz. Konumuzla ilgili olarak Câbir b. Abdillâh'dan gelen rivâyetin isnadları aşağıdaki gibidir:

Câbir b. Abdillâh'ın rivâyetinin isnadları:

*1-Câbir b. Semûre, Semmâk b. Harb (v.?), Şube b. Haccac b. el-Verd el-Vasîf (v.160), Muhammed b. Ca'fer, Muhammed b. el-Müsenâ, Müslim (v.261)*³

*2- Câbir b. Semûre, Semmâk b. Harb el-Kûfî (v.?), Eyyub b. Câbir el-Yemâni (v.?), Sa'îd b. Yâkub et-Tâlikânî (v. 240), Tirmizî.*⁴

Yukarda kaydetmiş olduğumuz isnadlarda yer alan ravi *Semmâk* hakkında bazı tenkidlere rastlanmaktadır. Nitekim Ahmed b. Humeyd, Ahmed b. Hanbel'e, *Semmâk*'ın muztaribü'l-hadis olup olmadığını sorunca, Ahmed b. Hanbel de, evet öyledir, demiştir. Yahya b. Ma'in, *Semmâk*'ın sika olduğunu söylemiş, onun kusuru nedir? denilince, hadisleri başka hadislerin senediyle senedlendirirdi, demiştir.⁵ Tirmizî'nin isnadında yer alan *Eyyûb b. Câbir* hakkında ise, Yahya b. Ma'in, en-Nesâf ve Ali İbn Medinî, onun hadislerinin bir değeri yoktur, uydurmadır, demişlerdir. Ebû Zur'a, onun hadisleri çok zayıftır, demektedir.⁶ *Saîd b. Yâkub et-Tâlikânî (v. 240)*, hakkında ise, Ebû Zur'a sikadır demiştir.⁷ Konumuzla ilgili bu rivâyetin metni, Câbir b. Semûre'den (r.a.) aşağıdaki şekilde nakledilmektedir:

¹ İbn Hacer, *Tehzibüt-Tehzib*, IV, 545.

² el-Buhârî, *Vudu*, 40; *Menâkıb*, 22 ; *Merdâ*, 18. Müslim , *Fedâil*, 11; Tirmizî, *Menâkıb*, 11

³ Müslim, *Fedâil*, 110.

⁴ Tirmizî, *Menâkıb*, 11.

⁵ Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dil*, IV, 279-281.

⁶ Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dil*, II, 242; ez- Zehebî, *el-Mizânu'l-İtidâl*, I, 454.

⁷ Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dil*, IV, 75.

*“Peygamberin iki omuzu arasında, güvercin yumurtası büyüklüğündeki peygamberlik mührünü gördüm.”*¹

Müslim'in Abdullâh b. Sercis'den, Ahmed b. Hanbel'in Ebû Zeyd'den naklettikleri bu konudaki rivâyetin isnadları aşağıdaki şekildedir:

*1- Abdullâh b. Sercis, Ebû Abdîrrahman Âsım b. Süleymân el-Ahvel, Abdulvâhid İbn Ziyâd, Hâmid b. Ömer el-Bekrevî, Müslim (v.261).*²

*2- Abdullâh b. Sercis, Âsım el-Ahvel, Ali b. Müshîr / Süveyd b. Saîd, Hammâd İbn Yezid, Ebû Kâmil, Müslim (v.261).*³

*2- Ebû Zeyd, Albâ b. Ahmer, Uzeretu'l-Ensârî, Hadrâmî b. Ammâre, Ahmed b. Hanbel.*⁴

Yahya b. Ma'in ve Yahya b. Sa'id, Müslim'in isnadında yer alan *Ebû Abdîrrahman Âsım b. Süleyman el-Ahvel*'in zayıf olduğunu belirtmişlerdir. Ebû Zur'a ve İshâk b. Mansur ise, onun sika olduğunu bildirmişlerdir.⁵

Biz, bir çok sahabeden nakledilen ve bazı isnâdlarında zayıf râvîler de bulunan, ancak çoğunlukla sahih isnâdlarla bize ulaşan bu rivâyetin metni üzerinde durmak istiyoruz. Bir çok sahabeden nakledilen bu rivâyetlerdeki ortak nokta; Hz. Peygamber'de böyle bir benin mevcut olduğudur. Burada açığa çıkarmamız gereken konu, bu benin doğuştan mı yoksa sonradan mı olduğu ve peygamberlik alameti olup olmadığı hususudur. Bu benin sonradan oluştuğunu bildiren rivayetlerde farklı zamanlar söz konusudur. Peygamberlik mührünün oluştuğu zamanlarla ilgili olarak şunları kaydedebiliriz:

Burada hemen belirtelim ki konu, kaynaklarda yer alan ve Hz. Peygamber'in kalbinin çıkarılması ve temizlendikten sonra tekrar yerine konması ile ilgili olayı anlatan rivâyetlerle doğrudan irtibatlı hale gelmektedir. Bu hadisenin, Hz. Peygamber süt annesi Halime'nin yanında dört-beş yaşlarındayken veya on küsur yaşlarındayken, ilk vahiyden önce veya Mirac'a çıkmadan önce olmak üzere dört ayrı zamanda meydana

¹ es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I, 101.

² Müslim, *Fedâil*, 112.

³ Müslim, *Fedâil*, 112.

⁴ A. b. Hanbel, *Müsned*, V, 77.

⁵ Ebû Hâtim, *el-Cerh vet-Ta'dil*, VI, 341.

geldiğini anlatan rivâyetler mevcuttur.¹ İbn Hacer, anılan benin doğuştan olduğunu bildiren rivâyetlerin zayıf kabul edildiğini söylemektedir.² Ayrıca bu benin nasıl oluştuğuyla ilgili olarak, ashabdan Utbe b. Abd es-Sülemî'nin naklettiği konuyla ilgili başka bir rivâyet daha vardır. Bunda da, göğsün yarılıp kapatılması işi bittikten sonra, zamirin mercii belirtilmeksizin, “*ve hatame aleyhi bi hatemi'n-Nübüvveti* /onun üzerini nübüvvet mührü ile mühürledi” ifadesi yer almıştır.³ Olayın, Resûlullâh'ın süt annesi Halîme'nin yanında iken gerçekleştiğini anlatan rivâyetler incelendiğinde, onun iki kürek kemiği arasına bu mührün vurulduğuna dair İbn Asakir'in kaydettiği bir rivâyet dışında sarih bir ifadeye rastlanılmamaktadır. Tarih ve Siyer kitapları bağlamında değerlendirildiğinde, tamamı İbn İshak'a dayandırılan bu rivâyetlerin hiç birinde imâlî dahi olsa nübüvvet mührüyle ilgili bir bilgi zikredilmediği görülmektedir.⁴

Konu ile ilgili ilk olarak Kâdı İyâd: "Bu mühr, iki meleğin Hz. Peygamberin göğsünü yarmasından meydana gelmiştir" açıklamasını yapmıştır.⁵ en-Nevevî ise, bu görüşü kabul etmemekte ve Kadı İyad'ın görüşünün zayıf ve batıl olduğunu söylemektedir. Çünkü ona göre, rivâyetlerde anlatılan olay, Hz. Peygamber'in göğsünde ve karnında icrâ edilmiştir.⁶ Dolayısı ile Hz. Peygamber'in göğsünde geçen bu işi, iki kürek kemiği arasıyla ilgilendirmek doğru değildir. en-Nevevî, bu neticeye muhtemelen, konu ile ilgili olarak Müslim'de geçen rivâyetin sonunda, hadisin râvîsi Enes b. Mâlik (ra) tarafından yapılan "Ben Hz. Peygamber'in göğsündeki o iğne dikişinin izini gördüm"⁷ şeklindeki açıklama neden olmuştur. Bu yüzden, en- Nevevî'ye göre; göğüste olan ameliyatın, kürek kemiği ile alakası yoktur. Kezâ Kurtubî de, Kadı İyad'a benzer eleştiriyi yapmıştır. O'na göre; "Hz. Peygamber'in karnına doğru bir yarılardan söz ediliyor, fakat bu yarılmanın sırtına doğru nüfuz edip iz bıraktığı konusunda bir bilgi

¹ Erdinç Ahath, "Nübüvvet Mührü", *SÜİF Dergisi*, s. 82, Sayı:3, Adapazarı 2001 (Ahath, *Muhaddislere göre Peygamberlik delilleri*, 96' den naklen)

² İbn Hacer, *Fethu'l-Bâri*, VI, 562; *Zürkânî*, *Şerhu'l-Mevâhib*, I, 160.

³ Dârimî, *Mukaddime*, 3; A. Hanbel, *Müsned*, II, 184-185; Hakim, *el-Müstedrek*, II, 616; Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, I, 135; es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I, 135-136;

⁴ İbn İshak, *Sire*, 27-28; İbn Hişâm, *Sire*, I, 134-135; İbn Sa'd, *Tabakat*, I, 90-119; Taberî, *Tarih*, II, 160; Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, I, 135-145-146; Ebû Nuaym, *Delâilü'n-Nübüvve*, I, 195-202; es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I, 101

⁵ Nevevî, *Şerhu Müslim*, XV, 99; İbn Hacer, *Fethu'l-Bâri*, VI, 561.

⁶ Nevevî, *Şerhu Müslim*, XV, 99.

⁷ Müslim, *Fedâil*, 112; A. b. Hanbel, *Müsned*, III, 121-149-288.

yoktur. Eger böyle olsaydı Allâh Rasulünün sırtından aşağı doğru inen bir izin olması gerekirdi. Çünkü, göğüste gerçekleşen bu ameliyenin paraleli sırta ancak bu şekilde tezahür ederdi"¹ demektedir.

Ali Yardım ise bu konuda: "Hz. Peygamber'in iki kürek kemiği arasındaki bu et parçası doğuştan meydana gelmiş tabii bir ben değil, melekler tarafından onun peygamberliğinin kanıtı olmak üzere sonradan adeta bir mühür gibi mühürlemek sûretiyle oluşmuş mucizevî bir bendir"². demektedir.

Nübüvvet mührü konusunda rivâyet edilen metinler incelendiğinde, Resûlullâh'da bir ben'in bulunduğunu anlıyoruz. Bu benin üzerinde mührün olup olmaması ve bunun vefatında kaybolup olmadığı konusunda tartışmalar vardır. Bu benle ilgili olarak Hz. Peygamber'i büyüten insanların veya bizzat kendisinin açıklama yapmadığı bir konuda, sadece sahabilerin çeşitli şekillerde tariflerinden bu benin sonradan oluştuğu veya meleklerin Allâh'ın emriyle mühürlediklerini çıkarmak veya peygamberliğiyle ilişkilendirmek mümkün gözükmemektedir. Daha önceki kitaplarda özel bir işaret olarak bu benden söz edilmiş olsaydı, elimizde bunu kanıtlayacak ehli kitâba ait bir açıklama veya kitaplarında bilgi bulunması gerekirdi. Yine bunları doğrulayan Kur'ân'da, bu benin Hz. Muhammed'e ait bir peygamberlik nişanı olduğuna dair daha önceki ilâhi kitaplarda bilgi verilmiş olduğu açıklansaydı, elbette bu konuda kesin bir bilgi sahibi olurduk. Ancak söz konusu edilen Nübüvvet Mührü'nün yaratılıştan gelen bir ben olduğunu kesin olarak söyleyebiliriz.

Konu ile ilgili olarak Hz. Aişe'den nakledilen bir rivâyete göre: "Mekke'de bir yahudi vardı ve Hz. Muhammed'in doğduğu gecenin ertesi günü, Kureysin toplu bulunduğu yere gelip, bu gece aranızda bir erkek çocuk doğdu mu? diye sordu. Bazı Kureyşliler, evet Abdül Muttalib'in oğlu oldu dediler. O zaman yahudi: İşte Son Peygamber odur ve arkasında alameti var diye haber verdi. Kureys'ten olan bu topluluk ve o Yahudi Resûlullâh'ın bulunduğu yere gittiler, peygamberlik mührünü görünce, yahudinin aklı başından gitti ve 'Peygamberlik artık İsrailoğullarından alınmıştır. Bundan sonra, artık onlardan peygamber gelme ümidi kalmamıştır. Kureyşliler büyük bir devlete erecek ve şöhretleri doğudan batıya ulaşacak' dedi."³

¹ İbn Hacer, *Fethul-Bâri*, VI, 561.

² Yardım, *Peygamberimizin Şemâli*, 74-75.

³ Ahmed Cevdet, *Kısâs-ı Enbiyâ*, I, 59.

Yine başka bir rivâyete göre, Hz. Peygamber döneminde doktorluk yapan Ebû Rimse et-Teymî (v.49) kendisi gibi hekim olan babasıyla Hz. Peygamber'i ziyarete gelmişti. Babası Hz. Peygamber'in sırtındaki güvercin yumurtası büyüklüğündeki et parçasını görünce, ben insanlar içinde en iyi tabibim. Seni tedavi edeyim mi? diye sordu, Hz. Peygamber'de, hayır, onun tabibi onu Yaratandır diyerek, muhtemelen kendisine zararı olmayan bu beni aldirarak sağlığını riske atmak istememişti.¹

Ehl-i Kitâbın, Hz. Peygamber'in sırtında nübüvvet mührü ile doğacağını bildikleri kaydedilmiştir. Biz, bu benin Resûlullâh'a ait doğuştan getirdiği bir kişilik özeliği olduğunu, kendisinin nübüvveti ile bir ilgisinin bulunmadığını düşünmekteyiz. Mekke'de bulunan bir yahudinin Hz. Peygamber'i daha çocukken tanımış olduğuna dair Hz. Aişe'den nakledilen rivayet kabul edilebilecek nitelikte değildir. Çünkü peygamberliği döneminde kendisine defalarca tuzak hazırlayan yahudiler eğer Onu bu şekilde tesbit edebilmiş olsalardı, Ona hayat hakkı tanımazlardı. Bu yüzden bu rivâyet, çocukluğundan itibaren Ehl-i kitabın Resûlullah'ın peygamber olduğunu bildikleri hususunu vurgulamak maksadıyla sonradan uydurulmuş olmalıdır.

2.4.2. Hz. Peygamber'in Arkasında Olup Biteni Görüyor Olması.

Bazı rivâyetlerde, Resûlullâh'ın arkasındaki varlığı görebildiği hususu Onun peygamberliğine ait bir özellik olarak nakledilmektedir. Ancak biz, bu rivâyetlerin Resûlullah'a ait olmadığını, bunları nakleden sahabilerin kanaati olduğunu ya da bu nakillerin sonradan uydurulmuş olduklarını düşünmekteyiz. Çünkü bunlar, Kur'ân'ın: "Ben de sizin gibi bir beşerim. Sadece bana ilâhınızın bir olduğu vahyolunuyor, de"². ayetine aykırı düşmektedir. Bu sebeble, Enes b. Malik (r.a.) ve Ebû Hureyre'den (r.a.) nakledilen ve bazı sahih hadis kaynakları ile bir kısım siyer kitaplarında mevcut olan konumuzla ilgili rivâyeti sened ve metin açısından incelemek istiyoruz. Bunlardan Enes'den (r.a.) gelen rivâyetin isnâdları aşağıdaki şekildedir:

Enes'den (r.a.) nakledilen rivâyetin isnâdları:

¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 425-426, Beyrut, 1968; Krş. İsmâil Hakkı Ünal, "Hz. Muhammed ve Tıp", *Diyanet İlmî Dergisi Hz. Peygamber Özel Sayısı*, s.183., Ankara-2000.

² 41. Fussilet, 6.

1- Enes b. Mâlik (r.a.), Abdulaziz b. Süheyb, Abdulvâris b. Sa'îd b. Zekvân et-Temîmî el-Basrî (v. 144), Ebû Ma'mer, el-Buhârî (v.256)¹

2- Enes b. Mâlik (r.a.), Humeyd et-Tavîl, Zâide b. Kudâme (v.161), Muaviye b. Amr, Ahmed b. Ebf Recâ, el-Buhârî (v.256)²

3- Enes b. Mâlik, Humeyd et-Tavîl, Züheyr, Amr b. Hâlid, el-Buhârî (v.256)³

4- Enes b. Mâlik, Hilâl b. Ali b. Üsâme el-Âmirî, Fülejh b. Süleymân el-Huzâf el-Eslemî (v.168), Yahyâ b. Sâlih (v.222), el-Buhârî (v.256)⁴

5- Enes b. Mâlik, Muhtâr b. Fülful el-Kureşî, Ali b. Müshir el-Kûfî (v.189), Ebû Bekr b. Ebi Şeybe / Ali b. Hucr Ebû'l-Hasen es-Süddî (v.244), (lafız Ebf Bekr b. Ebi Şeybe'ye aittir.), Müslim (v.261)⁵

6- Enes b. Mâlik, Muhtâr b. Fülful el-Kuraşî, Muhammed b. Fudayl b. Cerîr b. ed-Dabbî, İbn Nümeyr / İshâk b. İbrâhim, Kuteybe b. Saîd b. Cemîl b. Tarîf es-Sekafî (v. 240), Müslim (v.261)⁶

7- Enes b. Mâlik, Sâbit, Hammâd b. Seleme, Behz , Ebû Bekr b. Nafî, Nesâî⁷

8- Enes b. Mâlik, Muhtâr b. Fülful, Zâide, Ebû'l-Velîd et-Tayâlisî, Dârimî⁸

9- Enes b. Mâlik, Humeyd et-Tavîl b. Tîrevejh el-Huzâf Ebu Ubeyde el-Basrî, Süleymân b. Hayyân, Ahmed b. Hanbelî⁹

10- Enes b. Mâlik, Hilâl b. Ali, Fülejh b. Süleymân, Yunus=Süreyc, Ahmed b. Hanbelî¹⁰.

11- Enes b. Mâlik, Muhtâr b. Fülful el-Kuraşî, Muhammed b. Fudayl b. Cerîr. b. ed-Dabbî, Hârun b. İshâk el-Hemedânî, İbn Huzeyme¹¹

¹ el-Buhârî, *Ezân*, 71.

² el-Buhârî, *Ezân*, 72.

³ el-Buhârî, *Ezân*, 72..

⁴ el-Buhârî, *Salât*, 40.

⁵ Müslim, *Salât*, 112.

⁶ Müslim, *Salât*, 113.

⁷ Nesâî, *Tatbik*, 60- *Sehv*, 102.

⁸ Dârimî, *Salât*, 72.

⁹ A. b. Hanbel, *Müsned*, III, 125.

¹⁰ A. b. Hanbel, *Müsned*, III, 228.

¹¹ İbn Huzeyme, *Sahih*, III , 107.

12- Enes b. Mâlik, Muhtâr b. Fülful el-Kuraşî, Ali b. Mûşir el-Kûfî (v.189), Ebu Bekr Abdullâh b. Muhammed b. Ebf Şeybe (v. 235)¹

13- Enes b. Mâlik, Hilâl b. Ali b. Üsâme el-Amirî, el-Fadl b. Habbâb el-Cumâhî (v.222), Fülejh b. Süleymân el-Huzâf (v.168), Ali b. el-Medîni, et-Taberânî²

Müslim, Dârimî ve İbn Şeybe'nin isnâdlarında yer alan râvî *Muhtâr b. Fülful el-Kuraşî* hakkında Yahyâ b. Ma'in ve Ahmed b. Hanbel onun sika olduğunu söylerken, İbn Hibbân ondan rivâyette bulunanlar çok hata yaptılar, dedi. Ebû'l-Fadl es-Süleymânî ise; onun Enes'den münkerler naklettiğini söylemiştir.³ Müslim'in naklettiği rivayette yer alan diğer râvî *Muhammed b. Fudayl b. Cerîr ed-Dabbî* (v.174?175) için, el-Mizzi ve Ebû Zûr'a, sika-saduk ifâdelerini kullanırken, Ebû Dâvûd, Şia mensubu olmakla suçlamaktadır.⁴ el-Buhârî ve İbn Şeybe'nin isnadında bulunan *Ali b. Mûşir*'e, Nesâî Ebû Zur'a ve İbn Hibbân, sika demiştir. Ahmed b. Hanbel ise, gözleri görmez olunca hafızasından rivâyette bulundu ve rivâyetleri anlaşılmaz oldu demiştir.⁵ Ahmed b. Hanbel'in isnadında yer alan *Fülejh b. Süleymân el-Huzâf Eslemî* için, Yahya b. Ma'in, sahabeden nakilleri câiz değildir ve zayıftır demektedir, Ebû Hatim de, kavî olmadığını bildirmektedir.⁶ Bu isnadlarla nakledilen rivâyetin metni aşağıdaki şekildedir:

Hz. Peygamber: "Ey insanlar! Ben sizin önünüzde iken, rûkûdayken, secdede ve oturuşta beni geçmeyiniz. Sizi önümdeyken de, arkamda iken de görürüm" buyurdu.⁷

Ebu Hüreyre'nin rivâyetiyle, Enes'ten, nakledilen metin aynı lafızla gelmiştir. Ebu Hüreyre'ye isnad edilen rivâyetin senedlerini aşağıda vermek istiyoruz:

Ebû Hureyre'den (r.a.) nakledilen rivâyetin isnadları aşağıdaki şekildedir:

¹ İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, II, 117.

² Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*, V, 160.

³ Ebû Hatim, *el-Cerh vet-ta'dil*, VIII, 310, İbn Hibbân, *es-sikât*, V, 429, ez-Zehebi, *Mizânü'l-İtidâl fi Nakdi'r-Ricâl*, VI, 385.

⁴ el-Mizzi, *Tezhibü'l-Kemâl*, XXVI, 287-289, İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, VII, 381.

⁵ el-Bâcî, *et-Ta'dil vel-Cerh*, III, 961, İbn Hacer, *Tehzibü'l-Tehzib*, VII, 335.

⁶ el-Bâcî, *et-Ta'dil vel-Cerh*, III, 1054.

⁷ es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I, 104.

1- *Ebû Hureyre, Abdurrahman b. Hürmüz l-A'rec el-Medenî (v.117), Ebu'z-Zinâd Abdullâh b. Zekvân el-Kurâşî el-Medenî (v.131), Mâlik b. Enes (v.179), İsmâil b. Abdillâh b. Üveys b. Mâlik (v.226), el-Buhârî (v.256)*¹

2- *Ebû Hureyre, Abdurrahman b. Hürmüz el-A'rec el-Medenî (v.117), Ebu'z-Zinâd Abdullâh b. Zekvân el-Kurâşî el-Medenî (v.131), Mâlik b. Enes (v.179), Kuteybe b. Sa'îd b. Cemîl b. Tarif es-Sekafî (v. 240), Müslim (v.261)*²

3- *Ebû Hureyre, Ebû Sa'îd el-Makbûrî, Sa'îd b. Ebî Sa'îd el-Makbûrî, Velîd b. Kesir, Ebû Kureyb Muhammed b. el-Alâ el-Hemedânî, Müslim (v.261)*³

4- *Ebû Hureyre, Aclan Mevlâ Fatıma b. Utbe b. Rebi'a el-Medenî (v.148), Muhammed b. Aclân el-Kurâşî el-Medenî (v. 148), Leys b. Sa'd b. Abdirrahmân el-Fehmî Ebu'l-Hâris el-Mısrî (v. 175), Kuteybe b. Sa'îd b. Cemîl b. Tarif es-Sekafî (v. 240), Ahmed b. Hanbel*⁴

Bazı hadis âlimleri, *İsmâil b. Abdillâh b. Üveys b. Mâlik*'in, gaflet sahibi zayıf bir râvî olduğunu, hadis hırsızlığı yaptığını, yalan söyleyip hadis uydurduğunu, dolayısı ile dayısı olan İmam-ı Malik'e ait olmayan garib nakilde bulunduğunu, rivâyetleri karıştırdığını ve sika olmadığını bildirmişlerdir. İbn Hacer ise, kaydettiğimiz bu durumun onun gençliğinde olduğunu, el-Buhârî ve Müslim'in onun ancak güvenilir rivâyetlerini aldıklarını, onların İsmâil'den uydurma hadis nakletmiş olacağını düşünmenin yanlış olduğunu söylemektedir.⁵ Yine isnadda yer alan râvilerden *Muhammed b. Aclân el-Kureşî el-Medenî*, zabt yönünden hadis âlimlerinin tenkîdine uğramıştır. İhtilât ettiği, sika kimselerin kendisinden naklettikleri hariç, rivâyetlerinin delil olamayacağını bildirilmiştir. Yine, Müslim'in kendisinden sadece mutabaat için naklettiği, kendisi ile ihticac etmediği, Nâfi'den rivâyet ettiği nakillerinde ızdırab olduğu kaydedilmiştir.⁶ Ahmed b. Hanbel'in, isnadındaki râvilerden *Leys b. Sa'd*, sika bir kimse olmakla beraber, rivâyetlerinde gevşek davrandığı için eleştiriye uğramış bir

¹ el-Buhârî, *Ezân*, 88.

² Müslim, *Salât*, 109

³ Müslim, *Salât*, 108.

⁴ A. b. Hanbel, *Müsned*, II,379.

⁵ ez-Zehabî, *Mizânü'l-İ'tidâl*, I,222-223, İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, I, 197-198..

⁶ İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, V, 218-219.

kimsedir. Kendisinden nakilde bulunan Ahmed b. Hanbel, onun hadis alışında, gevşek davrandığını söylemektedir.¹

Ebû Hureyre'den nakledilen bu rivâyetin metni aşağıdaki şekildedir:

Resûlullâh, minbere çıkarak: *"Benim önüme geçmeyiniz, çünkü ben, arkamda olup biteni bakmadan görürüm"*² buyurdu.

Enes b. Mâlik ve Ebû Hureyre'nin birlikte rivâyet ettikleri bir diğer nakil ise, Resûlullâh (s.a.v): *"Secdede ve rûkûda ta'dile riâyet edin. Allâh'a yemin olsun siz secde ve ruku ettikçe ben arkamda olanları da görüyorum. Belki sırtımın gerisini"* buyurdu şeklindedir.³

Müslim'in kaydettiği diğer bir nakil de şu şekildedir:

Resûlullâh, bir gün namaz kıldırırken bize yönelerek: *"Ey insanlar ben sizin imamınızım. Rukuda, secdede, ayaga kalkarken ve namazdan ayrılırken benim önüme geçmeyiniz, çünkü; ben arkamda olup biteni bakmadan görürüm. Muhammed'in canı elinde olana yemin ederim ki! benim gördüğümü görmüş olsaydınız az güler çok ağlardınız"* buyurdu. Onlar: *"Ey Allâh'ın Resûlü! ne görüyorsunuz ?"* dediler. O da *"Cennet ve Cehennem'i"* buyurdu⁴

İlk metinlerde: "Resûlullah bir gün namaz kıldırırken bize yönelerek şöyle buyurdu" bölümü yoktur. Yine başlangıçta verdiğimiz nakillerde bulunmayan: *"Muhammedin canı elinde olana yemin ederim ki şayet benim gördüğümü görmüş olsaydınız az güler çok ağlardınız* dedi. Onlar: *ey Allâh'ın Resûlü! Ne görüyorsunuz?* dediler. O da: *Cennet ve Cehennemi* dedi" kısmının son rivâyete sonradan eklendiği ortaya çıkmaktadır. Rivâyetin diğer metinlerinde yer almayan bu kısmın sonradan eklendiği kanaatindeyiz. Çünkü bu kısım ayrı bir rivâyet olarak veya bunun dışında bulunan başka metinlerle de nakledilmektedir.¹ Bir takım metin farklılıkları ile kaydedilen ve değişik tariklerle gelen iki ayrı rivayet, yukarıda zikredilen metinde tek bir rivayet gibi gözükmektedir. Bu durum, isnadlarda bulunan zabtı zayıf râvîlerden birinin kendi tasarrufu ile bu metinleri birleştirmiş olmasından kaynaklanmış olabilir.

¹ İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, IV, 608.

² Müslim, *Salât*, 113.

³ el-Buhârî, *Ezân*, 88-*İmân*, 3; Müslim, *Salât*, 108; Nesâî, *Tatbik*, 60- *Shev*, 102; Dârimî, *Salât*, 72; A. b. Hanbel, *Müsned*, II, 379

⁴ Müslim, *Salât*, 108-113.

Enes b. Mâlik ve Ebû Hureyre'nin birlikte naklettiği metnin sonunda yer alan "*Belki sırtımın gerisini*"² demişti kısmı da, ilk duyan sahâbilerin bunu iyi anlayamadıklarını ortaya koymaktadır. Kanaatimizce Hz. Peygamber, sahâbilerin namazdaki hal ve hareketlerinde bir disiplinsizlik sezerek bunu düzeltmek amacıyla uyarılmış, arkada bulunan sahâbiler onun arkasında olanları gördüğü neticesine ulaşmıştır. Daha sonraki dönemlerde tasavvuf erbâbı bazı kişilerce, Hz. Peygamber'de varlığı kabul edilen bu durum, velî olduğu kabul edilen bazı kişilerde de mevcut sayılmış, onların da kalb gözü ile gördükleri düşüncesi bu tür rivâyetlerden kaynaklanmıştır.

2.4.3. Hz. Peygamber'in Gözlerinin Uyuduğu Fakat Kalbinin Uyumadığı

Bazı hadislerde Resûlüllâh'ın gözlerinin uyuduğu, fakat kalbinin uyumadığı haber verilmektedir. Nitekim uyuymasına rağmen abdest almadan namaz kılmasını soran Hz. Aişe'ye, "*İki gözüm uyurken kalbim uyumaz*" buyurmuşlardır. Normal insanlar uyuduklarında ne yaptıklarından haberleri olmaması sebebiyle, abdest almaları gerekirken, Resûlüllâh'ın buna ihtiyaç duymadığını ifade eden bu rivâyet Kütüb-i Sitte'de yer alan bazı kaynaklarda nakledilmiştir. Hz. Aişe, Ebû Hureyre, Câbir b. Abdillâh ve Enes b. Mâlik'den gelen bu rivâyetin, Hz. Aişe'den gelen rivâyetin isnâdları aşağıdaki şekildedir:

1- Hz. Aişe (r.a.), Ebû Seleme Abdullâh b. Abdurrahmân (v.104), Saîd b. Ebî Saîd el-Makburî (v.?), Mâlik b. Enes (v.179), İsmâil b. İbrâhim b. Uleyye el-Basrî (v.193), el-Buhârî (v.256)³

2- Hz. Aişe, Ebû Seleme Abdullâh b. Abdurrahmân (v.104), Saîd b. Ebî Saîd el-Makburî (v.?), Mâlik b. Enes (v.179), Abdullâh b. Mesleme, el-Buhârî (v.256) (v.256)⁴

3- Hz. Aişe, Ebû Seleme Abdullâh b. Abdurrahmân (v.104), Saîd b. Ebî Saîd el-Makburî (v.?), Mâlik b. Enes (v.179), el-Ka'nebi, Ebû Dâvûd⁵

¹ el-Buhârî, *Rikâk*, 27, *Kusuf*, 2; *Tefsir*, 12; *Nikah*, 107; Müslim, *Salât*, 112; *Kusuf*, 1; *Fedâil*, 134; Nesâî, *Kusuf*, 11-23; *Sehv*, 102; Tirmizî, *Zühd*, 9; İbn Mâce, *Zühd*, 19.

² el-Buhârî, *Ezân*, 88-*İmân*, 3; Müslim, *Salât*, 108; Nesâî, *Tathik*, 60- *Sehv*, 102; Dârimî, *Salât*, 72; A. b. Hanbel, *Müsned*, II, 379.

³ el-Buhârî, *Menâkıb*, 24.

⁴ el-Buhârî, *Menâkıb*, 24.

⁵ Ebû Dâvûd, *Tatavvu*, 26.

4- Hz. Aişe, Ebû Seleme Abdullâh b. Abdirrahmân(v.104), Saîd b. Ebî Saîd el-Makburî (v.?), Mâlik b. Enes (v.179), İbn Kasım=el-Hâris b. Miskîn = Muhammed b. Mesleme, Nesâî¹

5- Hz. Aişe, Ebû Seleme Abdullâh b. Abdirrahmân(v.104), Saîd b.Ebî Saîd el-Makburî (v.?), Mâlik b. Enes (v.179)²

6-Hz. Aişe, Ebû Seleme Abdullâh b. Abdirrahmân(v.104), Saîd b.Ebî Saîd el-Makburî (v.?), Mâlik b. Enes (v.179), Abdurrahmân b. Ali b. Şeybân (v.?), Ahmed b. Hanbel (v.241)³

Hz. Aişe'den nakledilen rivâyetin isnâdlarında yer alan ortak râvî; *Ebû Seleme Abdullâh b. Abdirrahmân* için, Ebû Hâtim, ondan, sonrakilere kendisinden duymadığı şeyleri nakletti, demektedir.⁴ Yine Ahmed b. Hanbel, Ebû Zur'a Nesâî ve Ebû Hâtim, ortak râvî *Saîd b. Ebî Saîd el-Makburî*'nin sika bir râvî olduğunu belirtmişlerdir. Ancak İbn Sa'd, onun son dört yılında ihtilât ettiğini belirtmemiştir. ez-Zehebî, o ihtilât ettikten sonra ondan nakilde bulunulduğunu zannetmiyorum demektedir.⁵ Hz.Aişe'den rivâyet edilen konumuzla ilgili naklin metni aşağıdaki şekildedir:

Aişe (r.a.): "*Ey Allâh'ın Rasulü! Vitir namazını kılmadan mı uyuyorsun ?* dedim. Resûlullâh: "*Ey Aişe ! Benim iki gözüm uyurken kalbim uyumaz*" buyurdu.

Bu rivâyet için İslâm âlimleri çeşitli açıklamalar yapmışlardır. en-Nevevî, Resûlullâh'ın kalbinin uyanık olmasının anlamı, kalbinin vahye daima açık yer bırakması veya kalbinin gelen hisleri; acı, üzüntü ve sevinci algılamasıdır. Gözleri uyusa da, kalbinin abdesti bozacak şeyleri hissedebilmesi durumudur⁶ açıklamasını yapmaktadır. İbn Hacer ise; bunlardan doğru olanı birincisidir. Çünkü, Resûlullâh vahiy aldığı için kalben tam olarak uyumaz ve devamlı olarak gelebilecek semâvî haberlere açıktır⁷ demektedir. İbn Hacer bu açıklamasına göre, Resûlullah'ın uyuyunca abdestinin bozulacağını kabul etmektedir. Abdullah et-Tuleydî ise, Resûlullâh'ın gözlerinin

¹ Nesâî, *Leyl*, 36.

² Muvatta, *Leyl*, 9.

³ A. b. Hanbel, *Müsned*, IV, 36-104

⁴ İbn Hacer, *Tehzibü't-Tehzib*, IV, 369-371.

⁵ Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dil*, III, 57; ez-Zehebî, *Mizânü'l-İ'tidâl*, II, 139-140; İbn Hacer, *Tehzibü't-Tehzib*, IV, 38;

⁶ Nevevî, *Şerh-i Sahih-i Müslim*, V, 291.

⁷ İbn Hacer, *Fethu'l-Bâri*, I, 450.

uyumasına rağmen kalbinin uyanık olması konusunda, peygamberlerin yaratılışlarının normal insanların özelliklerinden farklı olduğunu ortaya koyan bir delil olduğunu ve peygamberlerin kalblerinin devamlı yakaza halinde olup uyumadığını belirtmiştir. Yine Tuleydî, Hz. Aişe'nin: "Resûlullâh uyuduğundan dolayı abdest almamıştır" açıklaması için de, peygamberlerin kalben uyanıklığı, uyusa da uyanık gibi olayların farkında olacakları şeklinde algılanmalıdır" demektedir.¹

Peygamberler de, birer insandır ve onların da uyuma ihtiyacı söz konusudur. Uyumama, uykuya ihtiyaç duymama sıfatı sadece Allâh'a aittir. Kur'an-ı Kerim de: "Allâh, ondan başka tanrı olmayan, kendisini uyuklama ve uyku tutmayan, diri ve her an yaratıklarını gözetip durandır."² buyurulmaktadır. Birer insan olan peygamberlere Allâh'ın bu sıfatının verilmesinin tevhid inancına aykırı düşeceği kanaatindeyiz. Bir insan olarak uyuma ve uyuklama sıfatı, peygamberler ve Hz. Muhammed için bir gereksinimdir ve eksiklik de değildir.

Konu ile ilgili bir diğer rivâyet de Abdullâh b. Abbâs'dan gelmektedir. Müslim, Ebû Dâvûd ve Ahmed b. Hanbel'in kaydettikleri bu rivâyetin isnâdları aşağıdaki şekildedir:

*1-Abdullâh b. Abbâs, Kureyb b. Esmâ (Abdullâh b. Abbâs'ın kölesi), Mahreme b. Süleymân, Abdurabbih b. Saîd, Amr b. el-Haris, Abdullah İbn Vehb, Harun b. Saîd el-Eylî, Müslim*³

*2-Abdullâh b. Abbâs, Ebû Aliyye, Katâde b. Diame, Ebû Halid ed-Dalanî, Yahyâ, Abdu's-Selâm b. Harb, Osmân b. Ebî Şeybe-Hennâd b. Serî el-Kûfi-Yahyâ b. Ma'în, Ebû Dâvûd*⁴

İlk isnadda yer alan Kureyb b. Esmâ hakkında, el-Ezdî, münkeru'l-hadistir demiştir.⁵ Ebû Hatim, *Abdurabbih b. Saîd* hakkında bir beis olmadığını söylemekte ve rivâyetleri ile ihticac edilebileceğini ifade etmektedir.⁶ Bu rivâyetin metni ise, aşağıdaki şekildedir:

¹ Tuleydî, *Tezhibü Hasâisü'l-Kübrâ*, I, 64.

² 2. Bakara, 255.

³ Müslim, *Salati'l-Müsafirîn*, 26.

⁴ Ebû Dâvûd, *Tahara*, 79.

⁵ ez-Zehabî, *Mizânu'l-İ'tidâl*, III, 389.

⁶ Ebû Hatim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, VI, 41.

"Abdullâh b. Abbâs, Resûlullâh'ın hanımlarından teyzem Meymune'nin yanında kaldım. Resûlullâh gece namazı için abdest aldı ve onüç rekat namaz kıldıktan sonra uyudu. Hatta horladı. Çünkü uyuduğunda horlardı. Sonra müezzin geldiğinde mescide çıkarak abdest almadan namaz kıldı dedi."¹

Bu rivayette Resûlullah'ın hangi durumda uyuduğu belirtmemiştir. Şayet bir yere yaslanarak uyumamışsa; diğer müslümanlara emrettiği gibi Hz. Peygamber'in kendisi de bu uyuklamasından dolayı abdest almamıştır. Ebû Dâvûd'un konumuzla ilgili olarak naklettiği metin aşağıdaki şekildedir:

"Resûlullâh secde eder ve secdede uyurdu. Sonra da horlardı, daha sonra namaz kıları fakat abdest almazdı."²

Rivâyetin sonunda Ebû Dâvûd: "Uyuyup da hiç abdest almadan namaz kıydın mı? diye Osman ve Hennâd'a sordum. Onlar da: Abdest, dayanarak uyuyana gerekir, dayandığında mafsallar rahata kavuşur" dediler.³

Yine Dârimî'nin kaydettiği diğer bir rivayet de aynı durumu açıklamaktadır. Bu rivâyet şu şekildedir:

"Sizden biri dayanarak uyursa abdest alsın"⁴

Yine Dârimî, konuyla ilgili olarak abdestin uyuyunca neden bozulacağını açıklamaktadır. Nitekim Ali b. Ebî Talib'den nakledilen rivâyette Resûlullâh'ın: "Dübürün düğümü gözlerdedir, kim uyursa abdest alsın."⁵ buyurduğu kaydedilmektedir.

Bu iki rivâyet de aynı durumu anlatmakta ve Resûlullâh'ı bir yere yaslanmadan secdeyken uyuklama tuttuğu bu açıklamalardan anlaşılmaktadır. Çünkü söz konusu rivâyette Resûlullâh'ın secdede olduğu belirtilmektedir. Fıkıh âlimlerine göre de, abdesti bir yere dayanarak uyumak bozar.⁶

Bu rivâyetlerde Resûlullâh'ın uyurken bir yere dayanıp dayanmadığı açıklanmamıştır. O halde Resûlullâh'ın tam olarak bir yere yaslanarak uyuduğunu ve

¹ Müslim , *Salat'îl-Müsafirîn*, 26.

² Ebû Dâvûd, *Tahara*, 79

³ Ebû Dâvûd, *Tahara*, 79

⁴ Muvatta, *Tahâre*, 10.

⁵ Dârimî, *Vudu*, 48

⁶ Abdurrahmân el-Cezâî, *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı*, I, 108-109, (Çev.: Mehmet Keskin), Çağrı Yayınları, İstanbul 1990.

abdestsiz olduğunu bu rivâyetlerden çıkarmak mümkün değildir. Hz. Peygamberin, söylediği bu söze bir insan olarak kendinin uyacağı ortadadır. Buradan hareketle onun uyku sırasında bile abdestini diğer insanlardan farklı olarak bozmadığını çıkarmak mümkün değildir. Bununla Resûlullah'ı insan üstü kılma gayreti ve amacı güdüldüğü anlaşılmaktadır.

Yine el-Buhârî'den nakledilen bir haberde, “*Resûlullâh Mirac gecesinde gelen üç meleği, ilk gelişlerinde uyuduğu için görememiş, sadece onları işitmiştir, fakat ikinci gelişlerinde yine uyuduğu için kalben onları görmüştür, bu sırada kalbi uyumuyordu. Nebîlerin kalpleri de böyledir. Onu Cebrâil aldı ve semaya yükseldi*”¹ denilmektedir.

Rivâyetlerin bir kısmında Resûlullâh'ın kalben uyumadığı ve bu sebeble abdestinin horlayarak uyusa bile bozulmayacağı belirtilmiştir. Bütün bunlar, nebîlere vahiy gelebileceği için, onların gözleri uyusa bile kalben uyanık olmaları gerekir kanaatine sahip olan kişilerin iddialarından öteye geçememektedir. İbn Hacer, Hz. Peygamber'in abdestinin bozulmayacağını kabul etmemekte, fakat Onun kalbinin daima vahye açık olduğunu belirtmektedir.² İbn Hacer'in, Hz. Peygamber hakkındaki bu açıklamasının doğru olduğu kanatindeyiz.

2.4.4. Hz. Peygamber'in Gölgesinin Olmaması

Hz. Peygamber'in vücudunun nur olduğu inancından hareketle, Güneş'li havada ve Ay'lı gecelerde gölgesinin görülmediğini belirten rivâyetlerin delâil ve hasâis türü kitaplara girdiğini görmekteyiz. Bizler gibi bir bedene sahip olan Hz. Peygamber'in gölgesinin olduğu açıktır. Konuyla ilgili diğer bazı rivâyetler Hz. Peygamber'in gölgesinin görüldüğünü ifade etmektedir. Bu yüzden, Onun gölgesinin olmadığını söyleyen rivayetler hem insan aklıyla hem de bu nakillerle çelişmektedir. Hz. Peygamber'in gölgesinin bulunmadığını ifade eden rivayetin isnâdı bulunmamaktadır. W. Montgomery Watt İbn İshak'ın Sire adlı eserinde de yer alan konuyla ilgili şu bilgileri aktarmakta ve bunları aşırı bulmaktadır: “Bahira'nın daha önce atalarından kalan kitaplarından Hz. Peygamber'in insanüstü bir takım kişisel özellikleri olduğunu öğrendiği ve Hz. Peygamber'in içinde bulunduğu kervanı bir bulutun ve ağacın dalları

¹ el-Buhârî, *Menâkıb*, 24.

² İbn Hacer, *Fethu'l-Bâri*, I, 450.

ile onu güneş ışıklarından koruduğunu görmüş, onun kitaplarında zikredilen sıfatlara sahip olup olmadığını öğrenmek isteyerek kervanda bulunanları öğle yemeğine davet etmiştir. Burada amacasına ve ona sorular yönelttiği ve uzun süre onun la konuştuğu hatta arkasında kutsal kitaplarda haber verilen nübüvvet mührüne baktığı ve onun peygamberliği konusunda emin olduğunu ve amacasını Busra'dan geri dönmesi için ikna ettiği ifadeleri yer alamkatadır.¹ Bu rivâyetin metnini aşağıya kaydederek incelemek istiyoruz:

Zekvân (r.a.): "Resûlullâh'ın (sav), gölgesi ne Güneşli havada ne de Ay'lı gecelerde görülmezdi" demiştir.²

es-Suyûtî'nin el-Hasâisü'l-Kübrâ'sında İbn Seb'a'dan naklinde, yine "O'nun gölgesi yer üstüne düşmüyordu, muhakkak O, nurdu. Güneşli günlerde veya ayılı gecelerde yürüdüğünde onun gölgesi görünmezdi. Bazıları şöyle dediler: Buna duâsındaki (Beni nur kıl) sözü şahitlik eder." dedi.³

Bu rivâyet, akla, Kur'an'ın ve hadislerin Allah Resûlü hakkındaki açıklamalarına uymamaktadır. Nitekim M.Halil Harrâs, Hz. Muhammed'in gölgesinin olmadığına dair rivâyetlerin sahih hadis kaynaklarında yer almadığını, yer alsa bile bunların sahih olamayacağını belirtmiştir. Harrâs, Hz. Peygamber yer içerdi ve maddi bir bedene sahipti. Şâyet onun vücudu yoksa neden elbise giydi ? Haşa! Resûlullâh'ın vücudu çıplık mıydı da onun gölgesini göremediler? demekte ve ilâveten, bu rivâyetin uydurma olduğunu söylemektedir.⁴

Bu konuyu aydınlatması bakımından Abdullâh b. Cübeyr el-Huzâfî'nin verdiği bir haberi kaydetmek istiyoruz. Abdullah b. Cübeyr (r.a.): "Resûlullâh ashâbı ile yürüyordu, gölgesini görünce başını kaldırdı. Onun, içinde bulunduğu topluluk, onun gölgesini bir örtü ile gizlediler. Bunun üzerine elbiseyi alınız buyurdu. Onlarda elbiseyi aldılar ve yere koydular. Resûlullâh : *'Bende sizin gibi bir beşerim'* buyurdu."¹

Bu rivâyetten anlaşılacağı gibi, Hz. Peygamber'in kendi yaşadığı dönemde de Resûlullâh'ın vücudunun nur olduğu veya gölgesinin görülmediği düşüncesinin varlığını görmekteyiz. Nitekim Hz. Peygamber : "Ben de sizin gibi bir beşerim" açıklaması ile

¹ İbn İshak, *Sire*, 53-55; W. Montgomery Watt, *Muhammed Prophet and Statesman*, s.1-2.

² es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I, 116.

³ es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I, 116.

⁴ es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ* (Tah.: M. Halil Harrâs), I, 169.

kendisi hakkında yanlış kanaat sahibi olanları uyarmıştır. Yine, Kur'ân-ı Kerim'de olduğu gibi², Resûlullâh'ın bir beşer olduğu bu rivâyette de vurgulanmıştır. Hz. Peygamber'in gölgesinin olmadığını belirten rivâyetler, onun nurdan yaratıldığı düşüncesine sahip bazı kişilerce ortaya atılmış olmalıdır.

Hz. Peygamber'in nurdan yaratıldığı ve gölgesinin olamayacağı inancını çürüten diğer bir rivâyeti de el-Heysemî kaydetmiştir: "*Biz, Hz. Peygamber'le bir seferdeydik. Safiyye'nin devesi hastalandı. Zeyneb'in yanında fazladan bir deve vardı. Hz. Peygamber ona: Safiyye'nin devesi hastalandı, yanındaki deveyi ona verir misin? dedi. Zeyneb: Onu o yahudi kadına verdim, deyince Allâh Resûlü kızdı ve zilhiccenin sonundan itibaren, muharrem ve safer aylarında ve rebîül-evvel ayından günlerce ona uğramadı. Öyle ki yiyecekleri bitti ve yatağını topladı, ben; Resûlullâh'ın Zeyneb'den ayrılacağını zannettiğim sırada Zeyneb, öğle vaktinde oturuyorken, Resûlullâh'ın gölgesini gördü. Resûlullâh evine döndü ve Zeyneb'in ihtiyaçlarını karşıladı.*"³

Bu rivâyette de, Resûlullâh'ı bekleyen eşi Zeyneb'in (r.a.) Hz. Peygamber'in gölgesini gördüğü açıklanmaktadır. Hz. Peygamber'in bizim gibi vücudu vardı ve bunun doğal sonucu olarak elbette gölgesi de vardı. Kaydetmiş olduğumuz bu iki nakilden de Resûlullâh'ın gölgesinin olmadığını nakleden rivâyetlerin uydurma olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de: "Ben de sizin gibi bir beşerim, fakat bana ilâhınızın bir olduğu vahyolunmaktadır"⁴ buyurulmaktadır. Bu âyetten de, isnâdı bulunmayan bu rivâyetin uydurma olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu tür haberlere dayanan bilgilerle Resûlullâh'a ait nübüvvet özelliklerini tesbit edemeyiz.

2.4.5. Hz. Peygamber'in Terinin Parfüm Olduğu

Kütüb-i Sittede içerisinde yer alan bazı hadis kaynaklarında Hz. Peygamber'in terinin misk ve anberden daha güzel koktuğu ve Ümmü Süleym adında bir sahabî hanımın O'nun terini toplayarak parfüm malzemesine karıştırdığına dair bir rivayet

¹ el-Makdisî, *el-Ehâdisi'l-Muhtâra*, IX, 134.

² 41. Fussilet, 6.

³ Heysemî, *Mec'meu'z-Zevâid*, IV, 323.

⁴ 18.el-Kehf, 110.

nakledilmektedir. Aynı rivayeti el-Hasâisü'l-Kübra adlı eserinde kaydeden es-Suyûtî¹ buna ilaveten bir başka rivayet daha nakletmiştir. Buna göre Hz. Peygamber, kızını evlendiren bir kimsenin kendisinden yardım istemesi üzerine ertesi gün geniş bir kapla gelmesini istemiş, ertesi gün getirilen kaba terleyerek bunu kızına götürmesini ve koku malzemesi olarak kullanmasını tavsiye etmiş, gelin kız bu teri sürününce bütün medine sokakları güzel kokuya bürünmüştür. Ancak es-Suyûtî bu rivâyeti, hem Hz. Peygamber'in farklı üstünlüklerini anlattığı el-Hasâis adlı eserine, hem de uydurma nakilleri topladığı el-Leâli'l-Masnû'a adlı eserinde zikretmiştir.² es-Suyûtî, bu rivâyetlerin dışında Resûlullâh'ın teri ile ilgili birtakım nakilleri de eserine almıştır.³

Konuyla ilgili olarak Kütüb-i Sitte'de yer alan bu rivâyetlerin isnadları aşağıda sunulmuştur:

1-Ümmü Süleym (r.a.), Enes b. Malik (r.a.), Sümâme, Abdullah el-Ensârî, Muhammed b. Abdillâh el-Ensârî, Kuteybe b. Sa'îd, el-Buhârî.⁴

2-Enes b. Mâlik, Sabit, Süleymân, Hâşim b. Kâsım, Züheyr b. Harb, Müslim.⁵

3-Enes b. Mâlik, İshâk b. Abdillâh b. Ebî Talha, Abdülazîz b. Seleme, Hacîn b. el-Müsennâ, Muhammed b. Râfi', Müslim.⁶

4- Ümmü Süleym (r.a.), Enes (r.a.), Ebû Kılâbe el-Cermî, Eyyûb es-Sahtiyânî, Vüheyb, Affân b. Müslim, Ebû Bekr b. Ebî Şeybe, Müslim.⁷

5- Enes b. Mâlik, Sabit, Ca'fer b. Süleymân b. ed-Dabbî, Kuteybe, Tirmizî.⁸

6- Enes b. Mâlik, İshâk b. Abdillâh b. Ebî Talha, Muhammed b. Musâ, Ebû Mutarrif Muhammed b. Ömer b. Ebi'l-Vezir, Muhammed b. Muammer, en-Nesâf.⁹

7-Enes (r.a.), Sabit, Hammad b. Seleme, Haccâc b. Minhâl, Dârimî.¹⁰

¹ el-Buhârî, *İsti'zân*, 41; Müslim, *Fedâil*, 83-85; Tirmizî, *Birr*, 69; Nesâf, *Zinet*, 118; Dârimî, *Mukaddime*, 10; A. b. Hanbel, *Müsned*, III, 221, 230; es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I, 114-116.

² es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I, 115-116; *el-Leâli'l-Masnua Fî Ehâdisi'l-Mevzua'*, I, 274.

³ es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I, 114-116.

⁴ el-Buhârî, *İsti'zân*, 41

⁵ Müslim, *Fedâil*, 83 .

⁶ Müslim, *Fedâil*, 84; A. b. Hanbel, *Müsned*, III, 221.

⁷ Müslim, *Fedâil*, 85.

⁸ Tirmizî, *Birr*, 69

⁹ Nesâf, *Zinet*, 118

¹⁰ Dârimî, *Mukaddime*, 10

8-İbrahim, A'meş, Şerîk, Yezîd b. Hârun, Dârimî.¹

9- Ebu'z-Zübeyr, el-Muğire b. Atıyye, İshâk b. el-Fadl b. Abdîrahmân el-
Haşimî, Mâlik b. İsmâil, Dârimî.²

10- Enes b. Mâlik (r.a.), Enes b. Sîrîn, Eyyub, Abdulvahhab b. Abdülmecîd,
Ahmed b. Hanbel.³

11-Enes (ra), Humeyd, Muhammed b. Abdillâh, Ahmed b. Hanbel.⁴

12- Enes b. Mâlik (ra), Sâbit el-Bünânî, Hammad b. Seleme, Hasen, Ahmed b.
Hanbel.⁵

13- Enes b. Mâlik (ra), Sâbit el-Bünânî, Hammad b. Seleme, Affân, Ahmed b.
Hanbel.⁶

Yukarda isnadlarını kaydetmiş olduğumuz konumuzla ilgili rivâyetin metni
aşağıdaki şekildedir:

Hz. Peygamber, öğle vakitlerinde (Enes b. Mâlik'in annesi Ensar'dan) Ümmü
Süleym'in (ra) evine uyumak için gelirdi. Bir defasında Resûlullah yine onların evine
gelmiş, bunun üzerine Ümmü Süleym (ra) bir döşek sermişti. Hz. Peygamber çok
terlemişti Ümmü Süleym onun bu terini alarak koku şişesinde topladığı sırada Nebi (as)
uyanarak: Ümmü Süleym ne oluyor? diye sordu. O da: 'Terinizi kokumun içerisine
karıştırıyorum' dedi.⁷

el-Buhârî'nin kaydettiği metnin sonunda ilâve olarak, Ümmü Süleym'in Hz.
Peygamber'in ter ve saçını ağzı kapalı bir şişede topladığı, vefatına yakın bir dönemde
sandıktan bu şişeyi çıkararak kefenine sürülmesini vasiyyet ettiği ve vefat edince bu
şişede bulunan Resûlullâh'ın terinden sürüldüğü" kaydedilmektedir.⁸ Müslim'in
naklinde ise, Ümmü Süleym'in Resûlullah'ın teri için: "Bu, en güzel kokudur" dediği

¹ Dârimî, *Mukaddime*, 10

² Dârimî, *Mukaddime*, 10

³ A. b. Hanbel, *Müsned*, III, 103.

⁴ A. b. Hanbel, *Müsned*, III, 103.

⁵ A. b. Hanbel, *Müsned*, III, 239.

⁶ A. b. Hanbel, *Müsned*, III, 270.

⁷ el-Buhârî, *İsti'zân*, 41; Müslim, *Fedâil*, 83-85; Tirmizî, *Birr*, 69; Nesâî, *Zinet*, 118; Dârimî, *Mukaddime*,
10; A. b. Hanbel, *Müsned*, III, 221, 230; es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I, 114.

⁸ el-Buhârî, *İsti'zân*, 41

kaydı yer almaktadır.¹ en-Nesâî ve diğer bazı âlimlerin rivayetlerinde Resulullah'ın bu duruma güldüğü,² Müslim ve Ahmed b. Hanbel'in rivayetlerinin metninde, Ümmü Süleym'in: "Bereketiniz, çocuklarımıza da olsun istiyoruz" dediği, Resûlullah'ın da: "İsabet ettin" buyurduğu, ayrıca Müslim ve Ahmed b. Hanbel'in bu rivayetlerinde "Ümmü Süleym'in, örtü serdiği ve Resûlullâh'ın, namaz kıldığı" ilaveleri de yer almaktadır³. Ahmed b. Hanbel, "Ümmü Süleym'in, örtü serdiğini ve Resûlullâh'ın, namaz kıldığını" ayrı bir nakil olarak da nakletmektedir.⁴ Tirmizî, Dârimî, Ahmed b. Hanbel ve İbn Hibbân'ın kaydettiği Enes b. Mâlik'den nakledilen rivâyet aşağıdaki cümleyle bitmektedir: "Resûlullah'ın terinden daha güzel kokan bir koku koklamadım"⁵

Bu durum, rivâyeti nakleden râvilerde zabt kusuru olduğuna ve olayı tam olarak kaydedemediklerine işaret etmektedir. Rivâyetlerde ortak olan husus, Ümmü Süleym'in Resulullah'ın terini koku malzemesi olarak kullandığı şişeye koyduğudur. Yukardaki rivayetlerden, durumu Hz. Peygamber'e onaylatma kaygısıyla hadisin metnine birtakım ilâvelerin yapıldığını anlamaktayız.

İbn Hibban ve Ahmed b. Hanbel'den nakledilen bir rivâyetin metni ise şu şekildedir:

"Hz. Peygamber çok terlemişti, Ümmü Süleym Resûlullâh'ın terini bir tahta parçası ile toplayarak şişede bulunan miskin içerisine koydu."⁶

İbn Hacer bu rivâyetle ilgili olarak, Resûlullâh'ın, terini alan Ümmü Süleym'in yaptıklarından haberdar olduğunu ve durumu tasvip ettiğini ve belki de ona bu konuda yardımcı olduğunu söylemektedir.⁷

es-Suyûtî ise bu rivâyetle ilgili olarak: "Ölü, kötü kalbli kimselerin teri pis kokar. Çünkü ruh, bedenin derinliklerine iner, ter ise içerden dışarıya taşarak gelir.

¹ Müslim, *Fedâil*, 83

² Nesâî, *Zinet*, 118; Beyhakî, *Sünen*, V, 506; Makdisî, *el-Ehâdisi'l-Muhtara*, VI, 96; Taberî, *Mu'cemu'l-Kebîr*, XXXV, 122.

³ Müslim, *Fedâil*, 84; A. b. Hanbel, *Müsned*, III, 221.

⁴ A. b. Hanbel, *Müsned*, III, 221.

⁵ Tirmizî, *Birr*, 69; Nesâî, *Zinet*, 118; Dârimî, *Mukaddime*, 10; A. b. Hanbel, *Müsned*, III, 270; İbn Hibban, *Sahih*, XI, 211.

⁶ A. b. Hanbel, *Müsned*, III, 230; İbn Hibbân, *Sahih*, I, 387.

⁷ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, XI, 72.

Yüce ruhlu kişilerin iyilikleri ruhuna, cesedine ve terine tesir ederek güzel kokar,” demektedir.¹

es-Suyûtî'nin bu açıklamasına göre, salih işler yapan insanların güzel kokacağı sonucu çıkmaktadır. Bu açıklamalara katılmanın mümkün olmadığını belirtmeliyiz. Hz. Peygamber'in bu işe yardım ettiğine dair, rivâyetin hiç birinde bunu ima eden ifâde yer almamaktadır. Hatta bazı rivâyetlerde, 'Hz. Peygamber'in bu işin yapıldığını gördüğü' ifâdeleri yer almamaktadır. Resûlullâh'ın bu durumu kabul ettiği hususu, bu rivâyetlerden çıkarılabilecek zorlama bir yorum olur.

Söz konusu rivâyetlerde yer alan Hz. Peygamber'in terinin güzel koktuğunu belirten ifadeler, Onun temizliğe önem verdiğini ve insanların arasına güzel kokular sürünerek çıktığını göstermektedir. Çünkü Resûlullâh'ın güzel kokuyu sevdiği ve devamlı süründüğü sahih hadislerle bize ulaşmaktadır.² Hz. Peygamber'in güzel kokan parfüm sürünmesi, bize örnek olacak olan bir davranışını açıklamaktadır. Ayrıca yüce Allâh, Hz. Peygamber'den risalet görevini yaparken temiz ve düzgün bir elbise ile insanlar içerisine çıkmasını istemiştir.³ Yine onun kötü koktuğu için soğan ve sarımsak yememesini, bunları yiyen kimselerin cemaati rahatsız etmemeleri için camiye gelmemelerini tavsiyesi etmesini de unutmamak gerekir.⁴ Bu rivâyetten Ümmü Süleym'in, Hz. Peygamber sevgisi ile onun saçı ve teri gibi bazı hatıralar topladığı anlaşılmaktadır. Konumuzla ilgili diğer rivâyetlerde de, Resûlullâh'ın güzel koku süründüğü ve daima bu güzel kokusundan dolayı tanındığını anlatılmaktadır. Bu yüzden Hz. Peygamber'in güzel kokmasını onun terinde aramak doğru değildir. Konumuzla ilgili diğer rivâyetleri de aşağıda incelemek istiyoruz.

ed-Darimî'nin Beni Harîş'ten bir adam, Habib b. Hadre, Ebû Bekr, Muhammed b. Yezîd er-Rufâî isnadıyla, meçhul bir râvîden nakletmiş olduğu konumuzla ilgili bir rivâyet şu şekildedir:⁵

¹ es-Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr*, I, 44.

² Tirmizî, *Cenâiz*, 16; Nesâî, *Zinet*, 31; Ebû Dâvûd, *Cenâiz*, 37.

³ 74. Müddesir, 4.

⁴ el-Buhârî, *Ezân*, 160; *I'tisâm*, 24; Müslim, *Mesâcid*, 68-72;74-76; Ebû Dâvûd, *Etme*, 40; İbn Mâce, *İkâme*, 58; Dârimî, *Et'ime*, 27; İbn Mâce, *İkâme*, 58; Muvatta, *Tahare*,1; A. b. Hanbel, *Müsned*, II,13,20, 429;III,12; IV,99; V,26.

⁵ Dârimî, *Mukaddime*, 10

“ Benî Hariş'ten bir adam şöyle anlattı: ‘Babamla birlikte Resûlullah’a gittim. Maiz (r.a.) recmedilirken yerden bir taş aldım. Resûlullâh beni taşı atmama engel olmak için kucakladığı sırada, Resûlullâh’dan üzerime misk gibi kokan bir ter damladı.’”¹

ez-Zehebî, Dârimî’nin naklettiği bu rivâyetin isnadında yer alan Habib b. Hadre’nin de bilinmediğini ve meçhul bir kişi olduğunu kaydetmektedir.²

Dârimî, bir başka rivayetinde: “Resûlullah’ın geceleyin dahi güzel kokusundan dolayı tanındığını” nakletmektedir.³

es-Suyûtî, bu rivâyet hakkında İbn Cevzî’nin, ‘yalan ve uydurmadır’, İbn Sa’d’ın, ‘mürsel olarak nakledilmektedir ve uydurmadır’ dediğini kaydetmektedir.⁴

Ahmed b. Hanbel, el-Makdisî ve es-Suyûtî’nin, Nasr b. Ali, Nuh b. Kays, Hâlid b. Hâlid, Yusuf b. Mazin, Bir adam isnadıyla Hz. Ali’den nakletmiş olduğu rivayetinin⁵ metni de aşağıdaki şekildedir:

“Hz. Ali: ‘...Resûlullâh’ın yüzünde ter damlasının inci gibi parladığını, bunu ne önce, ne de daha sonra bir daha görmediğini’ ifade etmiştir.”⁶

es-Suyûtî el-Hasâisü’l-Kübrâ adlı eserinde, İbn Adî, Ebû Yâ’lâ, Bişr b. Sicân, Celis b. Gâlib el Kelbî, Süfyan es-Sevrî, Ebû’z- Zinâd, el-A’rec, Ebû Hureyre (ra) isnadıyla konumuzla ilgili olarak aşağıdaki metni nakletmiştir:

“Bir adam Resûlullâh’a gelerek, ‘kızımı evlendiriyorum, bu konuda sizin yardımınızı bekliyorum’ dedi. Hz. Peygamber: ‘Şu anda yanımda sana verecek bir şey yok. Yarın yanında ağzı geniş bir kadeh ve bir tahta parçası ile bana gel, kapım açık olacak’ buyurdu. Adam ertesi gün geldi. Resûlullah getirilen kap doluncaya kadar iki kolundan terleri tahta parçasıyla sıyırdı. Sonra adama hitaben: ‘Bunu al ve kızına bu tahta parçasıyla şişeye batırarak kokulanmasını söyle’ dedi. O kız Resûlullâh’ın terini sürünce bütün Medineliler bu kokuyu aldılar ve o ev güzel kokanların evi diye isimlendirildi.”⁷

¹ Dârimî, *Mukaddime*, 10.

² İbn Hacer, *Lisânü’l-Mizân*, II, 170.

³ Dârimî, *Mukaddime*, 10.

⁴ es-Suyûtî, *el-Câmiu’s-Sağîr*, I, 340.

⁵ A. b. Hanbel, *Müsned*, III, 230.

⁶ A. b. Hanbel, *Müsned*, III, 230; Makdisî, *el-Ehâdisü’l-Muhtâra*, II, 316; es-Suyûtî, *el-Câmiu’s-Sağîr*, I,

31

⁷ es-Suyûtî, *el-Hasâisü’l-Kübrâ*, I, 115-116.

es-Suyûtî el-Hasâisü'l-Kübrâ adlı eserinin önsözünde, bu eserinde uydurma rivâyetlerin olmadığını belirtmesine rağmen, kendisi bu rivâyeti uydurma nakilleri topladığı eserine de alarak bir nevi çelişkiye düşmüştür. Ayrıca ez-Zehebî'nin de Mîzânü'l-İ'tidâl adlı eserinde rivâyeti zikrederek münker dediğini kaydetmiştir.¹

2.4.6. Hz. Peygamber'in Tuvalete Gittiği Yerin Güzel Kokması ve Atıklarının Yeryüzü Tarafından Yutulması

Daha sonraki dönemlerde bazı kimseler, vaktiyle, Hz. Peygamber'in bir melek olmasını veya zengin bir kimse olmasını isteyen müşriklerin isteğini kaşılacak cinsten diğer insanlarda olmayan bazı hususları Resûlullah'a yüklemişlerdir. Bunlardan birisi de hiç kuşkusuz, es-Suyûtî'nin el-Hasâis'inde kaydedilen, Hz. Peygamber'in tuvaletini yaptığı yerde hiç bir kalıntı bulunmadığı, Onun dışkısını yerin yuttuğu ve tuvaletini yaptığı yerin misk gibi koktuğunu bildiren rivâyettir. Kütüb-i Sitte'de yer almayan bu rivâyeti, el-Beyhâkî, el-Hâkim ve İbn Sa'd kitaplarında nakletmişlerdir. Bu rivâyetin isnâdları aşağıda ki şekildedir.

1-Aişe (r.a.), Urve b. Zübeyr, Hişâm b. Urve, es-Suyûtî²

2- Aişe (r.a.), Ümmü Sa'd, Muhammed b. Zazân, Anbese b. Abdurrahmân el-Kurâşî, İsmâil b. Ebân el-Varrâk, İsmâil b. Abdullâh, Abdullâh b. Ca'fer, Ebû Nuaym³

3-Aişe (r.a.), Kölesi Leyla, Ebû Abdullâh el-Medenî, Abdul Kerim Hezâz, Şihâb b. Mâ'mer el-Avfî, Zekeriyya b. Yahya el-Belhî, Ali b. Ahmed b. Süleymân el-Belhî, Muhammed b. İbrâhim, Ebû Nuaym⁴

4-, Aişe (r.a.), Kölesi Leylâ, el-Minhâl b. Ubeydullâh, İbrâhim b. Sad, Mus'a b. Abdurrahmân el-Mesrukî, Muhammed b. Cerîr, Mahled b. Ca'fer, el-Hakim⁵

5-Zekvân, Abdulmelik b. Abdullâh b. el-Velfîd, Abdurrahmân b. Kays ez-Za'ferânî, Tirmizî¹

¹ es-Suyûtî, *el-Leâli'l-Masnua' fi Ehâdisi'l-Mevzua'*, I, 274.

² es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I, 121.

³ Ebû Nuaym, *Delâilü'n-Nübüvve*, II, 443.

⁴ Ebû Nuaym, *Delâilü'n-Nübüvve*, II, 443.

⁵ el-Hakim, *el-Müstedrek*, IV, 81.

Yukarda kaydettiğimiz isnadda yer alan *Anbese b. Abdurrahmân el-Kurâşî'yi*, el-Buhârî metruk olmakla, Ebu Hâtim ise, hadis uydurmakla suçlamıştır.² Yine ez-Zehebî, bütün isnâdlarda yer alan ortak râvî Muhammed b. Cerîr'in râfizi olduğunu ve Eh-i Beyt isnadıyla uydurma rivayetleri bulunduğunu belirtmektedir.³ Ayrıca ez-Zehebî, İbn Cevzî'nin, *Muhammed b. Hassân el-Emevî* hakkında, rivayetlerinin vâhi olduğunu ve o yalancı olduğunu söylediğini bildirmektedir.⁴ Yine ez-Zehebî, *Abdurrahmân b. Kays ez-Za'ferânî* hakkında, Ebû Zur'a ve İbn Mehdî'nin, yalancı dediklerini kaydetmektedir. el-Buhârî'nin de onun hadisinde şüphe bulunduğunu ifade ettiğini ve Ahmed b. Hanbel'in ise, onun için hiç bir şey değildir, ifadesini kullandığını bildirmektedir.⁵ Bu şekilde cerhedilen râvilerden oluşan bir senedle bize ulaşan bu haberin uydurma olduğu açıkça ortadadır. Hz. Peygamber'in artıklarını yeryüzünün yuttuğu ve söz konusu yerin güzel koktuğunu belirten rivâyetin metni şu şekildedir.

Hz. Aişe (r.a.) şöyle dedi : "Hz. Peygamber, defî hâcet için gittiğinde, kalıntısını görmek için bu yere gittim. Orada güzel kokudan başka bir şey bulamadım. Bunun üzerine bu durumu kendisine açıkladım. Bunun üzerine Resûlullâh: *'Biliniz ki; biz Peygamberlerin cesetleri, Cennet ehlinin ruhları gibidir; ondan çıkan her şeyi yeryüzü yutar'*⁶ buyurdu.

Bu rivâyetle ilgili olarak H. Harrâs, el-Beyhaki'nin bu rivâyet hakkında, İbn Ulvan'ın uydurmalarındandır, değerlendirmesini yaptığını ve es-Suyûtî'nin, bu rivâyetin başka tariklerinin olduğunu belirterek el-Beyhaki'ye itiraz ettiğini kaydetmekte, fakat es-Suyûtî'nin ilk rivâyetten daha zayıf bir senedle delil getirerek el-Beyhaki'yi suçladığını belirtmektedir. Yine Harras, Hz. Aişe'den gelen diğer rivâyetin isnâdında yer alan ravi Muhammed b. Zazân hakkında, el-Buhârî'nin, "hadisi yazılmaz", Tirmizî'nin münkerü'l-hadistir, Darekutnî'nin, zayıftır dediğini nakletmektedir.⁷

¹ es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I, 121.

² ez-Zehebî, *Mizânu'l-İ'tidâl*, III, 301-302.

³ ez-Zehebî, *Mizânu'l-İ'tidâl*, III, 499.

⁴ ez-Zehebî, *Mizânu'l-İ'tidâl*, III, 512.

⁵ ez-Zehebî, *Mizânu'l-İ'tidâl*, II, 582.

⁶ el-Hakim, *el-Müstedrek*, IV, 81; Ebû Nuaym, *Delâilü'n-Nübüvve*, II, 443; es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I, 121.

⁷ es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I, 175.

İlk rivâyeti destekler mahiyette Hz. Aîşe'den nakledilen rivayetin metni yine şu şekildedir:

*"Resûlullâh'in ne güneşte, nede aylı gecede gölgesi, nede def-i hacetinin eseri görünmezdi."*¹

Hz. Peygamber hakkındaki bu rivâyetin metinde yer alan açıklamalarda, eşyanın yaratılışına aykırılıklar vardır. Bu sebeble kabul etmek mümkün değildir. Dünya şartlarında yaşayan bir canlının yediği ve içtiği şeylerin maddi yapıları olduğu gibi dışkısının da olması tabiat kanunlarına konulmuş bir kaidedir. Bazı kimselerin bu rivâyeti uydurarak Allah Resûlünü ruhânileştirme amacı güttükleri açıktır. Burada kaydedilmesi gereken bir konu da, Resûlullâh'in def-i hacetinin görülmemesinin sebebinin, Resûlullâh'in temizliğe verdiği önemden kaynaklandığı hususudur. Hayvanlar bile dışkılarını ortada bırakmazken, insanlara örnek olarak gönderilen Hz. Peygamber nasıl olur da atıklarını ortada bırakır! İhtiyaç giderme için gittiği yerin güzel kokmasının sebebinin ise, Resûlullâh'in güzel kokular sürünmesinde, insanlar içine hoş bir koku ile çıkmasında aramak gerekir. Çünkü Hz. Peygamber'den nakledilen diğer bir hadiste: *"Bana dünyada üç şey sevdirdi; gözümün nuru namaz, kadınlar ve güzel koku"*² buyurulmaktadır. Hz. Peygamber'in hayatındaki uygulamalarından koku sürünmeyi adet haline getirdiği ve bu sebeble Hz. Peygamber'in gittiği yerin hemen ardından gidenlere güzel kokacağı bu rivâyetten anlaşılmaktadır. Burada bizim ondan örnek alacağımız bir yön çıkarmalı ve insanların içerisine güzel kokan hoş parfümleri sürünerek gitmeli, onları terden veya pislikten kaynaklanan kötü kokumuzla bunaltmamalıyız. Sonuç olarak bir kısım kimselerin bu rivâyeti uydurarak, Hz. Peygamber'e isnad ettiklerini ve O'nun hakkındaki bu tür yanlış düşüncelerin kitaplara girmesine ve halk arasında yayılmasına sebep olduklarını düşünmekteyiz. Kur'ân-ı Kerim'in: *"Ey Muhammed ! Senden önce gönderdiğimiz bütün peygamberler de, şüphesiz, yemek yerler, sokaklarda gezerlerdi"*³ âyeti de Onun da bizim gibi bir takım insani ihtiyaçlara sahip olduğunu ve bu rivâyette anlatılan hususun doğru olmadığını göstermektedir..

¹ es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I, 121.

² Nesâî, *İşretü'n-Nisâ*, 1; A. b. Hanbel, *Müsned*, III, 128-199-285.

³ 25. El-Furkan, 20.

2.4.7. Hz. Peygamber'in İdrarının Şifa Olduğu

Bazı hadis ve siyer kaynaklarında Hz. Peygamber'in idrarının şifa olduğundan söz edilmektedir. Nitekim bu konudaki bir rivayet şöyledir: "Hz. Peygamber, gece gerektiğinde idrarını yapmak için yanına bir kab almış ve geceleyin idrarını yaparak kabı yatağının altına koymuştu. Bu kaptaki bulunan idrarı, o sırada evde bulunan Ümmü Eymen adlı habeshli bir hanım sahabi karanlıkta su zannederek içmiş; sabahleyin durumu öğrenen Hz. Peygamber, Ümmü Eymen'e bir daha karnının ağrımayacağını haber vermiştir."¹

Bazı cahil insularımız bu rivâyetlerden etkilenmekte ve idrarı tedavi maksatlı olarak, özellikle sarılığa iyi geleceğini zannederek kullanmaktadır. Halk arasında bu yanlış kanaatin oluşmasında, bu rivâyeti kitaplarına kaydeden es-Suyûtî, Ebû Nuaym ve Taberânî gibi alimlerin etkisi olmuştur. Bu rivâyetleri hadis usulü ilmi içerisinde incelemek istiyoruz. Bu konuyla ilgili rivâyetin isnadları aşağıdaki şekildedir:

1-Ümmü Eymen, Nebîhil-İtrî, el-Esved b. Kays, Ebû Mâlik en-Nehâî, Şebâbe b. Sivar, Osman b. Ebi Şeybe, el-Hüseyn b. İshak et-Tüsterî, Taberânî²

2- Ümmü Eymen, Nebîhil-İtrî, el-Esved b. Kays, Ebû Mâlik en-Nehâî, Şebâbe b. Sivâr, Osmân b. Ebi Şeybe, el-Hüseyn b. İshâk et-Tüsterî, Süleymân b. Ahmed, Ebû Nuaym³

el-Heysemî, isnâdlarda bulunan Ebû Mâlik en-Nehâî'nin zayıf olduğunu söylemiştir. Zehebî onu zayıf râvîler arasında zikretmektedir.⁴ Isnâdında zayıf râvîlerin bulunduğu bu rivâyetin metni şu şekildedir:

"Ümmü Eymen, Nebî (s.a.v.) geceleyin kalktı, evin bir kenarında şişeye idrarını yaptı. Ben de susamış olarak geceleyin kalkıp bu şişedekini içtim. Sabah olduğunda, ben bunu haber verince; Resûlullâh güldü ve: 'Bu günden sonra; asla karın ağrısından şikâyet etmiyeceksin' " buyurdu⁵

¹ Teberânî, *Mu'cemu'l-Kebîr*, XXV, 89.

² Teberânî, *Mu'cemu'l-Kebîr*, XXV, 89; Ebû Nuaym, *Delâilü'n- Nübüvve*, II, 444; es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l- Kübrâ*, I, 122.

³ Ebû Nuaym, *Delâilü'n- Nübüvve*, II, 444.

⁴ ez-Zehebî, *el-Muğnî fid-Duafâ*, II, 805; Heysemi, *Mecmeuz-Zevâid*, VIII, 271.

⁵ Taberani, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, XXV, 89; Heysemi, *Mec'meu'z-Zevâid*, VIII, 271; el-Kettânî *et-Tertibi'l-İdâriyye*, I, 30-106; es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l- Kübrâ*, I, 122

es-Suyûtî'nin naklettiği bu metin ile et-Taberânî'nin rivâyeti arasında kelimelerin farklı oluşu da, bu rivâyetteki râvîlerde bir zabt kusuru olduğunu ortaya koymaktadır. Taberânî'de bulunan (فضحك رسول الله صلح حتى نواجره -Resûlullâh'ın dişleri gözükünceye kadar güldü) kısmı es-Suyûtî'nin naklinde yoktur. Yine es-Suyûtî'nin rivayetinde yer alan (لن تشتك بطنك بعد يومك هذا -Bu günden sonra karın ağrısından şikayet etmiyeceksin) kısmı Taberânî'de (أما أنك لا تصعب بطنك أبدا -Bir daha karın ağrısı duymayacaksın) şeklinde rivâyet edilmektedir.

el-Heysemî, şifâ olsun niyeti ile idrar içilmez. Bu konuda Resûlullâh'a uymak bidat olur. Resûlullâh hataen içilen bu idrarın zarar vermemesi için duâ etmiş demektedir.¹ M. Halil Harrâs, bu rivâyet sahihse; Resûlullâh'a ait bir özelliktir. Çünkü insanın idrar ve gaitasının pis olduğu konusunda icmâ vardır² demektedir.

Konuyla ilgili olarak Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn Hibbân, Hakim ve el-Heysemî'nin naklettiği rivâyetin metni ise şu şekildedir:

"Nebî (as) topraktan bir kaba idrar yapar, onu somyasının altına koyardı. Bir seferinde koyduğu kaptaki bir şey göremeyince; Ümmü Habibe'nin Habeşistanlı hizmetlisi Bereke'ye: 'Kabtaki idrar nerede ? ' dedi. O'da: 'İçtim,' dedi. Resûlullâh: 'Ümmü Yusuf sıhhat bul' diye duâ etti. Bundan sonra Ümmü Yusuf ölünceye kadar hastalanmadı.³

Kettânî, el-Abderî'nin, 'İdrar için sahabeye bunu Resûlullâh önermiyor, yanlışlıkla yapılan bu işten dolayı söz konusu sahabînin hastalanmaması için duâ ediyor. Bu olay normal su içmeye benzemektedir. Rivâyette bahsedilen iş bidattir. Buna uymak ve idrarın şifâ olduğunu söylemek doğru değildir,' dediğini kaydetmektedir.⁴ M. Halil Harrâs bu iki rivâyetin aynı olayı anlattığını, Ümmü Eymen ismi ile Ümmü Yusuf'un karıştırılmış olduğunu söylemektedir.⁵

Yukardaki açıklamaların ortak noktası, Hz. Peygamber'in idrarının şifâ olduğu değil, bilakis yapılan bir yanlışlıktan dolayı, o kişinin zarar görmemesi için

¹ Heysemi, *Mec'meu'z-Zevâid*, VIII, 271, el-Kettânî *et-Tertibi'l-İdariyye*, I, 108.

² es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I, 177. (Tah.: M.Halil Harrâs)

³ Ebû Dâvûd, *Sünen*, 24, Nesâî, *Sünen*, I/31, İbn Hibbân, *Sahih*, 141, Hakim, *el-Müstedrek*, I, 167, Heysemi, *Mecmeuz-Zevâid*, VIII, 170-171.

⁴ el-Kettânî, *et-Tertibü'l- İdariye*, I, 106-108.

⁵ es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l- Kübrâ*, (Tah.: M. Halil Harrâs), I, 177.

Resûlullâh'ın ona duâ etmesidir. Yoksa diğer insanların idrarı gibi, Resûlullâh'ın idrarı da pistir ve içilemez, ayrıca şifâ da değildir. Hz. Peygamber'in, idrarının şifa olduğuna dair bir açıklaması da yoktur. Şayet bu rivayetler doğruysa, -ki kanaatimizce bunlar sahih değildir,- sadece, yanlışlıkla idrarını içen bir kadın hakkında bu içtiği şeyin sıhhatini bozmaması için duâ ettiği anlaşılmaktadır. Onun bu duâsından, kendisinin idrarının şifâ olduğu anlamını çıkarmak mümkün değildir. Burada kaydetmek gerekirse, Adana'nın kırsalında yaşayan bazı insanların arasında sarılık olan kimselere, özellikle akli ermeyen çocuklara şifâ olsun diyerek idrar içirmeleri bu yanlış düşüncenin ürünü olsa gerektir. Bu tür rivâyetler, bazı insanların Resûlullâh'ı yanlış tanımalarına sebep olduğu gibi, necaset olan şeyleri yemeye içmeye kadar götürebilmektedir. Bu açıdan, İslâm'ı ve onu tebliğ eden Hz. Peygamber'i her müslümanın iyi tanması gerekmektedir. Halk arasındaki bu yanlış ve üzücü uygulamalara referans olarak İslâm ve onun Peygamber'inin gösterilmesi, toplumda onarılması zor yaralar açmaktadır. Bunlar göz önünde bulundurulursa, İslâm dini ve onun Peygamberi Hz. Muhammed hakkında, ana kaynaklardan bilgi edinilmesinin zorunlu olduğu net bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

2.4.8. Cehennem Ateşinin Hz. Peygamber'in Kanını İçenin Ancak Sağ Tarafını Yakacağı

Rasûlulah'ın (s.a.v.) zaman zaman kan aldırıldığı bilinmektedir. Bazı sahabilerin, Resûlullâh'tan habersiz olarak alınan bu kanı içtikleri ve kendisinin bunlara, yazıklar olsun! dediği, yine Cehennem ateşinin bu kimselerin ancak sağ tarafını yakabileceğini bildiren bazı rivâyetler vardır. es-Suyûtî, Taberânî ve Heysemî'nin naklettiği bu rivâyetin isnâdları aşağıdaki şekildedir:

1- *Ebû Saîd Mâlik b. Sinân, Abdurrahmân b. Ebf Saîd, Rabiha b. Abdurrahmân b. Ebi Sa'îd, İbnü'l-Eska', Mûsâ b. Yakub, Abbâs b. Ebf Şemle, İbrâhim b. el-Münzir, Murside b. Sa'd, Taberânî*¹

2- *Zübeyr b. Avvâm, Abdullâh b. Zübeyr, Amir b. Abdullâh b. Zübeyr*²

¹ Taberânî, *el-Mu'cemul-Evsat*, IX, 47.

² es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, II, 440.

Heysemî, Taberânî'nin rivâyetini isnâd açısından kısaltarak rivâyet etmiş ve Hüneyd b. el-Kâsım dışındaki râvîlerinin sika olduğunu bildirmiştir. Yine o, Hüneyd'in de rivâyetlerinin kabul edileceğini söylemiştir.¹

Bu rivâyetin metni aşağıdaki şekildedir:

"Selmân-ı Fârisi şöyle anlatmıştır: Hz. Peygamber'e geldiğimde; Abdullâh b. Zübeyr Resûlullâh'ın yanında bulunan bir tasın içindekinden içiyordu. Resûlullâh ona: *Ne yapıyorsun ?* dedi. Abdullâh b. Zübeyr de, Resûlullâh'ın kanının vücudumda olmasını istedim, dedi. Resûlullâh da: *İki defa yazıklar olsun senden olan insanlara!* dedikten sonra, *Cehennem ateşinin onun ancak sağ tarafını yakabileceği açıklamasını yaptı.*² Abdullâh b. Abbâs'ın rivâyetinde ise; Kureyşten bazı gençlerin Resûlullâh'tan kan aldıklarını ve iş bitince, bir gencin kanı içtiği nakledilmektedir. Buna göre Resûlullâh, gence kanı ne yaptığını sorunca; o genç: yere dökmektense birazını içtiğini belirtmiştir. Resûlullâh da: *Git, artık kendini Cehennem azabından korudun* buyurmuştur.³

Bu iki rivâyet, Resûlullâh'ın kan verdiği esnada gerçekleşen aynı olayın iki ayrı nakille geldiğini ortaya koymaktadır.

Yukarıdaki nakilleri destekleyen Taberânî'nin rivâyetinde ise, Uhud savaşında yaralanan Resûlullâh'ın kanını birisinin emip yuttuğunu, bunun üzerine Hz. Peygamber'in: *'Kanına benim kanım karışan kimseyi Cehennem yakmaz'* buyurduğu anlatılmaktadır.⁴

Bu iki rivâyette de adeta Resûlullâh, kanının içilmesini normal karşılamış, hatta içenin Cehennem'den kurtarılacağını haber vererek bu işe teşvik etmiştir. Bu durum rivâyetlerin uydurulduğunu ortaya koyan apaçık bir delildir. Resûlullâh'ın, sahabenin haram olan bir şeyi / kanı içmekle Cehennem'den kurtulduklarını söylemesi imkansızdır. Üstelik ilk rivâyette bulunan, *"İki defa yazıklar olsun senden olan insanlara"* sözü, İslâm'ın kişileri, kendi işlediklerinden sorumlu tutması ilkesine de aykırı düşmektedir. Kur'ân'da birçok âyette: "Herkesin kazandığı kendisinedir, kimse

¹ Heysemi, *Mecmeu'z-Zevâid*, VIII, 270.

² -Suyutî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, II,440; Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid*, VIII, 270.

³ -Suyutî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, II,440.

⁴ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*, IX,47.

başkasının yükünü taşımaz..."¹ buyurulmaktadır. Burada Resûlullâh daha doğmamış insanlara bedduâ etmiş olamaz. Ayrıca kendisi ile alay ederek, taşıyan, savaşan insanlara bile nesillerini düşünerek; *"Ya Rabbi! kavmim beni bilmiyor, onları bağışla! Belki gelecek olan soylarından sana ibadet edecekler doğacaktır"*² şeklindeki duâsı ile de uyuşmamaktadır.

İlk rivâyette yer alan 'yazıklar olsun' ifadesinin, Abbâsîler'e düşmanlık besleyen Emeviler tarafından değiştirilerek, 'senin soyundan gelecek insanlara' şekline sokulması ihtimali çok yüksektir. Kanaatimizce Resûlullâh'ın tavrı böyle bir olay karşısında kızmak olmalıydı, yine rivayetin sonundaki, 'Cehennem'den kurtuldum veya Cehennem ancak sağ tarafına ulaşır' sözleri O'na ait olmamalıdır.

Konu ilgili olarak İbn Mülakkîn: "Saç temiz olduğu için peygamber teberrüken sahabilerin yanlarına almalarına izin vermiştir. Kan ve saç hilkatten olduğu için temiz olmakla birlikte, idrar, gaita ve kusmuk pistir"³ demektedir.

Burada da, bütün etik kaideleri çiğnenerek siyaset uğruna Hz. Peygamber adına Emevi taraftarlarının uydurduğu bir rivâyeti görüyoruz. Resulullah, haram olan insan kanını, hem de kendisinin kanını içen bir kimsenin nasıl olur da Cehennem azabından kurtulduğunu söyler? Nebi (sav), Hz. Fatıma'ya bile *"Cennete gidebilmen için ibadet ederek bana yardımcı ol"*⁴ derken, öz kızına bile bir garanti vermezken, bu rivayetin doğru olduğu nasıl kabul edilebilir?

2.4.9. Resûlullah'ın Banyo Yaptığı Suyu İçen Kadına Cehennem Ateşinin Haram Olması

Bazı hadis kaynaklarında, Hz. Peygamber'in banyo suyunu içen bir kadına, Resulullâh'ın, 'Sen artık Cehennem'den kurtuldun' buyurduğuna dair bir rivâyet yer almaktadır. Konumuzla ilgili olarak isnâdsız bir şekilde es-Suyûtî tarafından nakledilen bu rivâyetin metni aşağıdaki şekildedir:

¹ 6. El-En'am, 164; 18. İsrâ, 15; 35. Fâtır, 18; 39. Zümer, 7; 53. Necm, 38.

² el-Buhârî, *İstiâbe*, 5; *Enbiyâ*, 54; Müslim, *Cihâd*, 104; İbn Mâce, *Fiten*, 23.

³ İbn Mülakkîn, *Gâyetü's-Sûl fi Hasâisi'r-Resûl*, I, 278.

⁴ Nesâî, *Kaza*, 4; A. b. Hanbel, *Müsned*, IV, 417.

“Hz. Peygamber’in azadlı kölesi Ebû Râfi”nin hanımı Selmâ şöyle anlatıyor: ‘Hz. Peygamber, banyo yapmıştı, ben de bu suyu içerek durumu Resûlullâh’a haber verdim. Resûlullâh da: *‘Gidiniz, vücudunuza Cehennem ateşi haram kıldı’* buyurdu.”¹

el-Heysemî ise, bu rivâyeti yine Ebi Râfi”nin hanımı Selmâ’dan daha geniş bir şekilde nakletmiştir:

“Birgün Resûlullâh evinde oturuyordu. ‘Selmâ bana bir kap getir’ dedi. Ben de içinde sidr bulunan kabı getirdim, başına suyu döktüm O da yıkadı. Başından kaba dökülen her katre sanki inci gibiydi. Sonra su getirdim, onunla banyo yaptı. Banyodan sonra, Resulullâh: ‘Selmâ, kaptaki suyu insanların geçmeyeceği bir yere dök’ dedi. Ben de kabı aldım, birazını içtim geri kalanı da toprağa döktüm. Döndüğümde Hz. Peygamber: ‘Kabın içindekini ne yaptın?’ diye sordu. Ben de: ‘Bir kısmını içtim, kalanı da toprağa döktüm’ deyince, Resûlullâh: *‘Gidiniz, Allâh senin bedenine Cehennem’i haram kıldı’* buyurdu.”²

Kaydetmiş olduğumuz yukardaki rivayette, Allâh’ın emrettiği buyruklardan biri çok iyi yapıldığı için değil, içilmeyecek bir suyun içilmesiyle Cennet’e girmeyi hak etmekten söz edilmektedir. Günümüzde, bu tür rivâyetlerden etkilenerken benzer yanlış inanışlara kapılan bir takım bilgisiz insanlarımıza rastlanmaktadır. Yine, Allâh’ın veli kulu olduğunu söyleyerek insanları kandıran, banyo suyunu, idrarını içirebilecek seviyizliğe düşerek Allâh’ın Dini’ni istismar edenlere zaman zaman rastlanabilmektedir. Ayrıca bu tür saçmalıklar televizyon ekranlarına da yansiyabilmektedir. Bu tür asılsız ve uydurma rivâyetleri kullanarak, halkın cehaletinden istifade etmek isteyip onları kendi emelleri için kullanacak kimseler çıkabilir. Bu yüzden, bu tür nakilleri Kur’ân ve akıl süzgecinden geçirmeden asla kabul etmemek gerekir. Toplumun her bireyi, olaylara Kur’an-ı Kerim’in istediği gibi mantıklı bakarak aklını kullanabildiği, Yüce İslâm’ın tebliğcisi Hz. Peygamber’i iyi tanıyabildiği zaman bu tür yanlışlıklar son bulacaktır.

Yukarda kaydetmiş olduğumuz bu rivâyetin, İslâm’ın ibadetle ilgili olarak koyduğu buyruklara ve Resûlullâh’ın nezih yaşayışıyla bağdaşmadığını düşünmekteyiz. Bu rivâyetle, ibadetle Allâh’ın rızasını ve ahireti kazanmak sanki göz ardı edilmiş ve bunlar Hz. Peygamber’in banyo suyunu içmekte aranmış gözükmektedir. Bu tür rivâyetleri uyduranların bunlarla Hz. Peygamber’in üstülüğünü vurgulamak ve O’nun

¹ es-Suyutî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, II, 442.

² Heysemi, *Mecmeuz-Zevâid*, VIII, 270

peygamberliğine delil getirmek istedikleri anlaşılmaktadır. Ancak bu rivâyetle, Allâh'ın teklifleri ile alay edilmiştir.

2.4.10. Resûlullah'ın Cinsel Açıdan Çok Güçlü Olduğu

Bazı Hadis ve Siyer kaynaklarında, Hz. Peygamber'in cinsel güç bakımından diğer insanlardan üstün bir konumda olduğu, bu hususun O'nun peygamberlik özelliklerinden olduğu nakledilmektedir. Hz. Peygamber'in yaşadığı dönemden uzaklaştıkça müslümanlar arasında, Resûlullah'ın cinsel açıdan diğer insanlardan daha güçlü olduğuna dair kanaatler yerleşmiş, bazı sahabilere nisbet edilen bu konudaki bir takım sözler O'nun nübüvvetiyle ilgilendirilmiştir. Hz. Peygamber'in hasâisinden olduğu kabul edilen bu tür bir rivâyet, Kütüb-i Sitte içerisinde yer alan bazı hadis kitaplarıyla es-Suyutî tarafından nakledilmiştir.

Enes b. Mâlik'den nakledilen bu rivâyetin isnâdları aşağıdaki şekildedir:

1- *Enes (r.a.), Katâde b. Diâme (v.117), Saîd b. Mihrân Ebî Arube (v.156), Yezid b. Zürey' (v.182), Abdu'l- A 'lâ b. Hammâd (v.237), el-Buhârî (v.256)*¹.

2- *Enes (r.a.), Katâde b. Diâme (v.117), Hişâm b. Abdullâh Sinber el-Basrî ed-Düstüvâf (v.154), Muâz b. Hişâm ed-Düstüvâf (v.200), Muhammed b. Beşşar (Bündâr) el-Basrî (v.252), el-Buhârî*²

3- *Enes (r.a.), Hişâm b. Zeyd , Şu'be b. Haccac(v.160), Miskin b. Bûkeyr el-Huzâf (v.189), el-Hasan b. Ahmed b. Ebî Şuayb el-Harranî (v.250), Müslim (v.261)*³.

4- *Enes (r.a.), Katâde b. Diâme (v.117), Ma'mer b. Râşid (v.152), Sufyan b. Saîd es-Sevrî (V.161), Muhammed b. Yusuf el- Firiyabî (v.212), Tirmizî*⁴

5- *Enes (r.a.), Katâde b. Diâme (v.117), Ma'mer b. Râşid (v.152), Sufyan es-Sevrî (v.161), Ebû Ahmed Muhammed b. Abdullâh b. ez-Zübeyr el-Kûffî (v.203), Muhammed b. Beşşar (Bündâr) el-Basrî (v.252), Tirmizî*⁵

¹ el-Buhârî, *Nikâh*, 102 -*Gusl*, 24.

² el-Buhârî, *Gusl*, 12. İbn Hibbân, *Sahih*, IV, 8.

³ Müslim, *Hayz*, 28.

⁴ Tirmizî, *Tahâre*, 106.

⁵ Tirmizî, *Tahâre*, 106.

6- Enes (r.a.), Humeyd b. Ebf Hamîd et-Tavîl el-Basrî (v.142), İsmâil b. İbrâhim b. Uleyye, İshâk b. İbrâhim=Jakub b. İbrâhim, en-Nesâî¹

7- Enes (r.a.), Katâde b. Diâme (v.117), Ma'mer b. Râşid (v.152), Abdullâh b. Mübârek, Muhammed b. Ubeyd, en-Nesâî²

8- Enes (r.a.), Zührî, Salih b. Ebi'l-Ahdar (v.140-150), Ali b. Muhammed, İbn Mâce³

9- Enes (r.a.), Katâde b. Diâme (v.117), Ma'mer b. Râşid (v.152), Sufyan b. Saîd -Sevrî (v.161), Ebû Ahmed Muhammed b. Abdullâh b. ez-Zübeyr el-Kûfî (v.203) = Muhammed b. el-Müsennâ el-Basrî (v.252), İbn Mâce⁴

10- Enes (r.a.), Hişâm b. Zeyd, Şu'be b. Haccac (v.160), Bakıyyetü'bnü'l-Velîd el-Hımsî (v.197), Havye b. Şureyh el-Hımsî (v.224), Ahmed b. Hanbel⁵

11- Enes (r.a.), Katâde b. Diâme (v.117), Ma'mer b. Râşid (v.152), Süfyan b. Saîd es-Sevrî (v.161), Yahya, Muhammed b. Meymun, Ebû Bekr, Ebû Tahir, İbn Huzeyme.⁶

Bu isnâdlardaki râvîler cezm sığasını "حدثنا - أخبرنا" kullanarak rivâyette bulunmamışlardır. Râvîlerin "عن" lafzı ile rivâyetlerinde, isnâdların kesintisiz bize ulaştığını söyleyemeyiz. Râvîlerden bazılarının, isminin duyulmasını istemediği bir râvîyi atlayarak tedlis yapmaları mümkündür. Bu isnâdlarda yer alan râvîlerin bazılarında zabt kusuru olduğu görülmektedir. Bunlardan Şu'be b. Haccâc'ın, senedlerdeki râvîlerin isimlerinde hata yaptığı bildirilmiştir.⁷ Rivâyeti Şu'be'den alan râvî Miskin b. Bükeyr el-Hazzâ da zabt yönünden tenkîd edilmiştir. Ahmed b. Hanbel onun hadisinde hata olduğunu söylemiş, el- Hakim ise, bir çok münker rivâyetler naklettiğini, vehim ve hatasının çok olduğunu belirtmiştir.⁸ Yine isnâdda yer alan el-

¹ en-Nesâî, *Tahâre*, 180.

² en-Nesâî, *Nikâh*, 1.

³ İbn Mâce, *Taharet*, 101.

⁴ İbn Mâce, *Tahâre*, 101.

⁵ A. b. Hanbel, *Müsned*, III, 225.

⁶ İbn Huzeyme, *Sahih*, I, 110.

⁷ İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, II, 502.

⁸ İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, V, 423.

Hasen b. Ahmed de garib hadis nakletmekle tenkid edilmiştir.¹ Aynı rivâyeti Şu'be'den alan râvilerden *Bakıyyetü'bnül- Velîd el-Hımsî* de hadisçiler tarafından zayıf ve metruk olan kimselerden nakilde bulunmakla itham edilmiştir. Ebû Hâtım, hadisin değerlendirilmek üzere yazılabileceğini, ancak kendisi ile ihticâc edilemeyeceğini söylemiştir. İbn Huzeyme de aynı görüşte olduğunu bildirmiştir. Ahmed b. Hanbel onun sadece meçhul kimselerden değil, bazan meşhur kimselerden de münker haberler naklettiğini kaydetmiş, İbn Hibbân, onun, Şu'be, Mâlik ve benzeri kimselerden tedlis yaptığını bildirmiştir. Yahya el-Kattan onun tedlis yaptığını ve bunu câiz gördüğünü, bu durumun ise onu adeletine zarar vereceğini belirtmiştir. el-Hakim ise, onun el-Evzaî gibi bazı hadiscilerden uydurmaya benzeyen bazı hadisler naklettiğini zikretmiştir. Ali İbn Medinî ise, Bakıyye'nin Hicaz ve Iraklılardan yaptığı rivâyetlerde cidden zayıf olduğunu bildirmiştir.²

İbn Mâce tarafından nakledilen yukardaki isnâdda yer alan *Salih b. Ebi'l-Ahdar el-Yemânî* de tenkid edilmiştir. Hadis alimleri, onun zayıf olduğunu, kendisi ile ihticâc edilemeyeceğini, kendisinin vehim sahibi olduğunu, huccet olmadığını, maklub ve münker şeyler naklettiğini, Zührî'den işittiği şeylerde ihtilât ettiğini söylemişlerdir. Bütün bunlar, onun zabt yönünden kusurlu olduğunu ve hafızasının zayıf olduğunu ortaya koymaktadır.³

Ahmed b. Hanbel'in kaydettiği rivâyetlerde yer alan *Ebû Recâ Mataru'l- Varrak el-Horasanî* de tenkide uğramıştır. Ebû Zür'a, onun Enes'ten (r.a.) hadis işitmediğini, ondan yaptığı nakillerde isnâdın kopuk olduğunu söylemiştir. el-Acelî de, Mataru'l-Varrak'ın tabiundan olmadığını kaydetmiştir.⁴ en-Nesâî, kavî olmadığını söylemiş, Ebû Dâvûd ise, huccet değildir demiştir. Yahya el-Kattan, sù'u'l- hıfz olduğunu söylerken, İbn Hibbân, bazan hata yaptığını bildirmiştir. es-Sâcî, evhamlandığını bildirmiş, İbn Sa'd da kendisinde hadis konusunda zayıflık olduğunu nakletmiştir.

Aynı isnâdda yer alan ravi *Muhammed b. Selim Ebû Hilâl er-Rasibî* de hadis alimlerince tenkid edilmiştir. Yahya el-Kattân, ondan hadis nakletmemiş, el- Buhârî ed-Duâfâsına almış, Ahmed b. Hanbel, onun muzdarib hadisler naklettiğini söylemiştir. es-Sâcî, kendisinden münker hadisler nakledildiğini kaydetmiş, en-Nesâî ve İbn Sa'd, zayıf

¹ İbn Hacer, *Tehzibü't-Tehzib*, I,475.

² İbn Hacer, *Tehzibü't-Tehzib*, I,299-300.

³ İbn Hacer, *Tehzibü't-Tehzib*, II,525.

⁴ İbn Hacer, *Tehzibü't-Tehzib*, V, 453-454.

olduğunu zikretmişlerdir.¹ Yine en-Nesâî'nin, Enes'ten naklettiği rivâyetin isnadında bulunan râvilerden *Humeyd b. Ebf et-Tavîl el-Basrî*de tedlis yapmakla suçlanmıştır. Hammâd, bütün hadisleri Enes'tendir, ancak o Sabit'ten işitmiştir, demiştir. Şu'be ise, Humeyd, Enes'ten yirmi dörtten fazla hadis işitmedi, kalan hadisleri Sabit'ten alınmadır demektedir. Yine Şu'be'den onun işittiği hadis sayısının beş olduğu nakledilmiştir.² Aynı rivâyeti Humeyd et-Tavîl'den alan *Huşeym b. Beşîr el-Vasîf* de, tedlis yaptığı için tenkid edilmiştir. el-Halîlî, ölümünden önce Hüseyim'in hafızası bozuldu, demektedir.³

Mezkur rivâyeti Enes'ten alan râvî *Sabit b. Eslem Ebû Muhammed el-Basrî* ise, ihtilât etmiştir. Yahya el-Kattan, Sabit ihtilât ettiği için, Enes'ten rivâyette Humeyd daha sikâdır demiştir. Yine Yahyâ el-Kattan, Eyyub'un Sabitten rivâyeti terkettiğini, ondan hadis yazmadığını söylemiştir.⁴

Aynı rivâyeti Sabit'ten olan râvî Hammâd b. Seleme de yaşlandığı zaman hafızası bozularak ihtilât etmiştir. Bu yüzden hadis alimlerinin tenkîdine uğrayan Hammâd b. Seleme, el-Buhârî tarafından terkedilmiştir.⁵

Yine bu rivâyetin Katâde b. Diâme vasıtasıyla nakledilen isnâdında yer alan râvilerden *Muâz b. Hişâm ed-Düstüvâf*, hadis alimleri tarafından tenkide uğramıştır. Humeydî ondan rivâyeti yasaklamış Yahya b. Ma'în ise, onun huccet olmadığını söylemiştir. İbn Adî ise, onun rivâyetinde sık sık hata yaptığını bildirmiştir.⁶ Rivâyeti Muâz b. Hişâm'dan olan râvî Muhammed b. Beşşâr el-Basrî el-Bündâr da hadisciler tarafından tenkid edilenlerdendir. Yahya b. Ma'în, onun zayıf olduğunu söylemiş, Ali b. el-Medinî de kendisini cerh etmiştir.¹

Enes'in bu rivâyetini Katâde'den alan râvilerden *Ma'mer b. Râşîd* de zabt açısından tenkid edilmiştir. Ebû Hâtîm, Ma'mer'in Basralılardan naklettiği rivâyetlerde hatalar olduğunu bildirmiş, Yahyâ b. Ma'în de, ez-Zühri ve İbn Tâvûs hariç, Ma'mer, Iraklılardan nakilde bulunduğu zaman kabul edilmemesini istemiş Basra ve

¹ İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, V, 127-128.

² İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, VI,40-43.

³ İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, II,525

⁴ İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, I, 328.

⁵ İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, II,11-12.

⁶ İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, II,525

Kufelilerden yaptığı rivâyetlerin doğru olmadığını söylemiştir. Ma'mer'in konumuzla ilgili rivâyetini aldığı râvi Katâde b. Diâme (v.117) de, Basralıdır.²

Aynı rivâyeti, Ma'mer'den Sufyan es-Sevrî vasıtasıyla alan râviler *Ebû Ahmed b. Muhammed b. Abdillâh b. Zübeyr el-Kûfî* ile *Muhammed b. Müsennâ* da tenkide uğramışlardır. Ahmed b. Hanbel, Ebû Ahmed ez-Zübeyrî'nin, Sufyan es-Sevrî'nin hadisinde çok hata yaptığını söylerken, Ebû Hâtim onun evham sahibi olduğunu zikretmiştir.³ Sâlih b. Muhammed de, diğer râvi Muhammed b. el-Müsennâ'nın aklında bir zayıflık bulunduğunu nakletmiş, en-Nesâî de onun hadis naklederken kitâbında değişiklik yaptığını bildirmiştir.⁴ Ma'mer vasıtasıyla Katâde'den nakledilen bu rivâyeti, İbn Mâce rivâyet etmiştir.⁵ Yine aynı rivâyeti Süfyan es-Sevrî ve Ma'mer vasıtasıyla Katâde'den alanlardan râvi *Ebû Abdullâh Muhammed b. Yusuf el-Firyâbî*de zabt yönünden alimler tarafından tenkid edilmiştir. Bağdatlı hadisciler, onun Süfyan'ın hadislerinden olan 150 hadiste hata yaptığını söylemişlerdir. Yahyâ b. Ma'in de, onun İbn Uyeyne İbn Necîh vasıtasıyla Mücâhidden aldığı cüzzamla ilgili bir hadisini batıldır diyerek reddetmiştir.⁶ Muhammed b. Yusuf vasıtasıyla gelen bu rivâyeti de, Tirmizî kaydetmiştir.⁷ Yine Tirmizî aynı rivâyeti *Muhammed b. Beşşâr (Bündâr)*, Ebû Ahmed ez-Zübeyrî, Süfyân, Ma'mer vasıtası ile Katâde'den nakletmiştir.⁸ Tirmizî'nin hasen sahih hükmü verdiği bu rivâyetin râvilerinden Muhammed b. Beşşâr ile Ebû Ahmed ez-Zübeyrî'nin hadis alimleri tarafından tenkid edildikleri yukarıda zikredilmiştir.¹

Aynı rivâyeti Katâde'den alan râvilerden *Sa'îd b. Mihrân Ebî Arûbe* de tenkide uğramıştır. Bezzâr onun işitmediği kimselerden hadis naklettiğini söylerken, İbn Ebî Hayseme onun mürsel hadis naklettiğini kaydetmiştir. Diğer hadis alimleri de, onun ömrünün sonlarına doğru ağır şekilde ihtilât ettiğini, hafızasının bozulduğunu bildirmişlerdir. Mezkur rivâyetimiz Sa'îd b. Ebî Arûbe'den Yezîd b. Zürey' vasıtasıyla

¹ İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, V, 48.

² İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, VI,501-502; Katâde hk. Bkz. İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, IV,540.

³ İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, V, 166.

⁴ İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, V, 272.

⁵ İbn Mâce, *Tahâre*, 101.

⁶ İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, V,343.

⁷ Tirmizî, *Tahâre*, 106.

⁸ Tirmizî, *Tahâre*, 106.

alınarak el-Buhârî ve Nesâî tarafından nakledilmiştir.² *Sa'îd b. Ebî Arûbe*'nin hafızasının ne zaman bozulduğunu tesbit etmek mümkün gözüküyor. İbn Sa'd, ömrünün sonlarına doğru ihtilât etti derken, Ebû Zûr'a, 145 yılında ihtilât etti demektedir. İbn Hibbân ise, Sa'îd'in 155 yılında vefat ettiğini, ihtilât ettikten sonra 5 yıl daha yaşadığını söylemektedir. Buna göre, 150 yılında ihtilât etmiş olması gerekmektedir. Yezîd b. Zürey ise, onun ihtilât ettiğini ilk defa Süleyman et-Teymî'nin vefatında farkettilerini bildirmektedir. Süleymân et-Teymî 143 yılında vefat etmiştir. İbnü's-Sikkîn ise, Yezîd b. Zürey'den onun 132 yılında meydana gelen tâundan ihtilât ettiğini nakletmiştir. Ebû Bekr el-Bezzâr ise, onun 133 yılında ihtilât etmeye başladığını söylemektedir. Yezîd b. Zürey'in (v.182) ondan hadis almasının, hafızasının bozulmasından önce olduğu kaydedilmektedir. Ancak Sa'îd b. Ebî Arûbe kesin olarak ne zaman ihtilât etmiştir, ihtilât ettikten sonra durumu ne zaman farkedilmiştir? Bu konularda kesin bir kanaate sahip olmak mümkün gözükmemektedir. en-Nesâî, kim ondan ihtilât ettikten sonra bir şey işitmişse muteber değildir diyor. İbn Hibbân ise, Yezîd b. Zürey gibi kendisinden önceden hadis alanlarınkinin dışındaki rivâyetlerle ihticâc edilemeyeceğini, bunların tedkik maksadıyla yazılabileceğini belirtmektedir. Gunder gibi ihtilât ettiği halde ondan hadis alanlar da olmuştur. Kaydetmek gerekirse, hafızasının bozulduğu tarih tam olarak belli olmadığı için, Yezîd b. Zürey'in ondan aldığı rivâyetlerin tamamının ihtilât etmeden önce kendisinden alındığına biraz şüphe ile bakmak gerekiyor.³ Aynı rivâyeti Yezîd b. Zürey'den alan râvilerden *Halife b. Hayyât* (v.240) da zayıf olduğu için tenkid edilmiştir. Ebû Hâtim, zayıf olduğu için ondan hadis rivâyet etmediğini bildirmiş, İbn Ebî Hâtim, ondan rivâyetin terkedildiğini söylemiştir. Ali b. el-Medinî, hadis nakletmeseydi kendisi için daha hayırlı olurdu, demiştir. İbn Hacer ise, el-Buhârî'nin bir rivâyeti, şâyet başkaları da nakletmişlerse ondan aldığını kaydetmiştir.⁴ Sadece Hz. Enes'ten gelen bu rivâyetin isnâdlarında yer alan râvilerin tenkide uğramaları sebebi ile, bu isnâdlarla bize ulaşan bilgilere kesin olarak güvenilmemesi, bunların ihtiyatla karşılanması gerektiği kanaatindeyiz.

İsnâdları yukarıda kaydedilen bu rivâyetin metni aşağıdaki şekildedir:

¹ İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, V, 48-166.

² el-Buhârî, *Gusl*, 24; *Nikâh*, 4 - 102; Nesâî, *Nikâh*, 1.

³ İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, II, 323-324; VI, 206.

⁴ İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, II, 97.

Enes (ra): *'Resûlullâh hanımlarını bir gecede geziyor ve sadece bir boy abdesti alıyordu'* dedi"¹.

el-Buhârî, Hz. Peygamber'in dokuz hanımı olduğunu ilâve olarak nakletmektedir.² Ebû Bekr, bu haber garibtir, meşhur olanı; Mâ'mer, Katâde, Enes şeklindedir³ demektedir. Tirmizî ise, rivâyetin hasen-sahih olduğunu belirtmiştir. Hasan-ı Basrî'nin, boy abdesti almadan önce iade-i cinsiyette bir olumsuzluk yoktur dediği rivâyet edilmektedir.⁴

İbn Hibban, Sahih adlı kitâbında, yukardaki rivâyete ilâve olarak: *"Resûlullâh'ın hanımları on bir kişi idi. Enes'e dedim ki: Buna güç yetirebiliyor muydu? O da: O'na otuz erkek gücü verildiğini konuşuyorduk, dedi"*⁵ şeklinde bir nakilde bulunmaktadır. Bu rivayet, Enes'in (ra) Resûlullâh'ın dolaşmasından ne anladığını açıklamaktadır. Fakat bu rivâyette yer alan, on bir hanımı vardı ifadesi yanlıştır, çünkü o dönemde Resûlullâh'ın dokuz hanımı vardı.

Resûlullâh'ın hanımlarını dolaştıktan sonra bir boy abdesti aldığı nakleden yukardaki rivâyetlerden farklı olarak, bazı rivâyetlerde; *"Sadece bir boy abdesti alıyordu"* ilâvesi bulunmamaktadır. Resûlullâh'ın hanımlarını sadece geceleri veya gündüzleri her zaman kontrol ettiğini bâriz şekilde açıklayan bu rivâyetin isnâdları aşağıda verilmiştir:

1- *Enes (r.a.), Katâde b. Diâme (v.117), Saîd b.Mihran Ebf Arube (v.156) Yezîd b. Zürey (v.182), Müsedded b. Müserhed el-Basrî (v.228) = Halife b. Hayyat (v.240), el-Buhârî⁶.*

2-*Enes (r.a.), Ebû Muhammed Sabit b. Eslem el-Basrî (v.127), Hammâd b. Seleme, Süleymân b. Harb, Dârimî⁷*

3-*Enes (r.a.), Ebû Muhammed Sabit b. Eslem el-Basrî (v.127), Hammâd b. Seleme, Affân b. Müslim (v.261), Dârimî⁷*

¹ el-Buhârî, *Gusl*, 24; *Nikâh*, 102; Müslim, *Hayz*, 28; Tirmizî, *Taharet*, 106; en-Nesâî, *Nikâh*, 1; İbn Mâce, *Tahare*, 101 İbn Hibban, *Sahih*, IV, 8.

² el-Buhârî, *Nikâh*, 102-*Gusl*, 24

³ İbn Huzeyme, *Sahih*, I, 110.

⁴ Tirmizî, *Sünen*, I, 260.

⁵ İbn Hibban, *Sahih*, IV, 8.

⁶ el-Buhârî, *Nikâh*, 4.

⁷ Dârimî, *Vudu*, 71.

4- Enes (r.a.), Ebû Muhammed Sabit b. Eslem el-Basrî (v.127), Hammâd b. Seleme, Affân b. Müslim (v.261), Ahmed b. Hanbelî

5- Enes (r.a.), Ebû Muhammed Sabit b. Eslem el-Basrî (v.127), Hammâd b. Seleme, Ebû Kâmil Muzaffer b. Müdrik (v.210), Ahmed b. Hanbelî

6- Enes (r.a.), Humeyd b. Ebî Hâmîd et-Tavîl el-Basrî (v.142), Hüseyim b. Beşîr el-Vasitî (v.183), Ahmed b. Hanbelî

7- Enes (r.a.), Humeyd b. Ebî Hamîd et-Tavîl el-Basrî (v.142), İsmâil b. İbrâhim b. Uleyye, Ahmed b. Hanbelî

9-Enes (r.a.), Ebû Recâ Mataru'l-Varrâk el-Horasânî (v.125), Muhammed b. Selim Ebû Hilâl er-Rasibî (v.167), el-Hasan b. Mûsâ el-Bağdadî (v.209), Ahmed b. Hanbelî

Dârimî ve Ahmed b. Hanbelî'in Resûlullâh'ın sadece, hanımlarını dolaştığını ifade eden rivâyetlerinin metni şu şekildedir:

*'Resûlullâh (s.a.v) hanımlarını bir günde dolaşırđı.'*⁷

Bu rivâyetlerden, Resûlullâh'ın, hanımlarının günlük ihtiyaçlarını sorduğunu çıkarmak en doğru olamdır. Bir insanın hanımlarının emniyetini, sağlığını düşünerek onları kontrol etmesi normaldir. Bu dolaşma esnasında Hz. Peygamber'in bütün eşleri ile ilişki kurduğunu kabul etmek, bir insan için kısa zamanda yapılabilecek hususlardan değildir. Kaldı ki, bu olayı nakleden Enes (ra), o zaman 9-10 yaşlarında bir çocuktu ve bu durumu kavrayacak bir yaşta da değildi. Enes, elbette Hz. Peygamber'in her gece hanımları ile yattığını görmüş değildir. O sadece, Resulullah'ın hanımlarını dolaşmasının sebebini, kendi tahminini açıklamak istemiş olabilir. Daha sonraki râvilerin, Enes'e atfederek bu rivâyetlerin sonuna ilâve yapmaları da mümkündür.

Günümüzde Hz. Peygamber'in aleyhine yazılarıyla tanınan Turan Dursun'a bu konuda cevap veren Ali Osman Ateş, 'Hadisde Hz. Peygamber'in dolaştığı hanımlarının hepsiyle cinsel ilişkide bulunduğu hususu yoktur. Turan Dursun bunu, ideoloji adına

¹ Dârimî, *Vudu*, 71.

² A. b. Hanel, *Müsned*, IV, 471-472.

³ A. b. Hanel, *Müsned*, III, 160.

⁴ A. b. Hanel, *Müsned*, III, 99.

⁵ A. b. Hanel, *Müsned*, III, 189.

⁶ A. b. Hanel, *Müsned*, III, 239.

⁷ Dârimî, *Vudu*, 71; A. b. Hanel, *Müsned*, IV, 471-472; III, 160; , III, 99; III,189; III,239.

uydurmuş, kaynak tahrifi yapmıştır. Halbuki Enes burada, Hz Peygamber'de bulunduğunu vehmettikleri güç konusundaki kanaatini aktarmıştır' demektedir.¹ Enes (ra) Hz. Peygamber'in vefatında, Resûlullâh'ın maiyetinde bulunan küçük bir çocuk olması sebebiyle, rivâyetin sonunda Hz. Peygamber'in eşleriyle ilişkisi konusunda kendi kanaatini aktarmış olmalıdır. İkinci olarak da, rivayette anlatılan husus, Resûlullâh'a veya hanımlarından birine ait bir açıklama değildir. Üstelik Hz. Peygamber'in aile hayatını Enes'den (ra) daha iyi bilen eşlerinden, Enes'in yanlış bir düşünce içinde olduğunu ortaya koyan rivâyetler de gelmektedir.

es-Suyûtî'nin el-Hasâis adlı eserinde, Saffân b.Süleyym, Usâme b. Zeyd, Ubeydullâh b. Mûsâ, es-Suyûtî² isnadıyla, Hz. Peygamber'in bu cinsel gücü nasıl elde ettiği konusuna ışık tutacak nitelikte bir rivâyet daha yer almaktadır.

Söz konusu rivâyetin metni aşağıdaki şekildedir:

Resûlullâh :"*Cebrâil bana bir kazanla geldi, o kazandaki yemekten yedim. Bana bununla cinsi münasebette kırk erkek gücü verildi*" dedi.³

Bu rivâyetle ilgili açıklamasında el-Aynî, 'Hz. Peygamber'in cinsel bakımdan, 30, ya da 40 erkeğin gücüne sahip olduğundan bahseden rivâyetler genellikle zayıf ve asılsız rivâyetlerdir,' demektedir.⁴ M. Halil Harrâs da, 'Cennet'ten tencere, tepsi veya Cennet kaplarından bir kap geldi şeklinde Hz. Peygamber'e isnâd edilen rivâyetlerin tamamı zayıftır demektedir.'⁵

el-Aynî, İbnü'l A'râbî gibi bazı İslâm alimlerinin, Hz. Peygamber'in 30-40 erkeğinki kadar cinsel güce sahip olmasını; O'nun vücudca mükemmel oluşuna delil saymışlardır,⁶ demektedir. Fakat Ali Osmân Ateş, 'Hz. Peygamber'in 30-40 erkeğin gücüne sahip olması ve bu yüzden çok evlilik yapması O'nun vücudca mükemmelliğine delil sayıldığı takdirde, tek hanımla evli olduğu dönemde ve gençlik yıllarında vücudca mükemmel olmadığı hususu akla gelmez mi? Bu hususun yanlışlığı ortadadır. Hz. Muhammed, hem gençliğinde hem de yaşlılığında mükemmel bir yapıya sahipti.

¹ Turan Dursun, *Din Bu*, I, s. 45-46; Bkz. A. Osman Ateş, *Oryantalistlerin Hz. Peygamber İle İlgili İddialarına Cevaplar*, s. 152-158.

² es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, II, 134.

³ es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, II, 134.

⁴ Aynî, *Umdetü'l-Kârf*, III, 215.

⁵ es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I, 174.

⁶ Aynî, *Umde*, III, 217.

Kanaatimizce, bu konudaki rivâyetler hem sahih değildir, hem de yanlış değerlendirilmektedirler. Rivayetlerde sözü edilen durum, bazı kimselerce anormallik bile kabul edilebilir. O dönemde veya daha önce yaşayanlardan fazla kadınla evlenen insanların, Hz. Peygamber'den cinsel güç ve vücut bakımından daha mükemmel olduklarını mı kabul edeceğiz? Cinsel gücün diğer insanlardan fazla oluşunun Peygamberlik vazifesi ile ilgisi yoktur. Bu husus bir üstünlük ve imtiyazda değildir' demektedir.¹

Bu tür rivâyetlerin sonradan uydurulduğu konusunda hemen hemen ittifak vardır. Hz. Peygamber hakkında halk arasında yanlış kanaat oluşmasında etkili olan rivâyet, yukarıda isnad ve metin yönünden incelediğimiz Enes'ten nakledilen haberdır. Bu durumun, Enes'in (ra) olayları yanlış yorumlamasından kaynaklandığı da hatıra gelmektedir.

Hz. Peygamberin âilevî durumunu en iyi şekilde hanımlarının bilmesi gerekir. Bu konuda Hz. Aişe'den gelen rivâyetler olayı hem aydılatmakta ve Hz. Enes'ten nakledilen yorumun yanlış olduğunu ortaya koymaktadır. Ahmed b. Hanbel'in, *Urve b. ez-Zübeyr, Hişâm b. Urve, İbn Ebf Zinâd, Süreyc* isnadıyla Hz. Aişe'den naklettiği² rivayetin metni aşağıdaki şekildedir:

Hz. Aişe: "*Resûlullâh her gün biz kadınlarının tamamına uğrar, ilişkide bulunmaksızın yaklaşır, dokunur, kimin nöbeti ise, onunla beraber olur ve onun yanında gecelerdi*" dedi.³

Resûlullâh'ın hanımlarından birisi olan Hz. Aişe'den nakledilen bu rivâyet bize, konuyla ilgili gerçeği açıklamış bulunmaktadır. Resûlullâh'ın her gün hanımlarının yanına uğradığı, onların çeşitli ihtiyaçlarını karşıladığı, sonuç olarak o gün nöbeti olan eşiyile cinsel ilişkiye girdiği ve onun evinde yattığı bu rivâyetten anlaşılmaktadır. Resûlullâh'ın cinsel hayatına ışık tutacak diğer bir rivâyet, *Urve b. Zübeyr, Hişâm b. Urve, Ali b. Müshir, el-Buhârî*⁴ isnadıyla yine Hz. Aişe'den nakledilmektedir. el-Buhârî'nin kaydettiği bu rivâyetin metni şu şekildedir:

¹ A. Osmân Ateş, *Oryantalistlerin Hz. Peygamberle İlgili İddialarına Cevaplar*, s. 159-160-161.

² A. b. Hanel, *Müsned*, VI, 107.

³ A. b. Hanel, *Müsned*, VI, 107.

⁴ el-Buhârî, *Talâk*, 7.

Aişe (r.a.): "Resûlullâh ikinci namazından sonra hanımlarından birinin yanına girer ve onunla yakınlaşırdı. Hafsâ'nın yanına girdiğinde O'nun yanında daha uzun süre kalırdı" dedi.¹

Burada, Resûlullâh'ın, hanımlarından birisi ile ikinci namazından sonra beraber olduğunu vurgulayan Hz. Aişe, Hz. Hafsâ'yı kıskandığını da belirtmektedir. Fakat birinci nakilde belirtildiği üzere, bu ziyaretlerde Resulullâh'ın hanımlarıyla ilişki kurmadığını söylemek de mümkündür. Konu ile ilgili araştırma yapan Ali Osmân Ateş'in de belirttiği gibi: "Velev ki Resûlullâh ikinci vakitlerinde de ilişkide bulunmuş olsun, günde iki defa ilişkide bulunmak hangi yaşta olursa olsun, sağlıklı her erkeğin gücü dahilinde olan bir husustur. Zaten, Hz. Peygamber'in akşamları nöbetleşe bir hanımında kaldığı, ikindiden sonraları da bir hanımının yanına giderek yakınlıkta bulunduğu² Hz. Aişe tarafından haber verilmektedir³" demektedir.

Kur'ân'ın da belirttiği gibi, Resûlullâh'da fiziksel olarak diğer insanlardan farklı olan hiç bir özellik yoktur. Bunu Kur'ân-ı Kerim : "De ki: Ben de sizin gibi insanım. Bana ilâhınızın, bir tek Allâh olduğu vahyediliyor"⁴ ayetiyle haber vermektedir. Blindiği üzere Medine döneminde, Resûlullâh'ın hanımlarının sayısı dokuza ulaşmıştı. Fakat Ahzab Suresinin ilgili âyeti gelince, kendisini diğer insanlardan ayırmadığı da kaydedilmektedir. İlgili âyet şu şekildedir: "Ey Muhammed, eşlerinden istediğini bırakır istediğini yanına alabilirsin. Kendilerinden uzak durduğun hanımlardan arzu ettiğini tekrar yanına almanda, senin üzerine bir günah yoktur. Bu, onların gözlerinin aydın olmasını, üzülmelerini ve hepsine verdiğin şeylere razı olmalarını sağlar."⁵

Hz. Peygamberin hanımlarından yanına aldıklarının; Aişe, Ümmü Seleme, Zeynep ve Hafsâ olduğu nakledilmektedir.⁶

Muhammed Hamidullâh, bu âyetle ilgili olarak, 'Resûlullâh, bundan böyle dokuz zevceden dört hanımı ile zevcî ilişkiler içinde bir âile hayatı sürdürecekti. Bu fiili ayrılık durumunda bile, Resûlullâh'ın hanımlarının hepsi sadece hukukî açıdan zevce olarak kalmayı kabul etmişlerdir. Bu arada şunu hatırlatalım ki, zevceleri arasında en gençleri

¹ el- Buharî, *Talâk*, 7.

² el- Buharî, *Talâk*, 7.

³ bkz. A. Osmân Ateş, *Oryantalistlerin Hz. Peygamberle İlgili İddialarına Cevaplar*, s. 162-163.

⁴ 18.Kehf, 110; 41.Fussilet, 6.

⁵ 33.Azâb, 51.

⁶ İbn İshâk, *Sîre*, 249; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, VIII, 196.

olan Safiyye ve Cüveyriye de bu fiili ayrılık içinde bulunmaktaydılar"¹ demektir. Bu olayda da görüldüğü gibi, Resûlullâh'ın hayatı, güzel örnek olarak ortadadır. Yüce Allâh Resûlullâh'ın, diğer eşleri ile münasebetine izin vermesine rağmen Hz. peygamber kendini de kısıtlamıştır.

2.4.11. Hz. Peygamber'in Yüzünü Sürdüğü Mendilin Yanmaması

Hasâis ve delâil türü eserler, Hz. Peygamber'in yüzünü sildiği mendilin ateşte da yanmadığına dair bir rivâyet kaydetmişlerdir. Bu rivâyetin ortaya atılmasında, Resûlullâh'ın, bütün peygamberlerden üstün olduğunu ispat çabasının etkili olduğunu düşünmekteyiz. Bununla Hz. Peygamber'in, Nemrut tarafından ateşe atıldığı halde yanmayan Hz. İbrâhim (a.s.) ile kıyaslanmak istenildiği açıktır. Resulullah'ın da ona benzediği veya ondan daha üstün bir özelliğe sahip olduğu düşüncesiyle uydurulduğunu zannettiğimiz bu rivâyetin isnâdları aşağıdaki şekildedir:

1-Enes b. Mâlik, Abbâd b. Abdi's-Samed, Ebû Nuaym²

2-Enes b. Mâlik, Dinar b. Abdillâh, Ebû Amr el-Asî, Ebû'l-Hasan Abdurrahmân b. Nasr eş-Şair, el-Hasan b. Ebî Bekr b. Şazân³

el-Buhârî, Ebû Nuaym'ın naklettiği isnadda yer alan râvilerden *Abbâd b. Abdi's-Samed*'in münkerü'l-hadis olduğunu bildirmiştir. Ebû Hâtim er-Râzî ise, onun zayıf olduğunu ve Hz. Ali'nin faziletine dair Enes b. Mâlik'ten rivâyetle hadis uydurduğunu söylemiştir.⁴ İkinci isnadı nakleden İbn Mülâkkîn ise, 'Bu rivâyet âli bir isnâddır. Fakat isnâdda geçen râvî, *Dinar b. Abdullâh* zayıf görülmüştür demektir.⁵ İbn Adî, Dinar b. Abdullâh için, zayıftır derken, İbn Hibbân mevzu şeyler rivâyet ederdi⁶ ifadesini kullanmıştır. Bu durumda her iki isnâdda yer alan bazı râvîler tenkide uğramış bulunmaktadır. İsnadında zayıf kimselerin, hadis uyduran râvîlerin bulunduğu

¹ M. Hamidullâh, *İslâm Peygamberi*, II, 743 (Çev.: Salih Tuğ.).

² es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, II, 134.

³ İbn Mülâkkîn, *Gâyetu's-Sûl Fî Hasâisü'r-Rasûl*, I, 308.

⁴ İbn Cevzî, *ed-Duâfâ ve'l-Metrukîn*, II, 75; ez-Zehabî, *Mizânu'l-İ'tidâl*, IV, 31; İbn Hacer, *Lisânu'l-Mizân*, III, 232.

⁵ İbn Mülâkkîn, *Gâyetu's-Sûl Fî Hasâisü'r-Rasûl*, I, 308.

⁶ İbn Cevzî, *ed-Duâfâ ve'l-Metrukîn*, I, 273; İbn Hacer, *Lisânu'l-Mizân*, II, 434.

böyle bir metinle gelen habere güvenilemeyeceği açıktır. Konumuzla ilgili rivayetin metni şöyledir:

“Abbâd b. Abdissamed, biz misâfir olarak Enes b. Mâlik'e geldik. Enes b. Mâlik cariyesine: Bize bir sofraya hazırla dedi. O da sofrayı getirdi. Sonra bir mendil istedi, hizmetçi mendili getirerek verdi. Ocağı yakmasını söyledi, ocağı yakınca mendili ateşe attı, mendili süt gibi beyaz olucaya kadar ateşten çıkarmadı. Biz: Bu gördüğümüz nedir? dedik. Enes: *'Bu mendile Hz. Peygamber yüzünü sürmüştü, biz onu teberrüken sakladık, çünkü peygamberlerin yüzüne değen bir şeyi ateş yakmaz'* dedi.”¹

İbn Mulakkîn, bu rivâyetin metnini Dinar, Enes'in kölesi isnadıyla bize şu şekilde ulaştırmaktadır. “Enes, arkadaşlarına yemek verdi, yemeği yediklerinde, cariyesine; mendili getir, dedi. O da, mendili getirerek verdi. Enes hizmetçisinden ocağı yakmasını istedi, o da ocağı yaktı. Enes mendili ateşe attı, süt gibi beyaz olucaya kadar yakarak çıkardı. Biz bu nedir? dedik. O da: *'Bu Peygamber'in mendili; peygamberlerin eline değen bir şeyi ateş yakmaz'* dedi.”²

Kaydetmiş olduğumuz bu iki metin arasında bazı lafız farklılıkları vardır. Birinci metinde, Enes (ra) kendisine sorulmadan olayı anlatırken, ikincisinde kendisine sorulunca mendil hakkında bilgi vermektedir. Yine birinci metinde, ‘Peygamberlerin yüzüne değen bir şeyi ateş yakmaz’ ifadesi kullanılırken, ikinci rivâyette ‘Peygamberlerin eline değen bir şeyi ateş yakmaz’ şeklinde nakilde bulunulmuştur. Rivayetin metinlerindeki bu farklılıklardan, râvîlerden bazılarının zabt yönünden kusurlu olduğu ortaya çıkmaktadır.

M. Halil Harrâs, “es-Suyûtî'nin bu rivâyeti eserine almasındaki temel düşünce, Hz. Peygamber'le Hz. İbrâhim'i kıyaslama kaygısıdır. Çünkü İbn Sa'd'dan da, Ammâr b. Yasir'i müşriklerin ateşle yaktığı ve Resûlullâh'ın : *'Ey ateş! İbrâhim'e serin olduğun gibi soğuk ve selâmet ol,* diye duâ ettiğini ve peşinden Ammâr'a: *'Seni azgın bir gurup öldürecek'* diye haber verdiği nakledilmiştir” demektedir.³ Yine es-Suyûtî'nin, Hz. Peygamber'in Ammâr'a, *Seni azgın bir gurup öldürecek* buyurduğuna dair rivâyeti mevzu hadislerle dair yazmış olduğu eserine aldığını ve böylece kendisinin de bu haberin uydurma olduğu görüşünde olduğunu görmekteyiz.⁴

¹ es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l - Kübrâ*, II, 134.

² İbn Mülâkkîn, *Gâyetu's-Sûl Fî Hasâisü'r-Rasûl*, I, 308.

³ es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l - Kübrâ*, II, 134.

⁴ es-Suyûtî, *el-Leâil Masnua'Fî Ehâdisi'l-Mevzûa'*, I, 410-411.

Tarihi kayıtlara göre müşrikler, Ammâr b. Yâsir'in anne ve babasını öldürdüklerinde, kendisinin de kafasını suda tutarak boğulsun diye eziyet etmişler, Ammâr buna dayanamamış ve onların dediklerini söylemek zorunda kalmıştır. Daha sonra ağlayarak Resûlullâh'a gelip durumu bildirmiş, Hz. Peygamber de, imânının kaybolmadığını, müşrikler sıkıştırdığı takdirde aynı şekilde davranabileceği ruhsatını vermiştir.¹ Bu rivayetten, Ammâr'a su ile eziyet edildiği, onun dayanamadığı ve müşriklerin söylediklerini tekrar ederek ellerinden kurtulduğu anlaşılmaktadır. Kanaatimizce Hz. Peygamber'le Hz. İbrâhim'i kıyaslama kaygısı, ateşin Ammar'ı Hz. Peygamberin duâsı ile yakmadığını bildiren bu rivâyetin uydurulmasına yol açmıştır.

¹ İbn İshâk, *Sire*, s. 172.

İKİNCİ BÖLÜM

3.1. HZ. MUHAMMED'İN KENDİSİNE PEYGAMBERLİK VERİLMESİNDEN SONRA ORTAYA ÇIKAN ÖZELLİKLERİ

Bu bölümde, Hz. Peygamber'e risâlet verilmesinden sonra kendisinin gösterdiği mucizelerini anlatan rivâyetler, hadis ilmi açısından değerlendirilmeye çalışılacaktır. Bu rivâyetleri, Kur'ân'a, Hadis Usûlü ilminin kurallarına ve İslâm âlimlerinin mu'cize kavramıyla ilgili olarak Kelâm kitaplarında yer alan kabullerine yer vererek incelemek istiyoruz. Konumuzla ilgili olan bu rivâyetleri üçe ayırarak incelemenin daha uygun olduğunu düşünmekteyiz. Hz. Peygamber'in göstermiş olduğu mucizelerle ilgili rivâyetler, canlı ve cansız varlıklarla ilgili olanlar, metafizik varlıklarla ilgili olanlar ve gök cisimleriyle ilgili olanlar olmak üzere üç ayrı bölümde incelenmeye çalışılacaktır.

Kaynaklarda Hz. Peygamber'in mucizesi diye kaydedilmiş bulunan bazı rivâyetlerin, mu'cize kavramı ile bağdaşmadığını tesbit etmiş bulunmaktayız. Bunlardan bazıları, Hz. Peygamber'in, muhatapları istemeden, sebepsiz olarak, sanki sırf kendisini tatmin için mucize gösterdiğini, bir çok insan tarafından görülmesi gereken mu'cizenin sadece bir iki kişi tarafından görüldüğünü ifade etmektedir. Bu durum, bu tür rivâyetlerin Hz. Peygamber'in nübüvvetinin doğruluğunu ispatlama amacına hizmet etmediğini ve bunların mu'cize kavramıyla bağdaşmadığını göstermektedir. Üstelik Peygamberler insanların istedikleri her mu'cizeyi gösterememişlerdir.

es-Suyûfî'nin incelemekte olduğumuz el-Hasâisü'l-Kübrâ adlı eseriyle ona kaynaklık eden kitaplarda yer alan konumuzla ilgili rivâyetlerin önemli bir kısmının, Hz. Peygamber'i övmek ve O'nun diğer peygamberlerden daha çok mucize gösterdiğini vurgulamak amacıyla uydurulduğu kanaatindeyiz. Şimdi bu rivâyetlerden, Hz. Peygamber'in cansız varlıklarla münasebetini yansıtan nakilleri incelemek istiyoruz.

3.1. 1. Hz. Peygamber'in Canlı ve Cansız Varlıklarla İlişkisi

Araştırmamızın bu bölümünde, Hz. Peygamber'in hurma ağacını çağırduğunda kendisine gelmesi, hutbe okuyup sohbet ettiği hurma kütüğünün, yerine minber yapınca Resûlullah'a duyduğu hasretten dolayı inlemesi ve Allah'ın Elçisi onu okşayınca susması, doğurmamış dişi deveyi sağınca süt vermesi, yeryüzünün ayakları altında dürtülmesi ve

yolunun kısılması, ölü ile konuşması, bir kadının, ölen oğlunun dirilmesi için Resûlullâh'ın adını anmasıyla oğlunun dirilmesine dair rivâyetleri incelemek istiyoruz. Bunlar es-Suyûtî'nin söz konusu eserine aldığı nakillerden bazıları olup, halk arasında yayılmış olan bazı yanlış inanışların dayanağını oluşturmakta ve Resûlullâh'ın peygamberliğini ispatlayan mucizeler olarak zikredilmektedir. Halbuki, İsrâ sûresi 59. âyeti ve bunun nüzül sebebi olarak yapılan açıklamalar konuyu aydınlatmaktadır:

“Sa'îd b. Cübeyr'den: "Müşrikler, Hz. Peygamber'e şöyle demişlerdir: Şüphesiz sen, senden önce peygamberlerin geldiğini ve onların bazısının emrine rüzgarın verildiğini, bazısının da ölüleri dirilttiğini iddia ediyorsun. O halde, sen de buna benzer bir mu'cize göster. Bunların bu şüphelerine Allâh: 'Bizi âyetler (mu'cizeler) göndermekten alıkoyan tek şey, öncekilerin bu âyetleri yalanlamış olmalarıdır'¹ buyurarak cevap vermiştir."²

Yukarda kaydetmiş olduğumuz âyet'e dayanan İslâm âlimleri, Resûlullah'ın hissi mu'cizeler göstermediği kanaatine varmışlardır. Şimdi, halk arasında Hz. Peygamber'in mu'cizesi olarak yayılmış olan ve çeşitli hadis kaynaklarında yer alan rivâyetleri incelemek istiyoruz.

3.1.1. Hz. Peygamber, Emredince Ağacın Koşarak Kendisine Gelmesi ve Yerine Geri Dönmesi

İbn İshâk, İbn Mâce, Dârimî, el-Makdisî ve es-Suyûtî'nin eserlerinde kaydettikleri bu rivâyete göre; Rasulullah'a müşrikler tarafından eziyet edilmiş, onun gönlünü almak için de Cebrâil (as) gelmişti. Bundan sonra Allâh Resûl'üne vadide bulunan bir ağacı çağırması teklif edilmiş; çağırdığı zaman ağaç gelmiş ve geri dön deyince de yerine dönmüştür.³

Hz. Süleymân, insanlara cinlere, rüzgara ve kuşlara dahi hükmederken, Hz. Peygamber, neden bir ağaca hükmetmesin düşüncesinin, bu tür rivâyetlerin ortaya atılmasında etkili olduğunu düşünmekteyiz. Anlatılan olayda mu'cize kavramına

¹ 17. İsrâ, 59.

² Râzî, *Tefsir*, XX, 187; Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, XV, 134; İbn Kesîr, *Tefsirü'l-Kur'âni'l-Âzîm*, V, 87-88; M. Yılmaz, *Hadis Açısından Fahreddin er-Râzî'nin Tefsir-i Kebîr'i Üzerine Bir İnceleme*, s.72.

³ İbn İshâk, *Sîre*, s.259; İbn Mâce, *Fiten*, 23; Darimî, *Fiten*, 4028; el-Makdisî, *el-Ehadisü'l-Muhtârâ*, VI, 214; es-Suyûtî, *el-Hasâisül-Kübrâ*, I, 202.

uymayan bir mantıksızlık ve tutarsızlık gözlenmektedir. Hz. Peygamber'in, nübüvveti konusunda bir şüphesi mi var ki, kendi mucizesini görmeye ihtiyaç duysun ? Mucize, peygamberlerin bildirdiklerinin doğruluğunu ispatlamak maksadıyla insanların isteği üzerine, Allâh'ın izni ve peygamberlerin eliyle, harikulade durumların gösterilmesidir. Mu'cizeleri insanların görmesi esastır. İnsanlar yerine, Resûlullâh'ı, rahatlatmak için, harikulade halin sadece kendisine gösterilmesi, mucize kavramına aykırıdır. Üstelik bu olayın, Mekke döneminde meydana geldiği karinelere anlaşılmaktadır. Yine Hz. Peygamber, bu olayı hicretten sonra Hz. Peygamber'in hizmetinde bulunan ve çocuk yaşta olan Enes'e (r.a.) niçin anlatsın? Bu durum, rivâyetin sonradan uydurularak bir isnâd ve metinle Enes b. Mâlik'e irsâl edildiği izlenimi vermektedir. Böyle bir olay olmuş olsa bile bunu ancak Mekke döneminde yaşayan sahabiler bilebilirler. İbn İshâk, İbn Mâce, Dârimî, es-Suyûtî ve el-Makdisî'nin naklettiği bu rivâyetin isnâdları aşağıdaki şekildedir:

1-*el-Hasen, el-Mübârek b. Fedâle, Yunus, İbn İshâk*¹

2- *Enes b. Mâlik (r.a.), Talha b. Nâfi, Süleymân b. Mihrân el-A'meş el-Kûfi, Ebû Muâviye Muhammed b. Hâzim, Muhammed b. Tarîf, Dârimî*²

3- *Enes b. Mâlik (r.a.), Talha b. Nâfi, Süleymân b. Mihrân el-A'meş, Ebû Muâviye Muhammed b. Hâzim, Muhammed b. Tarîf, İbn Mâce*³

4-*Enes b. Mâlik (r.a.), Talha b. Nâfi, Süleymân b. Mihrân el-A'meş, Ebû Muâviye Muhammed b. Hâzim, Ahmed b. Hanbel, Abdullâh b. Ahmed b. Hanbel, Ahmed b. Ca'fer, el-Hasan b. Ali, Ebû'l-Kâsım Hibetullâh b. Muhammed b. Abdi'l-Vâhid, Abdullâh b. Ahmed el-Harbî, el-Makdisî*⁴

Son üç isnadın ortak râvisi olan *Ebû Sufyân Talha b. Nâfi*, Enes (ra) bu rivâyeti Câbir b. Abdillâh'tan işitmiştir, demektedir.⁵ Yahya b. Main, onun hakkında bir şey değil, derken, Nesâî ve İbn Adî, zararı olmadığını söylemişlerdir.¹ ed-Dârimî ve İbn Mâce'nin isnadlarında yer alan *el-A'meş*, tedlis yapmakla suçlanmıştır. İbn Ma'in, Kufelilerin hadisini *el-A'meş* ve *Ebû İshâk es-Sebî*' bozdular, demiştir. Yine Enes'ten

¹ İbn İshâk, *Sire*, s.259

² Darimî, *Fiten*, 4028.

³ İbn Mâce, *Fiten*, 23.

⁴ el-Makdisî, *el-Ehadisü'l - Muhtârâ*, VI, 214.

⁵ İbn Mâce, *Fiten*, 23.

rivâyetlerinin munkatî' olduğu ve onun arkasından uydurulduğu nakledilmektedir. Ayrıca Ebû Dâvûd'dan rivâyetlerinin zayıf olduğu da bildirilmektedir. Ali İbn Medîni ise, hadislerinde çok vehmettiğini ve rivâyetlerinin zayıf olduğunu söylemektedir.² *Muhammed b. Tarîf* hakkında ise, ez-Zehebî meçhuldur demektir.³ İbn Hacer, râvi *Ebû Muâviye Muhammed b. Hâzim*'in zabt yönüyle tenkîd edildiğini, ayrıca tedlis yapmak ve münker rivâyetler nakletmekle suçlandığını kaydetmektedir.⁴ Kısaca belirtmek gerekirse, Enes b. Malik'e isnad edilen rivâyetin isnadlarında yer alan râviler tenkîde uğramıştır. Bu sebeple bu rivâyeti sahih kabul edemeyiz. Söz konusu rivâyetin metni aşağıdaki şekildedir:

"Cebrâil, Nebî'ye Mekke dışında, Mekke ehli onu kanlara bulamış olduğu halde geldi.⁵ Mekkeliler Resûlullâhı dövmüşler, O da üzgün olarak oturuyordu. Bir melek kendisine geldiğinde Resûlullâh: "*Bana şöyle, şöyle yaptılar*" diye anlatınca, melek kendisine, '*Sana bir mucize göstereyim mi?*' dedi. Resûlullâh (s.a.v.) da: '*Evet*' dedi. Melek: '*Şu vâdinin arkasındaki ağacı çağır*' dedi. Hz. Peygamber de o ağacı çağırdı. Ağaç yeri yararak önüne kadar geldi. Melek: '*Ona emret, geri dönsün*' dedi. Resûlullâh da: '*Geri, yerine dön*' dedi. Ağaç yerine döndü. Bunun üzerine Resûlullâh: '*Bu bana yeter*' dedi."⁶

Aynı olayı nakleden İbn İshâk, Kütüb-i Sitte kaynaklarında yer alan metinden farklı olarak, "ağacın dallarının yerinden koptuğu ve geldiği" ifadesi ve yine haberin sonunda "Allah'a hamd ederek nefsi hoş oldu" ilâvesini kaydetmiştir.⁷

Bu rivâyetin, sonraki dönemlerde İbn Mâce'nin aşağıda zikredeceğimiz şu hadisiyle karıştırıldığını ve sonuna eklemeler yapılarak nakledildiğini düşünmekteyiz. İbn Mâce'nin kaydettiği bu rivâyetin senedi şu şekildedir:

*1-Abdullâh b. Ömer, Şakîk, Süleymân b. Mihrân el-A'meş el-Kahilî, Veki' b. el-Cerrâh, Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr, İbn Mâce.*¹

¹ İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, III, 20-21.

² ez-Zehebî, *Mizânu'l-İ'tidâl*, II, 224; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, IV, 357-359

³ ez-Zehebî, *Mizânu'l-İ'tidâl*, III, 585.

⁴ İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, V, 91.

⁵ es-Suyûtî, *el-Hasâisül-Kübrâ*, I, 202.

⁶ İbn Mâce, *Fiten*, 23; Darimî, *Fiten*, 4028; İbn İshâk, *Sîre*, s.259; el-Makdisî, *el-Ehadisü'l-Muhtârâ*, VI, 214; es-Suyûtî, *el-Hasâisül-Kübrâ*, I, 202.

⁷ İbn İshâk, *Sîre*, s. 259

İlgili hadisin metni aşağıda sunulmuştur:

“Resûlullah’a (s.a.v.) bakıyordum. O, peygamberlerden bir peygamberi anlatıyordu, Onu kavmi dövmüş, yüzündeki kanları siliyordu. O da: Allâhım onları affet! Onlar bilmiyorlar, diyordu.²

Resûlullâh’dan nakledilen bu rivâyetin, râvilerden birinin tam olarak duymaması sebebiyle yukarıda kaydedilen şekle dönüştüğünü düşünmekteyiz. İbn Mâce’nin kaydettiği bu naklin, yukarıdaki zikrettiğimiz rivâyetin de aslı olduğu kanaatindeyiz. Olayın esas râvîsi, Hz. Ömer olmalıdır. Bunu babasından duyan Abdullâh b. Ömer daha sonra nakletmiş olmalıdır. Bu rivâyet mecrûh râvîlerden biri tarafından, olaya şahit olmadığı halde bazı ilâveler de yapılarak Enes’e isnâd edilmiş gözükmektedir.

Kanaatimizce aynı râvîler, kaydetmiş olduğumuz bu olayı, Uhud savaşında yüzü ve dişi kanayan Hz. Peygamber’in durumunu bildiren hadisle irtibatlandırarak Enes’e isnad etmişlerdir. Söz konusu rivâyetin uydurulmuş olma ihtimali de gözden uzak tutulmamalıdır. İbn Mâce, Uhud savaşı ile ilgili bu rivâyeti, incelediğimiz rivâyetten önce nakletmektedir. Bu rivâyet Enes’den (r.a.) aşağıdaki isnâdla gelmektedir:

1-Enes b. Mâlik, Humeyd b. Ebf Humeyd et-Tavil el-Basrî, Abdu'l-Vehhab, Nadr b. Ali el-Cahdâmî-Muhammed b. Müsennâ, İbn Mâce³

el-Heysemî söz konusu bu rivâyetin isnadının sahih, râvilerin sika olduğunu bildirmektedir.⁴ Fakat İbn Hacer hadis âlimlerinin *Humeyd b. Ebf Humeyd et-Tavil el-Basrî*’yi tedlisle suçladığını, yine onun Enes’den rivâyette bulunduğunu kaydetmektedir.⁵

İlgili hadisin metni aşağıdaki şekildedir:

"Hz. Peygamberin Uhud harbinde dişi kırıldı ve başı yaralandı, kan yüzüne doğru akıyordu, O da yüzündeki kanı siliyordu; peygamberini kana bulayan kavim nasıl iflah olur? diyor ve Allâh'a duâ ediyordu. Bunun üzerine Allah c.c. Âl-i İmran suresi 128. âyeti indirdi."⁶

¹ İbn Mâce, *Fiten*, 23, no:4023.

² İbn Mâce, *Fiten*, 23, no:4023.

³ İbn Mâce, *Fiten*, 23.

⁴ İbn Mâce, *Fiten*, 23.

⁵ İbn Hacer, *Tehzibü't-Tehzib*, II, 25-26.

⁶ İbn Mâce, *Fiten*, 23.

Uhud harbinde "Resûlullah'ın yüzünün kana bulunduğu" dair rivâyeti Hz Ömer'den Ahmed b. Hanbel de nakletmektedir.¹

Uhud'la ilgili bu rivâyetlerde belirtildiği üzere, Resûlullah'ın mübarek başı yarılmış, dişi kırılmış ve bir çok arkadaşını kaybetmiştir. Fakat herhangi bir teselli kaynağı aramıyor ve kendisine mucize göstertilerek rahatlatılmıyor. Gerçek bu iken, Hz. Peygamber'in canlı ve cansız varlıklara hükmettiğini vurgulayabilme arzusu bu rivâyetin uydurulmasında etkili olmuştur kanaatindeyiz. Bir çok problem arzedən, isnâdında meçhul râvîlerin bulunduğu es-Suyûtî'nin konumuzla ilgili rivâyetini Hz. Peygamber'e isnâd edemeyiz görüşündeyiz.

el-Beyhâkî'nin İbn Mes'ud'dan naklettiği diğer bir rivâyete göre, Resûlullah cinleri İslâm'a davet etmiş ve delil olarak bu ağacı çağırmıştır. İbn Mes'ud, "Ben cinlerin Resûlullah'a: 'Senin Allah'ın Elçisi olduğuna kim şahadet eder?' diye sorduklarını işittim. Bulduğumuz yere yakın bir sakız ağacı vardı. Resulullah (sav) ona işaret ederek cinlere: 'Şu ağacı gördünüz mü? O şahadet ederse iman eder misiniz?' diye sordu. Onlar: 'Evet, iman ederiz' dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber o ağacı çağırdı. O da bu emre uydu, ben de onun, dallarını, budaklarını sürüyerek geldiğini gördüm. Resûlullah ağaca: 'Benim Allah'ın Elçisi olduğuma şahadet eder misin?' diye sordu. Ağaç: 'Şehâdet ederim ki, Sen, Allah'ın Resûlüsün!' dedi."²

Kadı İyâz, eş-Şifâ adlı eserine el-Beyhâkî'nin yukarda zikretmiş olduğumuz rivâyetini kaydetmiştir.³

Ayrıca Kadı İyad, Büreyde isnadıyla nakledilen şu rivayeti de kaydetmektedir: "Bir a'râbî Resûlullah'tan mu'cize istedi ve 'şu ağacı çağır' diye ekledi. Hz. Peygamber ağacı çağırdığında, ağaç, sağa sola, öne arkaya eğildikten sonra köklerini koparıp sürüyerek, yeri yararak ve toz çıkararak Hz. Peygamber'in önüne gelip durdu. 'Esselâmü aleyke Ya Resûlallâh' dedi."¹

Ali el-Kârî, İslâm alimlerinden Delcî'nin, 'Bu, Resûlullâh'a vâcib olduğu için değil, mükafaat olarak verilmiştir' dediğini kaydetmektedir. Yine Ali el-Kârî, bu rivâyetin sahih olmadığını söylemektedir. Yine o, Kadı İyad'ın bu rivâyetin sonuna eklediği, "Ağacın secde için Hz. Peygamber'den izin istediği, fakat onun izin vermediği

¹ A. b. Hanbel, *Müsned*, I, 31-33.

² Aynı, *Umde*, XVI, 309; *Mirâs, Tecridi sarih*, X, 47-48.

³ Ali el-Kârî, *Şerhü's-Şifâ*, I, 596.

ve 'secde etmek için birine emir verecek olsaydım, kadının kocasına secde etmesini emrederdim' dediği ve sadece ayaklarına kapanmasına müsaade etti" kısmı için, uydurmadan başka bir şey değildir, demektir.²

3.1.2. Hz. Peygamber'in İnleyen Hurma Kütüğünü Sakinleştirmesi

Bazı rivayetlerde anlatıldığına göre, Medine'ye hicret ettiği ilk dönemde Resûlullâh bir hurma kütüğüne dayanarak mesciddeki konuşmalarını yapmaktaydı. Sonraları kendisine bir minber getirilince, buradan hitap etmeye başladı. Bu defa Hz. Peygamber Mescid'de hutbe verdiği esnada, daha önce dayanarak hutbe verdiği hurma kütüğünden herkesin duyabileceği bir iniltinin geldiği ve Resûlullâh'ın sıvazlaması ile kütüğün sesini kestiği ve hurma kütüğünün Mescid'de bulunduğu yere gömüldüğü bildirilmektedir.³ Kütüb-i Sitte'de yer alan bazı hadis kaynaklarında Abdullâh b. Ömer, Câbir b. Abdillâh el-Ensârî, Abdullâh b. Abbâs, Ebû Sa'îd el-Hudrî, Übey b. Kâb ve Büreyde adlı sahabeden nakledilen bu rivâyetin isnâdları aşağıdaki şekildedir.

1- Abdullâh b. Ömer (r.a.), Hz. Ömer'in azadlı kölesi Nafi, Ebû Hafs Ömer b. Alâi (Amr b. Alâi'nin kardeşi), Ebû Gassân Yahyâ b. Kesir el-Anberî, Muhammed b. el-Müsenâ, el-Buhârî (v.256)⁴

2- Abdullâh b. Ömer (r.a.), Nafi, Muâz b. Alâi, Ebû Gassân Yahya b. Kesir el-Anberî /Osman b. Ömer, Ebû Hafs Amr b. el-Fellâs es-Sayrafi, Tirmizî⁵

3- Abdullâh b. Ömer (r.a.), Nafi, Muâz b. Alâi, Ebû Gassân Yahyâ b. Kesir-Osman b. Ömer, Ebû Hafs el-Büceyrî, es-Suyûtî¹

4- Abdullâh b. Ömer, Nâfi, Muâz b. Alâi, Osmân b. Ömer, el-Abbâs b. Muhammed, ed-Devrî, Ebû'l-Abbâs Muhammed b. Yakûb, Ebû Abdillâh el-Hafiz -Ebû Zekerriyya b. Ebf İshâk el-Mervezî, Beyhâkî²

¹ Ali el-Kârî, *Şerhü's-Sifâ*, I, 596.

² Ali el-Kârî, *Şerhü's-Sifâ*, I, 615-616 (Bkz. Kadının kocasına secde etmesi konusunda Bkz. Ali Osman Ateş, *Hadis Temelli Yargılarda Kadın*, s. 311-327).

³ Tirmizî, *Menâkıb*, 6; Darimî, *Mukaddime*, 6; İbn Mâce, *İkâme*, 199; Taberânî, *Mu'cemu'l-Kebir*, XII, 187; es-Suyûtî, *el-Hasâisül-Kübrâ*, II, 126.

⁴ el-Buhârî, *Menâkıb*, 25.

⁵ Tirmizî, *Cuma*, 10.

İlk üç isnâdda yer alan *Ebû Gassân Yahya b. Kesîr el-Anberî* için yalancı ve zayıftır denilmektedir³ Yine, 2. 3. ve 4. isnâdlarda yer alan *Osmân b. Ömer*'in hadis uydurduğu bildirilmektedir.⁴ Tirmizî, bu rivâyetin hasen garib sahih olduğunu söylemektedir.⁵

Abdullâh b. Ömer'den gelen isnâdlarda bulunan râvîlerden bazılarının tenkide uğraması ve bu metnin problemlili olması bu nakli sahih kabul etmemizi engellemektedir. Yukarıda aynı sahâbeden nakledilen metinler arasında da farklı açıklamaların bulunması bu isnâdlarda bulunan râvîlerden bazılarının zabt kusuru olduğunu ispatlamaktadır.

Abdullâh b. Ömer'den (r.a.) gelen rivâyetin metni aşağıdaki şekildedir:

Resûlullâh, mescidde bir hurma kütûğüne dayanarak hutbe irad ederdi. Onun için bir mimber yapıldı; (dayandığı hurma) kütûğünden ayrılınca; bir inilti (yavrulu devenin sesi gibi bir ses) işittik. Bunun üzerine, Nebî hurma kütûğüne elini koyup sıvazladı⁶ kucakladı ve o hemen sustu.⁷ Şâyet onu kucaklamasaydım kıyamete kadar inleyecekti.¹ buyurdu.

Bu rivayette, el-Buhârî Hz. Peygamber'in kütûğe sadece elini koyduğunu belirtirken, Tirmizî, Dârimî ve İbn Mâce onu kucakladığını bunun üzerine kütûğün sustuğunu da rivâyetlerinde zikretmektedirler. Buhari'nin kaydettiği rivâyetin senedinde açıkça tenkide uğrayan ravi bulunmamasına karşılık; yukarıda da kaydettiğimiz gibi ziyade bulunan rivâyetlerin tamamının senedinde yalancılıkla ya da hadis uydurmakla suçlanan kişiler bulunmaktadır. Bu durum da bize, Buhari'de bulunmayan kısımların rivâyete sonradan eklediğini, bunların adalet ve zabt yönüyle zayıf olan bazı râvîlerin ilâveleri olduğunu düşündürmektedir.

Aynı rivâyetin Abdullâh b. Abbâs'dan gelen varyantının isnâdları ise aşağıda ki şekildedir:

¹ es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, II, 126.

² Beyhâkî, *Sünenü'l-Kübrâ*, III, 192.

³ Ebû Hatim, *el-Mecruhîn*, I, 196.

⁴ İbn Cevzî, *ed-Duâfâ ve'l-Metrukîn*, III, 244.

⁵ Tirmizî, *Cuma*, 10.

⁶ el-Buhârî, *Menâkıb*, 25; el-Beyhâkî, *Sünenü'l-Kübrâ*, III, 192; es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I, 20.

⁷ Tirmizî, *Menâkıb*, 6; Darimî, *Mukaddime*, 6; İbn Mâce, *İkâme*, 199; Taberânî, *Mu'cemu'l-Kebir*, XII, 187; es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, II, 126.

1- *Abdullâh b. Abbâs, Ammâr b. Ebî Ammâr, Hammâd b. Seleme el-Basrî, Haccâc b. Minhâl el-Enmâtî el-Basrî, Darimî*²

2- *Abdullâh b. Abbâs, Ammâr b. Ebî Ammâr, Hammâd b. Seleme, Ebû Kâmil-Yunus, Ahmed b. Hanbel*³

3- *Abdullâh b. Abbâs, Ammâr b. Ebî Ammâr, Hammâd b. Seleme, Haccâc b. Minhâl, Ali b. Abdulazîz el-Beğavî, Taberanî*⁴

Üç isnadda ortak râvi olarak zikredilen *Ammâr b. Ebî Ammâr* için Ebû Hatim ve Ebû Zura' "sikadır ve zararı yok", derlerken; İbn Hacer hadis alimlerinin onun "hata yaptığını" söylediklerini belirtmekte, Şu'be ise bazı âlimlerce cerhedildiğini bildirmektedir. Nesâî, onun zararının olmadığını söylemekte ve âlimlerin onun hakkında ihtilâf ettiğini belirtmektedir.⁵ Ebû Hatim'e göre, Ahmed b. Hanbel'in isnâdında Hammâd b. Seleme'den nakilde bulunan *Yunus* meçhul bir kişidir.⁶ Yine 3. isnâdda bulunan *Ali b. Abdulazîz el-Beğavî*, yalancılıkla itham edilmiştir.⁷ Ahmed b. Hanbel'in naklettiği bu rivâyetin üç isnadında da cerhedilmiş râvîlerin olması ve metinde ilavelerin bulunması rivâyetin sıhhatine gölge düşürmektedir.

Bu isnâdlarla gelen metin aşağıdaki şekildedir:

"Resûlullâh, mescidde bir hurma kütüğüne dayanarak konuşuyordu. O'na, bir minber yapılıncâ; (dayandığı hurma) kütüğünden bir inilti (yavrulu devenin sesi gibi bir ses) işittik. Bunun üzerine, Nebî onun üzerine elini koydu sıvazladı (kucakladı) ve o hemen sustu.⁸ Şâyet onu kucaklamasaydım kıyamete kadar inleyecekti.⁹ buyurdu.

Yukarıya kaydedilen, el-Buhârî ve Dârimî'nin rivâyetlerindeki metinden faklı olarak Ahmed b. Hanbel'in naklinde, Hz. Peygamber'in, "*Şâyet onu kucaklamasaydım kıyamete kadar inleyecekti*" dediği eklenmiştir. Bu durum bazı râvîlerin naklettikleri

¹ Tirmizî, *Menâkıb*, 6; A. b. Hanbel, *Müsned*, I, 363.

² Dârimî, *İkâme*, 199.

³ A. b. Hanbel, *Müsned*, I, 363.

⁴ Taberanî, *Mu'cemu'l-Kebir*, XII, 187.

⁵ İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, IV, 253-254; *Lisânu'l-Mizân*, VIII, 408.

⁶ İbn Cevzî, *ed-Duâfâ ve'l-Metrukîn*, III, 106.

⁷ ez-Zehabî, *Mizânü'l-İ'tidâl*, VI, 289.

⁸ Dârimî, *Mukaddime*, 6; Taberanî, *Mu'cemu'l-Kebir*, XII, 187; es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I, 20.

⁹ Tirmizî, *Menâkıb*, 6; A. b. Hanbel, *Müsned*, I, 363.

rivâyetin metnine fazla dikkat etmediklerini ve onda bir takım değişikler yapabileceklerini delilendirmektedir.

Câbir b. Abdullâh (r.a.)'dan nakledilen rivâyetin isnâdları ise şunlardır:

1-Câbir b. Abdullâh el-Ensârî, Eymen, Abdulvâhid b. Eymen, Ebû Nuaym, el-Buhârî (v.256)¹

2-Câbir b. Abdullâh el-Ensârî, Hafs b. Ubeydullâh b. Enes b. Mâlik, Yahya b. Sa'id, Süleymân b. Bilâl, İsmâil'in Kardeşi, İsmâil, el-Buhârî (v.256)²

3-Câbir b. Abdullâh el-Ensârî, Sa'id b. el-Müseyyeb, ez-Zühri, Süleymân b. Kesir el-Abdî, Muhammed b. Kesir, Dârimî³

4- Câbir b. Abdullâh el-Ensari (r.a.), Ebû Seleme, Yahya b. Ebi Kesir, Abdurrahmân b. Amr el-Evzâî, el-Velîd b. Müslim, İsa b. el-Müsavvir, Ahmed b. el-Kasım, Taberânî⁴

5- Câbir b. Abdullâh el-Ensari (r.a.), Ebû Seleme, Yahya b. Ebi Kesir, Abdurrahmân b. Amr el-Evzâî, el-Velîd b. Müslim, İsa b. el-Müsavvir, Ahmed b. el-Kasım, Ebû Bekr b. Hallad, Ebû Nuaym⁵

ez-Zehabî, Câbir b. Abdillâh'dan gelen isnâdlarda yer alan Süleymân b. Kesir'in, çok hata yaptığını ve Zühri'den rivâyetlerinde de ihtilât ettiğini bildirmektedir. Yahya b. Ma'in ise onun hakkında, "zayıftır" demektedir.⁶ Yine ez-Zehabî, üçüncü isnadda yer alan Muhammed b. Kesir el-Abdî, hakkında, "sika olan râvîler adına hadis uydururdu" demekte ve onun hakkında İbn Ma'in'in "zayıftır" dediğini kaydetmektedir.⁷ Son iki isnâdda yer alan Velîd b. Müslim el-Kuraşî hakkında ise, "yalancı kimselerden nakilde bulunmak", bu kimselerden yaptığı rivâyetlerde tedlise başvurmak", "münker hadis rivâyet etmek ve çok hata yapmak" gibi cerh ifâdeleri kullanılmıştır. Özellikle "el-Evzâî'den rivâyet ettiği hadislerin mutemed olmadığı"

¹ el-Buhârî, *Menâkıb*, 25.

² el-Buhârî, *Menâkıb*, 25.

³ Dârimî, *Mukaddime*, 6.

⁴ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebir*, XII, 187.

⁵ Ebû Nuaym, *Delâilü'n-Nübüvve*, II, 399.

⁶ ez-Zehabî, *Mizânu'l-İtidâl*, III, 311; İbn Cevzâ, *ed-Duâfâ ve'l-Metrukîn*, II, 23.

⁷ İbn Cevzâ, *ed-Duâfâ ve'l-Metrukîn*, I, 61; ez-Zehabî, *Mizânu'l-İtidâl*, III, 311.

belirtilmiştir.¹ Bu şekilde zayıf râvîlerin bulunduğu isnâdla nakledilen, metin açısından da problemlili olan bir rivâyeti sahih kabul edemeyiz. Söz konusu rivâyetin metni aşağıda ki şekildedir:

Câbir b. Abdullâh: Nebî , cuma günleri bir ağaç veya bir hurma kütüğünün üzerinde durarak hutbe veriyordu. Ensardan bir kadın veya erkek: Ey Allâh'ın Resûlü! isterseniz sana bir minber yapalım dedi. Hz. Peygamber: arzu ediyorsanız yapınız buyurdu. Cuma günü olduğunda minbereden hutbe verilince; Mescid-i Nebevi'de bulunan Hz. Peygamber'in dayandığı hurma kütüğü çocuk ağlayışı gibi bağırdı. Hz. Peygamber indi onu kucakladı, çocuğun ağlamasını kestiği gibi hafif hafif inliyordu. Resûlullah: O yanında zikredilen zikrullâh için ağlıyordu buyurdu.²

Câbir'den (r.a.) yapılan rivâyetin, değişik râvîler tarafından farklı lafızlarla nakledilmesi; sennedde yer alan râvîlerde zabt kusurunu ortaya koyan bir husustur. Cabir'den (r.a.) gelen söz konusu metni, el-Buhârî ayrıca aşağıdaki şekilde de nakletmektedir:

"Mescidin tavanı hurma kütüklerinin üzerinde idi. Resûlullâh hutbe vermek istediğinde bu kütüklerden birine dayanıp ayakta söz söylerdi. Hz. Peygamber'e mimber yapılıncaya onun üzerinde hutbe verir oldu. Bu sırada biz bu kütükten doğumu yaklaşmış bir devenin çıkardığı sesi andıran bir ses işittik. Resûlullâh gelip elini onun üzerine koyunca sustu".³

Açıka görüldüğü gibi buradaki iki metin arasında bazı farklılıklar vardır. Bu farklılıklar birinci metinde *cuma günleri bir ağaç veya hurma kütüğü üzerinde hutbe verdiği* belirtilirken; ikinci metinde, Hz. Peygamber'in *mescidin tavanını taşıyan hurma kütüklerinden birine dayanarak ayakta konuştuğu ve mescidin tavanın hurma kütüklerinin üzerine inşa edildiği* belirtilmektedir. Yine birinci metinde *çocuk sesine benzer bir ses duyulduğu* rivâyet edilirken; ikinci metinde *doğumu yaklaşmış deve sesine benzer bir ses duyulduğu* söylenmektedir. Üçüncü farklılık ise; birinci metinde Hz. Peygamber'in *sadece elini hurma kütüğüne koyduğu* söylenirken, ikinci metinde *hurma kütüğünün sustuğu* kaydı da eklenmiştir. Bütün bunlar aynı sahabiden gelen söz

¹ ez-Zehabî, *Mizânü'l-İtidâl*, III, 495; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, VI, 99-100.

² el-Buhârî, *Menâkıb*, 25.

³ el-Buhârî, *Menâkıb*, 25; Dârimî, *Mukaddime*, 6- *İkâme*, 199; Taberânî, *Mu'cemu'l-Kebir*, XII, 187; es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, II, 126.

konusu rivâyetin râvîlerinin bazılarında zabt kusuru olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum ise bize olayın aslının tam olarak ulaşmasını engellemektedir.

Dârimî, Taberânî ve es-Suyûtî'nin naklettiği rivâyet ise şu şekildedir: *"Nebî'nin dayandığı bir hurma kütüğü vardı; O'na bir minber yapılıncâ; kütükten yavrulu deve sesi gibi bir ses işittik. Bunun üzerine, Hz. Peygamber, onun üzerine elini koydu veya kucakladı ve o hemen sustu."*¹

Bu konu ile ilgili Enes b. Malik ve Ubeyb İbn Kâb'dan gelen rivâyetin isnâdları aşağıdaki şekildedir:

1-Enes b. Mâlik, İshâk b. Abdullâh b. Ebî Talha, İkrime b. Ammâr, Ömer b. Yunus, Mahmud b. Gaylan, Tirmizî²

2-Enes b. Mâlik, Sabit, Abdullâh b. Abbâs, Ammâr b. Ebî Ammâr, Hammâd b. Seleme, Behz b. Esed, Ebû Bekr b. Hallâd, İbn Mâce³

1-Übey b. Kâb, Tufeyl b. Übey, Abdullâh b. Muhammed b. Ukayl, Abdullâh b. Amr er-Rakıyyü, İsmâil Abdullâh b. Amrer-Rakıyyü, İbn Mâce⁴

2-Übey b. Kâb, Tufeyl b. Übey, Abdullâh b. Muhammed b. Ukayl, Sa'îd b. Seleme b. Ebi'l-Hişâm el-Medenî, Sa'îd b. Ebî Rebi' es-Semân, Ahmed b. Hanbelî⁵

Bu isnâdlarla gelen rivâyetin metni aşağıdaki şekildedir:

*"Nebî'nin dayandığı bir hurma kütüğü vardı; O'na bir minber yapılıncâ; kütükten yavrulu deve sesi gibi bir ses işittik. Bunun üzerine, Hz. Peygamber, onun üzerine elini koydu kucakladı ve o hemen sustu."*⁶ Şâyet onu kucaklamasaydım kıyamete kadar inleyecekti.⁷ buyurdu."

Yine Dârimî Ebû Sa'îd el-Hudrî (r.a.) ve İbn Büreyde'den (r.a.) aşağıdaki isnadlarla rivâyette bulunmaktadır. Bu rivâyetin isnadları ise aşağıdaki şekildedir:

¹ Dârimî, *Mukaddime*, 6- *İkâme*, 199; Taberânî, *Mu'cemu'l-Kebir*, XII, 187; es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, II, 126.

² Tirmizî, *Menâkıb*, 6.

³ İbn Mâce, *İkâme*, 199.

⁴ İbn Mâce, *İkâme*, 199.

⁵ A. b. Hanbel, *Müsned*, V, 137.

⁶ Dârimî, *Mukaddime*, 6 Taberânî, *Mu'cemu'l-Kebir*, XII, 187; es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, II, 126.

⁷ A. b. Hanbel, *Müsned*, V, 363.

1-*Ebû Sa'îd el- Hudrî, Ebi'l - Vedâik, Mücâlid, Ebû Üsâme, Ubeydullâh b. Sa'îd, Darimî*¹

2- *İbn Büreyde, Salih b. Hayyan, Temim b. Abdul- Mü'min, Muhammed b. Humeyd, Dârimî*²

Darakutnî, Ebû Sa'îd el-Hudrî'nin naklettiği isnâdda yer alan *Mücâlid b. Sa'îd el-Kuffî* nin zayıf olduğunu söyledi³. İbn Büreyde'den gelen isnâd içindeki *Salih b. Hayyan'ın* Yahya b. Ma'în zayıf olduğunu, Nesâî ve Darakutnî ise sika olmadığını belirttiler⁴. Aynı isnâdda yer alan *Muhammed b. Humeyd* için, Yahya b. Ma'în ve Ebû Hatim, o sikadır derken, Ukaylî ise; onun rivâyeti daha başkaları tarafından da destekleniyorsa kabul edilebilir demektir.⁵ Dârimî'nin farklı sahabelerden naklettiği Mescid-i Nebevî'de inleyen hurma kütüğü ile ilgili rivâyetin metninde, farklılıklar vardır. Dârimî'nin naklettiği rivâyetin, metni aşağıdaki şekildedir:

"Allâh Resûlü konuştuğunda, konuşması uzuyor ve ayakta durmaktan dolayı zorlanıyordu. Bunun üzerine Resûlullâh'ın dayanabilmesi için bir hurma kütüğü getirildi. Hz. Peygamber'in konuşması uzadığında ona dayanıyordu. Medine'ye yolu düşen bir kişi Hz. Peygamber'i ayakta görünce; insanlara: 'şâyet Resûlullâh'ın, bana teşekkür edeceğini bilsem; ona üzerine oturacağı veya dayanacağı bir minber yaparım dilerse ona oturur, dilerse ayakta durur' demiş. Bu haber Resûlullâh'a ulaşınca o kimseyi bana getirin demiştir. Ondan üç veya dört basamaklı bir minber yapmasını istemiştir. Bu minber şu an Medinededir. Resûlullâh bu minberi rahat bulup hurma kütüğünden ayrılınca; hurma kütüğü deve sesi gibi iniltili bir ses çıkardı. İbn Bürey'de o da babasından şöyle nakletti: Resûlullâh s.a.v. hurma kütüğü inlediğini duyunca geri dönerek ona elini koydu ve: istersen seni bulduğun yere dikeyim daha önce olduğun gibi olursun, ya da istersen seni Cennete ağaç olarak dikeyim onun nehirlerinden ve kaynaklarından sulanırsın, bitkin ve meyvelerin güzel olur. Allâh'ın veli kulları

¹ Dârimî, *Mukaddime*, 6.

² Dârimî, *Mukaddime*, 6.

³ İbn Cevzî, *ed-Duâfâ ve'l-Metrukîn*, I, 95; ez-Zehebî, *Mizânu'l-İ'tidâl*, III, 356.

⁴ İbn Cevzî, *ed-Duâfâ ve'l-Metrukîn*, I, 65; İbn Hibbân, *Mecruhîn*, I, 369.

⁵ ez-Zehebî, *Mizânu'l-İ'tidâl*, III, 385.

meyvelerinden ve hurmandan yerler dedi. Ravi Hz. Peygamber'in evet dediğini işittiğini iddia etti. Peygamber'e sorulduğunda Onu cennete dikmemi tercih etti dedi."¹

Dârimî ve İbn Mace'nin kaydettiği diğer bir rivâyet aşağıdaki şekildedir: "Resûlullâh mescidde hurma kütüğüne dayanarak duâ ediyor ve konuşuyordu. Rum diyarından olan bir adam: "Cuma günleri sana dayanıp konuşabileceğin ve insanların seni görecekleri bir yer yapayım mı? dedi. Hz. Peygamber: "Evet yap" buyurdu. O da üç basamaklı bir minber yaptı. Minber yerine konulup Resûlullâh minbere doğru yürüyünce, hurma kütüğü inlemeye başladı. Hatta o kadar bağırdı ki! çatladı. Resûlullâh geri dönerek hurma kütüğünü sıvazlayınca, kütük sakinleşti. Resûlullâh kütük için bir çukur kazılmasını ve gömülmesini emretti"² Minbere geçti. Mescid yıkıldığında bu hurma kütüğü Ubey b. Ka'b tarafından alındı. Yer onu çürütene kadar kütük yanında kaldı."³

M. Halil Harrâs konuyla ilgili olarak: "Hurma kütüğünün Resûlullâh'ın ayrılığına dayanamayarak ağlaması, Hz. Peygamber'in nübüvvetinin delillerindedir. Bir çok sahabeden rivâyet edilen bu nakil manevi tevatür derecesindedir. Hurma kütüğünün inlemesi Hz. Hasan'a anlatılmış, o da cevâben: 'O bir odunken hasretten inlemiştir. Sizin ne katı kalbleriniz var ki ağlayamıyorsunuz" dediğini nakletmektedir."⁴

Sonuç olarak bu metinde ilâveler arttıkça problem de çoğalmaktadır. Bu rivâyette, hurma kütüğüne tam bir insan şahsiyeti yüklenmiştir. Bunu, " Hatta o kadar bağırıldı ki, çatladı" ve " hurma kütüğünü sıvazlayıp göğsüne basınca, kütük sakinleşti" ifadeleri ortaya koymaktadır. el-Buhârî'nin Abdullâh b. Ömer'den (r.a.) gelen naklinde; "Resûlullâh kütüğe bir çukur eşilmesini ve gömülmesini emretti" ifadelerinin olmaması ve bize olayı nakleden her sahabiden farklı ilâvelerle metnin nakledilmesi, ilk dönem kaynaklarından uzaklaştıkça rivâyete yapılan ilâvelerin artması, râvîlerde mevcut adâlet ve zabt kusurundan kaynaklanmaktadır.

Bir çok sahabeden nakledilen bu rivâyetin ortak metninde, hurma kütüğünden bir inlemenin geldiği ve Resûlullâh'ın eli ile onu sıvazladığı yer almaktadır. Bu rivâyette nakledilen olayın, ilk asırdan sonraki tarihi süreç içerisinde râvîlerin rivâyetin metnine eklenen yorumlarıyla bu hale gelmiş olması büyük bir ihtimaldir. Bu ilâve

¹ Dârimî, *mukaddime*, 6.

² Dârimî, *Mukaddime*, 6.

³ Dârimî, *Mukaddime*, 6; İbn Mâce, *İkâme*, 199.

⁴ es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, (Tah.: M. Halil Harrâs), I, 309.

kısımlarda hurma kütüğü inletilmiş, ağılatılmış, bu da yetmemiş, çatlatılmıştır. Bu durumu rivâyette bulunan birtakım ilaveler de ortaya koymaktadır.

Hurma kütüğünün inlediğine dair bu rivâyet, risaletle ilgili bir amaca hizmet etmemekte, istenilmeden, ihtiyaç duyulmadan mu'cize gösterilmesi durumunu da gündeme getirmektedir. Yine bu nakil, mu'cize kavramına aykırı olup, Hz. Peygamber'e hissi mu'cizelerin verilmediğini bildiren İsrâ sûresi 59. âyetle de bağdaşmamaktadır.

Sonuç olarak bu rivâyetten, Hz. Peygamber'in yeni bir minber yapılıncaya atıl vaziyette kalan hurma kütüğüne dokunduğu ve dışarı alınmasını istediği neticesini çıkarabiliriz.

3.1.1.3. Kesilerek Eti Yenen Koyunun Hz. Peygamber'in Duasıyla Dirilmesi

es-Suyûtî tarafından nakledilen bir rivayette, Hendek savaşı hazırlıkları esnasında Resûlullah'ın açlıktan renginin değiştiğini gören Câbir b. Abdullâh'ın, evinde beslediği koyunu kesip yemek yaptırdığı ve Hz. Peygamber'i yanında bir kaç arkadaşıyla yemeğe davet ettiği, Resûlullah'ın ona yemekle ilgili bazı uyarılar yaptıktan sonra bütün ashabla birlikte yedikleri, yemekten sonra Resûlullâh'ın duâ etmesi üzerine koyunun dirildiği nakledilmektedir.¹ Kütüb-i Sitte içerisinde yer alan bazı kaynaklarda ise, "yemekten sonra Resûlullâh bazı duâları okuyunca, koyun dirildi" kısmı yer almamaktadır. Bu rivâyetin isnâdları aşağıdaki şekildedir:

1-Câbir b. Abdillâh, Eymen, Abdülvâhid b. Eymen, Hallâd b. Yahya, el- Buhârî²

2-Câbir b. Abdillâh, Sa'îd b. el-Mînâ', Hanzala b. Ebî Süfyân, Ebû Âsım, Amr b. Ali, el- Buhârî³

3- Câbir b. Abdillâh, Sa'îd b. el-Mînâ', Hanzala b. Ebî Süfyân, Dahhâk b. Mahled, Haccâc b. eş-Şâir, Müslim (v.261)⁴

4- Ka'b b. Mâlik, Abdurrahman b. Ka'b, Sehl b. Abdurrahmân b. Kab, Ebû Ka'b el- Beddah b. Sehl el-Ensârî, Muhammed b. Ebî Hâşim Mevlâ benî Hâşim, Ebû Berre,

¹ es-Suyûtî, *el-Hasâisül -Kübrâ*, II, 112

² el-Buhârî, *Meğâzî*, 29.

³ el-Buhârî, *Meğâzî*, 29.

⁴ Müslim, *Eşribe*, 141.

*Abdurrahmân b. Muhammed b. Hammâd, Abdullâh b. Muhammed b. Ca'fer el-Kazvini (v.315), Ebû Nuaym, Es-Suyûtî*¹

es-Suyûtî'nin isnâdında yer alan *Abdullâh b. Muhammed b. Ca'fer* bazı hadis alimlerinin tenkidine uğramıştır. Ebû Sa'îd b. Yunus onun hakkında, "önceleri hadisleri topladı ve yazdı, hafız derecesine ulaştı, sonraları kitabı yandı ve hadisleri karıştırmaya, hatta yeni rivâyetler uydurmaya başladı, eski durumu kalmadı" demiştir. ez-Zehebî ise, sika ve hafızdır, onun gibi birisi görülmedi, değerlendirmesini yapmıştır.¹ Bu isnadla gelen metinde bir karışıklık ve sonradan ekleme durumu vardır. Bu da gösteriyor ki, Ebû Nuaym bu nakli, *Abdullâh b. Muhammed b. Ca'fer* kitabını kaybedip ihtilât ettikten sonra almıştır. Bu isnâdla gelen rivâyetin metni aşağıda sunulmuştur:

"Câbir b. Abdillâh şöyle anlatmıştır: '*Resûlullâh'a geldiğimde, Peygamber'in yüzünün rengini değiştirmiş gördüm. Hemen hanımımın yanına döndüm ona; Resûlullâh'ın şekli zannediyorumki açlıktan değiştirmiş, yanında (yiyecekten) bir şey yok mu? dedim. O da : 'Şu hayvandan ve biraz zahireden başka bir şey yok' dedi. Koyunu pişirdim, zahireyi üğüttüm, hamuru yoğurdum ve pişirdim, sonra bir tabağa dizdim ve Resûlullâh'a götürdüm. O : 'Ey Câbir! Kavmini bana toplu' buyurdu, onları kendisine getirdim, bölük bölük bana gönder dedi. Yiyorlardı doyduklarında çıkıyorlardı, diğerleri giriyorlardı ta ki hepsi doydular, üstelik çanakta içinde olan kadar daha yemek vardı. Resûlullâh onlara: 'Yiyiniz, kemikleri kırmayınız' diyordu. Sonra kemikleri kâsenin ortasında topladı, ellerini üzerine koydu sonra hiç duymadığım şekilde konuştu, koyun kalktı kulaklarını salladı. Bana, 'koyununu al' dedi. Hemen hanımımın yanına geldim. Bu nedir? dedi. Dedim ki: Bu, Allâh'a yemin olsun ki kestiğimiz koyunumuzdur. (Resûlullâh) Allâh'a duâ etti, (Allâh) da onu diriltti. Eşim-'Şahadet ederim ki O, Allâh'ın Rasulü'dür' dedi.'"¹*

el-Buhârî'nin naklettiği bu hadis ile es-Suyûtî'nin eserine aldığı rivayetinin metni arasında bazı farklılıklar vardır. el-Buhârî'den rivâyet edilen metin şu şekildedir:

"*Eymen el-Habeşî'den, o şöyle demiştir: Câbir'in (r.a.) yanına geldim; o şöyle dedi: Bizler Hendek günü çukur kazıyorduk. Bir ara çok sert bir yer karşımıza çıktı. Bunun üzerine sahabeler Rasulullah'a geldiler ve hendekte sert bir damar karşımıza çıktı dediler. Resûlullâh s.a.v. geldi ve ben hendeğe ineyim buyurdu. Sonra Nebî açlıktan karnına bir taş parçası sarılmış olarak kalktı. Çünkü biz hendek kazarken üç*

¹ ez-Zehebî, *Mizânü'l-İtidâl*, III, 345; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, II, 138.

gün yiyecek içecek birşey tatmadan orada kalmıştık. Resûlullâh sivri balyozu eline aldı ve o kayaya vurdu. O sert kaya kum gibi dağıldı. Resûlullâh'dan eve gidip gelme için izin istedim. Evime geldiğimde eşime: ben Peygamber'de bir açlık hali gördüm ki artık sabrolunur şey değildir. Evinde yiyecek birşey var mı? diye sordum. O : yanımızda biraz arpa ve bir oğlak var dedi. Hemen oğlağı kestim ve eşim de arpayı öğüttü ve eti toprak kaba koydum. Hamur mayalanıp fırına, çömlek de tandıra konulduktan ve bunlar pişmeye başladıktan sonra ben Peygamber'e geldim ve: Ya! Rasulullah biraz yiyeceğim var. Bir veya iki kişiyle kalk buyur gel dedim. Rasulullah: Yiyeceğın ne kadardır diye sordu. Ben de miktarını bildirdim. O! hem çok, hem de güzel!, buyurdu. Aynı zamanda: Hanımına söyle, ben evinize gelinceye kadar çömleği tandırdan, ekmeği de fırından ayırmasın! Diye tenbih etti. Bunun ardından Rasulullah orada bulunanlara: kalkınız dedi Bu umumi davet üzerine muhacirler ve ensar kalktılar Cabir karısının yanına gelince telaşından: Allah sana iyilik versin Nebî muhacirler ve ensarı ve beraberindekileri getiriyor ,diye endişesini belirtti. Kadın: Peygamber yemeğimizin miktarını sana sordu mu? dedi. Ona: evet sordu dedim. Resûlullâh: Giriniz ve birbirinizi sıkıştırmadan serbestçe oturunuz. Buyurdu. Sonra kendi eliyle ekmeği fırından alıp parçalamağa ve üzerine et koyup, çömleği ve fırını kapayarak davetlilere sunmaya başladı. Nihayet davetliler doydular. Yemek de arttı, kaldı. Rasulullah Cabir'in hamımına: Bu geri kalanını sen ye ve başkalarına da hediye et. Çünkü bütün insanlara açlık isabet etmiştir. Buyurdu.²

Yukarıda da görüldüğü gibi; Buhârî ve Müslim'in naklettiği metinde yer almayan bazı kısımlar Suyûtî'nin eserine girmiştir. Buradan anlaşılıyor ki, onun râvîlerinden birisi asıl metnin sonuna ilâveler yapmıştır. Es-Suyûtî'nin metnindeki: "*Resûlullâh sav : "onlara yiyiniz kemikleri kırmayınız" diyordu. Sonra kemikleri kâsenin ortasında topladı, ellerini üzerine koydu, sonra hiç duymadığım şekilde konuştu koyun kalktı kulaklarını salladı. Bana, "koyununu al" dedi. Hemen hanımın yanına geldim. Şöyle dedi: Bu nedir? Dedim ki: Bu, Allâh'a yemin olsun ki, kestiğimiz koyunumuzdur. Resûlullâ Allâh'a duâ etti, Allâh onu diriltti. Eşim: 'Şahadet ederim ki o Allâh'ın Rasûlüdür' dedi."*³ kısmı Sahihayn'da yoktur.

¹ es-Suyûtî, *el-Hasâisül -Kübrâ*, II, 112

² el-Buhârî, *Megâzi*, 29.

³ es-Suyûtî, *el-Hasâisül 'l-Kübrâ*, II, 112.

İbn Kesir, es-Suyûtî'nin kaydettiği yukarıdaki rivâyeti, Acâib ve Garâib adlı kitabına alan İbn Münzir'in bu işi nasıl yaptığına hayret etmektedir¹ Bu kısmı çıkardığımızda geriye kalan metnin anlattığı olaya, Allâh'ın izni, Resûlullâh'ın bir bereketi ve mucizesi olarak bakılabilir. Bu hadise ahabın sıkıntılı bir zamanında yüce Allâh'ın yardımı ile az yemeğin bereketlenerek çok kişiyi doyurması mucizesi olarak görülebilir..

el-Buhârî'nin, naklettiği diğer metinde, hendek gününde karşılaşılan büyük kayadan bahsedilmemektedir. İkinci olarak Resûlullâh'ın, hamura ve kabtaki yemeğe tükürdüğü ifadeleri sadece Buhârî'nin ikinci isnâdı ile gelen metin ve Müslim'in rivâyetinde vardır. Bu farkların dışında Buhârî ve Müslim'in rivâyetleri olayı aynı şekilde nakletmektedir.

Buhârî'nin ikinci rivayeti ile Müslim'in naklettiği rivâyetin metni hemen hemen aynı lafızlarla gelmektedir.² el-Buhârî'nin ilk isnâdı ile gelen rivâyette anlatılanlar ise bu konu hakkındaki bütün nakillerde yer almaktadır. Kanaatimizce olay el-Buhari'nin anlattığı gibi gelişmiştir. Diğer rivayetlerde bulunan ek bilgiler asıl metne sonradan ilâve edilmiştir. Bizi bu kanate ulaştıran, bu kısımların sahih isnad ile gelen rivâyetlerde bulunmayışıdır.

3.1.1.4. Hz. Peygamber'in Yavrulamamış Dişi Deveyi Sağması

Hz. Peygamber'in hicret esnasında ahabı ile birlikte, Mekke müşriklerinden Ukbe b. Ebî Muayt'ın sürüsüne denk geldiği, çobandan içecek süt istediği, çobanın ona süt vermediği bunun üzerine Resûlullâh'ın çobandan izin alarak yavrulamamış bir dişi deveyi sağarak sütünü içtikleri şeklindeki bir rivâyet Ahmed b. Hanbel, Taberânî, es-Suyûtî ve Beyhakî tarafından nakledilmektedir. Kanaatimizce, sahibinin izni olmadığı halde, emanette olan bir maldan Hz. Peygamber'in istifade ettiğini anlatan bu nakil, peygamberlerin emanet sıfatına aykırıdır. Söz konusu bu rivâyet, Resûlullâh'ı övme niyeti ile uyduruldu ise; bunu yapan verdiği zararın farkında değil, Hz. Peygamber'in düşmanı ise; iftira etmektedir. Bu rivâyetin isnâdları Abdullâh b. Mes'ud'dan itibaren aşağıdaki râvîlerle bize ulaşmaktadır:

¹ İbn Kesir, *Mucizâtü'n-Nebeviyye*, 109

² Müslim, *Eşribe*, 141.

1- *Abdullâh b. Mes'ud, Zer b. Hübeys, Asım b. Būhedle, Hammâd b. Seleme, Affân, Ahmed b. Hanbel¹*

2-*Abdullâh b. Mes'ud, Zer b. Hübeys, Asım b. Būhedle, Ebû Bekr b. Ayyâs, Ahmed b. Hanbel²*

3-*Abdullâh b. Mes'ud, Zer b. Hübeys, Asım b. Būhedle, Hammâd b. Seleme, Haccâc b. Minhal, Ali b. Abdulaziz=Ebû Müslim el-Kebşi, Taberânî = es-Suyûtî³*

4-*Abdullâh b. Mes'ud, Zer b. Hübeys, Asım b. Būhedle, Ebû Avâne, Ebû'l-Velîd, Muhammed b. Hârun, Ahmed b. Ubeyd es-Saffâr, Ebû'l-Hasan Ali b. Ahmed b. Abdân, Beyhakî⁴*

Bütün isnâdlarda ortak râvî olarak bulunan *Asım b. Būhedle* için İbn Ma'in zayıf, İbn Hibban mechuldür demektedir. Yâkûb b. Sufyân, hadisinde ızdırab var diyerek, Ukayli İbn Atıyye ve Darekutnî, hafızasının zayıf olmasıyla ve İbn Hırâş ise naklinde nekre şeyler olduğunu söyleyerek aynı raviyi cerh etmişlerdir. Buhârî Tarih adlı eserinde, Müsedded dışında ondan rivâyet edeni görmedim der. Yine Hatim er-Razî, onun hadislerinin yazılmaması meşhurdur demektedir.⁵ *Asım b. Būhedle*'nin *Zer b. Hübeys*ten rivâyetinin (عن) "an" lafzı ile olması bu naklin senedinde tedlis yapıldığı şüphesi uyandırmaktadır. Tedlis şüphesi bulunan ve tek bir isnâdla bize ulaşan bu problemlî metni sahih kabul edemeyiz. Yine kendisinden rivâyette bulunan Hammâd b. Seleme de (عن) "an" lafzını kullanmıştır. Diğer yandan Taberî'nin isnâdında bulunan *Ali b. Abdulazîz el- Beğavî* yalancılıkla itham edilmiştir.¹ Bu isnâdlarda bulunan bazı râvîler tenkîde uğramıştır. Söz konusu rivâyetin metni aşağıdaki şekildedir:

"Abdullâh b. Mes'ud: Ergenlik çağına gelmiş bir çocuktum, Resûlullâh ve Ebû Bekr müşriklerden kaçıyorlardı; ben Ebî Muayt'ın koyunlarını otlatırken bana geldiler: Ey çocuk yanında biraz süt var mı? bize içersen dediler. Ben de: ben bir emanetçiyim size süt veremem, dedim. O da (Resûlullâh): 'Yanında erkek deve ile birleşmemiş dişi deve var mı? diye sordu. Ben: Evet, dedim ve o deveyi ona getirdim. Memesini

¹ A. b. Hanbel, *Müsned*, I, 462.

² A. b. Hanbel, *Müsned*, I, 379.

³ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, IX, 78; es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I, 203.

⁴ Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, VI, 84; İbn Hişâm, *Sîre*, II, 100; A. b. Hanbel, *Müsned*, I, 462; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 106.

⁵ ez-Zehabî, *Lisânu'l-Mizân*, II, 362- III, 187-VIII, 178.

Resûlullâh meshedince, meme sütle doldu. Ebû Bekr bir kap getirip, deveyi sağdı. Sonra o ve Ebû Bekr içti, bana da bu süttten verdiler. Sonra Hz.Peygamber memeye çekil diye duâ ettiğinde, (meme) çekildi tekrar eski halimi aldı.² Ben Rasûlullah'a gelerek; bu sözü veya Kur'an'dan olanı bana öğret dedim. O: Sen öğreneceksin, buyurdu. Ben Resûlullâh'tan yetmiş sûre öğrendim kimse benimle bu sûreler konusunda tartışamaz."³

Ahmed b Hanbel'den gelen ikinci rivâyetin metninde erkek deve ile birleşmemiş dişi deve anlamına gelen (مذمة) kelimesi yerine; koça gelmemiş koyun (شاة) kelimesi kullanılmıştır. Bu ise râvîlerde zabt kusuru olduğunu ortaya koymaktadır. Metne dikkat edildiğinde " Ben Ebf Muayt'ın koyunlarını otlatırken bana geldiler" kısmı ile "Yanında erkek deve ile birleşmemiş dişi deve var mı?" diye sordu. Ben de:"Evet" dedim ve o deveyi O'na getirdim." arasında tezatlık vardır. Koyun sürüsünü otlatırken, kendisinden deve istendiği ve deve getirdiği ifadelerinin metinde yer alması metinde zıtlıklar bulunduğunu gösteriyor.

Senedinde tenkide uğramış râvîler bulunan problemlili ve tezat açıklamaları içerisinde barındıran bir rivâyetin metnini kabul etmemiz mümkün değildir. es-Suyûtî'nin, peygamberlerin sıfatlarına ters düşen bir uydurmayı kitâbına alması ve Hz. Peygamber'i yüceltme için bunu kullanması bizi şaşırtmamıştır. Çünkü, kendisinin de söylediği gibi, kitâbı bu konuda en hacimli kitaptır. Bunun sebebi kitâbına her bulduğunu alması ve aldığı rivayetler üzerinde fazla düşünmemesidir

3.1.1.5. Hz. Peygamber Yürüdüğünde Yerin Dürülmesi Gideceği Yolun Kısalması

Hz. Peygamber yürüdüğü zaman ashabından hızlı yürümesi, hakkında bazı arkadaşlarının yer yüzünün ayaklarının altında dürüldüğüne dair yorumlarına sebep olmuştur. Ebû Hureyre'den gelen rivâyetler, Ahmed b. Hanbel, İbn Hibbân ve es-Suyûtî'nin eserinde yer almaktadır. Bu rivâyetlerle ilgili isnâdlar aşağıdaki gibidir:

¹ ez-Zehabî, *Mizânu'l-İ'tidâl*, VI, 289.

² es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, II,203

³ A. b. Hanbel, *Müsned*, I, 462; Taberânî, *el-Mu'cemu'l - Kebîr*, IX, 78.

1- Ebû Hureyre (r.a.), Ebû Yûnus Selim b. Cübeyr el-Mısrî (v.123), Abdullâh b.Lehiâ (v.170), Kuteybe, Tirmizî¹

2- Ebû Hureyre (r.a.), Ebî Muhammed Abdurrahmân b. Ubeyd, Abdullâh b. Avn, Yezîd b. Harun, Ahmed b. Hanbel²

3-Ebû Hureyre (r.a.), Ebû Yûnus Selim b. Cübeyr el-Mısrî (v.123), Abdullâh b.Lehiâ(v.170), Hasan, Ahmed b. Hanbel³

4-Ebû Hureyre (r.a.), Ebû Yûnus Selim b. Cübeyr el-Mısrî (v.123), Abdullâh b.Vehb b.Müslim el-Fihri el-Kureşî el-Mısrî(125-197?177), Harmele b. Imran et-Tecibî, Abdullâh b. Muhammed b. Müslim, İbn Hibban⁴

Nesâî, Tirmizî ve Ahmed b. Hanbel'in isnâdında yer alan *Ebû Yunus b. Cübeyr el-Mısrî*'nin sika olduğunu söylemekte, İbn Hibban da onu Sikat'ında ziretmektedir.⁵

Fakat İbn Hacer, aynı isnâdda bulunan *Abdullâh b. Lehiâ*'nın hadisi yazılmakla beraber zayıf biri olduğunu bildirmekte, ömrünün sonuna doğru *ihtilât* ederek hafızası bozulunca; hadisciler onu terketmişlerdir demektedir. Ayrıca İbn Hacer, ömrünün sonuna doğru *Abdullâh b. Lehiâ*'nın sahih hadis kitabı yandı demektedir.⁶ Yakup b. Şeybe, İbn Hibban ve Nesâî, Ahmed b. Hanbel'in isnâdında yer alan *Hasan b. Ali b. Muhammed el-Huzelî*'nin, sika ve sağlam olduğunu kabul ederler. Ebû Dâvûd onun râvîleri bildiğini ancak bu bilgisini kullanarak râvîleri tenkid etmediğini söyler. Hatip el-Bağdadî ve İbn Şeybe, onun hafız ve sika olduğunu belirtirler. Ahmed b. Hanbel ise, onu ne hadis okurken ne de okuturken gördüm der, onu övmez.; Diğer yandan, ondan bana hoş görmediğim bir çok şey ulaştı demektedir.⁷ Tirmizî'nin isnâdında yer alan *Kuteybe b. Sa'îd b. Cemîl el-Fehmî*'nin, el-Hâkim "İsnâdda hata yapanın metinde de hata yapabileceğini" bildirerek, zabt kusuruna işaret etmiştir.¹ En-Nesâî, *Abdullâh b. Vehb*'in hadisleri alırken gevşek davrandığını söylemiştir. İbn Sa'd ise, onun tedlis yaptığını bildirmektedir. Buna rağmen Ahmed b. Hanbel, onun hadislerinin sahih

¹ Tirmizî, *Menâkıb*, 12.

² A. b. Hanbel, *Müsned*, II, 258-295.

³ A. b. Hanbel, *Müsned*, II, 350.

⁴ es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I, 123; İbn Hibbân, *Sâhih*, XIV, 215.

⁵ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XI, 343.

⁶ İbn Hacer, *Tehzîbü'l-Tehzîb*, III, 241-244.

⁷ İbn Hacer, *Tehzîbü'l-Tehzîb*, I, 502-503.

olduğunu kabul eder. Yahya b. Ma'in ise, sikadır fakat hadis alışışı hoş değildir demektedir.² Bu kadar tenkide uğramış râvîlerden oluşan bir rivâyetin isnâdlarını sahih olarak kabul edemeyiz.

Ahmed b. Hanbel, İbn Hibbân ve es-Suyûtî'nin naklettiği rivâyetin metni aşağıdaki şekildedir:

Ebû Hureyre: *"Resûlullâh'dan daha güzel birini görmedim sanki güneş yüzünde yürüyordu, onun yürüyüşünden daha hızlı yürüyen birini görmedim sanki yeryüzü onun ayakları altında dürülüyordu. Biz ona yetişmek için güç sarfederken, o hiç acele etmiyordu"*³

Rivayetten anlaşılan o ki, Ebû Hureyre Peygamberimizin ne kadar hızlı yürüdüğünü mecazi olarak anlatmaktadır. Bununla birlikte bu rivâyete dayanarak daha sonraki dönemlerde halk arasında Allâh'ın veli kulu gözü ile bakılan kimselerin kısa sürede uzun mesafeleri kat ettikleri (tayy-ı mekan) anlatılabilmiş ve halk arasında bu gibi hikayeler yaygınlaşmıştır. Hz. Peygamber'in kısa zaman diliminde uzun mesafeyi katetmesi mucizesi Kur'an'da İsrâ hadisesinin anlatıldığı ayetlerde geçmektedir.⁴ Ancak bu ayetlerde geçen hadiseden hareketle Hz. Peygamber'in ayakları altında yerin devamlı olarak dürüldüğünü kabul etmek mümkün değildir. Şayet böyle bir durum olsaydı Ebû Hureyre (ra) dışında diğer sahabelerden de bunu anlatan nakiller gelirdi.

Söz konusu rivâyet Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde bulunan bazı rivayetlerde *"Resûlullâh'dan daha güzel birini görmedim sanki güneş yüzünde yürüyordu"* kısmı verilmeden : *"Resûlullah ile bir cenaze namazında idik; yürüyordum beni geçti, hızlı yürüyünce onu geçiyordum yanımdaki adama yöneldim, ona: Allâh Resûlüne ve Allâh'ın dostu Hz. İbrâhim'e yer yüzü dürülerek kısaltılmaktadır, dedim."*⁵ Şeklinde kaydedilmiştir.

es-Suyûtî'nin rivâyetinde ise, *"Resûlullah ile bir cenaze namazında idik"* kısmı yer almamaktadır. Ahmed b. Hanbel, İbn Hibban ve es-Suyûtî'nin metinlerinde bulunan *"Resûlullâh'dan daha güzel birini görmedim sanki güneş yüzünde yürüyordu"* kısmı Tirmizî'nin naklinde yer almamaktadır. Yine Ahmed b. Hanbel, İbn Hibban ve es-

¹ İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, VI, 206.

² Mizzâ, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XIV, 277-286; ez-Zehebî, *Mizânu'l-İ'tidâl*, II, 523.

³ A. b. Hanbel, *Müsned*, II, 350; İbn Hibbân, *Sâhih*, XIV, 215; es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I, 123.

⁴ 17. İsrâ, 1.

⁵ A. b. Hanbel, *Müsned*, II, 258-295; es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I, 118.

Suyûti'nin rivayetlerinde bulunan *"ondan daha hızlı yürüyen birini görmedim"* ifadesi yerine, Tirmizî'nin rivâyetinde, *"Resûlullâh'ın yürüyüşünden daha güzel bir şey görmedim,"* cümlesi bulunmaktadır. Bütün bunlar bize, bir hadisenin aynı kişinin ağzından farklı şekillerde rivayet edildiğini göstermektedir. Aynı sahabeden gelen bir rivâyetin farklı metinlerle nakledilmesi râvîlerde zabt kusuru olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu hadiseyi en kısa ve aslı olarak düşündüğümüz şekilde Tirmizî, Ebû Hureyre'den nakletmektedir. Bu rivâyetin metni aşağıdaki şekildedir:

*"Resûlullâh'ın yürüyüşünden daha güzel bir şey görmedim. Yeryüzü onun ayakları altında adeta dürülüyordu. Biz ona yetişmek için güç sarfederken, o hiç acele etmiyordu"*¹

Üç rivâyetin metninde de bulunan *Hiz. Peygamber'in ayakları altında yerin dürüldüğü* şeklindeki ifadenin Ebû Hureyre'nin (ra) kendi kanaati olduğu cümleden açıkça anlaşılmaktadır. Öyle ise rivâyetin sahih olduğunu kabul etsek dahi burada anlatılan hususun, Ebû Hureyre'nin Hiz. Peygamber'e ait bir kanaati olduğunu söylemekten öteye gidemeyiz.

3.1.2. Hiz. Peygamber'in Metafizik Varlıklarla İlişkilerini Dile Getiren Rivâyetler

Hiz. Peygamber'in metafizik varlıklarla ilişkisinin olduğunu Kur'an-ı Kerim'den öğrenmekteyiz. Vahiy meleğinin kendisine vahiy getirmesi, cinlerin onu dinlemesi ve onlara islâmı tebliğ etmesi gibi hadiseler bu meyanda zikredilebilir. Fakat insanlarımız arasında psikolojik tedaviye muhtaç sinir hastalarının cin çarpmasına veya aynı cinsten olan şeytanın şerrine uğradığı kanaati yaygındır. İnsanlarımız arasında yaygın olan bu düşüncenin, Hiz. Peygamber'in bu tür hastalara dua okuyarak ve tükürerek iyileştirdiğini ifade eden bir takım rivâyetlerden kaynaklandığını söyleyebiliriz. Bu tür rivâyetlerin Kur'an'a ve günümüz tıp ilminin verilerine aykırı olduğunu da belirtmeliyiz. Bu açıdan söz konusu rivâyetleri aşağıda incelemek istiyoruz.

¹ Tirmizî, *Menâkıb*, 12.

3.1.2.1. Resûlullah'ın Cinlere Karşı Duâ Yapararak Korunması ve Bazı Sahabelere Bu Duâyı Öğretmesi

es-Suyûtî'nin, Hz Peygamber'e zarar vermek maksadı ile ellerinde ateş şuleleri ile şeytanların geldiği ve Cebrâilin bundan korunması için Hz. peygamber'e bir takım duâlar öğrettiğine dair rivâyeti,¹ Ahmed b. Hanbel ve İmâm-ı Mâlik tarafından da nakledilmektedir.² Burada kastedildiği gibi fiili olarak meşale ile cinlerin bizi yakması mümkün değildir. Bu güne kadar insanlar böyle bir olay ile karşılaşmamıştır. Bu açıdan bu rivâyetin tecrübi açıdan problemlili olduğunu düşünüyoruz.

İnsanlarımız, bir takım kimselerce: cinlerin ve şeytanların yapacakları kötülüklerinden sizi koruyacağız, size şeytanın şerri dokunuyor, denilerek aldatılmaktadır. İnsanlarımız Allah'tan daha çok bu kimselere ve muskalarına güvenebilmektedirler. Kur'ân-ı Kerim'de, cinniler'den olan şeytanın vesvese vererek insanları doğru yoldan saptırma imkanı dışında, fiili olarak insana etki edeceğine dair bir bilgi yoktur. Kur'ân'da görünen ve görünmeyen bu varlıklara karşı Allâh'a sığınmamız tavsiye edilmektedir.³ Burada ele alacağımız rivayette ise bunun aksi sözkonusudur. Bu rivâyetin İsnâdları aşağıdaki gibidir:

1-*Abdurrahmân Hanbeş b. Temimî (Resûlullâh'a ulaştı), Ebû't-Tiyah, Ca'fer b. Süleymân, Seyyar b. Hatim Ebû Seleme el-Anzî, Ahmed b. Hanbel⁴*

2- *Abdurrahmân Hanbeş b. Temimî (Resûlullâh'a ulaştı), Ebû't-Tiyah, Ca'fer b. Süleymân, Affân, Ahmed b. Hanbel¹*

İmâm-ı Mâlik'in, Yahya b. Sa'îd'den, "o dedi" diyerek sahabe ismini vermeden naklettiği rivâyetin metni aşağıdaki şekildedir.

"Resûlullâh geceleyin yürüdüklerinde cinnilerden bir ifrit gördü ateşten bir ışık taşıyordu. Allâh Resûlü ne yana yönelse onu görüyordu. Cebrâil (a.s.): Sana geldiğinde o ateşi söndürecek ve ateşin içinde olana boyun eğdireceğin bir dua öğreteyim mi? dedi. Hz. Peygamber: Evet dedi. Cebrâil (a.s.): Gökyüzünden inen ve ona çıkanın şerrinden,

¹ es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I, 229-230.

² Mâlik, *Muvatta*, II, 950; A b. Hanbel, *Müsned*, III, 419.

³ bkz. A. O. Ateş, *Kur'an ve Hadislere Göre Şeytan*, 153-159.

⁴ A b. Hanbel, *Müsned*, III, 419.

toprağa girenin ve topraktan çıkanın şerrinden, gecenin fitnelerinin şerrinden, hayırla gelenler dışında gece ve gündüz ortaya çıkan herşeyin şerrinden Allah'ın kerim vechine ve iyinin de günahkarın da vaz geçemeyeceği mükemmel kelimelerine sığınıyorum de. buyurdu.²

Abdullah b. Hanbeş'e, *Resûlullâh şeytanlar ona oyun oynadığında Resûlullâh ne yaptı denildi. O da : "Şeytanlar o gece Resûlullâh'a silahları ve ateşleri ile saldırdılar, içlerinden birisi de Resûlullâh'ın yüzünü yakmak için elinde bir meşale ile oradaydı. Cebrâil gelerek: Ey Muhammed! Söyle! Dedi. O da ne söyleyeyim? Dedi Cebrail: Yarattığı, ektiği ve bitirdiği şeylerin şerrinden, gökyüzünden inen ve ona çıkanın şerrinden, toprağa girenin ve topraktan çıkanın şerrinden, gecenin fitnelerinin şerrinden, hayırla gelenler dışında gece ve gündüz ortaya çıkan herşeyin şerrinden Allah'ın kerim vechine ve iyinin de günahkarın da vaz geçemeyeceği mükemmel kelimelerine sığınıyorum de. buyurdu. Cinniler'in ateşleri söndü ve oyunlarını Yüce Allâh bozdu."³*

Bu iki rivâyetten, Hz. Peygamber'e insanlar nasıl düşmanlık edebiliyorsa, cinniler de edebilir sonucunu çıkarmak mümkündür. Bu durumda ayrı bir varlık alanında yaşayan cinlerden, Hz. Peygamber etkileniyorsa bizim de etkilenmemiz gerekir. Çünkü bir insan olan Hz. peygamber'e tesir edebilen bu varlıklar aynı şekilde bize de zarar verebilir. Bu rivayetlerde söylendiği gibi fiziki olarak meşale ile onların insanları yakması ilmen mümkün değildir. Bu açıdan bu rivâyetin metni problemlidir. Kur'ân'da da, cinlerden olan şeytanın vesvese vererek insanları doğru yoldan saptrabileceği dışında fiili olarak etki edeceğine dair bir bilgi yoktur.

Yine bir başka rivâyete göre Halid b. Velid, Allâh Resûlü'ne cinnilerin kendisini korkuttuğunu belirtmiş, Hz. Peygamber de ona cinlerden korunması maksadıyla duâ öğretmiştir. Bu duâ ile sözkonusu sahabe cinlerden korunmuştur. Resûlullâh'ın böyle bir duâyı öğretmesi, cinlerin insanlara görünerek korkutabileceğinin ve zarar verebileceğinin kabulünü gerektirir. İnsanlar ve cinler iki farklı frekanslarda yaşayan iki yaratık olarak birbirine maddi zarar verdikleri bilinmemektedir. Günümüzün Tıp ilmi, halk arasında cinler tarafından meydana getirildiği sanılan bir takım rahatsızlıkların kişinin kendi bünyesinden kaynaklandığını bildirmektedir. Gelecekte insanların ruhi rahatsızlıklarında bu tür varlıkların etkisini tecrübe ederek isbat eden

¹ A. b. Hanbel, *Müsned*, III, 419.

² Mâlik, *Muvatta*, II, 950; es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I, 229-230.

³ A b. Hanbel, *Müsned*, III, 419.

bilimsel bir yöntem bulunursa bu kabul edilebilir. Kur'an'da dumansız alevden yaratıldığı bildirilen bu varlıkların dünyamızda görünmeden bizimle yaşadıklarını Kur'an'dan öğrenmekteyiz¹. Fakat Kur'an'da onların vesvese dışında başka bir kötülüğünden bahsedilmemiştir.²

Bu konudaki gelen rivâyetin isnâdları aşağıda verilmiştir:

1-Halid b. Velîd (r.a.), Yahya b Sa'îd el-Kattan (v.144), Mâlik (v.179)³.

2-Halid b. Velîd, Yahya b. Ca'de, Mûsâb b. Şeybe, Zekeriyya, İbn Nümeyr, Ebû Bekr b. Şeybe⁴

3-Halid b. Velîd, Ebî Râfi, Katâde, Ma'mer, Abdurrezzâk, Ma'mer b. Râşid⁵

4-Halid b. Velîd (r.a.), Hatim, Hişâm b. Hasân, Ebû Seleme el-Muğîre b. Müslim el-Kamselî es-Sıraç, Şebâbe b. Sivar, İbn Yahya ed-Darir, Muhammed b. Ahmed b. Ebî Hayseme, Taberânî⁶

5-Halid b. Velîd, Ebî Aliyye, Bekr b. Abdullâh el-Müzenî, Humeyd et-Tavil, Mu'temir b. Süleyman, el-Müseyyib b. Vadîh, el-Hasen b. Ali b. el-Ma'merî, Taberânî⁷

Ma'mer b. Râşid'de zabt kusuru olduğu bildirilmiştir. Kendisinin Yahya b. Ma'in, Zührî ve Tâvûs dışındaki kişilerden rivâyetlerinin kabul edilmemesi gerektiğini Zehebî ve İbn Hâcer kaydetmektedir.⁸ Ebû Hatim, *Ebû Seleme el-Muğîre b. Müslim*'in saduk bir kimse olduğunu söylemiştir. Yahya b. Ma'in salihu'l-hadistir derken, Drakutnî, bu ravi hakkında "lâbese bih" (zararı yoktur) ifadesini kullanmıştır.⁹

Göremediğimiz bu varlıkların bize zarar verebileceğini veya korkutabileceğini ifade eden ve cerh edilmiş râvîlerle bize ulaşan bu rivâyeti kabul edemeyiz. Bu rivâyetin metni aşağıdaki şekildedir:

¹ 55. Rahmân, 16.

² 114. Nâs, 3.

³ Mâlik, *Muvatta*, II, 950.

⁴ İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, V, 50

⁵ M'amer b. Râşid, *el-Câmi'*, XI, 35.

⁶ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*, V, 315.

⁷ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, IV, 114.

⁸ ez-Zehebî, *Mizanu'l-İ'tidâl*, IV, 154; İbn Hacer, *Tehzibü't-Tehzib*, I, 501-502

⁹ ez-Zehebî, *Mizanu'l-İ'tidâl*, VII, 396

"Halid b. Velid: 'Ey Allâh'ın Rasûlü! uykumda cinlerden birisi beni korkutuyor' dedi. Resûlullâh : Yarattığı, ektiği ve bitirdiği şeylerin şerrinden, gökyüzünden inen ve ona çıkanın şerrinden, toprağa girenin ve topraktan çıkanın şerrinden, gecenin fitnelerinin şerrinden, hayırla gelenler dışında gece ve gündüz ortaya çıkan herşeyin şerrinden Allah'ın kerim vechine ve iyinin de günahkarın da vaz geçemeyeceği mükemmel kelimelerine sığınıyorum de!" buyurdu. Ben de öyle yaptım Allâh benden bu durumu giderdi dedi.¹

İmam Mâlik'ten gelen rivâyetin metni şu şekildedir: *"Ey Allâh'ın Rasûlü! uykumda cinlerden birisi beni korkutuyor" dedi. Resûlullâh : 'Gadabından, azabından kullarının şerrinden, şeytanın vesvesesinden ve hazırladıklarından Allâh kelimesine, Allâh'a sığınıyorum de' buyurdu. es-Suyûtî'nin naklettiği rivâyetin metninde bulunan: 'Ben de yaptım Allâh benden bu durumu giderdi' kısmını Taberâni ve İbn Şeybe zikretmezler.*

Kur'ân'ın ayetleri doğrultusunda, bu rivâyetleri bir bütün olarak, düşünecek olursak, cinler ve şeytanlar insanlara sadece vesvese verebilirler. Bu durumda ilk rivâyette zikredildiği gibi, cinlerin ateşle insanları yakarak zarar verebileceklerini ve bu durumdan korunma yönteminin de duâ olduğunu ifade eden düşünceler İslâm öncesi kültürlerin etkisiyle İslâmî kaynaklarda yer almıştır denilebilir.

Bu rivâyetleri şu şekilde de anlamak mümkündür: Hâlid b. Velid ibadetlerinde ve meşguliyetlerinde vesvese veren şeytanın etkilemesinden korunmak maksadı ile Resûlullâh'tan yardım istemiştir. Hz. Peygamber de ona: *Gazabından ve azabından kullarının şerrinden, şeytanın vesvesesinden ve getirdiklerinden Allâh'ın tam ve mükemmel olan kelimelerine sığınıyorum, demesini²* tavsiye etmiştir. O da bu şekilde şeytanın vesvesesinden korunmuştur.

Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: "Ey Muhammed: İnsanlardan ve cinlerden ve insanların gönüllerine vesvese veren o sinsi vesvesecinin şerrinden, insanların ilâhı, insanların hükümranı ve insanların Rabbi olan Allâh'a sığınırım, de"³ buyrulmakta ve Şeytanın vesvesesinden Allâh'a sığınma tavsiye edilmektedir. Bu rivâyette Şeytanın

¹ es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, II, 297.

² Mâlik, *Muvatta*, II, 950.

³ 114.Nâs, 1-6

vesvesesine maruz kalan Hâlid b. Velîde Hz. Peygamber de Kur'ân'ın bu âyeti doğrultusunda tavsiyede bulunmuştur.

3.1.2.2. Hz. Peygamber'in Bir Kadının Şeytan Musallât Olan Oğlunun Ağzına Tükürerek İyileştirmesi

Bir kadın rahatsız olan oğlunu Hz. Peygamber'e getirerek; şeytanın çocuğa musallat olduğunu ve oğlunun şifâ bulması için ondan duâ etmesini istemiştir. Resûlullâh , çocuğu kucığına alarak ona duâ etmiştir. Bu olay kaynaklarımızda farklı metinlerle yer almaktadır. es-Suyûtî'nin, Câbir b. Abdullâh (r.a.)'dan rivâyetinde Hz. Peygamber, çocuğun ağzına tükürerek üç defa ey Allâh'ın düşmanı çık, ben Allâh'ın Resûlüyüm dediği nakledilmektedir. ¹ Ahmed b. Hanbel ve Dârimî de bu rivâyeti bazı ilâvelerle nakletmektedirler. Bu rivâyet Câbir (r.a.), Abdullâh b. Abbâs (r.a.) ve Mürre es-Sakaffî'nin babasından aşağıdaki isnâdlarla nakledilmektedir:

1-Câbir (r.a.), Ebi'z-Zübeyr, İsmâil b. Abdül-Melik, Ubeydullâh b. Mûsâ, Dârimî²

2-Abdullâh b. Abbâs (r.a.), Sa'îd b. Cübeyr, Ferkad es-Subhî, Hammâd b. Seleme, el-Haccâc b. Minhâl, Dârimî³

3-Yalâ b. Mürre, Abdurrahmân b. Abdülaziz Ümâmî (v.162), Osmân b. Hakim, Abdullâh b. Nümeyr, Ahmed b. Hanbel⁴

4-Mürre es-Sakaffî'nin babası, Mürre es-Sakaffî, Yalâ b. Mürre, el-Minhâl b. Amr el-Esedî, el-A'meş, Vekî', Ahmed b. Hanbel⁵

5-Câbir b. Abdullâh, Şerîk b. Abdullâh b. Ebî Nemr, Abdulhakim b. Sufyân b. Ebî Nemr, Muhammed b. Talha et-Teymî, İbrâhim b. el-Münzir, Mes'ude b. Sa'îd, Taberânî:¹

¹ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*, IX, 52; Heysemî, *Mec'meu'z-Zevâid*, IX, 7; es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I, 373

² Dârimî, *Mukaddime*, 4.

³ Dârimî, *Mukaddime*, 4.

⁴ A. b. Hanbel, *Müsned*, IV, 170

⁵ A. b. Hanbel, *Müsned*, IV, 171.

Dârimî'nin naklettiği isnâdda yer alan râvîlerden *Ubeydullâh b. Mûsâ b. Ebi'l-Muhtâr* ile *İsmâil b. Abdülmelik*, hadis alimleri tarafından tenkid edilmişlerdir. *Ubeydullâh b. Mûsâ'nın*, müfrit şiiilerden olup, zabtının zayıf olduğu, münker şeyler naklettiği bildirilmiştir². Ahmed b. Hanbel isnâdda bulunan *Ferkad es-Subhî* için, sâlih bir insan olmakla birlikte hafızası iyi değildir demektir³. Dârimî ve Ahmed b. Hanbel'in *Ya'la b. Mürre*'den bu konudaki naklettikleri iki rivâyet de⁴ bu hususta delil olamaz. Çünkü bu rivayetlerde yer alan râvîlerden *Abdurrahmân b. Abdülaziz el-Ûmâmî* ile *Minhâl b. Amr el-Esedî* hadis alimleri tarafından cerhedilmişlerdir.⁵ es-Suyûtî'nin, Câbir'den (r.a.) naklettiği isnatta yer alan râvîlerden bazıları da yine tenkide uğramıştır. Bu rivâyetin metni aşağıdaki şekildedir:

*"Resûlullâh ile Zâtı-Rika savaşına beraber çıktık. Hira'ya geldiğimizde; Arı sesini andırır sesle konuşan bir kadını, Resûlullâh'a getirdim. Kadın: Ey Allâh'ın Rasûlü! bu benim oğlum, ona Şeytan musallat oldu dedi. Resûlullâh: Çocuğun agzını açtı, tükürdü ve üç defa: ben Allâh'ın Resûlüyüm çık ey Allâh'ın düşmanı dedi. Sonra (Resûlullâh) oğluna isabet eden rahatsızlık geri dönmeyecek buyurdu. Geri döndüğümüzde kadın geldi (Resûlullâh) ona oğlunu sordu, kadın rahatsızlığın tekrar etmediğini bildirdi."*⁶

Dârimî'nin Câbir'den (r.a.) rivâyetinde "Çocuğun agzını açtı, tükürdü" kısmı yoktur. Bu kısım zabtı zayıf olan bir râvî tarafından ilave edilmiş olmalıdır.

Dârimî'nin, Abdullâh b. Abbâs'dan naklettiği rivâyetin sonudaki "çocuk kustu ve siyah bir köpek yavrusu kaçarak uzaklaştı." ilâvesi ise rivâyeti biraz daha problemlî hale getirmiştir. Bu rivâyet şöyledir: *Hiz. Peygamber'le birlikte ashabı bir sefere çıktıklarında, bir kadın Resûlullah'a başvurarak, "Ey Allâh'ın elçisi! Bu oğlumu şeytan üç defa (gece*

¹ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*, IX, 52; Heysemî, *Mec'meu'z-Zevâid*, IX, 7; es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I, 373.

² İbn Hacer, *Tehzibü't-Tehzib*, I, 201; IV, 170-171

³ Dârimî, *Mukaddime*, 4

⁴ A. b. Hanbel, *Müsned*, IV, 170-171

⁵ ez-Zehebî, *Mizânü'l-İtidâl*, II, 577; IV, 192; İ. Hacer, *Tehzibü't-Tehzib*, III, 289; V, 548

⁶ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*, IX, 52; Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid*, IX, 7; es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I, 373

gündüz) tutuyor" dedi. Hz. Peygamber üç kez:"Uzaklaş ey Allâh'ın düşmanı, ben Allâh'ın elçisiyim" buyurdu. Çocuk kustu ve siyah bir köpek yavrusu kaçarak uzaklaştı.¹

Dârimî'nin Abdullâh b. Abbâs'dan naklettiği bu rivâyetin sonunda verdiği "*Çocuk kustu ve siyah bir köpek yavrusu kaçarak uzaklaştı.*" ilâvesi hakkında, Prof. Dr. Ali Osman Ateş: "Kara rengin kötü kabul edilmesi cahiliyye dönemi inanaçlarındandır. Yine Mufessirlerden Mucâhid'in, Hz. peygamber'in '...kırmızı ve siyalara peygamber olarak gönderildim'² şeklinde hadiste geçen(الاسود) siyahlar sözünü cinler diye açıklaması ilginçtir. Bu kelime ile kastedilenin pek alâ siyah renkli zenci ırkı olarak anlaşılabilir. Fakat Cahiliyye dönemine nisbeten yakın bir dönemde yaşayan Mucâhid ve benzeri alimler, sanıyoruzki, farkında olmayarak eski kültürün tesiri altında kalarak böyle bir açıklamaya yönelmişlerdir. Bu yüzden, Dârimî'nin yukardaki rivâyetinde 'siyah köpek eniği gibi bir şey' ifadesi ile cin kastedilmektedir. Gerek bu ifade de, gerekse kara köpek, kara karga, siyah akreb, siyah yılan hakkındaki yukardaki zikredilen rivâyetlerde, Cahiliyye döneminin siyah rengi şer ve uğursuz sayan anlayışının tesiri açıkça ortaya çıkmaktadır"³ demektedir.

Abdullâh b. Abbâs seferde olayı görmüş birisi değildir. Bu olayı Câbir (r.a.) görmüştür ondan nakledilen metinde ise böyle bir ilave yoktur.

Dârimî'nin Câbir'den (r.a.) ve Ahmed b. Hanbel'in de Mürre es-Sakafi'nin babasından rivâyet ettikleri metin ise şu şekildedir: "*Biz Resûlullâh ile sefere çıkmıştık; yolda oturmuş bir kadın yanındaki çocukla Resûlullah'a başvurarak, "Ey Allâh'ın elçisi! Bu oğlumu şeytan günde üç defa tutuyor" dedi. Resûlullâh, çocuğu bineğinin önüne oturarak, üç kez:"Uzaklaş ey Allâh'ın düşmanı, ben Allâh'ın elçisiyim" buyurdu.⁴ Sefer dönüşümüzde bu kadının yanında üç koyun vardı. Resûlullâh kadına çocuğunu sordu. Kadın: 'Seni hakla gönderene yemin olsun ki bu saate kadar rahatsızlığı tekrarlamadı; Ya Resûlâllah hediyemi kabul et' dedi. Hz. peygamber de : 'O koyunlardan bir tanesini alınız" buyurdu¹.*

Dârimî ve Ahmed b. Hanbel'in naklettiği bu metinde problem görülmemektedir. Dârimî'nin rivâyetinin başında Hz. Peygamber'in çölde kendisine bir ağacı eğerek

¹ Dârimî, *Mukaddime*, 4.

² A. b. Hanbel, *Müsned*, V, 145

³ A. Osman Ateş, *Kur'ân ve hadislere Göre Cinler ve Büyü*, s. 178-179

⁴ Dârimî, *Mukaddime*, 4.

ihtiyacını gidermek için oturduğu zikredilirken, bu kısım Ahmed b. Hanbel'de rivâyetin sonunda verilmektedir. Yine Dârimî'nin rivâyetinde bulunan *"Resûlullâh bize üzerimizde gölge olan kuş gibiydi"* ifadeleri fazlalık olarak yer almaktadır. Bütün bu farklılıklar da gösteriyor ki bu rivâyetin isnâdında yer alan râvîlerde zabt yönünden kusurludurlar. Bu olayla ilgisi olmayan başka bir konuyu da bu rivâyete derc ederek zikretmişlerdir. Bu ilave kısımlarla nakil yine problemlili hale dönüşmektedir.

Yine Ahmed b. Hanbel'in diğer rivâyetindeki metin ise: *"Bir kadın Resûlullah'a başvurarak, 'Ey Allâh'ın elçisi! Bu oğlumu şeytan üç defa tutuyor' dedi. Hz. Peygamber üç kez: 'Uzaklaş ey Allâh'ın düşmanı, ben Allâh'ın elçisiyim' buyurdu. Çocuk iyileşti. Kadın iki koç, biraz yiyecek ve biraz da yağ getirerek: Ey Allâh'ın Resûlü hediyemi kabul et. Seni hakla gönderene yemin olsun ki, daha sonra çocuğumu tutan şeytan bir daha gelmedi' dedi. Hz. peygamber de: 'O koyunlardan bir tanesini, yiyecek ve yağı kabul ediniz" buyurdu.*² İbn İshâk'ın metninde, *Hz. Peygamber'in çocuğu bineğine aldığı ilâvesi vardır.*³

Bu rivâyetlerin tamamında ortak olan nokta; bir kadın rahatsız ve büyük bir ihtimalle epilepsi olan çocuğuna, Allâh Resûlü'nün duâ etmesini istemiş, Resûlullâh da çocuğa duâ ve tedavi uygulamış bunun üzerine çocuk iyileşmiştir. Kadın da Resûlullâh'a sefer dönüşünde iki koç hediye etmiş fakat Allâh Resûlü bir koç olarak ikincisini kabul etmemiştir. Diğer bölümlerin ise rivâyete sonradan eklendiği kanatını taşımaktayız.

¹ A. b. Hanbel, *Müsned*, IV, 170; Dârimî, *Mukaddime*, 4

² A. b. Hanbel, *Müsned*, IV, 170-171; Dârimî, *Mukaddime*, 4

³ İbn İshâk, *Sire*, s. 257-258.

3.1.3. Hz. Peygamber'in Gök Cisimleriyle İlişkilerini Ortaya Koyan Rivâyetler

Hz. Peygamber'in gökyüzünde bulunan varlıklara hakim olduğunu vurgulayan birtakım ifadeleri es-Suyûtî rivâyet etmektedir. Bu rivâyetler halk arasında da kabul görmüş durumdadır. Bunlardan inşikâk-ı kamer (ayın yarılması) ve reddü's-şems (güneşin geri gelmesi) olarak bilinen, Hz. Peygamber'in ay ve güneş üzerine te'sir ettiğini dile getiren nakilleri incelemek istiyoruz.

3.1.3.1. Hz. Peygamber'in Parmağının İşaretiyle Ay'ın İkiye Ayrılması

es-Suyûtî'nin eserine aldığı İnşikâk-ı Kamer'le ilgili nakilleri, Buhârî, Müslim, Tirmizî, Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvûd et-Tayalisi, Hakim en-Nîsâburî, Beyhakî, Ebû Nuaym el-İsfehânî ve Kâdı İyaz da eserlerinde kaydetmektedirler. Bu rivâyet sahabelerden Abdullâh b. Mes'ud, Abdullâh b. Abbâs, Enes b. Mâlik, Ali b. Ebi Talib, Cübeyir b. Mutim ve Huzeyfe b. el-Yeman tarikiyle bize ulaşmaktadır. Bunlardan Abdullâh b. Mes'ud, Abdullâh b. Abbâs ve Enes'in rivâyetlerini Buhârî, Müslim, Tirmizî ve Ahmed b. Hanbel nakletmekte, Abdullâh b. Ömer'in rivâyetinde Müslim yalnız kalmakta, diğer sahabelere isnâd edilen rivâyetler ise sahihain dışındaki hadis kitaplarında yer almaktadır. es-Suyûtî'nin naklettiği bu rivâyette yer alan metinde; müşriklerin, Resûlullâh'tan, ayı iki parçaya ayırarak mucize göstermesini istedikleri ve Resûlullâh'ın bu istek karşısında, İnşikâk-ı Kamer mucizesini gösterdiği nakledilmektedir. Bu konudaki rivâyetleri hadis usulu ilmi çerçevesinde incelemek istiyoruz.

Abdullâh b. Mes'ud'dan rivâyetlerin İsnâdları Aşağıdaki gibidir:

1-Abdullâh b. Mes'ud, Ebî Ma'mer, Mücâhid, İbn Ebî Necih, İbn Uyeyne, Sadaka b. Fadl, el-Buhârî (v.256)¹

2-Abdullâh b. Mes'ud, Ebî Ma'mer, Mücâhid, İbn Ebî Necih, Sufyân, Ali b Abdullâh, el-Buhârî (v.256)²

¹ el-Buhârî, *Menâkıb*, 27.

² el-Buhârî, *Tefsir*, 54/1

3- *Abdullâh b. Mes'ud, Ebî Ma'mer, İbrâhîm, A'meş, Sufyân, Şu'be, Yahyâ, Müsedded, el-Buhârî (v.256)*¹

4- *Abdullâh b. Mes'ud, Ebî Ma'mer, İbrâhîm, A'meş, Ebî Hamzâ, Abdân, el-Buhârî (v.256)*²

5- *Abdullâh b. Mes'ud, Ebî Ma'mer, Mücâhid, İbn Ebî Necih, Sufyân b. Uyeyne, Züheyr b. Harb - Amrû'n-Nâkıd, el-Müslim (v.261)*³

6- *Abdullâh b. Mes'ud, Ebî Ma'mer, İbrâhîm, A'meş, İbn Müshir, Mincâb b. el-Hâris et-Teymî, el-Müslim (v.261)*⁴

7- *Abdullâh b. Mes'ud, Ebî Ma'mer, İbrâhîm, A'meş, Şu'be, Muâz el-Anberî, Abdullâh b. Muâz el-Anberî, el-Müslim (v.261)*⁵

8- *Abdullâh b. Mes'ud, Mesruk, Ebî'd- Duhâ, A'meş, Cerîr, Kuteybe b. Sa'îd, el-Müslim (v.261)*⁶

9- *Abdullâh b. Mes'ud, Ebî Ma'mer, İbrâhîm, A'meş, Ali b. Müshir, Ali b. Hucr, Tirmizî*⁷

10- *Abdullâh b. Mes'ud, Ebî Ma'mer, Mücâhid, İbn Ebî Necih, Sufyân, İbn Ebî Ömer, Tirmizî*⁸

Yaptığımız araştırmada İbn Mes'ud'dan gelen rivâyetin farklı senedlerinde yer alan râvîlerin hadis kırıtiği açısından güvenilir kişilerden oluştuğu tesbit edilmiştir.⁹ Nitekim bu senedlerde rivâyette bulunan Ebû Mâ'mer¹⁰ ondan rivâyette bulunan Mücâhid¹¹, İbrâhim en-Nehâî¹, ve bunlardan sonraki diğer râvîler muhaddislerce güvenilir sayılmaktadırlar. Ayrıca senedlerdede inkıta söz konusu değildir. Şu halde bu

¹ el-Buhârî, *Tefsir*, 54/1.

² el-Buhârî, *Menâkıbü'l-Ensâr*, 36.

³ Müslim, *Sıfatı'l-Münâfikîn*, 43.

⁴ Müslim, *Sıfatı'l-Münâfikîn*, 44.

⁵ Müslim, *Sıfatı'l-Münâfikîn*, 45.

⁶ Müslim, *Sıfatı'l-Münâfikîn*, 41.

⁷ Tirmizî, *Tefsir*, 54/1.

⁸ Tirmizî, *Tefsir*, 54/3.

⁹ el-Buhârî, *Tefsir*, 54/1, *Menâkıbü'l-Ensâr*, 36.

¹⁰ İbn Hacer, *Tehzibü't-Tehzib*, V, 230-231.

¹¹ İbn Hacer, *Tehzibü't-Tehzib*, 42-44.

sözlerin özü itibarı ile İbn Mes'ud'a ait olduğunda, başka bir ifade ile rivayetin sıhhatinde şüphe yoktur. Ancak bu bilgilerin mevkuf olduğu gerek rivaetlerde yer alan metinlerden, gerekse muhaddisler'in açıklamalarından² bariz bir şekilde anlaşılmaktadır.

Bu rivayetlerin metinleri aşağıdaki şekildedir:

a) *Resûlullâh zamanında Ay iki parçaya bölündü. Allâh'ın elçisi şahid olun buyurdu.*³

b) *Resûlullâh zamanında Ay iki parçaya bölündü; bir parçası dağın üstünde, diğer parçası öbür tarafında idi. Allâh'ın elçisi şahid olunuz" buyurdu.*⁴

c) *"Biz Allâh'ın elçisi ile Mina'da idik, Ay ikiye ayrıldı. Allâh'ın elçisi: bize şahid olunuz! buyurdu; bir parçası dağın üstüne doğru gitti."* Tirmizînin Fiten kitâbından hadisin buraya kadar olan kısmı yer almaktadır.⁵ el-Buhârî'nin, Ebû'd-Duha, Mesruk, Abdullâh b. Mes'ud kanalıyla kitâbına aldığı rivâyette: *"Ay, Mekke'de yarıldı"* denilmektedir.⁶

d) Mesruk'un, Abdullâh b. Mes'ud'dan gelen rivâyetinde: *"Duhan, Lizâm, Batşe, Kamer Ay'ın ikiye ayrılması ve Roma'lıların, İnan'lılara galip gelmesi olmak üzere beş konu geçmiştir, demektedir.*⁷

Bu itibarla verilen bu bilgileri, müc'mel olarak kabul edilen "Ay yarıldı" ibaresinin yorumu şeklinde değerlendirmek mümkündür. Rivâyetlerde olayın geçtiği yer ve zamanı belirten ifadeler ile olayın tasvirine ilişkin bilgiler ve "şahid olunuz" ibaresi de Hz. Peygamber devrinde vuku bulan bir Ay tutulması olayı ile söz konusu âyeti irtibatlandırmaktan, yanlış bir fikir doğmuş olabilir. Abdullâh b. Mes'ud rivâyetlerinde tahaddi (meydan okuma) anlamına gelen ifadelerin bulunmaması, tahaddî iddasına yer veren rivâyetin zayıf olduğunun beyan edilmesi⁸ bu kaanatimizi teyid etmektedir.

Abdullâh b. Abbâs kanalıyla gelen rivâyetlerin İsnâdları aşağıdaki şekildedir:

¹ İbn Hacer, *Tehzibü't-Tehzib*, I,177-179.

² Aliyyül-Kari, *Şerhiş-Şifâ*, I, 585.

³ el-Buhârî, *Menâkıbü'l-Ensâr*, 27; *Tefsir*, 54/1; Müslim, *Sıfatü'l-Münâfikîn*, 43; Tirmizî, *Tefsir*, 54/3.

⁴ el-Buhârî, *Menâkıbü'l-Ensâr*, 36, Müslim, *Sıfatü'l-Münâfikîn*, 45.

⁵ Tirmizî, *Fiten*, 20. el-Buhârî, *Menâkıbü'l-Ensâr*, 36, Müslim, *Sıfatü'l-Münâfikîn*, 44, Tirmizî, *Tefsir*, 54/1.

⁶ el-Buhârî, *Menâkıbü'l-Ensâr*, 36.

⁷ el-Buhârî, *Tefsir*, 54/6, Müslim, *Sıfatü'l-Münâfikîn*, 41; Taberî, *Camiul-Beyan*, XXVII, 85.

⁸ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, XV,26.

1- Abdullâh b. Abbâs, Ubeydullâh b. Abdullâh b. Mes'ud, Irâk b. Mâlik, Ca'fer b. Rabia, Bekr b. Mudar, Halef b. Halid el-Kuraşî,el-Buhârî¹

2-Abdullâh b. Abbâs, Ubeydullâh b. Abdullâh b. Mes'ud, Irâk b. Mâlik, Ca'fer b. Rabia, Bekr b. Mudar, Yahyâ b. Bükeyr,el-Buhârî²

3- Abdullâh b. Abbâs, Ubeydullâh b. Abdullâh b. Mes'ud, Irâk b. Mâlik, Ca'fer b. Rabia, Bekr b. Mudar, Yahyâ b. Bükeyr,Osmân b. Salih,el-Buhârî³

4- Abdullâh b. Abbâs, Ubeydullâh b. Abdullâh b. Mes'ud, Irâk b. Mâlik, Ca'fer b. Rabia, Bekr b. Mudar, İshâk b. Bekr b. Mudar,Mûsâ b. Kureyş et-Teymî, el-Müslim (v.261)⁴

a)"Resûlullâh zamanında ay ikiye ayrıldı."⁵ denilmektedir. el-Buhârî, İbn Abbâs rivâyetini üç ayrı yerde tahrir etmiştir. Diğer hadis mecmualarında ise bu rivâyete rastlayamadık. Sadece Ebû Nuaym'ın Delâilü'n-Nübüvvesi'nde, İbn Abbâs'a ait bir rivâyette yer verilmektedir.⁶ İbn Hacer bu rivâyetin zayıf olduğunu kaydetmektedir.⁷

b)Taberânî ve İbn Merduyeh'in, İkrime ve İbn Abbâs yoluyla aldıkları rivâyete göre İbn Abbâs:"Resûlullâh zamanında ay tutuldu."Ay'a büyü yapıldı" dediler. Bunun üzerine "kıyamet yaklaştı, ay bölündü", âyetleri nazil oldu. demektedir.⁸ Ebû Nuaym ise iki ayrı senedle bu rivâyete yer vermektedir.⁹

Hadis alimleri, ay'ın iki parçaya bölünmesi hadisesinin hicretten beş yıl önce vuku bulduğunu, belirterek Abdullâh b. Abbas'ın bu olaya şahid olamayacağını, ancak bir başkasından nakletmiş olabileceğini vurgulamaktadırlar.¹⁰ İbn Hacer, İbn Abbâs'ın bu haberi İbn Mes'ud'dan almış olabileceğini kaydederek sahabe mürseli katagorisine dahil etmektedir. İbn Abbâs'a nisbet edilen ikinci rivâyet Kur'ân'ın ifadelerine ters

¹ el-Buhârî, *Menâkıb*, 27.

² el-Buhârî, *Tefsir*, 54/1.

³ el-Buhârî, *Menâkıbu'l-Ensâr*, 36.

⁴ Müslim, *Sıfatı'l-Münâfikın* 48.

⁵ el-Buhârî, *Menâkıb*, 27, *Menâkıbu'l-Ensâr*, 36, *Tefsir*, 54/1, Müslim, *Sıfatı'l-Münâfikın*, 48

⁶ Ebû Nuaym, *Delâilü'n-Nübüvve*, I, 234.

⁷ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, XV,26.

⁸ es-Suyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensur*, VII, 671.

⁹ Ebû Nuaym, *Delâilü'n-Nübüvve*, 234.

¹⁰ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, XV, 26; Aynî, *Umde*, XVI, 55.

düştüğü ve müşriklerin "bu bir büyüdür" görüşlerini haklı gösterecek nitelikte olduğu kabul edilerek reddedilmiştir.

Enes b. Mâlik kanalıyla gelen rivâyetlerin isnâdları aşağıda ki şekildedir:

1-Enes b. Mâlik,Katâde, Sa'îd, Yezîd b. Zürey',Halife, el-Buhârî (v.256)¹

2-Enes b. Mâlik, Katâde, Şeybân, Yûnus,Abdullâh b. Muhammed, el-Buhârî (v.256)²

3- Enes b. Mâlik,Katâde, Sa'îd b. Ebî Arûbe,Bişr b. Mufaddâl,Abdullâh b. Abdu'l-vehhâb,el-Buhârî (v.256)³

4- Enes b. Mâlik, Katâde, Şeybân, Yûnus b. Muhammed, Abd b. Humeyd=Züheyr b. Harb, el-Müslim (v.261)⁴

5- Enes b. Mâlik, Katâde, Şu'be, Ebû Dâvûd, Muhammed b. Ca'fer, Yahyâ b. Sa'îd,İbn Beşşâr, el-Müslim (v.261)⁵

6- Enes b. Mâlik, Katâde, Ma'mer b. Râşid, Abdurrazzâk, Abd b. Humeyd, Tirmizî⁶

7- Enes b. Mâlik, Katâde, Zührî, Ma'mer b. Râşid, Abdurrazzak, Ahmed b. Hanbel⁷

8- Enes b. Mâlik, Katâde, Şeybân, Yûnus b. Muhammed, Ahmed b. Hanbel⁸

9- Enes b. Mâlik, Katâde, Sa'îd b. Ebî Arûbe, Abdu'l-Vahhâb, Ahmed b. Hanbel⁹

10- Enes b. Mâlik, Katâde, Şu'be, Ebû Dâvûd, Ahmed b. Hanbel¹⁰

11- Enes b. Mâlik, Katâde, Şu'be=Haccâc, Muhammed b. Ca'fer, Ahmed b. Hanbel¹¹

¹ el-Buhârî, *Menâkıbu'l-Ensâr*, 27.

² el-Buhârî, *Tefsîr*, 54/1.(VI,52).

³ el-Buhârî, *Menâkıbu'l-Ensâr*, 36.

⁴ Müslim, *Sıfatı'l-Münâfikın*, 46.

⁵ Müslim, *Sıfatı'l-Münâfikın*, 47.

⁶ Tirmizî, *Tefsîr*, 54/2.

⁷ A. b. Hanbel, *Müsned*, III, 165.

⁸ A. b. Hanbel, *Müsned*, III, 207.

⁹ A. b. Hanbel, *Müsned*, III,220.

¹⁰ A. b. Hanbel, *Müsned*, III, 275.

¹¹ A. b. Hanbel, *Müsned*, III,275.

12- Enes b. Mâlik, Katâde, Şu'be, Ebû Dâvûd, Ebû Abdullâh es-Sülemî, Ahmed b. Hanbel¹

a) Enes (r.a.): Mekke ehli Resûlullâh'tan kendilerine bir mucize göstermesini istediler; onlara Ay'ın ikiye ayrılması mucizesini iki defa gösterdi.² Bu durumu Kur'an-ı Kerim şu şekilde açıklamaktadır.

"Kıyamet yaklaştı ve ay yarıldı. Onlar bir mucize görürlerse hemen yüz çevirirler ve eskiden beri devam edegelen bir büyüdür derler. Yalanladılar ve kendi heveslerine uydular. Halbu ki bu işin bir durma yeri vardır. Andolsun onlara kötülükten önleyici nice önemli haberler gelmiştir."³

Mekke halkı Peygamber'in kendilerine bir mucize göstermesini istediler de Hz.Peygamber onlara ay'ın iki parçaya ayrılmasını gösterdi.⁴ Ay iki parçaya ayrılmış, Hira dağı ay'ın iki parçası arasında görülmüştü.⁵ Müslim'in bir rivâyetinde ay'ın iki parçaya ayrıldığı belirtilirken⁶ ,başka bir rivâyetinde ayın yarılması mucizesinin iki defa (مرتين) ⁷ gösterildiği kaydedilmiştir.⁸

b) Mekke halkı Peygamber'in kendilerine bir mucize göstermesini istediler Ay Meke'de iki defa bölündü. Bunun üzerine "Kıyâmet yaklaştı. Ay bölündü..."âyeti nazil oldu⁹ Enes b. Mâlik'in rivâyeti Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde daha farklı şekillerde de yer almıştır.¹⁰

Muhaddisler inşikâkı kamer mucizesinin hicretten önce Mekke'de vuku bulduğunu ve tahminen Enes b. Mâlik'in 4-5 yaşlarında olduğunu belirterek bu olayı

¹ A. b. Hanbel, *Müsned*, III, 278.

² es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübra*, I, 109.

³ 54.el-Kamer Sûres-i, 1-4.

⁴ el-Buhârî, *Menâkıbu'l-Ensâr*, 27; *Tefsir*, 654/1.

⁵ el-Buhârî, *Menâkıbu'l-Ensâr*, 36.

⁶ Müslim, *Sıfâtü'l-Münâfikın* 47.

⁷ Müslim, *Sıfâtü'l-Münâfikın*, 46.

⁸ Tirmizî, *Tefsir*, 54/2; A. b. Hanbel, *Müsned*, III, 165.

⁹ A. b. Hanbel, *Müsned*, III, 207, 220, 275, 278.

¹⁰ İbn Hacer, *Fethü'l-Bârî*, XIV, 129, Aliyyü'l-Kâfî, *Şerhü's-Sifâ*, I, 585-586.

gören kişilerden olamayacağını kaydetmekte, bunun ancak mürsel bir rivâyet olabileceğini belirtmektedirler.¹

Enes b. Mâlik'in rivâyetlerinde müşriklerin Hz. Peygamberden ayı iki parçaya ayırmasını istedikleri ancak ayın iki parçaya bölündüğü değil, "iki parçaya bölündüğünün gösterildiği" belirtilmektedir. Bu ifadeler sadece Enes'in rivâyetlerinde geçmektedir. Müşriklerin Hz. Peygamber'den "ayın yarılmaması" gibi bir talepte bulunmaları Kur'ân'ın bizi âyetler (hissi mucizeler) göndermekten alıkoyan tek şey, öncekilerin bu âyetleri yalanlamış olmasıdır"² ifadelerine uygun düşmemektedir. Eger böyle bir talepleri oldu ve bu da karşılandı ise imân etmemeleri üzerine Semud kavmine yapıldığı gibi başlarına bir azabın gelmesi söz konusu olmalıydı. Kur'ân böyle bir azaba uğramamaları için, insanların hissi mucize taleplerinin geri çevirildiğini bildiriyor.

İbn Hacer, (مرتون) lafzının Abdurrazzâk'ın Musannef'inde Mâ'mer'den, Ahmed b. Hanbel ve İshâk'ın senedlerinde de Abdurrezzâk'tan nakledilerek yer aldığını; Beyhâkî'nin de Katâde'nin ashabından üç kişinin de bu şekilde rivâyette bulduklarını belirttiğini kaydetmektedir. Şube'nin rivâyetinde ise (فرق—ون) şeklinde olduğunu kaydetmektedir.³ Alûsi'nin beyanına göre ise; Enes'in rivâyeti zayıftır ve Abd b. Humeyd, Hakim en-Nisâbü'rî, İbn Merduye ve Beyhâkî⁴ İbn Mes'ud'dan da (مرتون) ifadesini rivâyet etmişlerdir.⁵

Gösterilme meselesine gelince; Muhyiddin İbnü'l-Arâbî, Şah Veliyyullâh ed-Dihlevî gibi bazı müeelifler, bu rivâyete dayanarak, mucizenin gerçekleşmesi için Ay'ın fiilen iki parçaya ayrılmasının gerekmeceğini, Mekke'li müşriklere böyle gösterilmesinin yeterli olabileceğini söylemişlerdir.⁶ Enes'in rivâyetinde dikkati çeken ikinci husus da: "ay'ın iki parçası arasında Hıra dağının görüldüğü" ve ay'ın bir parçasının es-Süveyda üzerinde görüldüğü" ibarelerinin yer almasıdır. Bilindiği üzere Ebû Kubeys Mekke'nin doğusunda Mina yönünde bulunmakta, onun tam karşısında,

¹ Aliyyü'l-Kârî, *Şerhü's-Şifâ*, I, 586.

² 17. el-İsrâ, 59.

³ İbn Hacer, *Fethu'l-Bâri*, XV, 26.

⁴ Beyhâkî, *Delâilü'n-Nübüvve*, II, 265.; Alûsi, *Ruhu'l-Meânî*, XXVII, 74-75.

⁵ Alûsi, *Ruhu'l-Meânî*, XXVII, 75.

⁶ Süleymân en-Nedvî, *Asr-ı saadet tercümesi*, IV,1602; Kamil Miras, *Tecridi Sarih Tercemes-i IX*,322.

Mekke'nin batı yönünde Kuaykaan yer almaktadır. Hira ise Mekke'nin kuzey istikametindedir. Mina'dan bakıldığında görülmemektedir. Metindeki "Hira dağının görüldüğü" ifadesi coğrafi şartlara göre mümkün değildir. es-Süveyda ise Medine sınırları içinde, Şam yolu üzerinde bir yer olup¹, Mina'dan görülmesi mümkün değildir. Üçüncü husus ise bu hadisenin iki defa gerçekleştiği iddiasıdır. İbn Hacer, hadis alimlerinin tamamının bu hadisenin kesin olduğunu iddia etmediklerini söylemektedir. Ona göre, Buhârî şarihlerinin icmâi "inşikâkın iki kere" olduğu hakkında değil, "inşikâk" hakkındadır. Hatta bunda bile şüphe vardır.² Aliyyül Kari bu meseleye şöyle bir açıklama getirmektedir: İbnu'l-Cevzi: " 'merrateyn' kelimesiyle çoğunlukla fiillerin ifade edildiğini, bazen ise bu hadiste olduğu gibi görmeyi ifade için de kullanıldığını beyan etmektedir. Bu inceliği bilmeyenler, ayın iki parçaya ayrılmasını iki zamanda olmuş zannetmişlerdir. Halbuki bu bir defa vaki olmuştur³ demektedir."

Alusi tefsirinde "ششتين مرتين" ifadesinin (فرقتين) manasına yorumlanmasının doğru olmayacağını, (مرتسون) kelimesinin ru'yeti açıklayan bir ifade olarak iki defa ayrılma değil, "iki kere bakıp şüphesiz olarak görmek" şeklinde anlaşılmasının uygun olacağını kaydetmektedir.⁴

Elmalılı Hamdi Yazır ise bu görüşleri sıraladıktan sonra vardığı neticeyi şöyle ifade etmektedir: İnşikâk-ı kamer vak'ası iki değil birdir. Ancak inşikâk esnasında Ay, şimşek çakar gibi süratle iki kerre ayrılıp kapanmıştır. Bu esnada da Hira ve Ebû Kubeys dağı aradan görünmüştür.⁵

Abdullâh b. Mes'ud yoluyla gelen rivâyetler:

a) Resûlullâh zamanında ay iki parçaya ayrıldı. Bir parçasını dağ örttü bir parçası da dağın üstünde idi. Bunun üzerine Allâh'ın elçisi: "Şahid olun" buyurdu.⁶

b) Resûlullâh devrinde ay iki parçaya ayrıldı da Allâh'ın elçisi "Şahid olun" buyurdu.⁷

¹ Yakut el-Hamevî, *Mu'cemu'l-Buldân*, III, 286.

² İbn Hacer, *Fethu'l-Bâri*, XV, 26-27.

³ Aliyyü'l-Kârî, *Şerhü's-Sifâ*, I, 587.

⁴ Alusi, *Ruhu'l-Meani*, XXVII, 74-75.

⁵ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, VII, 4624.

⁶ Müslim, *Sıfatı'l-Münâfikın*, 45.

⁷ Tirmizî, *Tefsir*, 54/4; *Fiten*, 20; Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, *Müsned*, 257.

İbn Ömer'in Müslim'de yer alan rivâyeti ise Ebû Mâ'mer, İbrâhim en-Nehâî, el-Ameş, Şu'be, Muâz, Abdullâh b. Muâz şeklinde bir senedle gelmektedir. Bu rivâyette olayın görüldüğünden söz edilmektedir. Bu iki sened karşılaştırıldığı zaman sadece sahabeden rivâyette bulunan kişinin (Ebû Mâ'mer/Mücâhid) farklılık göstereceği görülmektedir. Hadisin metni ise aynıdır. Öyle ki Müslim metni bile tekrar etmeye gerek görmeden sadece "مثل ذلك" tabirini kullanmıştır. Metinde İbn Ömer'in hadisi Hz. Peygamberden aldığı ifadesi geçmektedir. Halbuki metinde Hz. Peygamberden üçüncü bir şahıs gibi bahsedilmektedir. Bu duruma göre İbn Ömer bunu doğrudan Hz. Peygamberden almış olamaz. Büyük bir ihtimalle İbn Mes'ud'dan almıştır. Şu ihtimal de vardır: Senedlerde bu isimler zaman zaman sadece Abdullâh şeklinde ifade ediliyor. Böyle bir iltibas sonucu İbn Ömer ile İbn Mes'ud'un karıştırılmaları da söz konusudur.¹

Cübeyir b. Mut'ım kanalıyla gelen rivâyetler:

*Resûlullâh devrinde ay yarıldı hatta şu dağın ve şu dağın üzerinde iki parça oldu.. Bunu üzerine "Muhammed bizi büyüledi" dediler. Bazıları da "eğer bizi büyüledi ise herkesi de büyüleyemez ya" dediler.*²

Mesruk'un İbn Mes'ud'dan rivâyetine göre *Kureyş müşriklerinin: Ebû Kebşe'nin oğlu size büyü yaptı, demeleri üzerine; içlerinden birisi: "Eğer Muhammed Ay'a büyü yaptı ise, büyüğü bütün yeryüzündeki insanları tutacak değil ya; başka beldeden gelenlere sorun bakalım görmüşler mi?" dedi. Gelenler oldu, sordular; onlar da öyle gördüklerini söylediler.*³ Semerkandî'nin nakline göre bu kişi Ebû Cehil'dir.⁴

Cübeyir'in rivâyetinde ayın yarılmasını kendisinin gördüğünü ifade eden bir ibare bulunmamaktadır. Her ne kadar şarih Cübeyir b. Mut'ım'ın rivâyetinin müsned rivâyetlerinde de bulunduğunu söylemekte ise de Tirmizî ve şarhi Ebû Bekr İbnü'l-Arabî bunun munkatı' bir rivayet olduğunu kabul etmişlerdir.⁵ İbn Ma'in bu hadisin senedinde yer alan *Süleyman b. Kesir ve oğlunun zayıf olduklarını*, İbn Hibban da

¹ İlyas Çelebi, *İ'tikâdî Açından Uzak ve Yakın Gelecekle İlgili Haberler*, s. 167 (Reşid Rızâ, *Fetevâ*, V, 2153'den naklen).

² Tirmizî, *Tefsir*, 54/5; A. b. Hanbel, *Müsned*, IV, 82; Ebû Dâvûd et-Tayalisi, *Müsned*, 38.

³ Aliyyü'l-Kâri, *Şerhü's-Şifâ*, I, 585-586; es-Suyutî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I, 209.

⁴ İlyas Çelebi, *İ'tikâdî Açından Uzak ve Yakın Gelecekle İlgili Haberler*, s. 167, (Semerkandî, *Bahru'l-Ulûm*, III, 297'den naklen).

⁵ İlyas Çelebi, *İ'tikâdî Açından Uzak ve Yakın Gelecekle İlgili Haberler*, 168, (Ebû Bekr İbnü'l Arabî, *Arızatü'l-Ahvezî li şerh-i Sahihî't-Tirmizî*, XII, 175'den naklen).

Süleyman'ın çok hata eden birisi olduğunu kaydetmektedir.¹ İbn Hibban, yine hadisin râvilerinden *Husayn b. Abdurrahmân*'ın sika olmakla beraber ömrünün sonuna doğru değiştiğini ve rivâyetlerini karıştırdığını belirtmektedir.²

Huzeyfe b. Yemân kanalıyla gelen rivâyetler:

Taberi, Ebû Abdurrahmân es-Sülemi'nin şu sözlerini nakletmektedir: "Medaine indik kente bir fersah mesafe kala cuma vakti geldi. Babam ve ben namazda bulunduk. Huzeyfe hutbede şöyle dedi: İyi biliniz ki Allâh:"Kıyamet yaklaştı, ay yarıldı." Buyuruyor. Evet iyi biliniz ki kıyamet yaklaşmış ve ay yarılmıştır. İyi biliniz ki kıyamet yaklaşmış ve ay yarılmıştır. İyi biliniz ki dünya ayrılacağını ilan etmiştir. İyi biliniz ki bu gün antireman yarın koşudur. Babama: Yarın insanlar yarışacak mı? diye sordum. O da bana: Yavrum sen cahilsin, bu yarış amel yarışıdır, dedi.³

Huzeyfe b. Yeman'ın yer aldığı bu rivâyet sahih kaynaklarda yer almamaktadır. Taberi'de olduğunun aksine diğer bazı kaynaklarda ise "bu hadise Hz. Peygamber'in zamanında olmuştur" ifadesi bulunmamaktadır. Ayrıca râvilerden *Ata b. es-Saib* ömrünün sonuna doğru hıfz özelliğini kaybetmiştir. Ravinin bu dönemine ait hiç bir rivâyeti kabul edilmemektedir. Huzeyfe'nin, âyet'in başına "ند" getirerek okuması, bazılarını bunun ona ait bir kıraat olduğu kanaatine götürmüş ve onlar da bu kıraate dayanarak inşikâk-ı kamer'in geçmişte olduğuna istidlalde bulunmuşlardır. Halbuki Huzeyfe konuşmasında önce âyeti olduğu gibi, sonra da kendi tefsiri olarak söz konusu kelime ile birlikte okumuştur.. Kur'ân tevatürle rivâyet olunmuştur. Böyle garib rivâyetlere dayanılarak kıraat iddiasında bulunulamaz.⁴ Ayrıca Huzeyfe'nin konuşmasında işlenen asıl tema Kıyamet'in kopmasının yaklaştığı ve bunun çok kesin olduğunun vurgulanmasıdır. Bu nedenle onun mazi sigası olarak kullandığı ifadeleri tekid anlamında almak da mümkündür.

Ali b. Ebi Talib yoluyla gelen rivâyet:

¹ ez-Zehebî, *Mizânü'l-İ'tidâl*, II, 220-221.

² ez-Zehebî, *Mizânü'l-İ'tidâl*, I, 552, İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, I, 547-548 krş. İlyas Çelebi, *a.g.e.*, s. 168.

³ Taberî, *Câmiü'l-Beyân*, XXVII, 86.

⁴ İlyas Çelebi, *İ'tikâdî açıdan uzak ve yakın gelecekle ilgili Haberler*, 168, (Reşid Rızâ, *Fetavâ*, V, 2154'den naklen).

Ebû Huzeyfe'nin rivâyetine göre; *Hz. Ali: Biz Resûlullâh ile beraber iken ay yarıldı, demiştir.*¹

ed-Delcî bu rivâyetin kaynağının belli olmadığını söyler. Aliyyü'l-Kari diğer bir rivâyette Hz. Ali'nin sözünün başında atıf vavının bulunduğunu kaydetmektedir.² Bu duruma göre; Hz. Ali'nin sözünün başlangıcında bir şeylerden bahsediyor ve bu sözlerle ilgili olarak bu cümleleri sarfediyor demektir. Neler söylediğini tam olarak bilmeden Hz. Ali'nin sözlerini bu şekilde yorumlamak isâbetli değildir. Bu ifadeler belki de Hz. Ali'ye ait olmayıp başka birisinden hikaye edilen cümlelerdir. Fakat Şii müelliflerden Ali Nemazi, inşikâkı-kamer rivâyetinin amme ve havas herkese göre mütevâtir olduğunu ileri sürerek Hz. Ali'nin ondan haber verdiğini, dolayısı ile onun vukuuna inanılmasının gerekli olduğunu kaydetmektedir.³

Hadis kaynaklarında inşikâk-ı kamer hakkında yer alan rivâyetler bunlardan ibarettir.

Tefsir, hadis ve kelam⁴ alimlerinin büyük çoğunluğu inşikâkı kamer hadisesinin Hz. Peygamber'in en parlak mucizelerinden biri olduğunu kabul ederler. Ashab, tabin ve daha sonra gelen müfessirlerin inşikâkı kamer âyetinin bu mucizeyi haber verdiğinde müttetik olduğu ve bu husustaki haberlerin bir hayli çok, meşhur hatta mütevâtir seviyesine ulaştıkları ileri sürülmektedir.⁵ Tefsirlerde bu âyetin nuzul sebebi olarak: Mekke müşriklerinin Hz. Peygamber'den ayı iki parçaya ayırmasını istemeleri,⁶ bazı Yahudi din bilginlerinin Peygamber'den mucize talep etmeleri,⁷ Arapların Ay tutulması üzerine "Ay'a büyü yapıldı." demeleri⁸ vb. şeyler zikredilmektedir. Ebû Nuaym ise daha detaylı olarak Dahhak, İ. Abbâs yoluyla kitâbına aldığı rivâyette: Velîd b. Mugîre, Ebû Cehil b. Hişâm, As b. Vâil, As b. Hişâm, el-Esved b. Abdi Yegûs, gibi müşriklerin toplanarak Hz. Peygamber'e gidip: "Eğer sen gerçekten Peygamber isen, Ay'ı iki parçaya

¹ Aliyyü'l-Kari, *Şerhü's-Sifâ*, I, 586.

² Aliyyü'l-Kârî, *Şerhüs-Sifâ*, I, 586.

³ İlyas Çelebi, *İ'tikâdî Açından Uzak ve Yakın Gelecekle İlgili Haberler*, 169, (Ali Nemâzî, *Müstedrek Sefineti'l-Bihâr*, 15-16'den naklen)..

⁴ M. S. Yazıcıoğlu, *Le Kelam et Son Role*, s.141.

⁵ Yazır, *Hak Dini*, VII, 4621-4624, Miras, *Tecridi Sarih Tercemes-i*, IX, 319-321.

⁶ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, XXVII, 84.

⁷ Ebû Nuaym, *Delâilü'n-Nübüvve*, 235.

⁸ es-Suyûtî, *ed-Durru'l-Mensur*, VII, 671.

ayır" demeleri üzerine Hz. Peygamber'in inşikâkı kamer mucizesini gösterdiğini ve arkasından da bu âyetin nazil olduğunu kaydetmektedir.¹

İnşikak-ı Kamer'in vuku bulduğu hususunda "müfessirlerin ittifakı", "alimlerin icmâi" bulunduğu iddiaların isbat etmek de zordur. Çünkü bir çok tefsirde bu görüşün çoğunluğun kanaati olduğu belirtilmekte², karşıt görüşü savunan Hasan-ı Basrî, Atâ b. Ebî Rebah el -Kuşeyrî, Maverdî gibi alimlerin bulunduğu da dikkat çekilmektedir..³

Taberi, Zemahşeri, Semerkandi, Razi, İbn Kesir ve Neseфи gibi müfessirler ise bu husustaki rivâyetlerin sahih isnâdlarla ve mütevâtir hadislerle sabit olduğunu iddia etmektedirler.⁴ Yine hadis alimlerimizden İbn Abdi'l-Ber, Hattabi, Sübki, İbn Hacib, es-Suyûtî, Kadı İyaz ve İbn Hacer ayın ikiye yarıldığına dair hadislerin manaca tevatür derecesine ulaştığını ve kesinlik ifade edecek bir mertebeye yakın olduğunu kabul etmektedirler.⁵

İnşikakı-kamer konusu kelim kitaplarında da mucize bahsinde ele alınmaktadır. Ünlü kelimci Seyyid Şerif Cürçani, bu konudaki rivâyetlerin mütevâtir olduklarını kaydetmektedir.⁶

Bütün bu iddiaların kaynağını oluşturan rivâyetler incelendiği zaman durumun hiç de böyle olmadığı görülmektedir. İnşikak-ı Kamer rivâyetleri Ali b.Ebî Tâlib, Abdullâh b. Mes'ud, Abdullâh b. Ömer, Abdullâh b. Abbâs, Enes b. Mâlik, Cübeyr b. Mut'im ve Huzeyfe b. Yemân yoluyla gelmiştir. Bunlar içinde olayı bizzat görme ihtimali olanlar Ali b. Ebî Talib, Abdullâh b. Mes'ud, Cübeyr b. Mut'im ve Huzeyfe b. Yemân'dır. İbn Abbâs henüz doğmamış, İbn Ömer çocuk yaşta, Enes ise hem çocuk yaşta, hem de Medine'de olduğu için olayı göreyak nakletmeleri mümkün değildir. Olayı bizzat görme ihtimali olanlardan Ali b. Ebî Talib ve Huzeyfe b. Yeman'a nisbet edilen rivâyetler Küttübü Sitte gibi muteber ve sahih hadis kitaplarında yer almamışlardır. Cübeyr b. Mut'im'in rivâyetinin ise; munkati' olduğunu daha önce

¹ Ebû Nuaym, *Delâilü'n-Nübüvve*, 234

² Neseфи, *el-Medârik*, VI, 120; Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, XIV, 28.

³ Aliyyü'l-Karî, *Şerhü's-Şifâ*, I, 584.

⁴ İlyas Çelebi, *İ'tikâdî Açıdan Uzak ve Yakın Gelecekle İlgili Haberler*, 169 (Kurtubî, *el-Câmi'*, VII, 447'den naklen).

⁵ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, XIV, 81-82, Aliyyül-Kari, *Şerhüs-Şifâ*, I, 587, es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübra*, I, 210; Kâmil Mirâs, *Tecrid-i Sarih Tercemesi*, IX, 319-321

⁶ Cürçânî, *Şerhu'l-Mevâkıf*, VIII, 256.

belirtmiştik geriye sadece İbn Mes'ud'un rivâyeti kalmaktadır bu da mevkuf bir rivâyettir.

Görülüyor ki bazı tefsir ve hadis alimlerinin, hakkında "ulemânın ittifakı vardır", "bu haberler mütevâtirdir" gibi iddialarının arka planı sağlam değildir. Bu haberlerin râvî sayıları ne ashab döneminde, ne de daha sonra ki devrelerde haber-i vahid olmanın ötesine geçerek tevatür derecesine ulaşmamıştır. Büyük bir ihtimalle de onların kişisel tefsiridir. Ayrıca bu rivâyetlerde görülen lafız ve ifade farklılıkları metnin tesbiti ve aynen rivâyet edilmesi noktasında da tereddütler uyandırmaktadır. Şöyle ki: İnşikak-ı Kamer'le ilgili âyetin nüzül sebebi olarak farklı olayların gösterilmesi, hadisenin Mekke'de ve Mina'da¹ olduğunun belirtilmesi, ayın Handeme, Safa, Kuykaan, Ebû Kubeys ve es-Süveydâ dağlarının üzerinde, önünde, arkasında gözüktüğünün beyan edilmesi, ayın iki parçası arasından Hıra dağının görüldüğünün açıklanması; parçalarının firkateyn, filkateyn, şikkayn, isneyn, kamereyn gibi farklı lafızlarla ifade edilmesi bu farklılıklardan bazılarıdır. Dâvûdî bu farklılıkları delil göstererek bu rivâyetler arasında tezat bulunduğunu öne sürmektedir.² İlyas Çelebi konuyla ilgili olarak: "İnşikâk-ı Kamer gibi herkesin dikkatini çekebilecek bir konunun bu kadar az insan tarafından rivâyet edilmiş olması da hadisenin vukuu hususundaki tereddütleri arttırmaktadır"³ demektedir.

3.1.3.2. Hendek Savaşında İkinci Namazı İçin Güneşin Bekletilmesi

İnsanlar, tarih boyunca büyük gördükleri kişileri, onların sıfatlarını abartarak veya yapmadığı işleri de onlara malederek yüceltmeye çalışmışlardır. Resûlullâh hakkında da müslümanların bundan müstağni olmadığına bazı rivâyetler şahidlik etmektedir. es-Suyûtî'nin eserine aldığı güneşin bekletilmesi ve geri döndürülmesine dair rivâyetleri sahih kaynaklarda yaptığımız araştırmalarda bulamadık. Fakat hem sahih kaynaklarda hem de Tevrat'ta Yuşâ (a.s.) peygamber'le ilgili buna benzer bir rivâyet yer

¹ İbn Hacer, *Fethu'l-Bâri*, XV,27-28.

² İlyas Çelebi, *İ'tikâdî açıdan uzak ve yakın gelecekle ilgili Haberler*, s. 171, (Reşid Rızâ, *Fetavâ*, V, 2155'dan naklen).

³ İlyas Çelebi, *İ'tikâdî Açıdan Uzak ve Yakın Gelecekle İlgili Haberler*, s. 171.

alamaktadır.¹ Bu kıssanın hadis kaynaklarına girmesinde Medine'de müslümanların yahudilerle birlikte yaşamaları, birbiri hakkındaki olayları bilgi olarak nakletmeleri ve değişik konuları karşılıklı tartışmaları rol oynamış olabilir.. Resûlullâh'ın da bu konuyu arkadaşları ile konuşmuş olması mümkündür. Bu olayın islâmî kaynaklara girmesi, daha önceki kültürlerin bizim kültürümüze nasıl karıştığını açıklayan güzel bir örnektir.²

Günümüzden üç bin yıl öncesinin bir harb sahnesini dile getiren Tevrat metnine göre, Hz. Mûsâ'nın halefi olan Yuşâ peygamber, Arz-ı Mevud'u fethetmişdir. Esk-i Ahid'in 6. Yeşu kitabının 10. babında ki 12-14 rakamlı cümlelerde hadise kısaca şöyle anlatılır:

"Rab, Amorîleri İsrâillilerin eline düşürdüğü vakit; Yeşu Yahve'ye yönelip: Ey güneş, Gibeon üzerinde dur; ey ay, sen de, Ayyalon vadisi üzerinde dur, şeklinde bağırıyor."

Bu istek üzerine ay ve güneş gökyüzünde bir gün kadar hareketsiz kalarak, düşmanların yenilmesi imkanı doğuyor. Yeşu'nun bu istekte bulunmasının sebebi, harbin tatil olan cumartesi gününe sarkmamasını sağlamak ve düşmanı kaçırmamaktır. Bu kıssanın bizim siyer ve hadis kaynaklarına da girdiğini görüyoruz. İbn İshâk'ın (85-151/704-768) Siresi³ ve Hemâm b. Münebbih'in (131/749) Sahifesi sayesinde bu rivayet, Müsned, Buhârî, Müslim gibi hadis kaynaklarında da yer almıştır.

1-Ebû Hureyre, Hemâm b. Münebbih, Ma'mer, İbn Mübarek, Ebû Kureyb Muhammed b. Alâî, el-Buhârî (v.256)⁴

2- Ebû Hureyre, Hemâm b. Münebbih, Ma'mer, İbn Mübarek, Ebû Kureyb Muhammed b. Alâî, el-Buhârî (v.256), Müslim (v.261)⁵

3-Ebû Hureyre, Hemâm b. Münebbih, Ma'mer, Abdurrezzâk, Muhammed b. Râfi', Müslim (v.261)⁶

4-Ebû Hureyre, İbn Sirin, Hişâm, Ebû Bekr, Esved b. Amir, Ahmed b. Hanbel⁷

¹ *New American Standard Bible, Old Testament*, Illinois 1971, Joshua, 10/12-13

² İslam öncesi dönemde Arapların Yahudilik ve Hristiyanlığın kutsal metinlerine sahip oldukları hakkında Bkz.: T. Fahd, *L'Arabie Préislamique et Son Environnement Historique et Culturel*, Strasbourg 1988.

³ Taberî, *Tefsirü'l-Kur'âni'l-Âzîm*, I, 511-515.

⁴ el-Buhârî, *Hums*, 8.

⁵ Müslim, *Cihâd*, 32

⁶ Müslim, *Cihâd*, 32

⁷ A. b. Hanbel, *Müsned*, II,325.

Buhâri ve Müslim kaydettiği rivâyetteki metin şöyledir: "Peygamberlerden bir peygamber kavminden dört hanımı olan, çocuğu olacak olan, yeni evlenecek veya sürüsü olanların kendisiyle savaşa katılmamasını istedi savaşıacakları yere yaklaştıklarında ikinci vakti olduğu için: 'Güneşe sen de ben de me'murum. Ey Allâhım güneşi bizim için beklet diye duâ etti ve şehir fetholana kadar güneşi batmadı, bekledi.'¹ Ahmed b. Hanbel'in rivâyetine göre: "Güneş Yeşu haric, hiç kimse için geri bırakılmamıştır"² Bu konuda Hatipoğlu hocamız, "İslâm peygamberinin bu olayı ashâbı ile müzakere etmiş olmaları mümkündür. Pek tabii olarak da, Hz. Peygamber olayı, o günün astronomi ilmi ile değerlendirmiş olabilir"³ demektedir.

Kur'ân'da güneş sisteminin işleyişinin belirli bir zamana (Kıyamete) kadar bozulmadan, akasamadan devam edeceğini belirten âyetler vardır.⁴ bu Kur'âni gerçekleri elinde bulunduran Hz. Peygamber'in Yuşa (as) için güneşin bekletilmiş olduğunu kabul etmiş olacağına ihtimal veremiyoruz. Bu sistemin bir birini engellemesi, seyrini aksatması, gecenin gündüzü ortadan kaldırması mümkün değildir.⁵ Kur'ân ilmi nokta-ı nazarda tenkid edilecek bir bilgi ihtiva etmez⁶, diyen Faransız Maurice Bucaille Kur'ân'ın bu gerçeğini dile getirmektedir. Kur'ân'da yer alan bu anlayışı Resûlullâh'ın hayatında da görmemiz mümkündür. Oğlu İbrâhim bebek yaşta vefaat ettiğinde Güneş tutuldu. Bazı müslümanlar bu tabii hadiseyi İbrâhim'in ölümüne matem olarak değerlendirince, Resûlullâh olaya müdahale ederek bu yanlış anlayışı: "Güneş veya Ay kimsenin doğumu veya ölümü sebebiyle tutulmaz" sözü ile düzeltmiştir.

Hz. Peygamber'in bu anlayışının islâm toplumunda gelişmesi ve devamı umulurken; siyasi çıkarları için yönetimde güçlü olma ve şahsi düşüncelerini doğrulatma amacı ile Resûlullâh'a isnâd edilen benzer rivayetler uydurulmuştur. Onların peygamberi hatırına, güneş batmamış beklemişse bizim peygamberin Allâh katında hatırı hiç mi yok? yanlış kanaati; bu tür nakillerin uydurulmasına ve islâmî kaynaklara girmesine zemin hazırlamıştır.

¹ el-Buhârî, *Hums*, 8; Müslim, *Cihâd*, 328;

² A. b. Hanbel, *Müsned*, II,325.

³ Hatiboğlu, "Reddüş-Şems", *İslâmiyât Dergisi*, (Sayı:1-1999), II. s. 8.

⁴ 31. Lokman, 29.

⁵ 36. Yâsin, 38-40.

⁶ Hatiboğlu, "Reddüş-Şems", *İslâmiyât Dergisi*, II, s. 8, Sayı:1-1999; (Maurice Bucaille, *La bible, Je Coran et lâ Science*, s. 11, 164, Paris-1976'den naklen)

es-Suyûtî'nin, konuyla ilgili isnâdsız olarak naklettiği rivâyetlerin metinleri aşağıdaki gibidir:

Hz. Peygamber, Hendek savaşı gününde güneş batıcaya kadar ikinci namazı vaktinde savaşla meşgul olduklarından; Allâh, güneşi hapsetti ve geri döndü, böylece Hz. Peygamber ikinci namazını kıldı.¹

Konuyla ilgili ikinci rivâyette; Hz. Peygamber, tavsiye etmediği vakitte herhangi bir mazeret olmaksızın uyuduğu için ikinci namazını geçirmekte ve güneş bu defa battıktan sonra tekrar getirilerek Resûlullâh ikinci namazını kılmaktadır. Ebû Hureyre'den (r.a.) nakledilen bu rivâyet de şu şekildedir: "Resûlullâh bizim evde uyuyordu, ikinci namazını kılamadı, güneş battı. Nebî uyanınca; ona (Güneş'e) duâ etti O, geri döndü, Resûlullâh namazını bitirince ikinci defa kayboldu."²

Ebû Hureyre'den (r.a.) nakledilen metinden farklı olarak Esmâ b. Umeys'den, Resûlullâh'ın vahiy almakla meşgul edilmesi sebebiyle ikinci namazını geçirdiği ve batan güneş geri çevrilerek namazı eda ettiği nakledilmektedir. Resûlullâh ikinci namazını kılamamış ve odasındaiken vahiy gelmiş bu meşguliyet esnasında güneş batmıştır. Resûlullâh: "Ey Allâhım! Güneş, senin ve rasulünün buyruğunda ise; geri çevir" diye duâ etti." Esmâ: "Güneş'in battığını ve tekrar doğduğunu gördüm" dedi. Taberânî'nin rivayetinde ravinin; güneş onun üzerine dogdu. Dağın, yeryüzünün ve benim üzerimde bekledi. Resûlullâh abdest aldı ve namaz kıldı sonra güneş kayboldu, böyle bir kızılıkla" dediği³ nakledilmektedir.

İbnu'l-Cevzî, Esmâ hadisine şeksiz şüphesiz uydurmadır derken, Yûşa hadisini pekâlâ sahih saymaktadır.⁴ Kadı İyâz ve Beyhâkî : "Güneşin hapsolunması ile ilgili olarak, durdurulma veya ikinci defa doğma konusunda ihtilâf edildi.. Yuşâ b. Nûn için güneşin batışının bekletildiği söylenir. Nebî için güneşin iki defa bekletildiği rivâyet edilmektedir. Birincisi Hendek gününde, savaşla meşgul oldukları için güneş batmış ve tekrar geri gönderilmiş, Resûlullâh ikinci namazını kılmıştır. Tahâvî bu rivâyetin râvîleri sikadır demektedir. İkincisi ise; isrâ hadisesinde Hz. Peygamber'in geleceğini

¹ es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I, 384.

² es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I, 384.

³ es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, I, 384.

⁴ İbnu'l-Cevzî, *Mevdu'at*, II, 123.

haber verdiği kervanın develerini beklerken, güneşin hapsedilerek develer Mekke'ye geldikten sonra battığına dair birtakım rivâyetlerde vardır.¹

Nevevî olayı şu şekilde nakleder: Hz. Peygamber: "Sen memursun, Ey Allâhım! sen onu hapsed" diye duâ etti. Bu onun peygamberliğinin özelliklerindedir. Yuşa b. Nun için de güneşin bekletildiği söylenmektedir.

Kadı Iyad konuyla ilgili olarak şunları söyler: "Resûlullâh (a.s.) için güneşin iki defa bekletildiği rivâyet edilmektedir. Birincisi Hendek gününde, savaşla meşgul oldukları için güneş batmış ve tekrar geri gönderilmiş, Resûlullâh (s.a.v.) ikinci namazını kılmıştır.. İkincisi ise; isra hadisesinde develeri beklerken güneş bekletilerek batmamıştır. Bu olaylar Yunus b. Bûkeyr tarafından İbn İshak'ın Sire'sinde nakletmektedir". Kadı Iyaz rivayetleri olduğu gibi nakletmiş görüş olarak katıldığı için tenkid etmemiştir. Tahavî ise rivâyetin râvîleri sikadır ve bütün bunlar peygamberlik mucizesidir demektedir.²

Şiâ cephesinde de Hz. Ali hakkında benzer olaylar uydurulacaktır. Şii rivayetlere göre Olay hayber savaşı dönüşünde vuku bulmaktadır. Bu habere göre Hz. Peygamber ikinci namazını kılar ve o sırada işden dönen Hz. Ali'nin dizinde uyuya kalıyor. Uyandıklarında ise; güneş batmış durumdadır. Ali'nin ikinci namazını kılamadığını öğrenince duâ buyuruyorlar. Güneş geri gelip ortalığı ışığa kavuşturuyor. Ali abdest alıp namazını kıyor.İşi bitince güneş geldiği yere geri gidiyor." Tahâvî'ye göre yukarıda da kaydettiğimiz gibi bütün bu rivâyetler peygamberlik mucizelerindedir. Mısır'lı hemşehrisi Ahmed b. Salih'e göre de, peygamberin en büyük mucizelerinden olan bu hadisi!/? bütün alimlerin ezberlemeleri gerekmektedir.³

Hadis alimlerimizden Ali b. el-Medfînî, bu rivâyetin aslı yoktur demektedir.⁴ Ali el-Kârî, Sadece Esmâ b. Urmeys'in rivayet ettiği bu olayı bir çok kimsenin görmüş olması gerekirdi demektedir.¹ Es-Suyûtî, İbn Hacer ve Nevevî gibi âlimlerin sahib çıktığı bu nakle en şiddetli itiraz Hanbelî âlimlerden gelmektedir. Başta Ahmed b.

¹ Ali el-Kârî, *Şerhü's Şifâ*, I, 589-591; Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, II, 404; es-Suyûtî, *Dibâc*, IV,350.

² Nevevî, *Şerh-i; Sahih-i Müslim*, XII, 52.

³ Hatiboğlu, "Reddüş-Şems", *İslâmiyât Dergisi*, II, s. 8, Sayı:1-1999 (Tahavî, *Şerhu Müşkil-i Asâr*, XXXI, 92-982'den naklen)

⁴ Hatiboğlu, "Reddüş-Şems", *İslâmiyât Dergisi*, II, s. 8, Sayı:1-1999 (Ali el-Kârî, *Tabakâtü's-Şâfiye*, II,1502den naklen)

Hanbel olmak üzere, İbnü'l-Cevzî, İbn Teymiye, Zehebî, İbn Kayyım ve İbn Kesir bu rivâyet bir râfizi uydurmasıdır demişlerdir. Özellikle İbn Teymiye, Hillî'nin Minhâcû'l-Kerâmesine kaşı tenkidlerine, Minhacû's-Sünne'sinde yer vermesi ve: "Meseletün fi Tashihi Reddi's-Şems ve Terğimi'n-Nevâbi's-Şums" (Reddi şems hadisinin sıhhatini isbat ve inadcı Ali düşmanlarının burnun yerde sürtülmesi) adlı esere tenkidler yapmış olması konunun tenkidi ile ilgili olarak ele alınması gereken önemli çalışmalardandır.²

Hatipoğlu konuyla ilgili olarak şunları söyler: "Günümüzde önemli bir problem olan konuyu uzmanlarına sormadan, iş yapmak veya inanmak hata ve hastalığına dikkat çeker; sünnisiyle, şiiysiyle geçmişte ki alimlerimizde de aynı rahatsızlığı görüyoruz diyerek. Hicri 5. asırda yaşayan hadis, tefsir veya fıkıh alimleri aynı dönemde yaşayan İbn Sina ve Birunî gibi alimlere bu durumun olup olamayacağını sormamış olduklarını söylemektedir³ Redd-i Şems hadisini toptan reddeden alimler bu hadisleri isnâd açısından sıhhatli görmedikler için kabul etmemektedirler. Yoksa ilmi yönden bunun mümkün olup olmayacağını araştırmış değıllerdir. Mesela İbn Kesir: Hz. Peygamberle ilgili olan rivayetleri sened açısından reddederken "Yuşa peygamberle ilgili rivâyetin sahih olduğunu ve bu işin Allâh'ın kudreti dahilinde olduğunu" söylemektedir.⁴ Kur'an'da güneş ve ay gibi gök cisimlerinin kendi yörüngeleri içinde devretmekte oldukları açıkça belirtilmekte iken Allâh Resûlün'e atfedilen bu rivâyetlerin sahih olmadıkları ortadadır. İnsanlarla ilgili olarak ay ve güneşin yörüngelerini değıştirmeyeceğini söyleyerek, oğlu İbrâhim hakkında düştükleri yanlış düşünmeden Hz. Peygamberin, ashabını uyarması da bu konuyu açıklamaktadır. Yuşa (a.s.) hakkındaki rivâyetleri Ebû Hureyre Ehli kitaptan olan Kabu'l-Ahbar'dan almış olmalı aynı olayın Tevrat'ta yer alması bu durumu ortaya koymaktadır. Hz. Peygamber hakkında nakledilenler ise; onların Peygamberlerinde bu özellik varsa bizimkinde de olmalı fikriyle uydurulmuştur. Bu silsile devam ederek, Hz. Ali ve hatta Yemenli Şeyh Hadrâmî (V.676)⁵ hakkıkda bile benzer olaylar nakledilmektedir. Bunun temelinde

¹ Ali el-Kârî, *Mevzzûât*, s.57;

² İbn Teymiye, *Minhacû's-Sünne*, VIII,164-198.

³ Hatiboğlu, "Reddüş-Şems", *İslâmiyât Dergisi*, II, s. 8, Sayı:1.

⁴ İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, VI, 82.

⁵ Nebhânî, *Câmi'u kerâmeti'l-Evliyâ'*, I,356-357.

yatan yanlış düşünce Hz. peygamber'e uygun görme, onun gölgesinde kendilerine pay çıkarma hevesidir.

3.1. 4. Hz. Peygamber'in Vefatından Sonraki Hali İle İlgili Rivâyetler

Hz. Peygamber'in, diğer insanlardan farklı olarak cesedinin çürümeyeceğini ve ibadetlerinin nafil olduğunu ifade eden iki ayrı rivayeti es-Suyûtî eserinde nakletmektedir. Bu iki rivâyet de Kur'an ayetleriyle bağdaşmamaktadır. Öte yandan Allah insanlara örnek alabilinler diye beşer olan bir peygamber'i gönderdiğini ifade etmektedir. Bu durumunu Allah Resûlü her fırsatta sahih rivâyetlerde vurgulamaktadır. Bu açıdan problemlilik olarak gördüğümüz bu rivâyetleri aşağıda incelemek istiyoruz.

3.1.4.1. Resûlullâh'ın Cesedini Toprağın Çürütmeceğini Bildiren Rivâyetler

Toplumda zaman zaman, uzun süre önce ölmüş bazı insanların cesetlerinin çürümeden günümüze ulaştığı yolunda anonim anlatımlar yer almaktadır. Suyûtî'nin yanında Müslim, Tirmizî ve Ahmed b. Hanbel'in de naklettiği bir rivâyette de peygamberlerin cesetlerinin çürümeyeceği bildirilmektedir. Söz konusu rivâyet şu şekildedir: *"Bana mezarımda kaftanımı giydirin, çünkü yeryüzü peygamberlerin cesetlerini çürütmezler"*¹.

Hz. Peygamber'in bir insan olarak cesedinin çürütmesi onda bir eksiklik meydana getirmeyecektir. Cenabı Allah Kur'an-ı Kerim'de, Hz. Peygamber'in de bir insan olduğunu,² her fani kimse gibi onun da ölümü tadacağını,³ kendisinden başka kimseye ebedi hayat vermediğini,⁴ bildirmektedir. Diğer yandan Hz. Peygamber (s.a.v.)

¹ Müslim, *Cenâiz*, 91; Tirmizî, *Cenâiz*, 55; Nesâî, *Cenâiz*, 88; A. b. Hanbel, *Müsned*, I, 228-335; es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, II, 486.

² 18. Kehf, 110.

³ 39. Zümer, 30.

⁴ 21. Enbiyâ, 34.

vefaat ettiklerinde havanın sıcak olması sebebi ile mübarek vucütlerinin şiştiği ve parmağının büküldüğü kaynaklarda nakledilmektedir.¹

İbn Hişam'ın, Hz. Muhammed'in de diğer insanlar gibi çürümesinin doğal olduğunu vurgulayan bu rivâyeti, Suyûfî'nin naklettiği söz konusu rivayetin hadis ilmi kuralları çerçevesinde incelenmesinin bir zaruret olduğunu ortaya koymaktadır. Bu rivâyetin isnadları aşağıdaki şekildedir:

1- *Abdullâh b. Abbâs (r.a.), Ebû Cemre Nasr b. Imran ed-Dab'î el-Basrî(v.128), Şu'be b. Haccac b. el-Verd el-Atekî el-Ezdî (83-160), Gunder Muhammed b. Ca'fer el-Hezeli (v.193), Yahya b. Yahya, Müslim (v.261)*²

2- *Abdullâh b. Abbâs (r.a.), Ebû Cemre Nasr b. Imran ed-Dab'î el-Basrî(v.128), Şu'be b. Haccac b. el-Verd el-Atekî el-Ezdî (83-160), Yahya b. Sa'îd b. Ferrûh el-Kattân et-Temîmî Ebû Sa'îd el-Basrî (v.196), Muhammed b. el-Müsennâ'nın (v.252), Müslim (v.261)*³

3- *Abdullâh b. Abbâs (r.a.), Ebû Cemre Nasr b. Imran ed-Dab'î el-Basrî(v.128), Şu'be b. Haccac b. el-Verd el-Atekî el-Ezdî (83-160), Veki' b. el-Cerrâh (v.196), Müslim (v.261)*⁴

4- *Abdullâh b. Abbâs (r.a.), Ebû Cemre Nasr b. Imran ed-Dab'î el-Basrî (v.128), Şu'be b. Haccac b. el-Verd el-Atekî el-Ezdî (83-160), Ebû Bekr Abdurrahman b. Abdülmelik b. Şeybe (v.220), Müslim (v.261)*⁵

5- *Abdullâh b. Abbâs (r.a.), Ebi Hamza, Şu'be b. Haccac b. el-Verd el-Atekî el-Ezdî (83-160), Yahya b. Sa'îd b. Ferrûh el-Kattân et-Temîmî Ebû Sa'îd el-Basrî (v.196), Muhammed b. Beşşar (Bündar) el-Fallâs (v.252), Tirmizî*⁶

6- *Ebû Cafer Muhammed es-Sâdık b. Ali b. el-Hüseyn b. Ali b. Ebî Tâlib el-Medenî (v.?), Ca'fer b. Muhammed es-Sâdık b. Ali b. el-Hüseyn b. Ali b. Ebî Tâlib el-*

¹ İbn Hişam, *Siret*, IV, 303-314.

² Müslim, *Cenâiz*, 91.

³ Müslim, *Cenâiz*, 91.

⁴ Müslim, *Cenâiz*, 91.

⁵ Müslim, *Cenâiz*, 91.

⁶ Tirmizî, *Cenâiz*, 55.

Medenî(80-148), Osman b. Ferkad el-Attâr Ebû Muaz Ebû Abdullah el-Basrî (v.?), Zeyd b. Ahzam et-Tâf en-Nebhânî Ebû Tâlib el-Basrî(v.257), Tirmizî¹

7- Abdullâh b. Abbâs (r.a.), Ebû Cemre Nasr b. Imran ed-Dab'î el-Basrî(v.128), Şu'be b. Haccac b. el-Verd el-Atekî el-Ezdf (83-160), Yezid b. Zürey' el-Ayşî et-Temîmî Ebû Muaviye (101-182-183), İsmail b. Mes'ud el-Cuhderî Ebû Mes'ud el-Basrî (v. 248), Nesâî.²

8- Abdullâh b. Abbâs (r.a.), Ebi Hamza, Şu'be b. Haccac b. el-Verd el-Atekî el-Ezdf (83-160), Yahya b. Sa'îd b. Ferrûh el-Kattân et-Temîmî Ebû Sa'îd el-Basrî (v.196), Ahmed b. Hanbel.³

8- Abdullâh b. Abbâs (r.a.), Ebi Hamza, Şu'be b. Haccac b. el-Verd el-Atekî el-Ezdf (83-160), Yahya b. Sa'îd b. Ferrûh el-Kattân et-Temîmî Ebû Sa'îd el-Basrî (v.196), Veki' b. el-Cerrâh (v.196), Ahmed b. Hanbel.⁴

Buhârî ve Ebû Hatim, isnadlarda yer alan *Yahya b. Sa'îd et-Temimî*, hakkında "münkerül-hadis" demektedirler, Nesâî, aynı şahsın Zührî'den mevzu hadis naklettiğini bildirmektedir. Ayrıca Ebû Hatim: "Ondan İbn Mübarek ve çok hata yapan Muallâ b. Esed rivayette bulunmuştur" der. İbn Adî ve diğerleri ise: ondan sika kişilerin de rivayette bulunduğunu söylemektedirler. Ebû Kâmil el-Cahderî: "Hicaz'ın şeyhi diye bilinen Yahya b. Sa'îd Ebu'z-Zübeyr'den, o da Cabir'den merfu olarak rivayette bulunmuştur" açıklamasını yapmıştır.⁵ Salih b. Muhammed, Müslim'in naklettiği metnin isnadında yer alan ravilerinden *Muhammed b. el-Müsennâ'nın* aklında bir zayıflık bulunduğunu ifade etmekte, en-Nesâî de onun hadis nakledeken kitabında bir takım değişiklikler yaptığını bildirmektedir.⁶

Hadis âlimleri, Tirmizî'nin ravilerinden *Muhammed b. Beşsar Bûndar el-Fallâs'ın* Yahya'dan yaptığı rivayetlerde yalan söylediğini bildirmişlerdir. Ayrıca Yahya b. Main onun zayıf olduğunu belirtmiş ve Kavariri'de onu beğenmediğini ifade etmiştir.

¹ Tirmizî, *Cenâiz*, 55.

² Nesâî, *Cenâiz*, 88.

³ A. b. Hanbel, *Müsned*, I, 228-335.

⁴ A. b. Hanbel, *Müsned*, I, 228-335.

⁵ ez-Zehabî, *Mizânul-İtidâl*, IV, 378.

⁶ İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, V, 272.

el-Ezdi: "İnsanlar *Bündar*'dan hadis yazdılar ve kabul ettiler Yahya ve Kavariri'nin onun hakkındaki ifâdeleri cerh etmek için değildir" demiştir.¹

Hadis âlimleri, Nesâî'nin naklettiği isnadda yer alan *Yezîd b. Zürey*'in, ömrünün sonuna doğru ihtilat ettiğini bildirmişler; Fakat Sa'îd b. Ebî Arûbe'den rivayetinin ihtilat etmeden önce olduğunu söylemişlerdir.²

İbn Sa'd ve İbn Hibban, Tirmizî'nin ravilerinden *Ca'fer b. Muhammed es-Sâdik* için hadisi çoktur fakat delil alınmaz demekte ve onu zayıf görmektedirler. en-Nesâî ise, el-Cerh vet-Ta'dilin'de onun sika bir râvî olduğunu bildirmektedir.³ Ebû Hatim, Tirmizî'nin diğer ravisi *Osman b. Ferkad el-Attâr el-Basrî*, hakkında Şükrân'ın hadisi (التي في قوله صلى الله عليه آله وسلم قطيفة حمراء) münkerdir demektedir. İbn Hibban ise; bu ravi için "müstekimül-hadis" ifâdesini kullanmaktadır. Ayrıca Ezdî onun hakkında konuşulmuştur demekte ve Darakutnî onu sikalara muhalefet etmekle, suçlamaktadır.⁴

Yukarıda da görüldüğü gibi hadis âlimleri, bu rivâyetin isnadlarında yer alan bazı ravileri tenkîd etmişlerdir. Ebû Hatim'in münker kabul ettiği es-Suyutî'nin naklettiği metni ise şu şekildedir:

Hz. Peygamber: "*Bana mezarımda kaftanımı giydirin, çünkü yeryüzü peygamberlerin cesetlerini cürütmez*"⁵ buyurdu.

es-Suyutî aynı rivayeti, diğer bir eserinde az bir farklılıkla el-Hasan'dan nakletmektedir. Bu rivâyetin metni ise şu şekildedir:

Resûlullâh: "*Kaftanımı kabrime açın, çünkü nebilerin cesedlerine toprak mûsâllat olmaz*" buyurdu.⁶

Müslim'in kaydettiği konumuzla ilgili rivâyet Abdullah b. Abbas'dan nakledilmektedir. Bu rivâyetin metni aşağıdaki şekildedir:

*'Resûlullâh'ın kabrine kırmızı bir kaftan serildi'*⁷

¹ ez-Zehabî, *Mizânü'l-İ'tidâl*, III, 490; İbn Hacer, *Tehzibü't-Tehzib*, V, 48.

² İbn Hacer, *Tehzibü't-Tehzib*, VI, 206.

³ İbn Hacer, *Tehzibü't-Tehzib*, I, 385-386.

⁴ ez-Zehabî, *Mizânü'l-İ'tidâl*, III, 52; İbn Hacer, *Tehzibü't-Tehzib*, V, 96.

⁵ es-Suyutî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, II, 486.

⁶ es-Suyutî, *Şerh*, IV, 84.

⁷ Müslim, *Cenâiz*, 91.

Müslim, rivâyetin isnadında yer alan râvilerle ilgili olarak şu açıklamayı yapmaktadır: "Ebû Cemre'nin ismi Nasr b. Imran'dır, 'Ebût-Tiyah'ın ismi Yezid b. Humeyd'dir" ¹ Bu rivâyetin Tirmizî, Nesâî ve Ahmed b. Hanbel'tarafından nakledilen metni aşağıdaki şekildedir:

*"Resûlullâh'ın kabrine kırmızı bir kaftan konuldu"*²

Sindî'nin Haşiye adlı eserinde, Resûlullâh'ın : *"Kırmızı Kaftanının ucunu altına alarak oturduğu ve yerin eziyet verici olduğunu"* buyurduğu Veki'den nakledilmektedir. Müellif bu rivayetle ilgili şu açıklamayı yapmaktadır: "Bu Hz. Peygamber'e ait bir özelliştir"³.

Sindî, Veki'den diğer bir rivâyet daha nakletmektedir. Bu rivâyetin metni de aşağıdaki şekildedir:

"Hz. Peygamber'in: *'Bana mezarımda kaftanımı giydirin, çünkü yeryüzü peygamberlerin cesetlerini cürütmezler'* buyurdu"⁴.

Tirmizî'nin Sünen'inde yer alan metin ise şu şekildedir: "Rasulullah'ın kabrini hazırlayan Ebu Talha ve kaftanı altına seren kişi ise Rasulullah'ın mevlası Şükrandı." Yine aynı metinde: Abdullah b. Ebi Rafi'nin, "Şukran'ın Allah'a yemin olsun ki kabirde Resûlullâh'ın altına kaftanı attım dediğini işittiğini söylediği nakledilmektedir..⁵

Tirmizî, rivâyetle ilgili olarak: "Şükran hadisi hasen garib'tir, Ali İbn Medîni bu hadisi Osman b. Ferkad'dan rivâyet etti demektedir."⁶

Müslim, Muhammed b. Beşşar, Yahya b. Sa'îd, Şube, Ebi Hamza, Abdullâh b. Abbâs (r.a.) isnadıyla : *"Resûlullâh'ın kabrine kırmızı bir kaftan konuldu"* rivayetini nakletmekte ve bu isnadın sahih olduğunu belirtmektedir. Tirmizî ise; bu hadis için hasen sahihtir demektedir. Yine Tirmizî, Şube tarikiyle gelen isnadda yer alan , Ebi Hamza el-Kassab'ın esas adının Imran b. Ebi Ata; Ebi Cemre ed-Dabbî'nin adının ise, Nasr b. Imran olduğunu bildirmektedir. Ayrıca zikredilen bu iki kişinin Abdullâh b. Abbâs'ın arkadaşlarından olduğunu da söylemektedir. Yine Tirmizî, Abdullah b.

¹ Müslim, *Cenâiz*, 91.

² Tirmizî, *Cenâiz*, 55; Nesâî, *Cenâiz*, 88; A. b. Hanbel, *Müsned*, I, 228-335.

³ Sindî, *Hâşiye*, IV, 82 - 84.

⁴ Sindî, *Hâşiye*, IV, 82 - 84.

⁵ Tirmizî, *Cenâiz*, 55.

⁶ Tirmizî, *Cenâiz*, 55.

Abbâs'ın ölünün altına kabirde bir şey atılmasını hoş görmediğini ve bazı âlimlerin görüşünün de bu olduğunu ifade etmektedir.”¹

Abdullah b. Abbas'ın tavrından Hz. Peygamber vefat ettiğinde kabrine kaftanın serilmediği düşünülebilir. Öte yandan Resûlullah'ın (a.s.) cesedinin çürütmesi bir insan olarak çok doğal bir hadisedir. Resûlullah'ı diğer insanlardan farklı kılabilmek gayretleri neticesinde uydurulan bu rivayeti, Müslim, Tirmizî, Nesâî ve Ahmed b. Hanbel'in eserlerinde nakletmeleri, her şey gibi peygamberlerin cesedinin de çürüyerek dağılacağı gerçeğini değiştirmez. Hz. Peygamber'i yüceltme kaygısı ile bu rivâyet bazı hadis kaynaklarında yer bulmuştur.

Suyutî'nin aynı rivayette zikrettiği naklin ikinci kısmı, Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn Mâce, ed-Dârimî, Ahmed b. Hanbel, İbn Hibban, İbn Huzeyme, el-Beyhakî, et-Taberânî el-Hakim tarafından, Harun b. Abdillâh, el-Hüseyn b. Ali el-Cûfi, Abdurrahman b. Yezîd b. Câbir, Şerâhil b. Şerahbil b. Kûleyb Ebû'l-Eş'as es-Sanânî, Evs b. Evs es-Sakafî isnadıyla nakledilmektedir.

Bu ikinci kısım Sahihayn'da yer almamaktadır. Çeşitli hadis kaynaklarında yer alan tüm isnadlar ise, el-Hüseyn b. Ali es-Sanânî'de birleşmekte ve yukarıda verdiğimiz isnad zinciri ile devam etmektedir. Bu isnadda yer alan ravilerden *Abdurrahmân b. Yezîd b. Câbir el-Ezdî eş-Şâmî* hakkında hadis âlimleri ihtilâf etmişlerdir. Bir kısım âlimler onun sika bir râvî olduğu hususunda ittifak edildiğini söylemişlerdir. Hadis âlimlerinden el-Fellâs ise; hadis açısından onun zayıf olduğunu, münker rivâyetler naklettiğini bildirmektedir.²

Rivayetin isnadında yer alan diğer râvîlerin ise; sika olduğu kaydedilmektedir. Ayrıca el-Hakim, bu rivayetin el-Buhârî'nin şartı üzere sahih olduğunu söylemekte, ez-Zehbî ise, et-Telhisin'de bunu tasdik etmektedir.³

Söz konusu rivayetin metni şu şekildedir:

Hz. Peygamber: “Günlerinizin en faziletlisi Cum'a gündür. O günde benim üzerime çok salavât getirin, zira sizin selât ve selâmlarınız bana arz olunur, buyurdu. Ashab da (r.a.): "Yâ Rasûlullah! Getirdiğimiz selavât size nasıl arz olunur? Halbuki siz

¹ Tirmizî, *Cenâiz*, 55.

² ez-Zehbî, *Mizânul-İtidâl*, II, 598-599; İbn Hacer, *Tehzibü'l-Tehzib*, III, 436.

³ el-Hakim, *el-Müstedrek*, I, 413, no:1029.

çürümüş bulunacaksınız', dediler. Resûlü Ekrem (s.a.v.) : "*Allah Teâlâ, peygamberlerin cesedlerini toprağa haram kılmıştır.*"¹ cevabını verdi.

H. Peygamber'de normal insanlar gibi H. Ali tarafından gusl ettirilip kefenlenerek defnedilmiş ve belirli bir süre sonra mübarek cesedleri toprak olmuştur. Kaftanın altına serilmesiyle ilgili rivâyeti ise; H. Peygamber'in cesedinin çürümeyeceği fikrinden hareketle yukarıda şekilde iki rivâyet sonradan birleştirilerek nakledilmiş olmalıdır. Çünkü bazı rivayetlerde peygamberlerin cesedini toprağın çürütmeyeceği kısmı yer almamaktadır.²

es-Suyutî, gibi bazı hadis alimleri, yukarıdaki rivayete dayanarak, H. Peygamber'in bedeninin çürüyüp toprak olamayacağını, Allah'ın peygamberlerin cesedini toprağa haram kıldığını, vefatından önce hangi şekildeyse aynı kaldığını söylemektedirler.³ Meşhur hadis alimlerinden Veki' b. el-Cerrâh ise, Abdullah el-Behiy'den, "H. Peygamber vefat ettiğinde hemen defnedilmediği için karnı şişmiş, küçük parmağı bükülmüştü." şeklinde bir nakilde bulunmuştur. Mekke'li büyük hadis alimlerinden Süfyan b. Uyeyne (v.198) , Medine'nin çok sıcak bir bölge olduğunu, o sırada Kureyş ile Ensar'ın ümmetin idârî istikrarını teminle meşgul oldukları ve halife seçiminde ihtilafa düştükleri için, pazartesi günü vefa eden H. Peygamber'in perşembe gecesine kadar defnedilemediğini,⁴ onun bedenindeki değişiminin sebebinin de bu olduğunu söylemiştir. H. Peygamber'in bedeninde meydana gelen bu değişiklik, Ali b. Haşrem ve ez-Zehebî gibi alimler tarafından da tasdik edilmiştir. Bu hususu kabul etmekle birlikte ez-Zehebî de, H. Peygamber'in cesedinin toprak olmayacağı görüşündedir.⁵

Bir insan peygamber de olsa cesedinin çürüyeceği, Allah'ın dünyamızda koyduğu bir adettir. H. Peygamber'in toprak olmayacağı fikri yukarıda zikredilen ayetlere de ters düşmektedir. Çünkü vefa eden kimsenin dirilmesi ancak kıyametten sonra mümkündür. H. Peygamber'in şu an cesedi çürümüştür, fakat ruhen varlığı diğer

¹ Ebû Dâvûd, *salât*, 201; en-Nesâî, *Cum'a*, 5; İbn Mâce, *İkâmetü's-Salat*, 79, *Cenâiz*, 65; ed-Dârimî, *Salât*, 206; A. b. Hanbel, *Müsned*, IV, 8; İbn Hibbân, *Sahih*, III, 190, no:910; İbn Huzeyme, *Sahih*, III, 118, no: 1733; el-Beyhâkî, *Sünen*, III, 248, no:5789; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebir*, I, 216, no: 589; el-Hakim, *el-Müstedrek*, I, 413, no:1029.

² Müslim, *Cenâiz*, 91; Tirmizî, *Cenâiz*, 55; Nesâî, *Cenâiz*, 88; A. b. Hanbel, *Müsned*, I, 228-335.

³ ez-Zehebî, *Siyeru A'lâmu'n-nübelâ*, IX, 160-165; ez-Zehebî, *Mizânu'l-İtidâl*, II, 649-650.

⁴ İbn Hişâm, *Siret*, IV, 303-314.

⁵ Bu konuda fazla bilgi için Bkz. M.Said Hatipoğlu, *H. Peygamberi yanlış yorumlama tezahürleri, İslâmî Araştırmalar*, sayı: 2 (Ekim-1986), s. 5-11.

insanalar gibi berzah aleminde beklemektedir. Bir takım rivâyetlerde zikredilen Hz. Peygamber'e selâtü selâmla ilgili rivayetlerde¹ belirtilen Resûlullah'ın, ümmetinin selâmını alması da, bedenen değil ruhen gerçekleşecektir.²

Sonuç olarak bazı kişilerin, Hz. Peygamber'in ölümünden sonrada selât ve selâm alabilmesi ve diğer insanlardan farklı bir özellikte bulunması gerektiği kaygısıyla cesedinin çürümeyeceği fikrine vardıkları ve bu rivâyetlerin uydurulmasına sebep oldukları kanaatindeyiz.

3.1.4.2. Hz. Peygamber'in Yaptığı İbadetlerin Nafile Olduğu

Ahmed b. Hanbel, Ebî Ya'lâ ve es-Suyûtî, Hz. Peygamber'in yaptığı ibadetlerin nafile olduğuna dair rivayeti, Hz. Aişe'den nakletmektedirler. Söz konusu rivâyet şu şekildedir: *"Onun ameli gibi amelde mi bulunmak istiyorsunuz? Onun gelmiş ve geçmiş günahları affedildi ve onun ameli nafiledir" dedi.*³

Bu rivâyetten sonra ilk akla gelen soru şudur: Bir insan olarak Hz. Peygamber'e farz olan ibadetler yok muydu? Bu sorunun cevabı; pek tabii olarak bize örnek bir kul olan Allah Resûlü'nün de sorumlu olduğudur. Hatta Hz. Peygamber'in sorumluluğu diğer müslümanlardan daha fazladır. Çünkü müddesir suresinde Hz. Peygamber'e hitaben Allah (c.c.): "Ey örtüsüne bürünen, geceleyin kalk namaz kıl, yalnız gecenin birazında uyu, gecenin yarısında kalk, yahut bundan biraz eksilt, veya bunu arttır ve ağır ağır Kur'an oku"⁴ buyurmaktadır.

Bu ayetten, Hz. Peygamber'e gece namazının ve gecenin bir kısmında kalkarak Kur'an-ı Kerim okumasının farz kılındığı anlaşılmaktadır. İslâm âlimleri bu ibadetin islâmın ilk yıllarında sadece Hz. Peygamber'e farz kılındığı görüşündedirler. O halde Hz. Peygamber de diğer insanların sorumlu olduğu ibadetlerden sorumlu olduğu gibi

¹ Ebû Dâvûd, *salât*, 201; en-Nesâî, *Cum'a*, 5; İbn Mâce, *İkâmetü's-Salat*, 79, *Cenâiz*, 65; ed-Dârimî, *Salât*, 206; A. b. Hanbel, *Müsned*, IV, 8; İbn Hibbân, *Sahih*, III, 190, no:910; İbn Huzeyme, *Sahih*, III, 118, no: 1733; el-Beyhâkî, *Sünen*, III, 248, no:5789; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebir*, I, 216, no: 589; el-Hakim, *el-Müstedrek*, I, 413, no:1029.

² Bu konuda bkz. Ali Çolak, *Kur'an ve Hadislere göre Melek Kavramı*, s.152-155.

³ A. b. Hanbel, *Müsned*, IV, 250 (26168); Ebî Ya'la, *Müsned*, VIII, 58; es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, II, 442;

⁴ 73.Müzzemmil, 1-4.

fazladan birtakım sorumlulukları da vardır. Hz. Aişe'den nakledilen söz konusu rivayetin isnadları aşağıdaki şekildedir:

1- Aişe (r.a.), Muâz, Yezid er-Rişk, Babası, Abdu's-Samed, Ahmed b. Hanbel¹

2-Aişe (r.a.), Muâz, Yezid er-Rişk, Abdul-Varis, Ca'fer b. Mihran, Ebi Ya'la²

Hz. Aişe'den nakledilen rivâyetin metni aşağıdaki şekildedir: Resûlullâh'ın (s.a.v.) orucundan soruldu? Hz. Aişe (r.a.): "Onun ameli gibi amelde mi bulunmak istiyorsunuz? Onun gelmiş ve geçmiş günahları affedildi ve onun amelleri nafilendir" dedi.³

İbn Cerir, İbn Münzir, Muhammed b. Nasr ve Beyhakî Delâil adlı eserinde (الله) ayeti hakkında Mücâhid'den (r.a.) şu yorumu nakletmektedirler:

"Geçmiş günahlarının affedilmiş olması sebebi ile nafile ibadet sadece Resûlullâh'a ait bir durumdur. Farzların dışındaki yaptığı nafileler günahlarına kefaret için yapmadığı için nafilendir, fazladandır. İnsanların ise farzların dışındaki yaptığı ibadetler günahlarına kefarettir, insanlar için nafile değildir. Bu durum sadece Resûlullâh'a ait bir durumdur."⁵ es-Suyûtî Katade tefsirinden naklen, İbn Ebî Hâtim ve Hasan el-Basrî'nin de bu ayeti aynı şekilde farzların dışında olanlar Hz. Peygamber için nafilendir şeklinde yorumladıklarını ifade etmektedir.⁶

Ahmed b. Hanbel'in, Ebû Ümâme'den (r.a.) naklettiği bir rivayette: "Hz. Peygamber'in dışındaki kişilerin yaptığı ibadetlerin günahlarına kefaret Hz. Peygamber'in farzların dışında yaptığı ibadetlerin ise nâfile olarak değerlendirildiğini görmekteyiz. Hz. Aişe'nin de, Hz. Peygamber'in nafile ibadetleri hakkında bilgi edinmek isteyenlere verdiği cevpta bu kanaatini aktardığını düşünürüz. Bu durumda bu rivâyetten Hz. Peygamber'in farzlar dışında yaptığı ibadetler nafilendir anlamı çıkmaktadır. Bu şekli ile rivayette sahabelerin Hz. Peygamber'in nafile ibadetleri hakkındaki genel kanatı

¹ A. b. Hanbel, *Müsned*, IV, 250.

² Ebi Ya'la, *Müsned*, VIII, 58.

³ A. b. Hanbel, *Müsned*, IV, 250 (26168); Ebi Ya'la, *Müsned*, VIII, 58; es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, II, 442;

⁴ 17. İsrâ, 79

⁵ Taberî, *Tefsir-i Taberî* XV, 142; İbn Kesir, *Tefsir-i İbn Kesir*, III, 55-56; Suyûtî, *ed-Durru'l-Mensûr*, V, 323-324.

⁶ Suyûtî, *ed-Durru'l-Mensûr*, V, 323-324.

vurgulanmaktadır. Yoksa bize farz olanlar ibadetlerden, tabii olarak Hz. Peygamber de sorumluydu.

Bu konu ile ilgili Ahmed b. Hanbel'in Ebû Ümâme'den naklettiği rivayetin isnadı aşağıdaki şekildedir:

1- *Ebû Ümâme, Şehr b. Havşeb el-Eşarî (v.?), Abdullah b. Osmân b. Haysem (Şemr) b. Atiyye (v.?), Süleymân b. Mihrân el-A'meş el-Kahilî (v.?), Veki' b. EL-Cerrâh Ebû Sufyân er-Raâsî (128-197), Ahmed b. Hanbel¹*

2-*Ebû Ümâme, Ebû Gâlib el-Basrî (v.?), Süleym b. Hayyan (v.?), Yezîd b. Hârûn Ebû Halid es-Sülemî el-Vâsitî, Ahmed b. Hanbel²*

Ebû Hatim ilk isnadda yer alan *Şehr b. Havşeb* için Yahya b. Sa'îd ve Şu'be, ondan rivayette bulunmazdı demek ve Yahya b. Main ve Ahmed b. Hanbel'in ise onun hadislerini övdüğünü ve onu sika gördüğünü belirtmektedir. Ebû Zur'a'nın ise onun hakkında " *lâ be'se bilî*" ifadesini kullandığını kaydetmektedir.³ Hadis âlimleri isnadda bulunan diğer râviler hakkında sikadır⁴ demektedirler. ez-Zehebî, ikinci isnadda yer alan râvilerden *Ebû Gâlib⁵* ve *Ebû Halid Yezîd b. Hârûn es-Sülemî*'nin⁶ sika olduklarını belirtmektedir.

Her ne kadar ilk isnadda yer alan râvilerden *Şehr b. Havşeb* hadis alimlerinde tenkide uğramışsa da; bu rivayette sahabîlerin, Hz. Peygamber'in farzların dışındaki ibadetlerini nâfile olarak nitelerken, diğer insanların farzların dışında yaptığı ibadetleri günahlarına kefarete olacağı bu nedenle nâfile ibadet olarak nitelenemeyeceği kanatı ifade edilmektedir. Söz konusu Ahmed b. Hanbel'in Ebû Ümâme'den naklettiği rivayetin metni şu şekildedir:

"*Adamın biri Ebu Umame'ye: Ya Ebû Ümâme bir kişi kalkar ve namaz kılarsa bu ona nâfile olur mu? diye sordu. O da : Hayır nâfile ancak Allah'ın Rasulü içindir.*

¹ A. b. Hanbel, *Müsned*, V, 256.

² A. b. Hanbel, *Müsned*, V, 255.

³ Ebû Hâtim, *Kitâbu'l-Cerh vet-Ta'dil*, IV, 382-384.

⁴ ez-Zehebî, *el-Kâsif*, III, 237.

⁵ ez-Zehebî, *el-Kâsif*, III, 365.

⁶ ez-Zehebî, *el-Kâsif*, III, 287.

günah ve hatalar içinde yüzdükleri halde insanlara nasıl nafîle olur. Bu onlar için fazilet ve ecirdir." dedi.¹

Ebû Ümâme'nin bu açıklaması da Hz. Peygamber'in farzların dışındaki ibadetleri ile diğer insanların farzların dışındaki yaptıkları karşılaştırarak; Hz. Aişe'den nakledilen rivayeti açıklamaktadır. Hz. Aişe'nin rivayeti yalnız başına düşünüldüğünde adeta Hz. Peygamber hiç ibadet yapmasa da sorun değil, çünkü ona ibadetler farz değil gibi bir anlam çıkmaktadır. Böyle bir anlayış ise yanlıştır. Bütün Peygamberler farz ibadetlerden diğer insanlar gibi sorumludurlar. Hatta onların, örnek şahsiyet olarak, en küçük yanlışları dahi vahiyle uyarılarak düzeltilmiştir.

¹ A. b. Hanbel, *Müsned*, V, 255-256.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

4.1. HZ. PEYGAMBER'İN GELECEĞE DAİR VERDİĞİ HABERLER

Peygamberler, insanları hidayete çağıran elçiler olarak Allah'ın kendilerine vahiyle bildirdiklerini insanlara ulaştırmışlardır. Ancak onların verdiği bilgiler vahiyle sınırlıdır. Nitekim Kur'an'a göre, gaybı ancak Allah bilir. Onun dışında peygamberler de dahil olmak üzere hiç kimse vahiyle bildirilmediği sürece gaybı bilemez.¹ Allah, gaybı bilmeyi kendine tahsis etmiştir.² Göklerin ve yerin gaybının, gaybın anahtarlarının, mutlak gaybın Allah'a mahsus olduğunu bildirmiştir³.

Yüce Allah peygamberleri insanlar arasından seçmiştir. Peygamberler de bir beşer olarak insanların uymak zorunda kaldıkları kanunlara tabidirler. Bu husus bilgi konusunda da geçerlidir. Ancak Yüce Allah'ın, Resuller'inden dilediklerine gaybdan haber vereceği Kur'an'da bildirilmektedir.⁴ Kuran-ı Kerim'de "Hiç bir insanın yarın ne yapacağını ve nerede öleceğini bilemeyeceği"⁵ şeklinde bütün insanları kapsayan genel hükümler serdedilmiştir. Kur'an bu hükmün umumiliğini peygamberlerin ağzından teyid etmektedir. Nitekim Hz. Nuh'un : "Size Allah'ın hazineleri yanımdadır demiyorum. Ben gaybı da bilmem"⁶ dediği, Peygamberimizin de "Benim ve sizin başınıza gelecek olanları bilmiyorum. Ancak bana vahyolunana uymaktayım..."⁷ açıklaması ayetlerde yer almaktadır.

Hz. Peygamber, müşriklerin Ashab-ı Kehf hakkında soru sormaları üzerine Resûlullâh: "*Size bu konuda yarın bilgi veririm*" diye söz vermiş; vahyin gelişi onbeş gün geçikince sözünü yerine getirememiş ve kendisine yönelik kınamalara canı

¹ 3. Al-i İmran, 44; 11.Hud,49, 12. Yusuf, 102; 72.Cin,26.

² el-Maide, 109-116; 6; el-Enam, 73; 9. Tevbe, 94-105; 13. er-Ra'd, 9; 23. el-Mü'minûn, 92; 32. es-Secde, 6; 34. Sebe, 3-48; 35. Fatır, 38; 39. Zümer, 46; 59. el-Haşr, 22; 64. et-Tegâbun, 18; 72. el-Cin, 26.

³ 6. el-Enam, 59; 10. Yûnus, 20; 11. Hûd, 123; 16. en-Nahl, 77; 27. en-Neml, 65.

⁴ 3. Al-i İmrân, 179.; 72. el-Cin, 26.

⁵ 31. Lokman, 34.

⁶ 11. Hûd, 31.

⁷ 46. el-Ahkâf, 9.

sıkılmıştır.¹ Bu sebeble Cenâb-ı Hak Kehf suresinde onu şöyle uyarmıştır: "Allah'ın dilemesine bağlamadıkça hiç bir şey için bunu yarın yapacağım deme."²

Bu ayetle Hz. Peygamber, hem geçmişe dair bir olay olan Ashab-ı Kehf hakkında konuşmaktan menedilmiş, hem de ona uzun zaman kesidi içinde olacak olan olaylar bir yana, yarını bile bilemeyeceği hatırlatılmıştır.³

Kur'an-ı Kerim'in bakışına göre, gaybî haber Allah'a ait yani ilâhî kaynaklıdır. Beşerin kendi imkanları ile gaybtan kesin bir haber vermesi mümkün değildir. Hz. Peygamber'e bazı haberlerin verildiği Ku'an'da yer almıştır.⁴

Vahy-ı gayr-ı metluv ile gelecekle ilgili bazı haberlerin kendisine bildirildiği Tahrir suresi 3. ayetde ifade edilmiştir. Buna örnek olarak Hz. Peygamber'in eşi Hafsa'ya bildirdiği bir haberi, başka kimseye söylememesini istediği halde, Hz. Hafsa'nın, bu durumu Hz. Aişe'ye bildirdiğini vahiyle öğrenmiştir. Bazı İslâm âlimleri bu dururmu Hz. Peygamber'in Kur'an dışında da vahiy aldığına delil getirmişlerdir.⁵ Bazı hadis âlimleri, bu yolla Hz. Peygamber'e, gelecek hakkında olacak bir takım işlerin bildirildiğini belirterek, aşağıda inceleyeceğimiz rivayetleri hadis kaynaklarına almışlardır.

Hz. Peygamber'in gaybı bilmediğini ifade eden bir çok örnek hadislere vermek de mümkündür. Örneğin Hz. Aişe: "Peygamber'in gelecekte olacakları bildiğini iddia eden Allah'a iftira etmiş olur"⁶ demektedir.

Müfessir İsmail b. Abdurrahman es-Süddî (127/744) "Allah Hz. Muhammed'i gayba muttali kılmadı; fakat O'nu seçip peygamber yaptı" demek suretiyle Hz. Peygamber'in gayba muttali kılınmadığını, fakat onu peygamber olarak seçtiğini" söyler. İbn İshak (150/767) ise, "Allah'ın sizi hangi konularda imtihan etmek istediğini bilemezsiniz. Ancak Allah, ilmiyle resullerinden dilediğini seçer"⁷ der fakat Allah'ın,

¹ İbn Kesir, *Tefsiru'l-Kur'anil-Azim*, III, 72.

² 18. el-Kehf, 23.

³ İ. Çelebi, *İslâm inancında Gayb Problemi*, s.99.

⁴ 24. en-Nur, 11-16; 47. Muhammed, 16; 59. el-Haşr, 11-12; 66. et-Tahrir, 3.

⁵ A. Osman Koçkuzu, *Rivayet İlimlerinde Haberi vâhidlerin İtikât ve teşri Yönlerinden Değeri*, s. 40-43.

⁶ Müslim, *İman*, 77; Tirmizî, *Tefsir*, 7.

⁷ bkz. Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, IV, 188.

Hız. Peygamber'e insanların kalblerinde olanı bildirip bildirmediği hususundaki görüşünü belirtmez.

Reşid Rıza "Fitneden sakının"¹ ayetini delil göstererek, Hız. Peygamber'in yakın gelecekte olacak fitneleri bu ayetten istinbat ettiğini söylemektedir.² Allah'ın insanları gayba muttali kılmadığını, zira gayba muttali kılsa o kişinin insan olmaktan çıkacağını belirtmekte ve insanın iyi işler yapmaya ve kötü işlerden sakınmayla, Allah'ın kendisine verdiği fitrat ve nübüvvetin gösterdiği yolda olmaya çalışarak güç yetirebileceğini ifade etmektedir. Ayrıca Reşid Rıza, "Allah sizleri gayba muttali kılmaz, ancak restüllerden dilediğini seçer," ayetini: Allah resullerini seçer ve gaybdan dilediğini onlara muttali kılar" diye tefsir etmektedir. Arkasından "Gayb, insanlara iman etmelerinde faydası ve yararı olacak türden tebliğ ettiği şeylerdir ki, mesela Allah'ın sıfatları, ahiret ve ahvali ve meleklerle iman etmek gibi konular bunlar arasındadır. Bu hususlar insanların iman etmekle mükellef olduğu şeylerdir" diyerek ayetteki gayb kelimesine farklı bir yorum getirir.³

Mustafa Ertürk ise, bu konuda şuları kaydetmektedir: "Hız. Peygamber'in kendisinden sonra ümmetinin başına gelecek hadiseleri Allah'ın bildireceğini bu ayete⁴ istinaden iddia etmek herhalde zor olsa gerektir. Çünkü ayet kendi bütünlüğü içerisinde ele alındığı zaman uzak istikbale yönelik bir olaydan bahsetmemektedir. Bu ayettten anlaşılacak olan, Hız. Peygamber döneminde yaşamış olan münafıklardan Resulullah'ın haberdar olacağıdır. Buradan Allah'ın, Resulullah'a kendi döneminden sonraki, olayları bildirmediği ortaya çıkmaktadır.⁵ Mustafa Ertürk, peygamberlerin geleceği bilip bilemeyecekleri konusundaki değerlendirmesinin sonunda: "Hız. Peygamber, Kur'an'a yansımayan rüya veya ilham gibi muhtemelen Kur'an vahyine nisbetle bir başka ilâhî iletişim vasıtasıyla Allah'la irtibat halinde olmuştur. Dolayısıyla vahyi, sadece Kur'an'la sınırlandırmak Kur'an ayetlerine de ters düşmektedir" demektedir. Ayrıca Ertürk, "Kur'an'a yansımayan vahiyle Hız. Peygamber'e istikbale yönelik bazı haberlerin verilebildiği ve bunların da dinin esas

¹ 7. el-Enfâl, 25.

² R. Rıza, *el-Menar*, IX, 504-505.

³ R. Rızâ, *Tefsirü'l-Menar*, IV, 253-255.

⁴ 3. Al-i İmran, 179.

⁵ Mustafa Ertürk, *Metin tenkidi prensipleri açısından Sahih-i Buhârî'deki Bazı fiten Hadislerinin Değerlendirmesi*, s. 120-121 (Basılmamış Doktora tezi).

ve ilkeleri ile ilgili olmayabileceği, Hz. Peygamber'in herkese tebliğ etmek zorunda olmadığı, sadece bazı kişilere yeri geldiğinde söylediği¹ veya kendi tecrübesi ve bilgisiyle anlattıklarından teşekkül ettiği sonucuna varılabilir. Ancak bu bilgilerin dinin temel ilkeleri ile ilgili olmadığı, tamamen günlük, idâri, askerî ve benzeri konularla alakalı olduğunu da hatırlatmakta fayda vardır"² demektedir.

Halis Albayrak ise, bu konuyla ilgili olarak şunları söylemektedir: "Kur'an haricindeki vahy-ı metluv dediğimiz vahyin insanları uyarma ve mutlaka tebliğ etme görevi verilmeksizin Allah'ın peygamberlere bazan ilâhi desteğini bahşetmesi şeklinde olduğu ifade edilmekte ve bu nevi vahyin peygamberlere tebliğ etme zorunluluğunu getirmediği görüşü ileri sürülmektedir. Bu vahiy türünün subjektif olduğunu, sadece tercübeyi yaşayan kişiyi bağladığını, Hz. Peygamber'in Kur'an dışı açıklamalarını subjektif vahiyle temellendirmek yerine peygamber olma imtiyazına, Kur'an ve vahyin bu konuda ona arka çıkışına, peygamberliği yanında bir de devlet başkanı olma sıfatına bağlamak daha doğrudur"³ demektedir.

Mustafa Ertürk, Albayrak'ın açıklamalarına itiraz ederek: "Hz. Peygamber'in Kur'anda mevcut olmayan, ama itikada, ibâdete ve ahkama tealluk eden bütün sözlerinin bağlayıcı olmaması gerektiği sonucuna götürmektedir ki, bu tamamen tartışma konusudur. Ayrıca emir, nehiy ya da izinle alakası ve serahaten bağlayıcı özelliği olmayan terğib ve terhib türündeki istikbale yönelik ilâhi bilgilerin Hz. Peygamber'e bildirebileceğini, tebliğle zorunlu olmasa bile bu nevi bilgileri onun başkalarına söyleyebileceğini düşünmeye engel gözükmemektedir"⁴ demektedir.

Hz. Peygamber, gelecek hakkında söylediği genel değerlendirmeleri kendi fetanet kabiliyeti ile beşeri kaynaklara dayanarak kişisel olarak değerlendirmiş; gelecekte çıkabilecek fitnelere işaret etmiş olabilir. Ancak bunların içlerindeki şahıslarla veya olacak olan olaylarla tafsili bilgi vermesi mümkün gözükmemektedir. Bu tür haberler mutlaka vahye dayanmalıdır.

¹ Reşid Rıza, *Tefsiru'l-Menâr*, IX, 50-52.

² Kırbasoğlu, *İslâm düşüncesinde sünnet*, s.303-304.

³ Albayrak, *Kur'anda insan Gayb ilişkisi*, s.224-225.

⁴ Mustafa Ertürk, *Metin tenkidi prensipleri açısından Sahih-i Buhârî'deki Bazı fiten Hadislerinin Değerlendirmesi*, s. 190-191(Basılmamış Doktora tezi).

Allah'ın peygamberine haber vermediği gelecekle ilgili bir konuda Allah Resulünün bir açıklaması olmadığını buradan anlamaktayız. Hz. Peygamber'in geleceğe dair verdiği haberler içerisinde Müslümanların bölünüp parçalanacaklarını, bir çok sapık fırkaların ortaya çıkacağı bu gurupların içerisinde sadece bir gurubun kurtulacağına dair rivayetler ve hatta bu gurupların bazılarının Ezarika, Rafiziye, Mürchie, Kaderiye... gibi birtakım fırkaların çıkacağını isimleriyle bildirdiği hadis kitaplarında yer almaktadır. Hatta bu gurupların lehinde ve aleyhinde açıklamalar yaptığı kaynaklara girebilmiştir.

Rivâyetlerde yer alan bu guruplar arasındaki siyasi çekişmeler sebebiyle, söz konusu nakillerin sonradan uydurulmuş olduğunu düşünmekteyiz. Gelecekte ortaya çıkacağı ifade edilen fırkaları isimleri ile açıklaması ve bunların Kur'an-ı Kerim'de yer almaması söz konusu rivayetlerin uydurulmuş olacağı kanaatini teyid etmektedir. es-Suyûtî'nin naklettiği bu tür bazı rivayetleri sırasıyla inceleyelim.

3.1.1. Hz. Peygamber'in Müslümanlar'ın Yetmiş Üç Fırkaya Ayrılacağını Bildirmesi

Ehl-i kitabın yetmiş iki fırkaya, müslümanların yetmiş üç fırkaya ayrılacağı ancak bunlardan birinin Cennet'e girebileceği, onun da cemaat halinde bulunan çoğunluk olacağı açıklanmıştır. Bu konudaki hadisler; Abdullâh b. Amr b. el-As, Enes b. Mâlik, Ebû Hureyre, Ebû'd-Derdâ, Câbir b. Abdillâh, Ebû Sa'îd el-Hudrî, Ubey b. Kâb, Ebû Ümâme, Vâsile b. el-Eskâ ve Muaviye gibi bir çok sahabeden rivâyet edilmiştir. Bu rivâyetleri, Tirmizî, Ebû Dâvûd, İbn Mâce, Ahmed b. Hanbel, Hakim ve İbn Hibban eserlerinde nakletmektedirler. Ebu Hureyre'ye (ra) isnad edilen rivâyetleri incelemek istiyoruz.

Ebû Hureyre'den (r.a.) gelen rivâyetlerin senedleri aşağıda verilmiştir:

*1-Ebû Hureyre (r.a.), Ebû Seleme b. Abdirrahmân b. Avf (v.94), Muhammed b. Amr, el-Fadl b. Alkame el-Leysi (v.144), Ebû Ammâr el-Hüseyn b. Hureys el-Huzâf (v.244), et- Tirmizî.*¹

¹ Tirmizî, *İmân*, 18.

2- Ebû Hureyre (r.a.), Ebû Seleme b. Abdîrrahmân b. Avf (v.94), Muhammed b. Amr b. Alkame el-Leysî (v.144), Hâlid b. Abdillâh(v.?), Vehb b. Bakıyye el-Vâsîti(v.239), Ebû Dâvûd¹

3-Ebû Hureyre (r.a.), Ebû Seleme b. Abdîrrahmân b. Avf (v.94), Muhammed b. Amr b. Alkame el-Leysî (v.144), Muhammed b. Bişr el-Abdi el-Kufî(v.203), Ebû Bekr b. Ebî Şeybe(v.235), İbn Mâce²

4- Ebû Hureyre (r.a.), Ebû Seleme b. Abdîrrahmân b. Avf (v.94), Muhammed b. Amr b. Alkame el-Leysî(v.144), Muhammed b. Bişr el-Abdi el-Kufî(v.203), Ahmed b. Hanbel³

5-Ebû Hureyre (ra), Ebû Seleme b. Abdîrrahmân b. Avf (v.94), Muhammed b. Amr b. Alkame el-Leysî(v.144), el-Fadl b. Mûsâ es-Seynânî el-Mervezî (?), Ebû Ammâr, Ebû'l-Müveccehe, Ebû'l-Abbâs Kâsım b. el- Kâsım es-Sârî, el- Hakim⁴

et-Tirmizî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce, kaydetmiş oldukları bu rivâyeti dört râvi vasıtasıyla Ebû Hureyre'ye ulaştırırken, Ahmed b.Hanbel üç kişi aracılığı ile Ebû Hureyre'den nakletmiştir. Bu rivâyetlerin tamamı Muhammed b. Amr b. Alkame el-Leysî'de birleşmektedir. Bu râvi ise, zabt açısından zayıftır.⁵ et-Tirmizî'nin isnâdında yer alan el-Fadl b. Mûsâ'nın da münker rivâyetler naklettiği bildirilmiştir.⁶ et-Tirmizî, bu rivâyetin hasen-sahih mertebesinde olduğunu söylemiştir.⁷ el-Hakim, Fadl İbn Mûsâ'nın sika olduğunu âlimler ittifakla kabul etmişlerdir dese de⁸ ez-Zehebî, Ali İbn Medîni, oğlu Abdullah'ın, Fadl b. Musâ'dan münker rivayetleri olduğunu bildirmiştir. ez-Zehebî ise, sikadır demektedir.⁹

¹ Ebû Dâvûd, *Sünne*, 1.

² İbn Mâce, *Fiten*, 17.

³ A. b. Hanbel, *Müsned*, II, 332.

⁴ el-Hakim, *el-Müstedrek*, I,47.

⁵ İbn Hacer, *Tehzibü't-Tehzib*, V, 240-241.

⁶ İbn Hacer, *Tehzibü't-Tehzib*, IV, 498-499.

⁷ Tirmizî, *İmân*, 18.

⁸ el-Hakim, *el-Müstedrek*, I,47.

⁹ ez-Zehebî, *Mizânu'l-İtidâl*, III, 360.

Konu ile ilgili rivâyetin metni aşağıdaki şekildedir:

Hz. Peygamber: *"Ehli kitap dinlerinde yetmiş iki firkaya ayrıldı, bu ümmet yetmiş üç firkaya ayrılacak, yani tamamı Cehennem'de olacak ancak cemaat ehli olan hariç ve yine ümmetinden öyle insanlar çıkacak, nefislerine öyle uyacaklar ki, köpeğin sahibine uyduğu gibi her deliğe ve şekle girecekler"* buyurdu.¹

Ebû Hureyre'den nakledilen diğer bir rivâyetin metni şu şekildedir: "Resulullâh : *"Yahudiler yetmiş bir veya yetmiş iki firkaya ayrılmışlardır, Ümmetim ise yetmiş üç firkaya ayrılacaktır"* buyurdu.²

Hakim'in, Ebu Hureyre'den naklettiği rivâyet ise aşağıdaki şekildedir:

Resûlullâh: *"Yahudiler yetmiş bir millete, Hıristiyanlar yetmiş iki millete, ümmetim de yetmiş üç millete ayrılacak"* buyurdu.³

Abdullâh b. Amr (r.a.), nakledilen metnin isnâdı aşağıdaki şekildedir:

1-Abdullâh b. Amr (r.a.), Abdurrahmân b. Ziyâd b. En'am el-İfrikî (v.156), Süfyan es-Sevrî (v.161), Ebû Dâvûd el-Haferî (v.203), Ömer b. Sa'd b. Ubeyd, Mahmud b. Gâylân (v.239), et- Tirmizî⁴

Tirmizî ilk isnâdın hasen garib mertebesinde olduğunu söylemektedir. Bu isnâdda yer alan râvîlerden Abdurrahmân b. Ziyâd b. En'am el-İfrikî (v.156), zabt açısından şiddetle tenkîd edilmiştir. Ali el-Mansur onun hadis uydurduğunu belirtmektedir. Fakat Buhârî onu zayıflar arasında zikretmemiştir. Nesâî onun zayıf olduğunu bildirmektedir. Darekutnî onun uydurma rivayetleri naklettiğini bildirmiştir.⁵

Konu ile ilgili rivâyetin metni aşağıdaki gibidir:

Resulullâh (s.a.v.): *"İsrailoğlularının başına gelen her şey bir ayakkabının diğerine eşitliği gibi ümmetimin başına da gelecektir. Hatta onlardan annesiyle aleni ilişkide bulunan bir kimse mevcut ise, ümmetimin içinde de bunu yapacak kişi çıkacaktır. İsrailoğluları yetmiş iki firkaya ayrılmıştı, ümmetim ise yetmiş üç firkaya ayrılacaktır. Bunlardan tek bir firka hariç, gerisinin tamamı Cehennemdedir."*

¹ Tirmizî, *İmân*, 18; Ebû Dâvûd, *Sünne*, 1; İbn Mâce, *Fiten*, 17; Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, II, 48.

² A.b. Hanbel, *Müsned*, II, 332.

³ el-Hakim, *el-Müstedrek*, I,47.

⁴ Tirmizî, *İmân*, 18.

⁵ İbn Hacer, *Lisânu'l-Mizân*, II,561- 563.

açıklamasını yapınca, ashab: "O tek fırka hangisidir ya Resûlullâh?" diye sordular. Hz. Peygamber de: "Benim ve ashabımın üzerinde bulunduğu firkadır" buyurdu.¹

Resulullâh (s.a.v.): 'Yahudiler yetmiş bir veya yetmiş iki firkaya ayrılmışlardır, Hıristiyanlar da bunların bir benzeri şeklinde firkalara ayrılmışlardır, ümmetim ise yetmiş üç firkaya ayrılacaktır' buyurdu.²

İslâm ümmetinin yetmiş üç firkaya ayrılacağından bahseden yukarıda kaydettiğimiz bu rivâyette, firkalardan yetmiş ikisinin Cehennemlik, birisinin de Cennetlik olduğundan söz edilmemektedir. Yahudi ve Hıristiyanlar'ın "yetmiş bir veya yetmiş iki firkaya " ayrıldığından söz eden tereddüdü ifade ise, râvîlerinde zabt kusuru olduğunun delilidir. Ebû Dâvûd, et-Tirmizî, Ahmed b. Hanbel'in naklettiği tereddüdü ifade, İbn Mâce'nin kaydetmiş olduğu hadisin metninde yoktur. Ayrıca zikrettiğimiz bu rivâyetlerin bir kısmında sadece Yahudilerin yetmiş bir veya yetmiş iki firkaya ayrılacağından söz edilirken, diğer bir kısmında sadece Yahudiler'in hem de Hıristiyanlar'ın mezkur sayıda firkalara ayrılacağından bahsedilmektedir.³ Bütün bu farklılıklar râvîlerde zabt kusuru olduğunu ortaya koyan bir husustur.

İslâm ümmeti'nin tefrikaya düşüp yetmiş üç parçaya bölüneceğinden bahseden bir rivâyette, İbn Mâce tarafından Avf b. Mâlik'den nakledilmiştir.

İbn Mâce bu rivayeti aşağıdaki isnâdla nakletmiştir.

1-Avf b. Mâlik (r.a.), Râşid b. Sa'd el-Hımsî (v.108), Saffân b. Amr es-Sekseki el-Hımsî (v.100), Abbâd b. Yûsuf Osman el-Hımsî (v.206), Amr b. Osman b.Sa'îd b. Kesir el-Hımsî (v.250)

Bu isnâdda bulunan râvîlerden Râşid b. Sa'd el-Hımsî (v.108), hadis alimlerinin tenkidine uğramıştır.⁴ Yine Abbâd b. Yûsuf Osmân el-Hımsî de tek başına kaldığı rivâyetlerde tenkid edilmektedir. Konumuzla ilgili naklin de böyle olduğu ifade edilmektedir.⁵ Ayrıca İbn Hacer'in Tehzibüt-Tehzibi'nde, İbn Mâce'den başka kimsenin tahrir etmediği zikredilen bu hadisin râvîlerinden Abbâd b. Yûsuf Osmân el-Hımsî'nin

¹ Tirmizî, *İmân*, 18.

² Tirmizî, *İmân*, 18.

³ Ebû Dâvûd, *Sünne*, 1; Tirmizî, *İmân*, 18; İbn Mâce, *Fiten*, 1; A.b. Hanbel, *Müsned*, II, 332.

⁴ İbn Hacer, *Tehzibü't-Tehzib*, II, 134-135.

⁵ ez-Zehebi, *Mizanu'l-İtidâl*, II, 380.

vefatının 206, kendisinden rivâyet aldığı Saffân b. Amr es-Sekseki'nin ölüm tarihinin 100 veya 108 olarak kaydedilmesi hadisin senedinin munkatı' (kopuk) olduğu şüphesini hatıra getirmektedir.¹ Ancak el-Buhârî (v.256) ve ez-Zehebî, Saffân b. Amr es-Sekseki el-Hımsî'nin vefatının h.155 olduğunu bildirmektedir ki, kanaatimizce bu doğrudur. Bu durumda inkıta şüphesi ortadan kalkmaktadır.² İbn Hacer'in Tehzib'indeki bu durumun bir hatadan kaynaklanıyor olduğu anlaşılmaktadır.

İbn Mâce 'nin naklettiği naklin metni aşağıdaki şekildedir:

Resûlullâh (s.a.v.): *"Yahudiler yetmiş bir fırkaya ayrıldı bunlardan biri Cennet'te, yetmişi Cehennem'dedir. Hıristiyanlar ise yetmiş iki fırkaya ayrıldı. Onların da yetmiş bir fırkası Cehennem'de biri Cennettedir. Muhammed'in nefsi kudret elinde olan Alah'a andolsun ki, benim ümmetim de muhakkak yetmiş üç fırkaya ayrılacaktır. Bunlardan bir tanesi Cennet'te, yetmiş iki tanesi Cehennem'dedir "* dedi. Bunun üzerine kendisine, *Cennette olanlar kimlerdir ya Resûlullâh?* diye soruldu. O da: *"Cemaat"* buyurdu.³

Enes b. Mâlik'den (r.a.) nakledilen bu hadisin isnâdları şöyledir:

1-Enes b. Mâlik (r.a.), Katâde b. Diâme (v.117), Ebû Amr Abdurrahmân b. Amr el-Evzâf (v.158), el-Velîd b. Müslim el-Kurâşî (v.194), Hişâm b. Ammâr Es-Sülemî (v.245), İbn Mâce⁴

2-Enes b. Mâlik (r.a.), Sa'îd b. Ebî Hilâl el-Leysî (v.149), Hâlid b. Yezid el-Cumâhî el-Mısırî (v.139), Abdullâh b. Leha el-Mısırî (v.170/174), Ebû Ali el-Hasan b. Mûsâ el-Bağdâdî (v.209/210), Ahmed b. Hanbel⁵

3-Enes b. Mâlik (r.a.), Umeyrî, Sadaka b. Yesâr el-Cezerî (v.?), Abdül-Aziz b. Abdillâh b. Ebi Seleme el-Macişûn (v.164), Veki' b. el-Cerrâh (v.196), Ahmed b. Hanbel⁶

¹ İbn Hacer, *Tehzibü't-Tehzib*, II, 555-556; III, 75.

² el-Buhârî, *et-Tarihü'l Kebîr*, II, 309; ez-Zehebî, *el-İber*, I, 224.

³ İbn Mâce, *Fiten*, 17.

⁴ İbn Mâce, *Fiten*, 17; ez-Zehebî, *Mizânu'l-İ'tidâl*, IV, 348; İbn Hacer, *Tehzibü't-Tehzib*, VI, 99-100.

⁵ A. b. Hanbel, *Müsned*, III, 145

⁶ A. Hanbel, *Müsned*, III, 120; II, 332.

vefatının 206, kendisinden rivâyet aldığı Saffân b. Amr es-Seksekî'nin ölüm tahirinin 100 veya 108 olarak kaydedilmesi hadisin senedinin munkatı' (kopuk) olduğu şüphesini hatıra getirmektedir.¹ Ancak el-Buhârî (v.256) ve ez-Zehebî, Saffân b. Amr es-Seksekî el-Hımsî'nin vefatının h.155 olduğunu bildirmektedir ki, kanaatimizce bu doğrudur. Bu durumda inkıta şüphesi ortadan kalkmaktadır.² İbn Hacer'in Tehzib'indeki bu durumun bir hatadan kaynaklanıyor olduğu anlaşılmaktadır.

İbn Mâce 'nin naklettiği naklin metni aşağıdaki şekildedir:

Resûlullâh (s.a.v.): "*Yahudiler yetmiş bir fırkaya ayrıldı bunlardan biri Cennet'te, yetmişi Cehennem'dedir. Hıristiyanlar ise yetmiş iki fırkaya ayrıldı. Onların da yetmiş bir fırkası Cehennem'de biri Cennettedir. Muhammed'in nefsi kudret elinde olan Alah'a andolsun ki, benim ünmetim de muhakkak yetmiş üç fırkaya ayrılacaktır. Bunlardan bir tanesi Cennet'te, yetmiş iki tanesi Cehennem'dedir* " dedi. Bunun üzerine kendisine, *Cennette olanlar kimlerdir ya Resûlullâh?* diye soruldu. O da: "*Cemaat*" buyurdu.³

Enes b. Mâlik'den (r.a.) nakledilen bu hadisin isnâdları şöyledir:

1-Enes b. Mâlik (r.a.), Katâde b. Diâme (v.117), Ebû Amr Abdurrahmân b. Amr el-Evzâf (v.158), el-Velîd b. Müslim el-Kurâşî (v.194), Hişâm b. Ammâr Es-Sülemî (v.245), İbn Mâce⁴

2-Enes b. Mâlik (r.a.), Sa'îd b. Ebî Hilâl el-Leysî (v.149), Hâlid b. Yezid el-Cumâhî el-Mısırî (v.139), Abdullâh b. Lehiya el-Mısırî (v.170/174), Ebû Ali el-Hasan b. Mûsâ el-Bağdâdî (v.209/210), Ahmed b. Hanbel⁵

3-Enes b. Mâlik (r.a.), Umeyrî, Sadaka b. Yesâr el-Cezerî (v.?), Abdül-Aziz b. Abdillâh b. Ebi Seleme el-Macişûn (v.164), Veki' b. el-Cerrâh (v.196), Ahmed b. Hanbel⁶

¹ İbn Hacer, *Tehzibü't-Tehzib*, II, 555-556; III, 75.

² el-Buhârî, *et-Tarihü'l Kebîr*, II,309; ez-Zehebî, *el-İber*, I, 224.

³ İbn Mâce, *Fiten*, 17.

⁴ İbn Mâce, *Fiten*, 17; ez-Zehebî, *Mizânu'l-İ'tidâl*, IV, 348; İbn Hacer, *Tehzibü't-Tehzib*, VI, 99-100.

⁵ A. b. Hanbel, *Müsned*, III, 145

⁶ A. Hanbel, *Müsned*, III, 120; II, 332.

İbn Mâce'nin kaydettiği rivâyetin isnâdında yer alan râvîlerden Hişâm b. Ammâr es-Sülemî, zabt yönünden tenkide uğramıştır.¹ Râvîlerden el-Velîd b. Müslim el-Kuraşî de, yalancı kimselerden hadis naklettiği, münker ve mürsel rivâyetleri olduğu, yalancı şahıslardan tedlis yaptığı ve hatası çok olduğu için hem adalet hem de zabt sıfatı açısından cerhedilmiştir.²

İsnâdda kendisinden sadece Ebû Amr şeklinde bahsedilen râvînin de, meşhur fıkıh alimlerinden Abdurrahmân b. Amr el-Evzâî olduğu hususu da şüphelidir. Çünkü râvî el-Velîd b. Müslim'in, Ebû Amr isimli bir şeyhten tedlis yaptığı ve sanki hadisi Abdurrahmân b. Amr el-Evzâî'den almış gibi bir izlenim vererek, "Haddesenî Ebû Amr / bana Ebû Amr anlattı" dediği kaydedilmektedir.³

el-Velîd b. Müslim'in bu hadisi aldığı söylediği Ebû Amr eğer el-Evzâî ise, isnâdın sıhhati açısından bir problem yoktur. Bu zat el-Evzâî değil de bir başka şahıs ise, hadis alimlerinin tenkidine uğrayıp cerhedildiği için kimliği gizleniyor demektir. Bu durumda naklin isnâdında mechul bir râvî vardır, bu sebeble sened kopuktur. Bu hadisin isnâdının sahih, râvîlerinin de sika olduğu kaydedilmekteyse de,⁴ râvî el-Velîd b. Müslim'in yukarıda zikrettiğimiz özelliklerinden dolayı bu görüşe katılmak mümkün gözükmemektedir.

Ahmed b. Hanbel'in isnâdında yer alan râvîlerden Abdullâh b. Lehi'a el-Mısrî, hadis alimlerinin cerhine uğramış zayıf bir kimsedir. Sahih hadis kitaplarının sahibi olmasına rağmen, kitapları yanmış ve ömrünün sonlarına doğru ihtilât etmiş bu yüzden hadisçiler tarafından terkedilmiştir. Ahmed b. Hanbel, Abdullâh b. Lehi'a el-Mısrî'nin hadislerinin huccet olmadığını onun hadislerinden pek çoğunu i'tibar için yazdığını söylemiştir.⁵ Bu durumda Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde nakletmiş olduğu konumuzla ilgili hadisinin, bu hususta bir delil olmaması gerektiği ortaya çıkmaktadır. İsnâdda yer alan râvîlerden Sa'îd b. Ebî Hilâl el-Leysî'nin de zayıf olduğu İbn Hazm tarafından dile getirilmiştir. Onun, Enes b. Mâlik'den rivâyetlerinin mürsel olduğu da

¹ İbn Hacer, *Tehzibü't-Tehzib*, VI, 36-38.

² ez-Zehabî, *Mizanu'l-İtidâl*, IV, 347-348; İbn Hacer, *Tehzibü't-Tehzib*, VI, 99-100.

³ İbn Hacer, *Tehzibü't-Tehzib*, VI, 420

⁴ İbn Mâce, *Fiten*, 17.

⁵ İbn Hacer, *Tehzibü't-Tehzib*, III, 242.

kaydedilmiştir.¹ Bu sebeble, konumuzla ilgili olarak Ahmed b. Hanbel'in nakletmiş olduğu bu hadisin, senedi kopuk mürsel bir rivâyet olduğu anlaşılmaktadır. ez-Zehebî'nin, Ahmed b. Hanbel'in isnâdında bulunan râvilerden *Sadaka b. Yesâr el-Cezerî*yi *Mizân* adlı eserine aldığı görülmektedir.² Yukarıda da görüldüğü gibi Enes b. Mâlik'den gelen bütün isnâdlarda tenkid uğramış raviler yer almaktadır.

Enes b. Mâlik'den gelen rivâyetin metni ise; şu şekildedir:

Hz. Peygamber: *"İsrailoğulları yetmiş bir firkaya ayrılmışlardır, yetmiş helak olmuştur. Biri kurtulmuştur. Ümmetim ise, yetmiş iki firkaya ayrılacak bunların yetmiş biri helak olacak, ancak bir firka kurtulacaktır"* haberini verdi. Bunun üzerine ashab: *"Ey Allah'ın Rasûlü! Bu firka kimdir?"* dediler. O'da: *"Cemaattir! Cemaattir!"* buyurdular.³

Kaydettiğimiz bu hadisin metninde daha önce zikretmiş olduğumuz rivâyetlerden farklı olarak göze çarpan husus, İslâm ümmeti'nin yetmiş iki firkaya ayrılacağıdır. Halbuki ilk başta verdiğimiz rivâyetlerde bu ümmetin yetmiş üç parçaya bölüneceğinden söz edilmekteydi.

Ahmed b. Hanbel'in kaydettiği rivâyetin metni ise şu şekildedir:

Resûlullâh (s.a.v.): *"İsrailoğulları yetmiş bir veya yetmiş iki firkaya ayrılmışlardır, Ümmetim ise bunların bir benzeri şeklinde firkalara ayrılacaktır, hepsi cehennemdedir ancak bir firka hariç"* buyurdular.⁴

Ahmed b. Hanbel'in bu rivâyetinde de tereddüt ifadeleri *"Yetmiş bir veya yetmiş iki firkaya"* ifâdesi yer almaktadır. Bu ise ravilerinde, zabt kusuru olduğuna işaret etmektedir.

Muaviye b. Ebî Süfyân'dan nakledilen rivâyetin isnâdları şöyledir:

İslâm ümmeti'nin yetmiş üç firkaya ayrılacağından bahseden nakillerden bir tanesi de Muaviye b. Ebî Süfyân vasıtası ile babası Ebû Süfyân'dan nakledilmiştir.

1-Muaviye b. Ebi Süfyân (r.a.), Abdullâh b. Luhay Ebû Amir el-Hevazî el-Hımsî(v.?), Ezher b. Abdillâh el-Harazî el-Hımsî(v.?), Safvan b. Amr es-Sekseki el-Hımsî (v.155), Ebû'l-Mugîre Abdulkuddus b. el-Haccâc el-Hımsî (v.212), ed-Dârimî¹

¹ İbn Hacer, *Tehzibü't-Tehzib*, III,342.

² ez-Zeheb, *Mizânü'l-İ'tidâl*, II, 314.

³ A. b. Hanbel, *Müsned*, III, 145; İbn Mâce, *Fiten*, 17.

⁴ A. b. Hanbel, *Müsned*, III, 120; II, 332.

2-Muaviye b. Ebî Süfyan (r.a.), Abdullâh b. Luhay Ebû Amir el-Hevazini el-Himsî(v.?), Ebû'l-Muğîre Abdulkuddus b.el-Haccâc el-Himsî(v.?), Muhammed b. Yahyâ ez-Zühîfî (v.256/258), Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvûd²

3-Muaviye b.Ebî Süfyan (r.a.), Abdullâh b. Luhay Ebû Amir el-Hevazini el-Himsî(v.?), Ezher b. Abdillâh el-Harazi el-Himsî(v.?), Safvan b. Amr es-Sekseki el-Himsî(v.155), Bakıyye b. el-Velîd el-Himsî(v.198) ,Amr b. Osman b. Sa'îd el-Himsî(v.250), Ebû Dâvûd³

Ebû Dâvûd'un, senesinde yer alan râvîlerden Bakıyye b. el-Velîd el-Himsî (v.198), hadis alimlerinin tenkidine uğramış, tedlis yaptığı, kendisinin Şamlılardan aldığı rivâyetlerin makbul, Irak ve Hicazlılar gibi diğer bölgelere mensup râvîlerden olan nakillerinin çok zayıf olduğu kaydedilmiştir.⁴ Bakıyye'nin konumuzla ilgili rivâyeti el-Himsî nisbesiyle anıldıkları yukarıda kaydettiğimiz isnâdda açıkça görülen Şamlı râvîlerden yapılmıştır. Bu açıdan Bakıyye'nin rivâyetinin isnâd açısından sahih olduğu görülmektedir.

Bu rivâyetin metni şu şekildedir: Ebû Süfyan bir gün aramızda iken kalkarak şöyle dedi:'Hz.Peygamber bir gün içimizde bulunduğu bir sırada ayağa kalkarak şöyle buyurdu: "*Dikkat ediniz!sizden önceki ehl-i kitap yetmiş iki firkaya ayrıldılar. Bu ümmet ise yetmiş üç guruba ayrılacak. Bunlardan yetmiş iki tanesi Cehennem'de, bir tanesi se Cennet'tedir. O da cemaattir.*"⁵

Bu konudaki rivâyetlerden bir kısmına göre Yahudilerin yetmiş bir, Hıristiyanların yetmiş iki firkaya ayrıldıkları, bu ümmetin ise yetmiş üç firkaya ayrılacağı haber verilmektedir.⁶ Bir kısım alimlerimiz yetmiş üç sayısıyla bir mecâz ve bölünmenin çokluğuna işaret kastedildiğini göz önüne almayarak, yazdıkları eserlerde mezheplerin sayısını yetmiş üçe indirmeye çalışmışlardır. Halbuki Hz. Peygamber, bu

¹ ed-Dârimî, *Siyer*, 75.

² Ebû Dâvûd, *Sünne*, 1.

³ Ebû Dâvûd, *Sünne*, 1.

⁴ İbn Hacer, *Tehzibü't-Tehzib*, I, 299- 300.

⁵ Ebû Dâvûd, *Sünne*, 1, ed-Dârimî, *Siyer*, 75.

⁶ A. Kadir el-Bağdadî, *el-Fark Beyne'l-Fırâk*, I, 4-7.

çeşit rakamlarla bizzat o sayının miktarını değil, çokluğu kastedilmektedir açıklamasını yapmışlardır.¹

Söz konusu rivâyetleri değerlendirmeye geçmeden önce, mezhepler tarihi sahası otoritelerinden Ethem Ruhi Fıglalı'nın bu hadislerle ilgili görüşlerini aktarmanın faydalı olacağını düşünmekteyiz:"Bu hadisin subutu hakkında, İslâm alimleri farklı görüşlere sahip olmuşlardır. Fırkaların ana kolları esas alınacak olursa sayıları onbeşi geçmez; ama bu ana kollardan çıkan ve bir kısım Mezhepler tarihi yazarının sayıya dahil ettikleri küçük kollar da hesaplanacak olursa, sayıyı yetmiş iki veya yetmiş üçte dondurmak hiç mümkün değildir. Bu yolun zorlukları içinde bocalayanlar arasında, el-Bağdâdî olmak üzere el-İsircâni ve Şchristânî'den söz edilebilir, çünkü bunlar kitaplarında bu rivâyeti esas aldıklarını söyleyerek tasniflerini buna göre ayarlamışlardır. Daha bilgileri de bu hadisin doğruluğu veya yanlışlığı konusunda susmuş, bu hadisi bilmemezlikten gelmişlerdir. Dolayısı ile bunların, mezheplerin tasnifleri ve sayıları hakkında bir endişe ve mesleklere olmamıştır. Bu sınıfa, el-Eşârî, Fahreddin er-Râzî, İbnü'l-Cevzî, Neşvânî'l-Himyârî gibi bilgiler sokulabilir. Milcl ve Nihâl yazarları içinde İbn-Hazm ise, bu hadise tam anlamıyla karşı çıkarak, bu konudaki rivayetin isnâdları sahih değildir der ve zayıf olduklarını ileri sürer. Bize göre hadiste geçen yetmiş (seb'ün) kelimesi kesin bir sayıyı göstermekten ziyade, çokluğu ifade etmektedir. Öte yandan gerek İsrâil oğullarının yani Yahudi ve Hıristiyanların sayısı, hadiste bildirilen sayıların çok üstündedir. Yahudi ve Hıristiyanlar yetmiş bir veya yetmiş iki fırkaya ayrılmış iken, İslâm fırkasının bir fazla oluşun sebebini de her şeyden önce İslâm dininin özelliği ve müslümanlara tanıdığı olan düşünce hürriyetinde aramak gerekir. Ayrıca bu hadis Allah'ın Sünneti'nin insanlık üzerindeki tezahürlerini yansıtan Nebevi bir açıklamadır. Şöyle ki, Cenab-ı Allah, müslümanları sürekli olarak Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamber'in sünneti üzerine eğilmeye, kâimânın sıfatını anlamaya ve açıklamaya, maddî ve manevî değer hükümlerini kavramaya çağırılmaktadır. Müslümanların konulmuş olan değer hükümlerini anlayıp takdîr cümle hususunda karşılayacakları zorluklara ve düşecekleri ayrılıklara işaret etmiş olmaktadır." ²

Bu hadis çok rivâyet edilmiştir. Sa'îd b. Ebî Vakkas, Abdullâh b. Amr, Avf İbn Mâlik, Resûlullâh 'dan benzerini rivâyet etmişlerdir.

¹ Canân, *Kütüb-ü Sitte Muhtasarı Terceme ve Şerhi*, VI, 410.

² Fıglalı, *Mezhepler Arasındaki Farklar*, I, 20-21.

1-Ebû Seleme (r.a.), Muhammed b. Amr, Nadr b. Şümeyl, el-Haris b. Süreyc en-Nekkâl, Ahmed b. Ali el-Müsennâ, İbn Hibbân¹

2-Ebû Sa'îd el-Hudrî (r.a), Ebi Nadrâ, babası, Mu'temir b. Süleymân, el-Hâris b. Süreyc en-Nakkâl, Ahmed b. el-Hasan b. Abdulcebbar es-Sufî, İbn Hibbân.²

3-Amr b. Avf b. Zeyd, Abdullâh b. Amr b. Avf b. Zeyd, Kesîr b. Abdillâh b. Amr b. Avf b. Zeyd, İsmail b. Ebi Üveys, İsmâil b. İshâk el-Kâdı-el-Abbâs b. el-Fadî el-Esfâî, Ali b. Hamza el-Adl, el-Hakim.³

4- Abdullâh b. Zübeyir b. Avvân (r.a.), Avf b. Mâlik (r.a.), Osman Abdurrahmân b. Cübeyir b. Nüfeyr, Cerir b. Osman Abdurrahmân b. Cübeyir b. Nüfeyr, İsâ b. Yûnus, Nuaym b. Hammâd, Sâlih es-Schufî, Yahyâ b. Osman, Ebû Ca'fer Muhammed b. Muhammed el-Bagdâdî Nisâbüri, el-Hakim.⁴

5-Enes b. Mâlik, Katâde, el-Evzâî, el-Velîd b. Müsîm, Hüşam b. Ammar, Ahmed b. Amr b. Ubi Asam, Abdullah b. Muhammed el-Kâî, Muhammed b. Abdullâh b. Zazân, Mahmûd b. İsmâil es-Sayrâfî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Ahmed b. Mansur, el-Makdisî⁵

Yukarda isnadlarına verdiğimiz rivayetlerin metinleri şu şekildedir.

İbn Hibbân'ın Ebû Selemeden naklettiği rivayet:

"Resûlullâh Yahudîler yetmiş bir millete, Hıristiyanları yetmiş iki millete, ümmetim de yetmiş üç millete ayırdı" buyurdu.⁶

el-Hakim İbn Hibbân'dan farklı olarak Yahudî ve Hıristiyanların yetmiş ikişer guruba ayrılacağını belirtmiştir. Naklettiği metin ise şu şekildedir:

Resulullâh: "Yahudîler yetmiş bir fırkaya veya yetmiş iki fırkaya ayrılacaklar, Hıristiyanlar da onlar gibi, Müslümanlar ise, yetmiş üç fırkaya ayrılacaklar" buyurdu.⁷

¹ İbn Hibbân, *Sahih*, XIV, 14.

² İbn Hibbân, *Sahih*, XV, 138.

³ el-Hakim, *el-Müstedrek*, I, 219.

⁴ el-Hakim, *el-Müstedrek*, III, 631.

⁵ el-Makdisî, *el-Ehâdisi'l-Muhtara*, VII, 42.

⁶ İbn Hibbân, *Sahih*, XIV, 14.

⁷ el-Hakim, *el-Müstedrek*, I, 217.

el-Hakim'in, Amr b. Avf b. Zeyd'den naklettiği rivayette müslümanların gruplara ayrılmasını daha tafsilatlı şekilde naklederek diğer nakillerde Müslüman'ların yetmiş üç firkaya ayrılacağına dair bilgi bu rivâyette yoktur.

"Biz Resûlullâh etrafında mescidde oturuyorduk; Resûlullâh: 'Daha öncekilerin yaptığını sizler de meslek edineceksiniz, ne yaptılarsa izlerine basarak, adım adım, karış karış, zira zira, vadi vadi, hatta kelerin deliğine girseler ona gireceksiniz. Ancak İsrailoğulları Hz. Mûsâ'nın dininde yetmiş bir firkaya ayrıldılar bunlardan hepsi delalette ancak birisi müslüman cemaati doğruyu buldu, İsâ (a.s.) dininde de yetmiş bir firkaya ayrıldı bunlardan hepsi dalâlette, biri müslüman cemaati doğruyu buldu" buyurdu.¹

Fakat buna karşın, el-Hakim, Abdullâh b. Zübeyir b. Avvâm (r.a.) haberinde ise; Yahudi ve Hıristıyanlara benzetmeden müslümanların bir çok firkalara ayrılacağını nakletmiştir. İslâm ümmetinin ihtilafa düşme sebeplerini açıklanmış ve ümmet için bunların gelecekte tehlike arzedeceği bildirilmiştir. Bu rivâyet aşağıdaki şekildedir:

Hz. Peygamber: *"Ümmetim yetmiş küsür firkaya bölünecek, onun çoğunluğu o dönemde yaşayan insanlar üzerinde bela olacak, görüşleri ile kıyas yaparak haramı helal, helali haram yapacaklar"* buyurdu.²

Diğer bir rivayette İslâm aleminde olacak bölünmelerin ve firkalara ayrılacağına patlak vereceği zamana işaret edilmiş ve aynı zamanda kurtuluşa erecek gurubu da açıklanmıştır. Bu rivâyetin mezheb tassubu ile uydurulmuş olabileceği izlenimi uyandırmaktadır. el-Makdisî'nin konuyla ilgili rivâyeti aşağıdaki şekildedir:

Resûlullâh(as):" İlk asırda benden sonra hilafetteki iki halife öldürülürse ümmetim ihtilafa düşerler; İsrâiloğulları yetmiş bir firkaya ayrıldı, benim ümmetim de yetmiş iki firkaya ayrılacak hepsi Cehennemde ancak içlerinden birisi istisna o da cemaat olandır" buyurdu.³

el-Makdisî, Hz. Peygamber'in, sadece müslümanları kastederek yetmiş üç firkaya ayrılacakları belirttiği bu rivâyetinde topluluk halinde olanların kurtuluşa

¹ el-Hakim, *el-Müstedrek*, I,219.

² el-Hakim, *el-Müstedrek*, III,631.

³ el-Makdisî, *el-Ehâdisi'l-Muhtara*, VII, 42.

olduğunu açıklamıştır. "Yetmiş üç fırkaya ayrılacak, biri dışında hepsi Cehennem'de o da cemaattir" buyurduğunu söyledi.¹

İbn Hibban ise, bu konuyu değişik açıdan dile getiren Ebû Sa'îd el-Hudrî'nin (r.a) şu rivayetini nakletmektedir:

Nebi (s.a.v.): "Yaratılış bakımından insanların en şerlilerinden öyle insanlar çıkacak ki, doğruya yakın olanlarını şerli olanlar öldürecekler" dedi.²

Ali Osman Ateş bu konuda şunları söylemektedir: "Rasulullah'ın adeta müslümanların bir takım ayrı gruplara ayrılmasının kaderleri olduğunu ifade etmiş olamaz. Bu kaçınılmaz bir kader idiye Allah niçin Kurân'da: Toptan Allah'ın ipine sarılın ayrılmayın³, Allah'a ve Resûlüne itaat edin, birbirinizle çekişmeyin, yoksa korkuya kapılırsınız, devletiniz gider⁴" buyurmuştur. Cenab-ı Hak bir taraftan İslâm ümmetine kader çizip, diğer taraftan müslümanlara kendi çizdiği bu kadere karşı çıkmalarını mı emretmektedir? Bir yandan kadere inanmak ve teslim olmak, öte taraftan ona karşı çıkmak! Bu bir çelişki değil midir?"⁵

Hz. Peygamber'in, gelecekte inananların bir çok fırkalara ayrılacağını bildirilmesi kendi dönemindeki olaylardan ve insanlar hakkındaki tecrübelerinden hareketle tahmini bir haber olması muhtemeldir. Yine bu uyarıyı yaparken ayrılmamaları gerektiğini vurgulamış olmalıdır. Çünkü Allah (c.c.) Kur'an-ı Kerim'de "Toptan Allah'ın ipine sarılın, ayrılmayın"⁶ buyrulmaktadır. Bu nakilin sahipliğini kabul etmiş olsak bile rivayette ziredilen sayıların bir değeri yoktur. Çünkü rivayetlerde yer alan bu sayılar yetmiş ve üzerinde odaklanmış durumdadır. Diğer ümmetlerle kıyaslanması ise İslâm dinin yapısının buna müsait olduğunu belirtilmiş olmalıdır. Fakat bunlardan biri kurtuldu diğerleri Cehennemlik ifadelerinin sonradan rivayete eklendiği kanaatindeyiz.

¹ el-Makdisî, *el-Ehâdisi'l-Muhtara*, VII, 42.

² İbn Hibbân, *Sahih*, XV, 138.

³ 3. Ali İmran, 103.

⁴ 8. Enfâl, 46.

⁵ A. Osman Ateş, *Ehli Sünnet ve Şia'nın Delil olarak aldığı Bazı Hadisler*, s. 46

⁶ 3. Ali İmran, 103.

4.1.2. Hz. Peygamber'in Kaderiye, Mürcie ve Zındıkların Çıkacağını Bildirmesi

es-Suyûtî ve bazı hadis kaynakları gelecekte Mürcie Kaderiye ve Rafiziye adlarıyla bir takım grupların çıkacağını nakletmektedirler¹. Allah'ın vahyetmesi dışında Hz. Peygamber'in, gelecekte ortaya çıkabilecek olayları konusunda bildirmesi veya sahabesi ile konuşmuş olması mümkündür. Fakat bu konuda söylemiş olduklarının bir kanaat olduğu ve onun Arap yarımadasının sosyal yapısına ve olaylara vakıf olması temeline dayandığı kanaatindeyiz. Hz. Peygamber'in ortaya çıkacak bu fırkaları isimleriyle bildirebilmesi ancak vahiyeye bağlıdır. Bazı hadis kaynaklarında isimleri zikredilen bazı fırkaları ve yapacağı işleri bildiren nakilleri incelemek istiyoruz.

a) Mürcie ve Kaderiye'nin çıkacağını bildiren rivayetler:

Suyûtî ve Taberânî'nin eserlerinde naklettiği bir rivayete göre, Hz. Peygamber: *"Allah, bütün peygamberlerin ümmetlerinde Kaderiye, Mürcie gibi kendine ve ümmetine karışıklık çıkaran guruplar var etmiştir."*² Bu ve benzeri rivayetler, Muâz b. Cebel, Enes b. Mâlik, Ebû Sa'îd ve Abdullâh İbn Abbâs'dan nakledilmektedir. es-Suyûtî'nin Muâz b. Cebel'den naklettiği bu rivâyeti Taberânî de nakletmektedir. Bu rivâyeti sened ve metin olarak aşağıda vererek incelemek istiyoruz.

Ebû Yezid el-Kırâtusi, Nuaym b. Hammâd, Bakıyye b. Velîd, Ebi'l-Alâ ed-Dımışkı, Muhammed b. Cühâde, Yezid b. Husayn, Muâz b. Cebel:

"Resûlullâh: Hiç bir Peygamber gönderilmemiştir ki ümmetlerinin içinde Kaderiye ve Mürcie olmasın, onlar ümmetin işlerini karıştırırlar. Dikkat edin! Allah Kaderiye'ye ve Mürcie'ye yetmiş nebinin dili ile bedduâ etmiştir" buyurdu.³

Bu rivâyete göre, Yahudi ve Hıristiyanlarda da Mürcie ve Kaderiye fırkaları gibi inanışları bulunan guruplar bulunmalıdır. Günümüzde de aynı fikre sahip Yahudi ve Hıristiyanlarla karşılaşmak mümkündür. Bir ihtimal de Resûlullâh onlarda bulunan bu guruplara işaret etmiş bulunabilir. Fakat bu tür rivâyetlerin genellikle siyasi ve fikri fırkalar tarafından ve karşıt guruplarca onları kötölemek maksadıyla uydurulduğu kaydedilmektedir.

¹ es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, II, 253.

² Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebir*, XX, 117; *Müsnedü's-Şamiyyin*, I, 224; es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, II, 253.

³ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebir*, XX, 117; *Müsnedü's-Şamiyyin*, I, 224.

Ez-Zehebî, Mürcie'nin, hicri birinci asırda Hıristiyan fikirlerin tesiriyle, Emeviler döneminde meydana çıkmış olduğunu söylemektedir.¹ İbn Teymiyye ise bu konuda şunları kaydetmektedir: "Hulefâi Râşidin döneminin sonlarına doğru ve bilhassa Emeviler zamanında kaza ve kader münakaşaları artmış, tabiün büyüklerinin karşı koymalarına rağmen, Kaderiye Mürcie mezhepleri teşekkül etmiştir"².

Bu konuda Yaşar Kandemir: "Gerek Kaderiye'nin, gerekse Mürcie'nin muhalifleri, onlara aynı metodla muamele etmekten çekinmemişlerdir. Mevzu haberlerden birine göre, Hz. Peygamber: *'Ümmetimden Kaderiye ve Mürcie mezheplerinde olan insanlar, şefaatine nail olamazlar'* buyurmuştur. Kaderiye Mürcie ve Revâfiz fırkalarını, Allah Teala'nın yetmiş peygamberin dili ile lanetlediği" hakkındaki uydurmalarında bu aşırılığı göstermektedir.³ demektedir.

Bu açıklamalar Mürcie'nin Hz. Peygamber'in vefatından sonra ortaya çıkmış bir fırka olduğu, bu rivayetlerin aleyhlerinde olan gruplarca sonradan uydurulmuş olduğu ortaya çıkarmaktadır

es-Suyûtî'nin, Enes b. Mâlik'den naklettiği diğer bir rivayette şu şekildedir:

Hz. Peygamber: *"Kaderiye ve mürcie bu ümmetin mecusileridir"* buyurdu.⁴ demektedir.

Yahyâ b. Maîn bu rivâyet Rasûlullah'ın sözü olarak sahih değildir. Bu senedindeki *Ebû'l-Eşheb Ca'fer b. el-Hâris el-Vâsîlî*den kaynaklanmaktadır demiştir.⁵ İbn Cevzî ve İbn Arrâk da aynı şekilde bu rivâyetin hadis ilmi açısından herhangi bir değeri olmadığını ve senedin de meçhul ravilerin bulunduğunu kaydetmektedir.⁶ Bu ve benzer rivâyetlerin Kaderiyye-Mutezile aleyhine ve muhtemelen Ehl-i Sünnet taraftarı olan bazı kişilerce uydurulmuş olacağı da hatıra gelmektedir. Bu tür rivâyetler, mezhep

¹ ez-Zehebî, *Mizânu'l-İtidâl*, II, 312.

² İbn Teymiyye, *Minhacü's-Sünne*, I, 220.

³ Yaşar Kandemir, *Mevzu hadisler Menşe-i Tanıma Yolları ve Tenkidi*, s.44.

⁴ es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, II, 253.

⁵ İbn Hacer, *Tehzîbü'l-Tehzîb*, I, 376-377

⁶ İbnü'l-Cevzî, *Mevzûât*, I, 275. Bu konuda uydurulmuş diğer rivâyetler için de Bkz. İbn Arrâk, *Tenzîhü's-Serî'a*, I, 313 vd.

kavgalarına Hz. Peygamber'in alet edilmesinin acı sonuçlarından başka bir anlam ifade etmez.¹

Yine es-Suyûfî, Ebû Sa'îd tarihiyle isnadsız olarak naklettiği bir rivâyette, Hz. Peygamber'in: "*Ümmetinden olan iki zümrenin İslâmdan nasibleri yoktur. Bunlar Kaderiye ve Mürcie'dir*"² dediğini kaydetmektedir. İbn Arrak bu rivâyeti de uydurma rivâyetler arasına almıştır.³

Metinlerde yer alan "*şefaati nail olamazlar*," *Kaderiye Mürcie ve Revâfiz firkalarını, Allah Teala yetmiş peygamberin dili ile lanetledi*", "*Bu ümmetin mecusileridir*" ve "*İslâm'dan nasibleri yoktur*" ifadeleri rivayetlerin uydurulduğunu göstermektedir. Bütün bunlar gösteriyor ki Kaderiye Mürcie ve Rafiziler'e karşı bu firkaları kötölemek maksadıyla bir takım rivâyetler uydurmuştur.

b- Râfizilik hakkında rivayet edilen nakiller :

Emevilerden iktidarı Abbasiler devralırken Fürslerden yardım aldı. Bu sebeble; Abbasiler İranlılara yönetimde önemli mevkiler verdiler. Fürsler genellikle unutamadıkları inanç, örf ve adetlerini ve fikirlerini yaymaya başladılar. Bu insanlardan bazıları İslâm'ı bozmak ve dilediği gibi yaşamak maksadı ile bir takım fikirler ileri sürdüler. Emevi taraftarları Abbasilerle birlikte hareket eden ve genellikle Fürsler'den meydana gelen bu gurubu kötölemek amacıyla, üstelikte Hz. Ali'ye isnad ederek hadis uydurdular. es-Suyûfî'nin isnadsız olarak olarak naklettiği bu rivayetin metnini aşağıya kaydediyoruz:

Hz. Peygamber, Hz. Ali'ye hitaben: "*Muhakkak sende İsa (a.s.)'in durumu vardır, yahudiler ona kin beslediler annesine iftirada bulundular, onu sevenler de Hıristiyanlar da onu olmadığı konumda gördüler. Dikkat edin! Olmadığım şekilde beni ifratla yücelten, bana iftira edenle aynı suçu işlemektedir*"⁴.

Suyûfî bu rivâyeti kaydettikten sonra, yine Hz. Ali'den diğer bir rivâyet daha nakletmektedir. Bu rivâyet aşağıdaki şekildedir:

¹ Bu konuda uydurulmuş rivâyetler için de Bkz. İbn Arrâk, *Tenzihü's-Şerî'a*, I, 313; Koçyiğit, *Hadiscilerle Kelamcılar Arasındaki Münakaşalar*, s. 56; Kırbasoğlu, *İslâm Düşüncesinde Hadis Metodolojisi*, s. 294.

² es-Suyûfî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, II, 253.

³ İbn Arrâk, *Tenzihü's-Şeria*, I, 312

⁴ es-Suyûfî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, II, 253.

Hz. Peygamber.: "*Ümmetinden bir kavim, Râfizi diye isimlenecek ve İslâmı kaldıracaktır*"¹ buyurdu.

Gelecekte olabilecek hadiseleri Hz. Peygamber'in tahmin etmesi mümkündür. Fakat bunları yer zaman ve şahısları ile haber verebilmek ancak vahiy dahilinde mümkündür. Kur'an'ın ise buna dair herhangi bir açıklaması bulunmamaktadır. Bu rivayetler muhtemelen olaylar patlak verip bu gurubların ortaya çıkmasından sonra muhalifler tarafından uydurulmuş olmalıdır.

4.1.3. Hz. Peygamber'in Her Asırda Bir Müceddidin ve Kıyametten Önce Mehdi'nin Geleceğini Haber Vermesi

Her asırda İslâm'ı yeniden yorumlayan bilginlerin geleceğine dair rivayetler ve Kıyamet'e yakın bir dönemde bu dini yorumlayanlardan birisinin de Mehdi olacağına dair nakiller Suyutî'nin eserinde yer almıştır. Bu rivayetleri Tirmizî, Ebû Dâvûd ve el-Hakim'in de eserlerine aldığı görüyoruz. Ehl-i Sünnet alimlerinden bir kısmı, Mehdi adında birisinin geleceği ve dünya da adaleti hakim kılacağı ve dini kuvvetlendireceğine inanmaktadır.² Diğer bir kısmı da bunun iman esaslarından olmadığını belirtmişlerdir. Bu konuda her iki gurub da hadislere dayanmaktadır.

Bu konu ile ilgili olarak İbrahim Canan :

"Mehdi ile Deccâl'in birbirini tamamladığını ve Mehdi'nin Deccâl için var olduğunu belirtmektedir. Hadislerde 30'a yakın yalancı Deccâl'in çıkacağı ifade edilir. Ancak Mehdi'nin sayıca çokluğundan bahsedilmez. Ancak her asırda müceddidin geleceği belirtilir. Diğer taraftan da Hz. İsa'nın müceddid ve Mehdi olduğu belirtilir. Bir hadisi şerifte Hz. Peygamber (a.s.): '*Allah, bu ümmet için her yüz senenin başında, dini tecdid edip yenileyecek kimseler gönderecektir.*' buyurmaktadır. Bu hadis mucibince ilk asırdan itibaren müceddid beklenmiş, bu asrın müceddidi olarak da Ömer b. Abdülaziz kabul edilmiş; çeşitli şahıslar müteakip asırların müceddidi bilinmiştir."³

¹ es-Suyutî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, II,253.

² A. O. Ateş, *Ehl-i Sünnet ve Şia'nın Delil Olarak Aldığı Bazı Hadisler*, s. 47.

³ Canan, *Kütüb-i Sitte Muhtasarı Terceme Şerh-i*, XIV, 266.

Canan devamla, Buhârî şarihlerinden el-Aynî'nin bu konuda şunları söylediğini zikreder:

"Nevevî Tezhibü'l-Esmâ'da der ki: "Alimler birinci asrın müceddidi olarak Ömer b. Abdilaziz'i, ikinci asır için Şafî'yi, üçüncü asır için Ebû'l-Hasan el-Eşâriyi teklif etmiştir. Dördüncü asır için Ali İbnü Ebî Sehl eş-Şulûki'yi, -bu asır için Bakillânî'yi, Ebu Hamid el-İsferayânî'yi de zikredenler olmuştur- beşinci asır için Gazzâlî'yi zikretmişlerdir."

Ayrıca İbrâhim Canan Kirmânî'den şunları nakletmektedir:

"Müceddid konusunda yakîn söz konusu değildir. Bu sebeble müceddid olarak hanefiler için, ikinci asırda Hasan İbn Ziyâd, üçüncü asırda Tahâvî ve bunların emsalleri; Malikiler için ikinci asırda Eşhâb v.s.; Hanbeliler için üçüncü asırda Hallal, beşinci asır için er-Ragûnî v.s.; Muhaddisler için ikinci asırda Yahya İbn Main; üçüncü asırda Nesâî v.s.; İktidar sahipleri için el-Me'mun, el-Muktedir, el-Kaadir; Zâhidler için, ikinci asırda Maruf el-Kerhî, üçüncü asırda eş-Şiblî vs. mevcuttur. Hadisi şerifte dinde düzetmeler yapacak olan kimseler anlamına gelen "men" (kimse, kimseler manasına gelir), müteaddide (yani sayıca çokluğa) muhtemel olması sebebiyle bu sayılan gurupların hepsinden din hizmeti (tashihi'd-din) vâkidir. Nitekim her asrın sonlarında dinin emrini ikame edip tashihde bulunanlar olmuştur."

Bu görüşlerle ilgili olarak İbrahim Canan:

"Hiç kimsenin, bu asrın müceddidi falandır demeye, bir başka iddiayı batıllıkla itham etmeye hakkı yoktur...Daha calibi dikkat olanı, Celâleddin es-Suyutî gibi son derece meşhur ve muteber bir alimin, her asrın müceddidini saydığı bir kasidesinde, kendisini dokuzuncu hicri asrın müceddidi ilan etmiş olmasıdır. Müceddidleri sadece Şafî fakihlerine hasretmesi sebebiyle İbn Hacer'i tenkid eden Aliyyü'l-Kârî, dini ilimlerin her birinde bir eser vermiş olması sebebiyle Celâleddin es-Suyutî'yi müceddid lakabına müstehak görmüştür.¹ demektedir.

Söz konusu hadislerden, her asırda bir müceddidin geleceğini haber veren rivayeti inceleyelim. Ebû Hureyre'den nakledilen her asırda bir müceddidin geleceğini bildiren rivayetin senedleri aşağıdaki şekildedir:

¹ Canan, *Kütüb-i Sitte Muhtasarı Terceme Şerh-i*, XIV, 268.

1- *Ebû Hureyre (r.a) (v.59), Ebû Alkame el-Mısrî (v.?), Şurahbil b. Zeyd el-Muafırî (v. 120'den sonra), Maklâs el-Huzâî Sa'îd b. Ebû Eyyûb (v. 149), Abdullah b. Vehb b. Müslim, Süleymân b. Dâvûd el-Mihri, Ebû Dâvûd¹*

2- *Ebû Hureyre (r.a) (v.59), Ebû Alkame el-Mısrî (v.?), Şurahbil b. Zeyd el-Muafırî (v. 120'den sonra), Maklâs el-Huzâî Sa'îd b. Ebû Eyyûb (v. 149), Abdullah b. Vehb b. Müslim, er-Rabi' b. Süleyman b. Abûlcabbar b. Kamil el-Muradî (174-270), Ebû'l-Abbâs Muhammed b. Yakub el-Asam, el-Hakim.²*

er-Rabi' b. Süleyman b. Abûlcabbar b. Kamil el-Muradî (174-270) hakkında Ebû Hatim, "o sikadır ve saduktur. Yusuf b. Yezîd Şaffî'den rivayeti sahih değildir ve el-Büveyfî'nin ölümünden sonra, onun kitaplarının bir çoğunu almakla suçlanmaktaysa da, Ebu'l-Hüseyn, bu konuda Yusuf b. Yezîd'in söyledikleri kabul edilmez. Çünkü Ebû Zur'a Şaffî'nin kitaplarını er-Rabi'den, el-Büveyfînin ölümünden dört yıl önce dinlediğini haber vermektedir.³ İlgili hadisin metni şöyledir:

Ebû Hureyre (r.a.), Resûlullâh (s.a.v.): "Allah bu ümmet için her yüz senede dinini yenileyecek birini gönderir" buyurdu dedi. Bu hadis Hz. Peygamber'den sadece bu yolla gelmiştir, İbn Vehb bu isnâdda teferrûd etmiştir.⁴

Abdullâh b. Mes'ud'dan nakledilen Mehdi'nin geleceğine dair rivayetin senedleri aşağıdaki şekildedir:

1-*Abdullâh b. Mes'ud (r.a) (v.32 Zer b. Hubeys Ebû Meryem el-Esedî (v. 82), Asım b. Bûhedle Ebû'n-Nücûd el-Esedî (v.127-128), Sufyan b. Uyeyne b. Ebî Imrân el-Hilâlî el-Kûfî (107-198), Abdulcebbar b. Alai b. Abdulcebbar el-Attâr Ebû Bekr el-Basrî (v.248), Tirmizî⁵*

2-*Abdullâh b. Mes'ud (r.a) (v.32), Zer b. Hubeys Ebû Meryem el-Esedî (v. 82), Asım b. Bûhedle Ebû'n-Nücûd el-Esedî (v.127-128), Ömer b. Ubeyd b. Ebî Ümeyye et-Tanâfisî el-Hanefî el-Eydfî (v.185-187), Müsedded b. Müserhed b. Mestur Ebu'l-Hasen el-Esedî el-Basrî (v. 228), Ebû Dâvûd⁶*

¹ Ebû Dâvûd, Melâhim, 1; Taberânî, *el-Mu'cemul Evsat*, II, 324.

² el-Hakim, *el-Müstedrek*, IV, 567.

³ İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, II, 146-147.

⁴ es-Suyûtî, *el-Hasâisül-Kübra*, II, 258; Ebû Dâvûd, Melâhim, 1; Taberânî, *el-Mu'cemul Evsat*, II, 324, el-Hakim, *el-Müstedrek*, IV, 567, el-Makrî, *es-Sünenü'l-Varidetü fil-Fiten*, III, 743.

⁵ Tirmizî, *Mehdî*, 52.

⁶ Ebû Dâvûd, *Mehdî*, I.

3-Abdullâh b. Mes'ud (r.a) (v.32), Zer b. Hubeys Ebû Meryem el-Esedî (v. 82), Asım b. Bûhedle Ebû'n-Nücûd el-Esedî (v.127-128), Ebû Bekr b. Ayyâş (v. 173), Muhammed b. Alâi (v.?), Ebû Dâvûd¹

4-Abdullâh b. Mes'ud (r.a) (v.32), Zer b. Hubeys Ebû Meryem el-Esedî (v. 82), Asım b. Bûhedle Ebû'n-Nücûd el-Esedî (v.127-128), Sufyan b. Uyeyne b. Ebf Imrân el-Hilâlî el-Kûfî (107-198), Yahyâ (v.?), Ebû Dâvûd²

5-Abdullâh b. Mes'ud (r.a) (v.32), Zer b. Hubeys Ebû Meryem el-Esedî (v. 82), Asım b. Bûhedle Ebû'n-Nücûd el-Esedî (v.127-128), Zâide b. Kudâme es-Sekaff Ebû Salt el-Kûfî (v.161-162), Ubeydullâh b. Mûsâ b. Ebi'l-Muhtâr el-Absî el-Kûfî (128-?), Sufyan b. Uyeyne b. Ebf Imrân el-Hilâlî el-Kûfî (107-198), Ahmed b. İbrâhim b. Muhammed b. Abdullah Kuraşî el-Amirî (v.211), Ebû Dâvûd³

6-Abdullâh b. Mes'ud (r.a) (v.32), Zer b. Hubeys Ebû Meryem el-Esedî (v. 82), Asım b. Bûhedle Ebû'n-Nücûd el-Esedî (v.127-128), Fıtr b. Halife (v.153/155), Ubeydullâh b. Mûsâ, Ahmed b. İbrâhim b. Muhammed b. Abdullah el-Kuraşî el-Amirî (v.211), Ebû Dâvûd⁴

Bu rivayetin isnadında yer alan ravilerden Fıtr b. Halife (v.153/155) ve Ebû Bekr b. Ayyâş (v. 173), hadis alimleri tarafından tenkid edilmişlerdir.⁵ Ubeydullâh b. Mûsâ b. Ebi'l-Muhtâr el-Absî el-Kûfî'de adalet ve zabt sıfatı açısından tenkide uğramıştır.⁶

İbn Mes'ud'dan nakledilen, tarafından Ebû Dâvûd ve Tirmizî'nin kaydettiği rivayetin metni şöyledir: "Dünyanın tek günlük ömrü kalmış olsa bile, Allah Teala o günü uzatır benden bir kimseyi o günde gönderir. veya (şöyle buyurdu): Ehl-i Beyt'imden birini gönderir. Bu kişinin ismi benim ismime uyar. Eskiden yeryüzü nasıl cevr ve zulümle dolu idiyse, bu sefer de onu adalet ve hakkaniyetle doldurur."⁷

¹ Ebû Dâvûd, *Mehdî*, 1.

² Ebû Dâvûd, *Mehdî*, 1.

³ Ebû Dâvûd, *Mehdî*, 1.

⁴ Ebû Dâvûd, *Mehdî*, 1.

⁵ ez-Zehabî, *Mizânu'l-İtidâl*, IV, 499-503; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, IV, 507-508.

⁶ İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, IV, 35-37.

⁷ Ebû Dâvûd, *Mehdî*, 1; Tirmizî, *Mehdî*, 52.:

Mehdilik konusunda araştırma yapan Avnî İlhan ise bu hadisle ilgili olarak şunları kaydetmektedir:

"Bu rivayet de, ikinci Abbasî hâlifesi Ebû Ca'fer Mansura karşı Medine'de gerçek halife olduğunu ilan ederek ayaklanan Hz. Hasan'ın torunlarından Muhammed b. Abdillâh'ın ortaya çıkışını hatırlatıyor ve onun desteklenmesi için tertiplendiği intibahı uyandırıyor. 'İsmi ismime, bababsının ismi babamın ismine uyan bir adam, Nefstü'z-Zekiyye namı ile de anılan sözünü ettiğimiz bu Muhammed b. Abdillâh'dan başkası değildir."¹

Bu konuda Ümmü Seleme'den (r.a.) de bir rivayet nakledilmiştir.

*1-Ümmü Seleme Sa'îd b. el-Müseyyeb, Ali b. Nüfeyl, Ziyâd b. Beyân, Ebû'l-Melih el-Hasan b. Ömer, Abdullah b. Ca'fer er-Rakıyyü, Ahmed b. İbrahim, Ebû Dâvûd*²

*2-Ümmü Seleme Sa'îd b. el-Müseyyeb, Ali b. Nüfeyl, Ziyâd b. Beyân, Ebû'l-Melih el-Hasan b. Ömer, Ahmed b. Abdü'l-Melik Ebû Bekr b. Ebî Şeybe, İbn Mâce*³

Ebû Dâvûd ve İbn Mâce'nin senedlerinde müştereken yer alan râvî Ziyad b. Beyân er-Rakkî (v.?) hadis alimleri tarafından cerhedilmiştir.⁴ Sadece İbn Mâce'nin isnadında yer alan râvî Ahmed b. Abdilmelik el-Harranî (v.221) de bazı hadisciler tarafından rivâyeti terkedilmiş kimsedir.⁵

"Mehdî, benim neslimden ve kızım Fatıma'nın çocuklarındandır."⁶

Mehdî hakkında Hz. Ali'den (r.a.) gelen bir rivayetin isnadı şöyledir:

*1-Ali (r.a.), Ebû İshâk es-Sebî Amr b. Abdillâh b. Ubeyd el-Kûfî (V.126/129), Şuayb b. Hâlid, Amr b. Ebî Kays, Hârûn b. el-Mu'ğire, Ebû Dâvûd*⁷

*Muğire*¹ ile *Amr b. Ebî Kays*² hadis alimlerinin tenkidine uğramışlardır. Hafız el-Münziri, bu râvilerden Ebû İshâk es-Sebî'nin Hz. Ali'yi gördüğünü, fakat ondan

¹ İlhan, *Mehdilik*, s. 137; Muhammed b. Abdillâh için Bkz. Avnî İlhan, *age*, s. 85 vd.

² Ebû Dâvûd, *Mehdî*, 1.

³ İbn Mâce, *Fiten*, 34/ 4086.

⁴ ez-Zehabî, *Mizânü'l-İtidâl*, II, 87; İbn Hacer, *Tehzibü't-Tehzib*, II, 210.

⁵ İbn Hacer, *Tehzibü't-Tehzib*, I, 39-40.

⁶ Ebû Dâvûd, *Mehdî*, 1; İbn Mâce, *Fiten*, 34/ 4086.

⁷ Ebû Dâvûd, *Mehdî*, 1.

hadis aldığıının tesbit edilemediğini söyleyerek bu rivayetin munkati' olduğunu söylemiştir.³ *Ebû İshâk es-Sebî Amr b. Abdillâh b. Ubeyd el-Kûfî (V.126/129)*, hakkında müdellis denmektedir. İbn Maîn ise, 'Kufelilerin hadisini el-A'meş ve Ebû İshâk es-Sebî' bozdular, o ömrünün sonuna doğru tagayyür etti' demektedir.⁴

Hz. Ali'den (r.a.) nakledilen rivayetin metni ise şöyledir:

"*Ebû İshâk'tan, Hz. Ali, oğlu Hasan'a baktı ve: Benim oğlum, Rasûlullah'ın kendisini isimlendirdiği gibi Seyyid'dir. Onun sulbünden Peygamberimizin adını taşıyan bir zât çıkacaktır. Ahlâkı yönüyle peygamberimize benzeyecek, yaratılışı bakımından ona benzemeyecek, dedi ve sonra da yer yüzünü adaletle dolduracağına dair gelen kıssayı anlattı.*"⁵

Bu husuta Ali b. Ebî Talib'den nakledilen diğer bir rivayetin isnadı şu şekildedir:

1-Ali (r.a.), Muhammed İbn el-Hanefiyye, İbrâhim b. Muhammed b. el-Hanefiyye, Yâsîn, Ebû Dâvûd el-Haferî, Osmân b. Ebî Şeybe, İbn Mâce⁶

Bu senedin râvîlerinden, *İbrâhim b. Muhammed b. el-Hanefiyenin* el-Buhârî'nin tenkidine ugradığı ve onun, bu hadisin isnadı hakkında düşünmek gerek dediği nakledilmektedir.⁷

Hz. Ali'den nakledilen bu rivayetin metni şöyledir:

"*Hz. Peygamber şöyle buyurdu: ' Mehdi bizden, Ehl-i Beyt'tendir. Allah (c.c) onu bir gecede ıslah eder. (Tevbesini kabul edip, hizmetini yapacak hale getirir.)'*"⁸

Enes b. Mâlik'den (r.a.) nakledilen rivayetin isnadı ise şu şekildedir:

1-Enes b. Mâlik (r.a.), İshâk b. Abdillâh b. Ebî Talha, İkrime b. Ammâr, Ali b. Ziyâd el-Yemâmi (v.?), Sa'd b. Abdilhamid b. Ca'fer el-Ensârî (v. 219), Hudbe b. Abdilvehhâb, İbn Mâce⁹

¹ ez-Zehabî, *Mizânu'l-İtidâl*, IV, 287; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, VI, 12.

² ez-Zehabî, *Mizânu'l-İtidâl*, III, 285; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, VI, 376.

³ el-Münzirî, *Muhtasarü Süneni Ebî Dâvûd*, VI, 162; Krş. Ebû Dâvûd, *Sünen*, IV, 477, Dipnot.2.

⁴ İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, IV, 357-359

⁵ Ebû Dâvûd, *Mehdi*, 1.

⁶ İbn Mâce, *Fiten*, 34/ 4087.

⁷ İbn Mâce, *Sünen*, II, 1367.

⁸ İbn Mâce, *Fiten*, 34/4085.

⁹ İbn Mâce, *Fiten*, 34/4087.

Bazı hadis alimleri rivayetin isnadında yer alanlardan *Ali b. Ziyâd el-Yemâmî'nin* (v.?) münkerü'l-hadis ve meçhul olduğunu bildirmişlerdir.¹ *Sa'd b. Abdilhamid b. Ca'fer el-Ensâri de* (v. 219) tenkide uğramış, İbn Hibban, onun meşhur kimselerden münker şeyler naklettiğini, kendisinden ihticâcdan kaçınılmasının iyi olduğunu söylemiştir.²

Enes b. Mâlik'den Mehdilik hakkında nakledilen rivayetin metni aşağıdaki şekildedir:

"Rasûlullâh (s.a.v.) şöyle buyurdular: 'Biz Abdülmuttalib oğulları Cennet ehlinin efendileriyiz: Ben, Hamza, Ali, Ca'fer, Hasan, Hüseyin ve Mehdi'³

Abdullâh b. el-Haris b. Cez' ez-Zübeydî'den (r.a.) de bu konuda bir nakil gelmektedir. isnadı ise şu şekildedir:

1- *Abdullâh b. el-Haris b. Cez' ez-Zübeydî (r.a.), Ebî Zur'a Amr b. Câbir el-Hadrâmî (v.210'dan sonra), Abdullâh b. Lehîa, Ebû Sâlih Abdulgaffâr b. Dâvûd el-Harrânî, İbrâhim b. Sa'îd el-Cevherî, Harmele b. Yahya el-Mısri, İbn Mâce.*⁴

İsnada da Ebî Zur'a Amr b. Câbir el-Hadrâmî (v.210'dan sonra) ile Abdullâh b. Lehîa yer almaktadır, bu râviler hadis alimleri tarafından cerhedilmiş zayıf kimselerdir. Amr b. Câbir el-Hadrâmî'nin kezzâb olduğu kaydedilmektedir.⁵ Abdullâh b. Lehîa ise daha sonraları hadisciler tarafından terkedilmiş bir kimsedir.⁶

Abdullâh b. el-Haris b. Cez' ez-Zübeydî'den (r.a.) nakledilen rivayetin metin ise şu şekildedir:

Rasûlullâh (s.a.v.): "Doğudan birtakım insanlar çıkacak ve Mehdi için zemin hazırlayacak" buyurmuşlardır.¹

Bu konudaki diğer bir rivayet de Ebû Sa'îd el-Hudrî'den gelmektedir. Bu rivayetin isnadları aşağıdaki şekildedir:

1- *Ebû Sa'îd el-Hudrî (r.a.), Ebû Nadre el-Münzir b. Mâlik b. Kat'a el-Abdî el-Avâkf el-Basri (v.108-109), Katâde b. Diame b. Katade b. Üzeyr b. Amr b. Rabia b.*

¹ ez-Zehabi, *Mizânu'l-İtidâl*, III, 127; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, IV, 203.

² İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, II, 280.

³ İbn Mâce, *Fiten*, 34/4087.

⁴ İbn Mâce, *Fiten*, 34/4088.

⁵ İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, IV, 324.

⁶ İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, III, 241-244.

Amr b. el-Haris b. Sedûs (v.118-117), Imran b. Devâr el-Ammî Ebu'l-Avvâm el-Kattan el-Basrî, Sehl b. Temam b. Bezî' es-Sa'dî et-Tufâvî Ebû Amr el-Basrî (v.?), Ebû Dâvûd

2

2- *Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.), Ebû Sıddık en-Nâcî, Zeyd b. Huvar el-Ammî Ebu'l-Hivâr el-Ammî (v.?), Umâre b. Hafsâ b. Ömer b. Sa'd b. Âiz el-Kurâzî (v.?), Muhammed b. Mervân b. Kudâme el-Ukaylî el-Basrî el-İclî, Ebû Amr Nasr b. Ali el-Cahdâmî el-Ezdî el-Basrî (v.250), İbn Mâce*³

3- *Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.), Ali b. Dâvûd Ebû Mütevekkil Ebî Sıddık en-Nâcî (v.?), Zeyd el-Ammî el-Cûdî (v.?), Şu'be b. el-Haccâc (v.160), Muhammed b. Câfer b. Muhammed b. Ali b. Hüseyin (v.203), Muhammed b. Beşşâr (Bündâr) el-Fallâs(v.252), Tirmizî*⁴

Bu naklin râvilerinden Muhammed b. Mervân el-Ukaylî'nin, hadis alimlerinin tenkidine uğradığı görülmektedir.⁵ Diğer râvî Zeyd el-Huvârî el-Ammî el-Basrî'nin de, hadisiyle ihticâc edilmeyen bir kimse olduğu kaydedilmektedir.⁶ Tirmizî, bu hadisin hasen mertebesinde olduğunu söylemiştir.⁷

Katâde b. Diame kaderi olmak ve rivayetlerinde tedlis yapmakla tenkid edilmektedir.⁸

Imran b. Devâr el-Ammî Ebu'l-Avvâm el-Kattan el-Basrî nin, zayıf bir râvî olduğu bildirilmektedir. Yahya b. Main, Yezid b. Zürey' haruri idi ehli kibleye kılıç çekerken görüldü' derken, Sâcî, 'haricî görüşleri vardı fakat dâî değildi' demiştir. Darakutnî, onu çok muhalefeti ve vehmi olmakla suçlamıştır..⁹

Zeyd b. Hıvar el-Ammî Ebu'l-Hıvâr el-Ammî (v.?) hakkında, Ebû Zur'a 'kavî değil, vahyîl hadis / zayıftır' derken, Ebû Hatim 'Daîfül-Hadis' fakat hadisleri yazılır. Yahya b. Main, zayıf Ebû Dâvûd'a hadisleri sorulduğunda 'Şu'be'den hadisleri

¹ İbn Mâce, *Fiten*, 34/4088.

² Ebû Dâvûd, *Mehdî*, 1.

³ İbn Mâce, *Fiten*, 34/4083.

⁴ Tirmizî, *Fiten*, 53/2232.

⁵ ez-Zehabî, *Mizânü'l-İtidâl*, IV, 33; İbn Hacer, *Tehzibü'l-Tehzib*, V, 278.

⁶ ez-Zehabî, *Mizânü'l-İtidâl*, II, 202; İbn Hacer, *Tehzibü'l-Tehzib*, II, 238.

⁷ Tirmizî, *Sünen*, IV, 506.

⁸ İbn Hacer, *Tehzibü'l-Tehzib*, 540-541-542.

⁹ İbn Hacer, *Tehzibü'l-Tehzib*, IV, 400.

yazılabilir, fakat oğlu Abdurrahman'ın rivayetleri yazılmaz, zayıftır' demişlerdir.¹ *Zeyd el-Ammî el-Cüdf* (v.?), hakkında el-Buhârî ta'likinde 'Zeyd el-Ammî zayıftır' demektedir.²

Muhammed b. Mervân b. Kudâme el-Ukaylî el-Basrî el-İclî, hakkında en-Nesâî İbn Main'e sordum 'labe'se bih' ifadesini kullanmıştır. Ebû Zur'a 'yanımda değeri yok' derken, İbn Hibban sikatında zikretmiştir. İbn Mufaddâl onun için 'sıfatı Deccâl konusunda ki nakillerine tabii olunamaz' demektedir.³

Umâre b. Hafsâ b. Ömer b. Sa'd b. Âiz el-Kurâzî (v.?), İbn Sa'd ve Buhârî, onun hadisleri sahih değildir demişlerdir.. İbn Hibban ise onu sikatında zikretmiştir.⁴

el-Adenî, Müsned'inde, Ehli beyt isnâdında yer alan *Muhammed b. Ca'fer*'in zayıf, fakat rivâyetin muttasıl" olduğunu belirtirken, İbn Kesir, el-Bidâye ven-Nihâye'sinde bu rivâyetin mürsel olduğuna dikkat çekmiştir. Bunları nakleden Heysemî, Muhammed b. Ca'fer hakkında Hakim'in de tenkidde bulunduğunu, fakat diğer râvîlerin sika ve rivâyetin hasen olduğunu bildirmiştir.⁵ et-Tuleydî, hadis âlimleri onu sika kabul etmiştir demektedir.⁶

Muhammed b. Beşşar (Bündar) el-Fallâs (v.252) hakkında, Yahya'dan yaptığı rivayetlerde yalan söylediği bildirmiştir. Yahya b. Main, onun zayıf olduğunu belirtti. Kavariri de onu beğenmemiştir. el-Ezdi de, 'insanlar Bündardan hadis yazdılar ve kabul ettiler. Yahya ve Kavariri'nin sözü onu cerheden konuda değil' dedi.⁷

Ebî Saîd el-Hudrî'den (r.a.) Ebû Dâvûd'un naklettiği bu metin şu şekildedir: "Mehdî, benim soyumdan ve geniş yüzlü olacaktır. (Yeryüzünde) Şiddeti bitirecek, (o gelmeden önce) Yeryüzü zulüm ve kötülükle dolu olduğu gibi, (o geldikten sonra) adelet ve hakkaniyetle dolacaktır, yedi yıl hüküm sürecektir." ⁸

Ebû Sa'îd'den İbn Mace'nin naklettiği rivayetin metni ise şöyledir:

¹ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, X, 56-59.

² İbn Hacer, *Tehzîbü'l-Tehzîb*, XII, 65.

³ İbn Hacer, *Tehzîbü'l-Tehzîb*, V, 278-279.

⁴ ez-Zehabî, *Mizânü'l-İtidâl*, V, 211, İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, IV, 277.

⁵ Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, VIII, 214; Beyhâkî, *Sünen el-Kübrâ*, VII, 190.

⁶ Tuleydî, *Tehzîbi Hasfisü'l-Kübrâ*, I, 43.

⁷ İbn Hacer, *Tehzîbü'l-Tehzîb*, V, 48; ez-Zehabî, *Mizânü'l-İtidâl*, III, 490.

⁸ Ebû Dâvud, *Mehdî*, I.

"Hz. Peygamber. "Ümmetim içinde Mehdi olacaktır. Aranızda kalma süresi az olursa yedi yıl, aksi halde dokuz yıldır. Onun zamanında ümmetim, daha önce asla benzerini görmedikleri nimetlere garkolacaklardır. Yer yüzü bütün yiyeceklerini ortaya serecek, onlardan hiç bir şey gizlemeyecektir. O gün mal yığın yığın birikmiş olacak, bir adam kalkıp, 'Ey Mehdi bana mal ver' diyecek, o da, 'istediğin kadar al' diyecektir."¹

Zeyd el-Ammî'nin sene konusunda tereddüdü ifadelerle naklettiği rivayette:

Ebü Sa'îd el-Hudrî (r.a.) şöyle demiştir: Hz. Peygamberden sonra olacak hadiselerden korkarak kendisine sorduk. Resûlullâh(s.a.v.): "Ümmetimin içinde Mehdi çıkacak beş veya yedi veya dokuz (Zeyd'in şüphesi, biz her ne ise dedik. O dedi ki:senelerce) Bir adam Mehdiye gelerek:'Ey Mehdi bana (mal) ver diye iki defa tekrarlayacak. O da: 'eteğinin aldığı kadar ve taşıyabileceğin kadar al' diyecek."²

Bu konu ile ilgili olarak içerisinde Mehdi lafzı bulunmayan fakat Abdullâh b. Mes'ud'dan gelen bir nakil şu şekildedir:

1-Abdullâh b. Abbâs, Alkame b. Kays, İbrâhim b. Sa'îd en-Nehâf el-Kûfî (v.?), Yezîd b. Ebî Ziyâd el-Kûfî (v. 136), Ali b. Sâlih b. Salih b. Hay el-Hemedânî el-Kûfî (v.151), Muaviye b. Hişâm el-Kassâr Ebu'l-Hasen el-Kûfî (v. 204-205), Osman b. Muhammed b. Ebî Şeybe (v. 239), İbn Mâce³

İbn Mâce'nin bu rivayeti, râvî Yezîd b. Ebî Ziyâd el-Kûfî'den dolayı isnad açısından zayıf sayılmıştır.⁴ Diğer râvî Osman b. Muhammed b. Ebî Şeybe de, bazı hadis alimlerinin tenkidi ile karşılaşmıştır.⁵ Rivâyetin metni şöyledir:

"Biz bir defasında Hz. Peygamber'in yanında iken, Hâşimoğullarından bir grup genç bize yaklaştı. Onları görünce Hz. Peygamber'in gözleri yaşardı ve rengi değişti. Bunun üzerine ben (İbn Mes'ud): 'Ya Rasûlullâh senin yüzünde bir süredir hoşlanmadığımız bir değişiklik görüyoruz. Ne oldu?' dedim. Hz. Peygamber de: 'Biz öyle bir ev halkıyız ki, Allah bizim için ahireti dünyaya tercih etmiştir. Şüphesiz ehl-i beytim benden sonra belaya uğrayacaklardır. Sonunda yanında siyah bayraklar bulunan bir kavim doğu tarafından gelecek ve hayır (saltanat) isteyecekler, fakat istekleri yerine

¹ İbn Mâce, *Fiten*, 34/4083.

² Tirmizî, *Fiten*, 53/2232.

³ İbn Mâce, *Fiten*, 34/4082.

⁴ İbn Mâce, *Fiten*, 34/4082; ez-Zehabî, *Mizânü'l-İ'tidâlu'l-İ'tidâl*, IV, 423-425; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, VI, 207-209.

⁵ ez-Zehabî, *Mizânü'l-İ'tidâlu'l-İ'tidâl*, III, 36-39; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, IV, 97-98.

getirilmeyecek. Bunun üzerine onlar savaşacak ve kendilerine yardım edilecektir. Bundan sonra istedikleri hükümdarlık kendilerine verilecek, fakat onlar bunu kabul etmeyip, ehl-i beytinden bir kimseye tevdi edeceklerdir. Bu emir de, daha önce zulümlerle doldurulduğu gibi, yeryüzünü adaletle dolduracaktır. Sizden kim bu günlere ulaşırsa kar üstünde sürünerek de olsa (yardım için) onlara katılsın' buyurdu."¹

Kaydettiğimiz bu hadiste geçen (ولو حبروا على الطلح) (Kar üstünde sürünerek de olsa) ibaresi, İbn Mâce'nin naklettiği bir başka rivayette de göze çarpmaktadır. Burada da Hz. Peygamber tarafından kar üstünde sürünerek de olsa Allah'ın halifesi Mehdi'ye biat edilmesi' emredilmiştir.²

Avni İlhan bu hadislerin değerlendirmesi ile ilgili olarak şunları söylemektedir:

"Diğer taraftan bu rivayetleri tarihî olaylarla mukayese etmeden değerlendirmenin noksan olacağı açıktır. Her üç rivayetin de Emeviler'e karşı yapılan ve doğudan Ebû Müslim el-Horasânî komutasında siyah bayraklar taşıyanlarca gerçekleştirilen ihtilâli tasvir ve teşvik edişi dikkat çekmektedir. Öyle anlaşılıyor ki bu husus ancak, aynı zamanda tarihçi olan İbn Kesir'in dikkatini çekmiştir. Diğer taraftan İbn Mâce'deki rivayetlerin her ikisinin sonunda ortaya çıkacak bu zata, 'Kar üstünde emekleyerek dahi olsa gelip biat edilmesi' (ولو حبروا على الطلح) teşviki yer almaktadır. Burada dikkat çeken kar üzerinde sürünerek de olsa' tabiridir. Bu ifade kişinin içinde bulunduğu zorluğu anlatmak için kullanılmıştır. Bilindiği gibi her dilde, önemli olan hususların anlatımında bir takım benzetmeler de kullanılır. Bu benzetmeler, deyimler o dili konuşanların içinde yaşadıkları şartlarla yakından ilgilidir. ve öyle olmuştur. onların şartlarına uygun olmayan benzetme ve deyimler ile maksat hasıl olmaz. Arabistan çölünde doğup büyümüş, orada dini tebliğ etmiş ve irtihâl etmiş bir Peygamber nasıl oluyor da, Arapların daha açık anlayacakları bir benzetme yerine, zorluğun büyüklüğünü, soğuk kültürü çok fazla olanların daha iyi anlayabilecekleri bir ifade ile yani karla (ولو حبروا على الطلح) anlatıyor. Bu teşvik Afganistan, Pamir, Horasan ve İran'ın soğuk ve karlı yayla ve dağlarındaki insanların anlayacağı ve onlara yapılan bir ifade tarzıyla olmuş kanaatini uyandırıyor. Daha açık bir ifade ile bu teşvik tarzının Ebû

¹ İbn Mâce, *Fiten*, 34/4082.

² İbn Mâce, *Fiten*, 34/4084.

Müslim el-Horasânî'nin ihtilâline destek sağlamak için siyasi maksatla yapılan propagandanın tesiri ile ortaya çıktığı intibamı veriyor."¹

Yine bu rivayette yer alan "Sonunda yanında siyah bayraklar bulunan bir kavim dogu tarafından gelecek ve hayır (saltanat) isteyecekler, fakat istekleri yerine getirilmeyecek. Bunun üzerine onlar savaşacak ve kendilerine yardım edilecektir. Bundan sonra istedikleri hükümdarlık kendilerine verilecek, fakat onlar bunu kabul etmeyip, ehl-i beytimden bir kimseye tevdi edeceklerdir." kısmında dikkatlice düşünülecek olursa insanların iktidarı istemesi dogaldır. Bu istegine ulaşan insanların kendiliğinden bu fırsatı başkalarına vermesi sosyolojik olarak tarihte pek rastlanmayan bir hadisedir. Bu da, Emevî Abbâsî mücadelesi esnasında hatta bu olaylar gerçekleşince bu rivayetin uydurulmuş olduğunu göstermektedir.

İbrahim Canan ise, Mehdi geleceğinden bahseden hadislerle ilgili olarak şunları kaydetmektedir:

"Mehdi üzerine çok sayıda hadis gelmiştir. Alimler bunları mütevâtir kabul eder. Sadece İbn Haldun, bu hadislerin zayıf olduğunu ileri sürmüştür. Onun bu görüşünü İslâm ulemâsı kabul etmemiş batıllıkla damgalamıştır.

Bu rivayetler arasında zayıf olanı varsada, hasen ve sahih olanları da vardır. Günümüzde daha ziyade Batı menşeli telkinlerle olduğu anlaşılan bu fikir, İslâm'da Mehdi inancının yokluğu iddiasını yaygınlaştırmaya çalışmaktadır. Dini kaynaklara inemeyen veya kesif propagandanın tesiri ile sathî nazar eden bir kısım insanlar tarafından benimsenen bir iddiaya göre, Mehdi'lik inancı İslâm'da yoktur, sonradan girmiştir. Bunların en büyük dayanakları İbn Haldun'dur. Fikirlerini ispatlamak için kendilerince bir kısım delilleri de ileri sürmektedirler. Şöyle ki,

1-Kur'an-ı Kerim Mehdi'den bahsetmiyor.

2-el-Buhârî ve Müslim gibi muteber kaynaklarda Mehdi ile ilgili hadisler mevcut değildir.

3-Mehdi ile ilgili haberler haber-i vâhiddir.

4-Bu inanç her dinde gösterilen efsaneden ibarettir. Bir kısım kötü niyetlilerin istismarına açık kapıdır vs... "²

Avni İlhan ise, bu konuda şunları söylemektedir:

¹ İlhan, *Mehdi'lik*, s. 117-118.

² Canan, *Kütüb-i Sitte Muhtasarı Terceme Şerh-i*, XIV, 276-277; Canan'ın bu konudaki delillerle ilgili görüşleri için; *age*, XIV, 277 vd.

"Ehl-i Sünnet prensiblerine göre, bunların sened yönünden bile katılığından söz edilemeyeceği için sadece bu rivayetlerin, Mehdiliğin bir inanç esası olmamasını sağlamaya yetmeyeceği ortadadır. Bilindiği gibi inanç esasları, en katî ve açık nâslarda ortaya konulmuştur. Bu bakımdan ümmetin üzerinde ittifak ettiği hususlarda, hep aynı katıyyet ve sarahatta naslara dayanılmıştır. Kur'an-ı Kerim'de, Mehdî ile ilgili açık herhangi bir nas yoktur. Yine bu hususta mütevâtir derecesinde rivayetler de söz konusu değildir. el-Buhârî ve Müslim'in sahihlerinde de açık şekilde Mehdî'den bahseden hadis yoktur. Ayrıca zikredilen bu rivayetlerden bazılarının ilk siyasî hizipleşmelerle yakın ilgisi ve olayları tasviri de gözden uzak tutulmamalıdır..."¹

İbrahim Canan ise, Mehdî inancının İslâm toplumu için gerekli olduğunu söyleyerek şunları kaydetmektedir.

"...İnsanlık yeis verici kahredici, zâlimâne idareler, istilâlar, sürgünler hengamında bir ümide muhtaçtır. Bu her devir insanının tabii bir ihtiyacıdır. O sayede kötü şartlara tahammül edebilir, sabredebilir, mukavemet gösterebilir. Bu ümit, insanlık için bir takım insanî duyguların canlı kalabilmesi için gereklidir. Bu sebeble Muhammed ümmetine, Mehdî müjdelenmiştir...İslâm ümmeti, Deccâl ve Mehdî inançlarına dayanarak her asırda ortaya çıkan zalim ve despotları 'Deccâl' diye tavsif ederek onlardan uzak kalmayı, desteklememeyi, tamir için ortaya çıkan, dine, sünnet'e çağırın muttaki muslihleri de Mehdî bilerek etrafında toplanmayı, böylelerini desteklemeyi esas edinmiştir...Bu inanç sayesinde kötüler frenlenmiş, zalim ve despotlar-halk tarafından Deccâl kabul edilerek, halkın bir Mehdî'nin etrafında toplanmasına meydan verme korkusuyla-büyük ölçüde hizaya gelmiş olmalıdırlar. Batılı sömürgecilerin yazdıklarından, onların uykusunu kaçıran bir hususun, Batı hakimiyetine düşen yerli kavimler'deki bu Mehdî-yi Muntazar inancı olduğu anlaşılmaktadır. Sosyologların kitaplarında, Afrika'daki milliyetçi ve anti-emperyalist hareketlerin, daima Mehdî ilan edilen yerli liderler etrafında teşkilatlanıp geliştiğinden yakınılmaktadır...Elbette bu zihniyet, hakimiyetlerinin üzerinde Demoklesin kılıcı gibi sallanan bir inancın ciddi şekilde insanların kalplerinde yer etmesini istemeyecektir. O zihniyete alet olan kimselerden de, dünyanın her tarafında, aynı telden nağmeleriyle beynelmilel koroya refakat etmekten, Mehdilik inancını inkar ve istihfaldan başka bir şey beklenemez. Mehdî inancına bizde karşı çıkanların, muteber kitaplarda gelen bir meseleyi inkarla irtikab ettikleri hatanın ötesinde, kimlere alet oldukları da böylece

¹ İlhan, *Mehdilik*, s. 140-141.

anlaşılması olmaktadır. Bu inancı şarlatanların istismarı da reddetmeye haklılık kazandırmaz. Su-i niyet sahiplerinin her istismar ettiği şeyi veya kötüye kullanılan her şeyi inkar etmeye kalkarsak, elde hiç bir şey kalmaz.

Bir şeyin isbat ve nefyinde ölçü, dinimiz açısından kaynaklarımız olmalıdır. Kur'an ve makbul Sünnet'te gelen hiç bir şeyi, suistimal edenler var diye reddetmeye hakkımız yoktur. Cihanşummül bu beşeri vak'ayı, biz bazı sağırların yaptığı gibi İslâm dininde mevcut olan Mehdi-yi Muntazar inancını, diğer dini efsanelerdekisinin aynı asılsız olan bir efsane olarak yorumlama vasıtası yapmaya kesinlikle karşıyız.¹

İyiler ve kötüler her zaman vardır. İnsanların görevi kötülüklerle mücadele etmektir. Kötülerin şerrinden kurtulmak için birini beklemek ve oturmak yerine mücadele ederek düzeltmeyi bizzatıhi Hz. Peygamber bize emretmekte ve yüce Allah bizden istemektedir. Kurtarıcı bekleme insanları harekete geçirme yerine pasifize etmiştir. Bu rivâyet insanlarda siz nasıl olsa bu kötüye engel olamayacaksınız ve kötülüklerini bitiremeyeceksiniz; o halde Allah'ın göndereceği kurtarıcıyı bekleyin kanaatini hakim kılmakta ve halkın yapılan yanlışlara özgür ve demokratik bir şekilde müdahale etmesini engellemektedir. İnsanlarımızın daha dengeli bir hayat için çalışan mücadele eden aktif insan tipine ve bunların yetiştirilmesine acil ihtiyacı var. Bu duygularla yetişen nesiller ülkemizi ve insanımızı elbette daha saygın hale getirecektir.

4.1.4. Hz. Peygamber'in Hz. İsa'nın Gökyüzü'nden Kıyamete Yakın Bir Zamanda Yeryüzü'ne İneceğini Bildirmesi

Kıyamet kopmadan önce İslâm dinini anlatmak üzere Hz. İsa'nın dünyaya geri döneceğine dair rivayetler, Hz. Peygamber tarafından verilen bir müjde niteliğinde hadis kaynaklarına girmiştir. Hz. İsa vefat ettiği ve Allah katına alındığı halde, ric'at ederek (tekrar diriltilerek) İslâm'ı anlatacağı hususu tefsir hadis kaynaklarına girmiştir. Ric'at (rec'a), bir insanın veya bazı insanların öldükten bir müddet sonra, bir defaya mahsus olmak üzere bu dünyaya dönmesi inancıdır. Şüphe yok ki ric'at, çok eski ve yaygın Docetism inancına bağlanmaktadır ve tamamen bir Yahudi Hıristiyan akidesidir. Nitekim Yahudilere göre, İlia (İlyas) göğe yükseltilmiştir ve ahir zamanda hak ve

¹ Canan, *Kütüb-i Sitte Muhtasarı Terceme Şerh-i*, XIV, 276-277; krş. A. O. Ateş, *Ehl-i Sünnet ve Şia'nın Delil Olarak Aldığı Bazı Hadisler*, s. 58-59.

adaletin savunucusu olarak dünyaya geri gelecektir. Hıristıyanlara göre de bu doktrin, İâ-Mesih'in çektiği ıstırablar ve ölümünün gerçekte vâki olmayıp sâdece göze görünen bir hadise olduğunu öğretirdi. Buna göre, onun ölümüne dünyadaki görevinin sona ermesi olarak bakılmalı; fakat muvakkat bir kesinti sayılmalıdır. Onun bu hayali şehidlikten sonraki durumu ölüm değil, bir gözden kaybolmadır. Yarıda kesilen ödevini tamalamak ve zafere ulaşmak onun rucû'na, yeniden zuhuruna bağlıdır. ¹

İslâmî kaynaklarda Hz. İâ'nın ref konusunda; (bedenen mi, ruhen mi, yine öldükten sonra mı ölmeden mi ihtilaf edilmiştir. Bu konuda ki ayetler şöyledir:

"O vakit Allah buyurdu ki: "Ey İâ! seni eceline yetireceğim. Seni semâya yükselteceğim, inkar edenlerin (Yahudilerin suikastinden) tertemiz kurtaracağım; sana uyanları, kıyamet gününe kadar, inkar edenlerin üstünde tutacağım. Sonra dönüşünüz Bana'dır. Ayrılığa düştüğünüz hususlarda aranızda hükmedeceğim."²

"Sözleşmelerini bozmaları, Allah'ın ayetlerini inkar etmeleri, Peygamber'i haksız yere öldürmeleri kalblerimiz perdelidir demelerinden ötürü Allah, evet, inkarlarına karşılık onların kalblerini mühürledi, onun için bunların pek azı inanır. Bunun yanında bir de inkarlarından, Meryeme büyük bir iftirada bulunmalarından ve Allâh'ın Resûlü Meryem oğlu İâ'yı öldürdük demelerinden ötürüdür. Oysa onu öldürmediler ve asmadılar, fakat onlara öyle göründü. Ayrılığa düştükleri şeyde, doğrusu şüphededirler, bu husustaki bilgileri ancak zanna uymaktan ibarettir, kesin olarak onu öldürmediler; bilakis Allâh kendi katına yükseltti. Kitâp ehlinde, ölmeden önce İâ'ya inanmayacak yoktur. O, -gerektiği gibi inanmadıklarından-Kıyamet Günü aleyhlerine şahit olur"³.

"Allah, Ey Meryem oğlu İâ! Sen mi insanlara, 'Beni ve annemi Allah'tan başka iki ilâh olarak benimseyin dedin?' demişti de, 'Hâşâ, hak olmayan sözü söylemek bana yaraşmaz; eğer söylemişsem, şüphesiz Sen onu bilirsin; Sen benim içimde olanı bilirsin, ben Senin içinde olanı bilmem; doğrusu görülmeyeni bilen ancak Sensin' demişti, Ben onlara sadece Rabbim ve Rabbiniz olan Allah'a kulluk edin diye bana emrettiğini söyledim. Aralarında bulunduğum müddetçe onların hakkında şahidim, (لما توفيتن) beni öldürdüğünde onları sen gözlüyordun, her şeye şahiddin."⁴

¹ Fiğlah, *Çağımızda İtikâdî İslâm Mezhepleri*, s.269-270; A. İlhan, *Mehdilik*, s.48.

² 3. Âli İmrân, 55.

³ 4. Nisâ, 155-159.

⁴ 5. el-Mâide, 11-117.

Âyetteki 'ref' kelimesi lugatte; "Bir şeyi yukarı koymak, manen yüceltmek, yükseltmek kaldırmak" anlamlarındadır.¹ Kur'an'da yer alan 'ref' kelimesini inceleyen Fığlalı, "daha çok manevi yükseklik, üstünlük ve üstte oluş anlamlarına gelmektedir" demektedir.² Fakat bir kısım müfessirler Hz. İsa'nın geri gelişine (ric'at)'a dair haberlerin gerçekleşmesini veya başka bir ifade ile doğrulanmasını sağlamak için Nisa sûresi 158. ayetindeki 'ref' kelimesine "semâ" kelimesini ekleyerek, İsa b. Meryem'in canlı olarak ve bedeniyle semâya kaldırıldığını ve halen orada canlı olduğunu, Âl-i İmrân sûresi 55. ayetinde ki "*innî müteveffike ve râfi'uke ileyye*" ayetinde takdim-tehir olduğunu ve böylece ayetin "seni kendime kaldırıp, sonra eceline yetireceğim" şeklinde anlaşılması gerektiğini ve ayrıca Nisâ 159. ayetinde geçen "*kable mevtihi*" (ölümünden önce) sözündeki "*huve*" (o) zamirinin İsa'ya râci olduğunu, dolayısı ile ayetin "İsa'nın ölümünden önce kitap ehli ona inanacaktır." anlamında açıklamasını söylemişlerdir.³

Yalnızca ruhunun ref olduğunu ve manen yüceltilerek Allah'ın melekut alemine kaldırıldığını ve Kıyamet'ten önce bir başka bedenle diriltip, gönderileceğini söyleyenler de vardır.⁴

Bu şekilde düşünenlere göre Âl-i İmrân sûresi 55. ayetteki "*innî müteveffike ve râfi'uke ileyye*" ve el-Mâide sûresi 117.ayettindeki "*felemmâ teveffeyteni*" ibâreleri, günlük dilde kullanımları ifade etmekte ve Hz. İsa'nın ref'inin ancak manen (ruhunun ref)'i söz konusu olduğunu göstermekte, diğer taraftan bu ayetlerde de bir takdim tehire gerek olmadığı gibi Nisâ sûresi 159. ayetinde geçen, "kable mevtihi" deki zamir, Hz. İsa'ya değil KitapEhli'ne aittir. Ölüm meselesinde yalnız İsa'nın değil, bütün peygamberlerin ruhları haydır diridir canlıdır. Onların ruhlarının eceli ümmetlerinin ecellerine bağlıdır. Bu bakımdan Hz. İsa, Yahudiler'in inkarlarından, Allah'ın yüce kudreti ile aşağılanmaktan kurtarılmış ve manen yüceltilerek, Yahudilerin çirkin isnadlarından temize çıkarılmıştır.⁵

¹ İbn Mazûr, *Lisânu'l-Arab*, VIII, 129-131.

² Fığlalı, *Çağımızda İtikâdî İslâm Mezhepleri*, s.186-187.

³ es-Suyûtî, *ed-Durru'l-Mensûr*, II,238; Taberî, *Tefsîr*, VI,457.

⁴ er-Râzî, *et-Tefsîru'l-kebir*, IX, 102-103; İ.H. Bursevî, *Ruhu'l-Beyân*, I, 513-514.

⁵ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, II,1111-1114-IV, 1519; Reşid Rızâ, *Tefsîru'l-Menâr*, III,316-317.

“Muhammed ancak bir peygamberdir. Ondan önce de Peygamberler geçmişti. Ölür ve öldürülürse geriye mi döneceksiniz.”¹ ayetindeki “halet” (geçti) kelimesi de ölüm anlamında olup Kur’an-ı Kerim ve Arap dilinde bu manada kullanılmıştır. Bu hususta bir ayet de, “Meryem oğlu Mesih sadece peygamberdir,-ondan önce de peygamberler geçmiştir-, onun annesi doğrudur, her ikisi de yemek yerelerdi..”² Bu ifadeler, İsa’nın tanrılığına bir reddiye olduğu gibi, canlı iken de kendisinin ve annesinin yemek ihtiyacında olduklarını göstermektedir.

Fıglalı, Muhammed Ali’nin, The Ahmediyân Movement adlı eserinden naklen: “Meryem öldüğüne göre, İsa’nın da ölmesi gerekli olmaktadır. Hz. İsa’nın ölümüne karşı olan bir delil de “ ...oysa onu öldürmediler asmadılar ..”³ ayetidir. Çarmıhta ölmeyen ve öldürülmeyen biri iki bin yıldır yaşıyor anlamına gelmez. Bundan çıkartılabilecek tek mantıklı sonuç, onun bu iki şekilde ölmeyip, özellikle Kur’ân’ın söz ettiği şekilde (Maide,117; Âl-I İmrân, 55), “tabii şekilde öldüğüdür”⁴

Bu bilgiler ışığında şimdi de Suyûtî’nin naklettiği Ebû Hureyre ve Cabir b. Abdillâh gelen bu rivayetlerin isnadlarını inceleyelim.

Ebû Hureyre (r.a.)’den nakledilen rivayetlerin senedleri aşağıda verilmiştir:

1-*Ebû Hureyre (r.a.), Sa’id İbni’l-Müseyyib el-Medenî (13-94), Muhammed b. Müslim b. Şihâb ez-Zühri (50-124), Salih b. Keysân el-Medenî Ebû Muhammed (v.140), İbrâhim b. Kesir b. Zeyd el-Abdî en-Nükerî ed-Devrî el-Bagdâdî (v.?), Yakub b. İbrâhim b. Kesir el-Bagdâdî (166-252), İshak b. Râbuyc (v.), el-Buhârî (v.256)*⁵

2- *Ebû Hureyre (r.a.), Sa’id İbn Müseyyib el-Medenî (13-94), Muhammed b. Müslim b. Şihâb ez-Zühri (50-124), Sufyan b. Ebî İmran el-Hilâlî el-Küfî (107-198), Ali b. Abdullâh, el-Buhârî (v.256)*⁶

3- *Ebû Hureyre (r.a.), Sa’id İbni’l-Müseyyib el-Medenî (13-94), Muhammed b. Müslim b. Şihâb ez-Zühri (50-124), Leys b. Sa’d el-Misri (94-175), Kuteybe b. Sa’id b. Cemil el-Bagdâdî (149-240), el-Buhârî (v.256)*⁷

¹ 3. Al-I İmrân, 144.

² 5. Mâide, 75.

³ 4.Nisâ, 157.

⁴ Fıglalı, *Çağımızda İ’tikâdî İslâm Mezhepleri*, s. 259.

⁵ el-Buhârî, *Enbiyâ*, 49.

⁶ el-Buhârî, *Mezâlim*, 31.

4- Ebû Hureyre (r.a.), Sa'îd İbnl-Müseyyib el-Medenî (13-94), Muhammed b. Rumb b. Muhtâr et-Tecûbî el-Mısırî (154-250), Leys b. Sa'd b. Abdirrahmân el-Fehmî el-Mısırî (94-175), Kuteybe b. Sa'îd b. Cemîl (149-240), Müslim (v.261)²

5- Ebû Hureyre (r.a.), Sa'îd İbnl-Müseyyib el-Medenî (13-94), Muhammed b. Müslim b. Şihâb ez-Zühri (50-124), Leys b. Sa'd b. Abdirrahmân el-Fehmî el-Mısırî (94-175), Kuteybe b. Sa'îd b. Cemîl (149-240), Müslim (v.261)³

6-Ebû Hureyre (r.a.), Abdirrahmân b. Adem el-Basrî Mevlâ Ümmü Bürsen (v.?), Katâde b. Diâme es-Sedûsî el-Basrî (61-118), Hemmâm b. Yahyâ el-Ezdi (v. 164), Hudbe b. Hâlid el-Esed b. Hudbe el-Basrî (v. 235-239), Ebû Dâvûd (202-275)⁴

7-Ebû Hureyre (r.a.), Sa'îd İbnl-Müseyyib el-Medenî (13-94), Muhammed b. Müslim b. Şihâb ez-Zühri (50-124), Leys b. Sa'd b. Abdirrahmân el-Fehmî el-Mısırî (94-175), Kuteybe b. Sa'îd b. Cemîl (149-240), Tirmizî⁵

Ebû Hatim ve Yahya b. Main Abdurrahmân b. Adem el-Basrî, meçhuldur demişlerdir Müslim ve Ebû Dâvûd onun sika gördüler.⁶

Ebû Hureyre (r.a.), "Resûlullâh buyurdular ki: 'Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin olsun ki! Meryem oğlu İsa'nın, aranızda (bu şeriatle hükmedecek adaletli bir hakim olarak ineceği, istavrozları kırıp, hınzırları öldüreceği, cizyeyi (Ehli kitaptan) kaldıracığı vakit yakındır. O zaman, mal öylesine artar ki, kimse onu kabul etmez, tek bir secde, dünya ve içindekilerin tamamından daha hayırlı olur."⁷

Sonra Ebû Hureyre dedi ki: "Dilerseniz şu ayeti okuyunuz: '*Kitap ehlinden hiç bir kimse yoktur ki ölümünden önce O'nun (İsa'nın) hak peygamber olduğuna iman etmesin. Kıyamet gününde ise, İsa onlar aleyhine şahitlik edecektir*'⁸

İbnü'l-Cevzî: "Ebû Hureyre, rivayetin sonunda ayet okumakla, o ayetle, hadisteki, 'tek secde dünya ve içindekilerden hayırlı olacak' sözü arasında münasebet

¹ el-Buhârî, *Buyû*, 102.

² Müslim, *İmân*, 242.

³ Müslim, *İmân*, 242.

⁴ Ebû Dâvûd, *Me'lâhim*, 14.

⁵ Tirmizî, *Fiten*, 54.

⁶ Cürcânî, *el-Kâmil fîd-Duaî'ir-Racûl*, IV, 298; İbn Cevzî, *ed-Duaî ve'l-Metrükîn*, I, 199; ez-Zehabî, *Mizânü'l-İ'tidâlü'l-İ'tidâl*, IV, 258; *el-Kâsif*, I, 620.

⁷ el-Buhârî, *Buyû*, 102; Müslim, *İmân*, 71; Tirmizî, *Fiten*, 54;

⁸ 5. Nisâ, 159.

kurarak; insanların düzeleceklerine ve imanlarının kuvvetine ve hayırlı amellere yönelmelerine işaret etmektedir” demektedir.¹

Ebû Dâvûd'un Ebû Hureyre'den rivayetinin metni ise şu şekildedir:

'Benimle onun arasında bir peygamber yoktur-yani İsâ-O'nu gördüğünüzde tanıyın rengi kırmızıya çalan beyazlıkta, sarı renkte elbisesi olacak, başı ağarma olmasa damla gibi olacak, insanlarla İslâm için savaşacak, istavrozları kırıp, hınzırları öldürecek, cizyeyi (Ehli kitaptan) kaldıracak, müslümanların dışındaki bütün milletleri Allah yok edecek, Mesih Deccali öldürecek, yer yüzünde kırk yıl kaldıktan sonra müslümanlar O'nun cenaze namazını kılacaklar"².

Câbir b. Abdullâh (r.a.)'dan gelen rivayetin senedleri aşağıdaki şekildedir:

1-Câbir b. Abdullâh (r.a.), Ebû'z-Zübeyr, İbn Cüreyc Abdülmelik b. Abdilaziz (v.?), Haccâc b. Muhammed el-Massîsî Ebû Muhammed el-A'ver (v.206), Harun b. Abdullâh b. Mervân el-Bağdâdî Ebû Musâ el-Bezzâz el-Hammâl (v171-243), el-Velîd b. Şuca' b. el-Velîd es-Sekûnî el-Kûfî el-Bağdâdî Ebû Himmâm (v.243), Müslim (v.261)³

İbn Cüreyc Abdül melik b. Abdülaziz (v.?), hadis âlimlerinin tenkidine uğramıştır. ed-Darakutnî İbn Cüreyc'in tedlisinden sakın. Çünkü o tedlisin en çirkinidir. Üstelik ancak cerhedilen kimselerden tedlis yapar demiştir. İbn Uyeyne sika kimseler de tedlis yapar dedi. Yahya el-Kattân, Atâ'dan yaptığı rivayetlerin tamamı zayıftır. Bir şey değildir. Çünkü o kendisine verdiği bir kitaptan nakletmekte ve *أخبرني* derken, Ahmed b. Hanbel, onun mürsel olarak rivayet ettiği bazı hadisler mevzudur demiştir.⁴ *Haccâc b. Muhammed el-Massîsî Ebû Muhammed el-A'ver (v.206)*, sika ve saduk olmakla birlikte, Bağdad'a son gelişinden sonra ihtilât etmiştir. İhtilât etmesi sebebiyle İbn Main ondan rivayeti yasaklamıştır.⁵

Câbir (r.a.), "Resûlullâh: 'Ümmetimden bir gurup, hak için muzaffer bir şekilde mücadeleye İsâ (a.s.) ininceye kadar devam edeceklerdir. O, geldiğinde, müslümanların

¹ Canan, *Kütüb-i Sitte Muhtasarı Terceme Şerh-I*, XIV, 272.

² Ebû Dâvûd, *Melâhim*, 14.

³ Müslim, *İmân*, 247.

⁴ ez-Zehabî, *Mizânü'l-İ'tidâl*, II, 659; İbn Hacer, *Tehzîbü'l-Tehzîb*, III, 503.

⁵ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, V, 451-454; ez-Zehabî, *Mizânü'l-İ'tidâl*, II, 205.

imamları, onun imam olmasını teklif eder. O, ise; Allah'ın bu ümmete bir ikramı olarak siz birbirinize emirsiniz der" buyurdu dedi.¹

Yine Câbir (r.a.), "Resûlullâh (sav): 'Ümmetim içinden bir gurup, hak için muzaffer bir şekilde mücadeleye Kıyamet Gününe kadar devam edecektir. O zaman İsa b. Meryem de iner. Bu müslümanların reisi: 'Gel bize namaz kıldır!' der. Fakat Hz. İsa (a.s.): 'Hayır!' der, 'Allah'ın bu ümmete bir ikramı olarak siz birbirinize emirsiniz der' buyurdu" dedi.²

Fığlalı: "Görülüyor ki, her iki büyük dinde de ric'at inancıyla ortaya konmak istenen şudur: Her iki din mensupları, inandıkları şahısların ölümlerini muvakkat kabul etmekte ve onların, ahir zamanda dünyaya yeniden dönerek kendilerini zulüm ve esaretten kurtarıp, zafere ve adalete kavuşacaklarına inanmakta ve bu inancı, sağlam bir ümit olarak devamlı canlı tutmaktadırlar. Esasen zulümler haksızlıklar, adaletsizlikler ve benzeri sıkıntılarla ezilen ve bunalan, siyâsî ve idâri düzensizliklerle şaşkına çevrilen ve sömürülen, ayrıca tabiâtin ve hayatın boğucu baskılarına dayanacak ve onlara hakim olacak güce ulaşmayan kitleler, kurtuluşu kendilerini karanlıktan aydınlığa, sıkıntılardan huzura, haksızlıklardan adalete kavuşturacak bir kurtarıcının hayali ile yaşamayı çıkar yol sayarlar. Artık onlar için inandıkları şahıs, ister dini, ister siyâsî olsun bir fevkalâdelik taşımakta ve diğer insanlardan birtakım farklılıklarının olduğuna inanılmaktadır. Böyle olunca her canlının mutlaka Allah'ın değişmez kanunlarına 'tabî olduğu hakikatine rağmen, inanılan şahsın ölümünün diğer canlılarınkı gibi olacağına inanılmaz veya en azından onun ölümü için bir takım 'esâtiri' rivâyetler zuhûr eder. Bütün bunların hakikatle hiçbir alakası yoktur. Kitleler bu inanışla, mânevî bir ferahlık duyarlar ve sıkıntılarını, onun dönüşü hakkındaki ümidleri ile telâfi yoluna giderler. İster kendileri ile ilgili olsun, isterse kendi dışındaki günlük olaylar ve tabiat hadiseleri ile ilgili olsun, onlar arasında 'sebeb-netice' münasebetini kuramayan ve bu anlayışa ulaşamayan topluluklar için bu, her zaman ve her yerde tezahür eden değişmez bir vaktadır. Nitekim Yahudilik, Hıristiyanlık ve diğer topluluklarda görülen bu inanış, son olarak, "bazı muğlâk Hıristiyan fırkaları" vasıtasıyla İslâm topluluklarına da yayılmış ve böylece onlar arasında da gelişme imkanı bulmuştur. Daha sonraları bir inanç esası derecesine yükseltilen ric'at'ın, İslâm'ın ilk devrelerinde yaygın olmamakla beraber

¹ es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, II, 272.

² Müslim, *İmân*, 71.

Fikir olarak yaşadığına şahid olmaktayız.¹ Ric'atin, İslâm'a, şahsiyeti oldukça karanlık ve meçhul bir kimse olan Abdullah İbn Sebe vasıtasıyla sokulduğu kanaati hayli yaygındır.²

¹ Fiğlahı, *Çağımızda İtikâdi Mezhebler*, s.270.

² Fiğlahı, *Çağımızda İtikâdi Mezhebler*, s.290.

SONUÇ

Hz. Peygamber, Kur'an ve sahih hadislerin bildirdiği gibi Allah'ın insanlara elçi olarak gönderdiği bir beşerdir. İnsanlık tarihine damgasını vuran önemli şahsiyetler ötedenberi diğer insanlardan farklı gösterilmeye çalışmış, onlara birtakım beşer üstü özellikler yüklenmiştir. Bu cümleden olarak Ehl-i Kitap'tan ve diğer din mensuplarından İslâm'a giren bazı kimseler, inanç ve kültürlerinden kaynaklanan bir takım sebeplerden dolayı Hz. Peygamber'in, önceki peygamberlerin göstermiş oldukları tüm mu'cizeleri göstermiş olmasını arzu etmişlerdir. Bu durum, her devirde yeni birtakım abartıların eklenmesiyle, günümüzdeki duruma ulaşmış, böylece Kur'an'da anlatılan Hz. Peygamber ile halk arasında yaşayan Peygamber arasında büyük bir uçurum meydana gelmiştir.

Uydurulan bu rivâyetlerin, hadis kaynaklarımıza girmesi ve halk arasında yayılmasında selefin bu konudaki tutumu etkili olmuştur. Onlar özellikle, Sîre, Fezâil, Delâil ve Hasâis türü eserlerine birtakım uydurma rivâyetleri çekinmeden almışlardır. Bu durum, hadis konusunda yeterli bilgi sahibi olmayan bir takım insanların, nasıl olsa kitaplarda var diye yanlış doğru düşünmeden bunları anlatmasına ve dolayısıyla halk arasında batıl düşüncelerin yayılmasına ve yerleşmesine sebep olmuştur. Bu tutumun bir sonucu olarak da, günümüzde Hz. Peygamber hakkında yazılan Türkçe kitaplarda bu tür zayıf veya uydurma nakiller yer almıştır. Bu tür rivâyetler, halkın düşünce hayatında ve sosyal yaşantısında olumsuz tesirlerini zaman zaman göstermektedir. Kaydetmek gerekir ki, müslümanların kendilerine örnek aldığı Hz. Peygamber'in özelliklerinin, Kur'an'a, sahih hadislere, ilmi ve tarihi gerçeklere uyması, ayrıca insan fitratına ve insanların doğru saydığı temel kabullere aykırı olmaması gerekir. İnsanüstü bir varlığı takip etmemiz, yaptıklarımızı yapabilmemiz mümkün değildir. Söz konusu bu rivâyetler, mükemmel bir insan olan Hz. Muhammed'in, bedeni ve ruhi olgunluğunu, İslâm'ı iyi tanımayı ve onun Sünnet'ini doğru bir şekilde yaşamayı engelleyici mahiyet arz etmektedir.

Hz. Peygamber, insanlar arasından seçilmiş bir peygamber olup, çocukluğunda, gençliğinde ve erişkin bir insan olduğu dönemde her insanın örnek alacağı bir hayat sürmüş ve bu sebeple kendisi Kur'an'da insanlara örnek gösterilmiştir. Bütün varlıklara rahmet olarak gönderilmiş olan Hz. Peygamber'in en büyük mucizesi Kur'an'dır. Yirmi üç yıl gibi kısa sürede cahil bir toplumu medeni bir topluluğa dönüştürmesi, yetiştirdiği

sahâbilerin yeryüzüne İslâm'ı çok kısa sürede yaymış olmaları onun en büyük başarısıdır.

Onu, insan üstü bir varlık gibi anlatan ve yer yüzüne sığdıramayıp semalarda isminin yazılı olduğunu ve anıldığını, Allah'ın Hz. Âdem'i onun hürmetine affettiğini belirten rivâyetler, onu yüceltme arzusuyla kendisinin vefatından sonra uydurulmuştur. Peygamberliğinden önce onun geleceği bilinmekle birlikte, araştırmamızda üzerinde durduğumuz ilk peygamber olması, semâda isminin yazılı oluşu ve anılması, yaratılıştaki farklılıklar ile nübüvvet mührü, sünnetli doğması, beşikte konuşması ve gölgesinin olmaması gibi... rivâyetler daha çocuklukta kendisinin peygamber olduğunun bilindiğini vurgulayan rivâyetlerdir. Bu rivâyetlerin, diğer peygamberlerin çocukluk döneminde yaşadıklarının bir benzerini, Hz. Peygamber'in de yaşadığını vurgulamayı amaçladıkları sonucuna ulaştık.

Yine Hz. Peygamber'i yüceltme adına, cansızlarla, metafizik varlıklarla ve gök cisimleri ile ilişkisi konusunda hadisler uydurulmuştur. Onun da diğer peygamberlerde görülen hissi mu'cizeleri gösterdiği ve bütün peygamberlerle boy ölçüşür nitelikte olduğu ortaya konmaya çalışılmıştır.

Hz. Peygamber, sanki vefatından sonra da yaşayan bir insanmış gibi kabrine kaftan serildiği, onu görenin asli şekliyle göreceği ve amelinin kendisine nâfile olduğu ifade edilmiştir. Onun özlemine çeken insanların onu insanüstü bir varlığa dönüştürerek, ebedileştirme arzuları sezilmektedir. Bütün bu saydığımız kanaat ve fikirler, kültür halinde halk arasında yaşamaktadır. Fakat bunlar, Kur'an'ın anlattığı peygamber tanımına uymamaktadır. Çağımızda Hz. Peygamber hakkında bu tür batıl ve uydurma rivâyetlerin kabul ediliyor olması, bunların din eğitimi alanında kullanılması elbette üzüntü vericidir.

KAYNAKLAR

- Abdurrezzâk**, Ebû Bekir b. Hemmâm, (v. 211), *Musannefû Abdurrezzâk*, I-XI, (Tah.: Habibürrahman el-A'zâmî), Mektebetü'l-İslâmî, 2. Baskı, Beyrut 1403.
- Aclûnî**, İsmâil b. Muhammed el-Cerrahî (v.1162), *Keşfu'l-Hafâ*, I-II, (Tah.: Ahmed el-Kalaş), Müessesetü'r-Risâle, 4. Baskı, Beyrut 1405.
- Ahathî**, Erdinç, "Nübüvvet Mührü", *SÜİF Dergisi*, Sayı:3, Sakarya 2001.
- Ahmed b. Hanbel**, Ebû Abdillah eş-Şeybânî (164-240), *el-Müsned*, I-VI, İstanbul 1402/1982.
- el-Esmâ ve'l-Kunâ*, Abdullah b. Yusuf el-Cedî', Mektebetü'd-Dâru'l-Aksâ, 1. Baskı, Kuveyt-1985/1406.
- Ahmed Cevdet Paşa**, *Kısâs-ı Enbiyâ*, (Sadeleştiren: Mahir İz), I-VI, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1985.
- Albayrak**, Halis, *Kur'anda Gayb İnsan İlişkisi*, İstanbul 1993.
- Ali el-Kârî**, *Şerhü's-Şifâ*, I-II, Dersaadet Muharrem Efendi Matbaası, 2. Baskı, İstanbul 1309.
- Âlûsî**, Ebî Fadl Mahmûd el-Bağdâdî, *Ruhu'l-Meânî Tefsiri'l-Kurâni'l-Azim ve Seb'il-Mesânî*, I-XXX, İdâret-ü Tabatî'l-Müniriyyeti ve Tûrasi'l-Arab, Beyrut 1270.
- Ateş**, Ali Osman, *İslâm'a Göre Cahiliyye ve Ehl-i Kitap Örf ve Âdetleri*, Beyan Yayınları, İstanbul 1996.
- *Kur'an ve Hadislere Göre Cinler - Büyü*, Beyan Yayınları, İstanbul 1995.
- *Kur'an ve Hadislere Göre Şeytan*, Beyan Yayınları, İstanbul 1995.
- *Oryantalistlerin Hz. Peygamberle İlgili İddialarına Cevaplar*, Beyan Yayınları, İstanbul 1996.

- *Ehl-i Sünnet ve Şia'nın Delil Olarak Aldığı Bazı Hadisler*, Beyan Yayınları, İstanbul, 1996.

- *Hadis Temelli Kâhı Yargılarda Kadın*, Beyan Yayınları, İstanbul 2000.

Ateş, Süleyman, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, I-XII, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul 1988.

Aydemir, Abdullâh, *Tefsirde İsrâiliyyât*, Beyan Yayınları, İstanbul 1992.

- *İslâmî Kaynaklara Göre Peygamberler*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1. Baskı, Ankara 1992.

Aynî, Bedruddin Ebû Muhammed Mahmûd b. Ahmed (v.855/1451), *Umdetü'l-Kârî li Şerh-i Sahîhi'l-Buhârî*, I-XXV, (el-Müniriyye baskısından ofset) Beyrut trz.

Azimâbâdî, Avnu'l-Ma'bûd, I-X, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2.Baskı, Beyrut 1415.

el-Bağdâdî, Abdülkâhir b. Tahir b. Muhammed Ebû Mansûr (v.429), *el-Fark Beyne'l-Fırak ve Beyânî Fırkatı'n-Nâciyeti*, Dâru'l-Âfâkı'l-Cedîde, 2. Baskı, Beyrut 1988.

el-Bâcî, Süleymân b. Halef b. Sa'd Ebû'l-Velîd (403- 474), *et-Ta'dîl ve'l-Cerh*, I-III, (Tah.Ebû Lubâbe Hüseyin), Dâru'l-Lisân, 1. Baskı, Riyâd 1986/1406.

Barnabas, The Gospel of Barnabas, Karachi 1974.

el-Beyhakî, Ahmed b. el-Hüseyin b. Ali b. Mûsâ Ebû Bekr (384-458), *Delâilü'n-Nübüvve*, (Nşr.: Abdulmut'î Kal'acî), Beyrut 1405/1985.

- *Sünen*, I-X, (Tah.: Muhammed Abdu'l-Kadir Atâ), Mektebetü Dari'l-Ukâz, Mekke 1994.

el-Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil (v. 256), *Sahihu'l-Buhârî*, I-V, (Nşr.: Mustafa Dibulbuğa), Dâru'l-Ulûmi'l-İnsaniyye, 2.Baskı, Dimeşk 1413/1993.

- *et-Târihu'l-Kebîr*, I-VIII, (Tah.: es-Seyyid Hâşim en-Nedvî), Dâru'l-Fikr, trs.

- Bezzâr**, Ebu Bekr Ahmed b. Amr b. Abdilhalik (215-292), *Müsnedü Bezzâr*, I-III, (Tah.: Dr. M. Zeynullah), Müessesetü Ulûmi'l-Kur'ân- Müessesetü Ulûmi'l-Hikem, Beyrut-trs.
- Bucaille**, Maurice, *Müsbet İlim Yönünden Tevrat İnciller ve Kur'an*, (Çev.: Mehmet Ali Sönmez), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, no:34, Ankara-1991.
- Bursevî**, İsmâil Hakkı, *Ruhu'l-Beyân*, I-IV, (Tah.: Muhammed b. İsmâil Şihabüddin), Bulak 1274.
- Büceyrî**, Süleyman b. Ömer b. Muhammed , *Hâşiyetü'l-Büceyrî*, I-IV, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, Diyarbakır trs.
- Canan**, İbrâhim, *Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme Şerhi*, I-XVIII, Akçağ Yayınları, Ankara 1994.
- Cerrahoğlu**, İsmail, *Tefsir Usûlü*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, VI. Baskı, Ankara 1988.
- Cezârî**, Abdurrahman, *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı*, I-VIII,, (Çev.: Mehmet Keskin), Çağrı Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 1990.
- el-Cürcânî**, Ebû Ahmed Abdullah b. Adî b. Muhammed (277-365), *el-Kâmil fi'd-Duafâi'r-Ricâl*, I-VII, (Tah.: Yahya Muhtâr el-Guzâvî), Dâru'l-Fikr, Beyrut 1988/1409.
- *Şerhu'l-Mevâkıf*, I-VIII, Matbaattü's-Seâde, 1. Baskı, Mısır 1990/1325.
- el-Cassâs**, Ebû Bekr Ahmed b. Ali er-Râzî (v.370/980), *Ahkâmu'l-Kur'ân*, I-VIII, Kahire trs.
- Cihan**, Sadık, *Uydurma Hadislerin Doğuşu ve Sosyo Politik Olaylarla İlişkisi*, Etüd Yayınları, 2. Baskı, Samsun 1997.
- Çelebi**, İlyas, *İslâm İnancında Gayb Problemi*, İstanbul 1996.

- *İ'tikâdi Açından Yakın ve Uzak Gelecekle İlgili Haberler*, Kitabevi, İstanbul 1996.

Çolak, Ali, *Kur'ân ve Hadislere Göre Melek Kavramı*, İlahiyât, Ankara 2000.

ed-Dârimî, Ebû Muhammed Abdullâh b. Abdirrahmân b. el-Fadl b. Behram, *Sünenü Dârimî*, I-II, (Tah.: Mustafa Dibulbuğa), Dâru'l-Kalem, Dimeşk 1412/1991.

Deylemî, Ebû Şuca' Şiruveyh b. Şehridâr b.Şiruveyh (445-509), *El-Firdevsü bi Me'sûru'l-Hitâb*, (Tah.: es-Sa'id b. Bisyûnî Zaloğlu), I-V, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut 1986.

Dursun, Turan, *Tabu Can Çekişiyor, Din Bu*, I-III, 6. Baskı, İstanbul 1991.

Ebû Avâne, Ya'kub b. İshâk el-İsfehânî (v. 316), *Müsnedü Ebf Avâne*, (Tah. Eymen b. Ârif ed-Dımışkî), I-V, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 1998.

Ebû Dâvûd, Süleyman b. el-Eş'as (v.275), *Sünenü Ebf Dâvûd*, I-III, Daru'l-Cinan, Beyrut 1988.

Ebû Hâtim, Abdurrahmân b. Muhammed b. İdris Ebû Muhammed er-Râzî et-Teymî (v.327), *el-Cerh ve't-Ta'dil*, I-IX, Dâru'l-İhyâ Turasi'l-Arab, Beyrut 1952.

- *A'lâmü'n-Nübüvve*, Tahran-1977.

Ebû Ğudde, Abdulfettah, *Mevzu Hadisler*, (Terc.: Enbiya Yıldırım), İnsan Yayınları, İstanbul 1995.,

Ebû Nuaym, el-İsfehânî, *Delâilü'n-Nübüvve*, (Nşr. M. Revvâs Kalacı- Abdülber Abbâs), Haleb 1390/1970.

Erul, Bünyamin, "Uydurma Rivâyetlerde Peygamber Tasavvuru", *Kutlu Doğum Haftası Sempozyum Tebliği*, Ankara 2001.

Fahd, Toufic, *L'Arabie Préislamique et Son Environnement Historique et Culturel*, Strasbourg 1988.

Fıgılalı, Ethem Ruhi, *Çağımızda İtikâdî İslâm Mezhepleri*, Selçuk Yayınları, VI. Baskı, Ankara 1993.

el-Firyâbî, Ebû Bekr Ca'fer b. Muhammed b. el-Hasan (207-301), *Delâilü'n-Nübüvve*, (Tah.: Âmir Hasan Sabri), Dâru Hirâ, Mekke 1406.

Firuzabâdî, *Kâmus Tercümesi*, I-IV, (Çev.: Hasan Hilmi Efendi), Cemal efendi Matbaası, İstanbul 1305.

Gölcük, Şerafeddin- Toprak, Süleyman, *Kelâm*, , Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayını, Konya 1988.

Gölcük, Şerafeddin, *Bakıllânî ve İnsanın Fiilleri*, TDV. Yayınları, Ankara-1997.

el-Hakim, Muhammed b. Abdillâh Ebû Abdillâh en-Nisâburî(321-405), *el-Müstedrek Ale's-Sahihayn*, I-IV, (Tah.Mustafa Abdulkadir Atâ) Dâru'l-Küttübi'l-İlmiye, Beyrut 1990.

el-Halebî, Ali b. Bürhâneddîn (970-1044), *es-Siretü'l-Halebiyye Fi Tefsîri'l-Emîni'l-Me'mûn*, I-III, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 1044.

Hamidullâh, Muhammed, *İslâm Peygamberi*, I-II, (Çev.Salih Tuğ), İrfan Yayınları, İstanbul 1993.

- *el-Vesâiku's-Siyâsiyye / Hz. Peygamber Döneminin Siyasi-İdari Belgeleri*, (Çev. Doç. Dr. Vecdi Akyüz), Kitabevi İstanbul 1997.

el-Hasen b. Ömer, b. Habib (710-779), *el-Muktefâ Min Sireti'l-Mustafa*, (Tah.: Mustafa Muhammed Hasen), Dâru'l-Hadîs, Kahire 1996.

Hatipoğlu, Haydar, *Sünen-i İbn Mâce Tercemesi ve Şerhi*, I-X, İstanbul 1982.

Hatiboğlu, Mehmed Sa'id, *Gaybî Hadisler Meselesi*, Ankara trs.

-Hz. Peygamber'i Yanlış Yorumlama Tezahürleri, İslâmî Araştırmalar Dergisi, Sayı: 2, Ankara 2000.

- Hatib el-Bağdâdî**, Ahmed b. Ali Ebu Bekr (393-463), *Tarihu Bağdâd*, I-XIV, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut trs.
- İbn Abdisselâm**, *Bidâyetü's-Su'l fi Tafdili'r-r-Rasûl*, (Nşr.M. Nasıruddin el-Elbânî), Beyrut 1986.
- İbn Arrâk**, Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Arrâk el-Kinânî eş-Şafi, *Tenzihü's-Seriatü'l-Merfua' an Ehâdisi's-Şenf'ati'l-Mevdua'*, (Tah.: es-Seyyid Abdullah b. Cemâhîrî - Abdulvehhab Abdullatif), el-Mektebetü'l-Kahire, I-II, Kahire trs.
- İbn Ebî Âsım**, Amr bi Ebî Asım ed-Dahhâk eş-Şeybânî (v.278), *es-Sünnetü*, (Tah. Muhammed Nasıruddin Elbânî), I-II, el-Mektebetü'l-İslâmî, Beyrut 1400.
- İbnü'l-Cevzî**, Ebu'l-Ferec Abdurrahmân b. Ali b. Muhammed b. el-Cevzî (510-579), *ed-Du'afâ ve'l-Metrûkin* (Tah. Abdullah Kâdî), I-II, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1406.
- *el-Vefâ bi Ahvali'l-Mustafa*, (Tah.: Mustafa Abdulvahid), Kahire 1386/1966.
- *Kitâbu'l-Mevduât*, (Tah.: Abdurrahman Muhammed Osman), I-III, Daru'l-Fikr, 2. Baskı, Beyrut 1983/1403.
- İbn Cârûd**, Abdullah b. Ali b. Cârûd Ebû Muhammed en-Nisaburî (v.307), *el-Muntekâ*, (Thk. Abdullah Ömer el-Barûdî) Müessesetü's-Sekâfiye, Beyrut 1988/1408.
- İbnü'l-Esîr**, İzzuddîn Ebû'l-Hasen Ali b. Muhammed el-Cezerî (v. 630/1243), *Usdû'l-Gâbe fi Ma'rifeti's-Sahâbe*, (Tahk.: M. İbrahim el-Bennâ-Ahmed Âşûr), I-VII, Beyrut 1970.
- *el Kâmilü fi't-Târih*, I-IX, Beyrut 1965.
- İbn Kesîr**, İsmail b. Ömer b. Kesîr ed-Dımişkî Ebu'l-Fidâ (v.774), *Tefsiru'l-Kur'âni'l-Azim*, I-VIII, Daru'l-Fikr, Beyrut-1401.
- *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, I-XIV, Mektebetü'l-Mearif, Beyrut trs.

- İbn Hibban**, Muhammed b. Hibban b. Ahmed b. Ebî Hâtim el-Büstî (v.354), *Sahihu İbn Hibbân*, I-XVIII, Müessesetür-Risâle, 2. Baskı, Beyrut 1993/1414
- *es-Sikât*, (Tah.:es-Seyyid Şerefüddin Ahmed), I-IX, Dâru'l-Fikr, 1975/1395.
 - *el-Mecruhîn*, (Tah.: Mahmud İbrâhim Zeyd), I-III, , Dâru'l-Va'y, Trs.
- İbn Hacer**, el-Askalanî, Şihâbüddin Ahmed b. Ali eş-Şüreyh (v.852), *Tehzibü't-Tehzib*, (Tah.: Halil Me'men Şiyha- Ömer es-Selâmî- Ali b. Mes'ud), I-VI, Daru'l-Marife, Beyrut 1996.
- *Takribü't-Tehzib*, (Tah.: Muhammed Avvâme), I-IV, Dâru'r-Râşid, Suriye 1986/1404.
 - *Lisânu'l-Mizân*, (Tah.: Ali b. Muhammed el-Muavvid-Adil Abdî Ahmed el-Mevcut), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, I-VIII, Beyrut 1995.
 - *Fethu'l-Bâri bi Şerh-i Sahihü'l-Buhârî*, (Tah.: Muhammed Fuad Abdülbâki-Muhibbüddin el-Hatib), I-XIII, Daru'l-Ma'rife, Beyrut 1379..
- İbn Ebî Şeybe**, Ebû Bekr Abdullâh b. Muhammed el-Kûfî (159-235), *Musannef*, (Tah.: Kemâl Yusuf Hut), I-VII, Mektebetür-Rüşd, Riyad 1409.
- İbn Hazm**, Ali b. Ahmed b. Hazm el-Endülüsî Ebû Muhammed (383-456), *el-İhkam*, I-VIII, Daru'l-Hadis, Kahire 1404.
- İbn Hişam**, *es-Siretü'n-Nebeviyyet*, (Tah.: Mustafa es-Sakkâ - İbrâhim el-Ebyârî- Abdülhafiz eş-Şelebi), I-IV, Mısır 1936/1355.
- İbn Huzeyme**, İshâk b. Huzeyme Ebû Bekr es-Sülemî en-Nisâbüri (223-311), *Sahih*, (Tah.: Muhammed Mustafa el-Azâmî), IV, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, Beyrut, 1970/1390.
- İbn İshâk**, Ebû Abdillâh Muhammed b. İshâk b. Yesâr (v.150), *es-Siretü İbn İshâk el-Müemmâtü bi Kitâbi'l-Mübtede-i ve'l-Meb'asi ve'l-Megâzi*, (Tah.: M. Hamidullah), Hayra Hizmet Vakfi Yayınları, Konya 1981.

- İbn İshâk**, Ebû Abdillâh Muhammed b. İshâk b. el-Abbâs el-Fakihî (217-275), *Ahbârü Mekke*, (Tah.: Dr. Abdu'l-Melik Abdullâh Derviş), I-VI, Dâru Hıdr, 2. Baskı, Beyrut 1414.
- İbn Kesir**, Ebû'l-Fidâ İsmâil (v.h.774), *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, (Çev. Bekr Karlığa - Bedrettin Çetiner), I-XII, Çağrı Yayınları, İstanbul 1993.
- *Mu'cizetü'n-Nebeviyye*, (Tah.: Hamza Neşrâtî, Abdulhafız Feryalî), Abdulhumeyd Mustafa) Mektebetü Kayıme, Kahire trs.
- İbn Mâce**, Ebû Abdillâh b. Yezid el-Kazvîni (v.275), *Sünenü İbn Mâce*, (Tah.: M. Fuad Abdulbâkî), I-II, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut 1954.
- İbn Manzur**, Muhammed b. Mûkerrem el-Mısırî (v.711), *Lisânu'l-Arab*, I-XV, Dar-ı Sadr, Beyrut 1994.
- İbn Mende**, Muhammed b. İshâk b. Yahya b. Mende (310-395), *el-İmân*, (Tah. Dr. Ali b. Muhammed b. Nasır el-Fakihî), I-II, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1406.
- İbn Mülakkın**, Ebû Hafs Ömer Siracuddîn b. Ali b. Ahmed el-Ensârî eş-Şehr, *Gayetü's-Sûl Fî Hasâisi'r-Rastl*, (Tah.: Abdullah Bedrüddin Abdullah), Daru'l-Beşairi'l-İslâmiyye, Beyrut 1993.
- İbnü's-Salâh**, Ebû Amr Osman b. Abdirrahmân eş-Şhrezur (v.643/1245), *Ulûmu'l-Hadis*, Dimeşk 1986.
- İbn Teymiyye**, Ahmed b. Abdilhalim b. Teymiyye (661-728), *Minhâcü's-Sünneti'n-Nebeviyye*, I-IV, el-Matbaati'l-Emiriyye, Kahire 1322.
- İbn Tolun**, Muhammed, *el-Mürşidü'l-Muhtar ilâ Hasâisi'l-Muhtar*, (Nşr.: Baha M. eş-Şahid), trs.
- İbn Sa'd**, Muhammed b. Sa'd b. Meni'el-Hâşimî (168-230), *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, (Tah.: Ziyâd Muhammed Mansur), I-IX, Dâru Sadr, Beyrut 1968.

- İmam-ı Mâlik, Muvatta**, (Çev.: M. Ahmed Büyükçınar -Vecdi Akyüz- Ahmed Arpa-Durak Pasmaz- Abdullâh Yücel), Beyan Yayınları, I-IV, İstanbul 1994.
- İncil, İncilin Çağdaş Türkçe çevirisi**, Çeviren: Kurul, Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul 1996.
- İshâk b. Râhûye, İshâk b. İbrâhim b. Mahled el-Hanzalî el-Mervezî (161-238), Müsned-i İbn İshâk b. Râhûye**, (Tah. Abdulgafûr Abdulhâk Huseyn), I-II, Mektebetü'l-İmân, Medine-i Münevvere 1995.
- İslâmoğlu, Mustafa, Üç Muhammed İki Tasavvur Bir Gerçek**, Denge Yayınları, İstanbul 2001.
- Kadı Abdü'l-Cebbâr, Tesbitü Delâilî'n-Nübüvve**, Nşr. Abdülkerim Osman, Beyrut trs.
- Kadı Şühbe, Ebû Bekr b. Ahmed b. Muhammed b. Ömer b. Muhammed Takıyyüddîn (1377-1448), Tabakâtü's-Şâfiyye, Âlemü'l-Kütüb**, Beyrut 1987/1407.
- Kandemir, Yaşar, Mevzu Hadisler, Menşei-Tanım Yolları -Tenkidi**, DİB. Yayınları, Ankara 1975.
- Karahan, Abdülkadir, "Süyûfî Maddesi", M.E.B. İslâm Ansiklopedisi, XI, 258-263, 1. Baskı**, İstanbul 1970.
- Karataş, Şaban, Şia'da ve Sünnî Kaynaklarda Kur'an Tarihi**, Ekin yayınları, İstanbul 1996.
- Katib Çelebi, Mustafa Abdullah el-Kostantinî er-Rumî el-Hanefî, Keşfu'z-Zunûn**, I-II, Dâru'l-Kütûbi'l-İlmiyye, Beyrut 1992/1413.
- el-Kelâfî, er-Rebî' Süleyman b. Musâ el-Endülüsî (565-634), el-İktifâ bimâ Tedammenehü Min Meğâzî Resûlillah ve's-Selâsetü'l-Hulefâ**, (Tah.: Muhammed Kemâleddin İzzet Ali), Âlemü'l-Kütüb, Beyrut 1997.
- Keskin, Halife, Kendi Kaynakları Işığında Şia İnanç Esasları**, Beyan Yayınları, İstanbul 2000.
- **İslâm Düşüncesinde Bilgi Teorisi**, Beyan Yayınları, İstanbul 1997.

Kettanî, Abdulhay el-İdris el-Hasenî el-Fâsî, *Nizâmü'l-Hukûmeti'l-Müsemmâ et-Terâtîbü'l-İdâriye*, Dâru't-Tâbi'l-A'rabî, Beyrut trs..

Kırbaçoğlu, Hayri, *İslâm Düşüncesinde Sünnet*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 1996
- *İslâm Düşüncesinde Hadis Metodolojisi*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 1999.

Kılavuz, Ahmed Saim, *Anahtarları ile İslâm Akâidine Giriş*, İstanbul 1987.

Kitab-ı Mukaddes, Eski ve Yeni Ahit, İstabul 1949.

Koçkuzu, Ali Osman, *Rivayet İlimlerinde Haberi Vahidlerin İ'tikadî ve Teşri Yönden Değeri*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1988.
- *Hadis İlimleri ve Hadis Tarihi*, Dergah Yayınları, İstanbul 1983.

Koçyiğit, Talat, *Hadis Istılahları*, Ankara 1980.

- *Hadis Usulü*, A Ü İ F Yayınları, 2. Baskı, Ankara 1967.
- *Hadis Tarihi*, Elif Matbası, Ankara 1981.
- *Hadisçilerle Kelâmcılar Arasındaki Münakaşalar*, TDV. Yayınları, Ankara 1984.

Köksal, Mustafa Asım, *İslâm Tarihi*, I-XVIII, Şamil Yayınevi, İstanbul trs.

el-Makdisî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdi'l-Vahid b. Ahmed el-Hanbelî (567-643), *el-Ehâdisü'l-Muhtâra*, (Tah.: Abdu'l-Melik b. Abdullâh b. Dehiş). I-X, Mektebetü Nehdati'l-Hadisiyye, Mekke-i Mükerrreme 1410.

el-Makriî, Ebû Amr Osmân b. Saîd ed-Dânî (371-444), *es-Sünenü'l-Vârideti Fil Fiten*, I-VI, (Tah. Dâullah b. Muhammed İdris el-Mubarekfûrî), Dâru'l-Âsime, Riyâd 1416.

Mâlik b. Enes, (v.179), *Muvatta*, (Tah. Takıyyüddin en-Nedvî), I-III, Dâru's-Sünne ve's-Sire-Dâru'l-Kalem, Dımeşk 1412/1991.
- *es-Sünne ve's-Sire*, Dâru'l-Kalem, Dımeşk 1412/1991.

Ma'mer b. Râsîd, el-Ezdi (v. 151), *el-Câ'mî*, (Tah. Habîburrahman el-Âzâmî), I-II, Mektebetü'l-İslâmiyye, Beyrut 1403

el-Mizzî, Cemâlüddin Ebû'l-Haccac (v.742), *Tezhibü'l-Kemâl fi Esmâ'ir-Ricâl*, I-XXXV, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1994.

Miras, Kamil-Naim, Ahmed, *Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi*, I-XII, DİB. Yay. Ankara 1976.

el-Mubârekfurî, Muhammed b. Abdirrahmân b. Abdirrahîm Ebû'l-Alâ (1283-1353), *Tuhfetü'l-Ahvezî*, I-X, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut trs.

el-Muâfirî, Ebû Muhammed Abdu'l-Melik b. Hişâm b. Eyyub el-Hımyerî (v.213), *es-Siretü'n-Nebeviyye*, I-VI, (Tah.: Taha Abdurraûf Sa'îd), Dâru'l-Ciyl, Beyrut 1411.

el-Münâvi, Abdurrauf Muhammed b. Tâci'l-Ârifin (v. 952/1031), *Feyzu'l-Kadîr*, I-VI, el-Mektebetü't- Ticariyyeti'l-Kübrâ, Mısır 1356.

- *Fethu'r-Raifi'l-Habîb Şerhu Unmûzecü'l-Lebîb Kitâbu Ucletü's-Seniyye Âlâ Hasâisi'n-Nebeviyye*, el-yazması, 80 varak, İstanbul Beyazıt Devlet Kütüphanesi Demirbaş no:1118.

Müslim, Ebû'l-Hüseyn Müslim b. Haccac (v.261), *Sahihü Müslim*, (Tah.: M. Fuad Abdulbakî), I-V, Daru'l-Fikr, Beyrut 1403/1983.

en-Nebhânî, Yusuf b. İsmâil (1414/1993), *Cevahiri'l-Bihâr fi Fezâili'l-Muhtâr*, Kahire 1996.

- *Hilyetü'l-Evliya*, Daru'l-Kütübi'l-Arabî, 4. Baskı, Beyrut 1405.

- *Câmi'ü Kerâmâti'l-Evliyâ*, I-II, Dâru'l-Kütübü'l-Arabiyyeti'l-Kübrâ, Kahire-1329.

en-Nedvî, Süleyman en-Nedvî, *Asr-ı Saadet Tercümesi*, (Çev. Prof. Dr. Ali Genceli), I-V, Sebilürreşad Neşriyat, İstanbul 1971.

- en-Nesâfi, Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şuayb (v. 303), *es-Sünenü'l-Kübrâ*, (Tah.: Abdulgaffâr Süleyman el-Bündârî, Seyyid Hüsrev b. Hasan), I-VI, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1411/1991.
- *ed-Duafâ ve'l-Metrûkîn*, (Tah.: Mahmud İbrahim ez-Zeyd), Dâru'l-a'y, Haleb 1369.
- en-Nesefî, Abdullah b. Ahmed b. Mahmud, *Medârikü't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl*, I-IV, Mektebetü Pamuk, İstanbul trs.
- en-Nevevî, Ebû Zekerriyâ Yahya b. Şerefüddin (v. 676/1277), *el-Minhac fî Şerh-i Müslim b. Haccâc*, I-XVIII, Beyrut 1972.
- New American Standard Bible, Old Testament*, Illinois 1971,
- er-Râzî, Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. el-Hüseyn el-Kuşeyrî, *Tefsir-i Kebir/ Mefâtihu'l-Gayb*, (Çev.: Suat Yıldırım-Lutfullâh Cebeci-Sadık Kılıç-C. Sadık Doğru), I-XXIII, Akçağ Yayınları, İstanbul 1992-1995.
- *en-Nübüvvât*, (Nşr.: Ahmed Hicâzî es-Sekkâ), Beyrut 1406/1986.
- Er-Remlî, Muhammed Ahmed el-Ensârî (919-1004), *Şerhü Zebedi'bni Reslân*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut trs.
- Rıza, Reşid, *Tefsirü'l-Menâr / Tefsiru'l-Kur'âni'l-Hakim*, I-XII, Daru'l-Menâr, Mısır 1954/1373.
- Sindî, Nürüddin b. Abdilhâdî Ebu'l-Hasen (v. 1138), *Haşiyet-ü Sindî*, (Tah.: Abdulfettah Ebû Ğudde), I-VIII, Mektebetü Matbaati'l-İslâmiyye, II. Baskı, Haleb 1986/1406.
- Sofuoğlu, Mehmed, *Sahih-i Müslim ve Tercemesi*, İrfan Yayınevi, I-XIII, İstanbul 1974.
- es-Sübki, Mahmûd Muhammed Hattâb (v.1352/1933), *el-Menhelü'l-Azbu'l-Mevrud Şerhu Süneni Ebi Dâvûd*, I-X, Mısır 1394.

es-Suyûtî, Abdurrahmân b. Ebî Bekr Ebû'l-Fadl (849-911), *Kifâyetü't-Tâlib fi Hasâisi'l-Habîb (el-Hasâisü'l-Kübrâ)*, I-II, Dâru'l-Küttübi'l-İlmiyye, Beyrut 1985/1405.

- *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, (Tah., M. Halil Harrâs), I-IV, Kahire 1967/1387.

- *ed-Dîbâc*, (Tahk.: Ebû İshâk el-Huveynî), I-V, Dâru İbn Affân, es- Su'ûdiyye 1996.

- *Tenvîrû'l-Havâlik*, I-II, el-Mektebetü't- Ticâriyyeti'l-Kübrâ, Mısır 1969.

- *ed-Dürrü'l-Mensûr Fî't-Tefsîr bi'l-Me'sûr*, I-VIII, Dâru'l-Fikr, 2. Baskı, Beyrut 1983/1403.

- *el-Müsnedü'l-Müstahrec Alâ's-Sahîhi İmâmi Müslim*, (Tah.: Muhammed Hasen İsmâil eş-Şâfiî), I-IV, Dâru'l-Küttübi'l-İlmiyye, Beyrut 1996.

- *Şerhu's-Suyûtî*, (Tah. Abdulfettah Ebu Gudde), I-VIII, Mektebetü'l-Matbuati'l-İslâmiyye, 2.Baskı, Haleb1986/1406.

- *el-Leâli'l-Masnûa' Fil-Ehâdisi'l-Mevdua'*, I-II, Dâru'l-Mearif, Beyrut 1983/1403.

- *Miftâhu'l-Cenne*, el-Câmiatü'l-İslâmiyye, 2. Baskı, Medine 1393.

- *Tedribü'r-Râvî*, (Tah. Abdulvehhab Abdüllatif), I-II, Mektebetü'l-Riyâdi'l-Hadise, Riyad trs.

et-Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerir (v.310/992), *Câmiu'l-Beyân an Tevili Âyi'l-Kur'ân*, I-XXX, 2. Baskı, Mısır 1373/1954.

- *Tarihu't-Taberî*, Dâru'l-Küttübi'l-İlmiyye, I-V, Beyrut 1407.

et-Taberanî, Süleymân b. Ahmed b.Ahmed b.Eyyub Ebû'l-Kâsım (260-360), *Müsnedüs-Şâmiyyîn*, (Tahk.Hamdi b. Abdi'l Mecîd es-Selefi), Müessesetü'r-Risâle, I-II, Beyrut 1984.

- *el-Mu'cemu'l-Kebir*, (Tahk. Hamdi b. Abdülmecîd es-Sekafi), I-XX, Mektebetü Ulûmi'l-Hikem, 2. Baskı, Musul 1983/1404.

- *el-Mu'cemu'l-Evsat*, (Tah. Târik b. Ivedullah el-Hüseynî), Dâru'l-Harameyn, I-X, Kahire 1415.

- *el-Mu'cemu's-Sağîr*, (Tah.: Muhammed Şekûr Mahmud el-Hâc Emirî), el-Mektebetül-İslâmî Mektebetü Ammâr, I-II, Beyrut/Amman 1985/1409.

et-Tayalisi, Süleymân b. Dâvûd Ebû Dâvûd el-Fârisî, *Müsnedü't-Tayâlisî*, Dâru'l-Mârife, Beyrut trs.

et-Taftazânî, Sa'düddin Mes'ud b. Ömer, *Şerhu'l-Akaid*, İstanbul 1982.

- *Şerhu'l-Mekâsîd*, (Tah.: Abdurrahmân Umeyre), Âlemü'l-Kütüb, I-V, Beyrut 1989/1409.

et-Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa (v. 279), *el-Câmiu's-Sahih/ Sünenü't- Tirmizî*, (Tah.: Mustafa Kemal Yusuf el-Hût), Dâru'l-Kitabi'l-İlmiyye, I-IV, Beyrut 1408/1987.

Tuleydî, Abdullâh, *Tezhibü Hasâisi'n-Nebeviyyeti'l-Kübrâ li's-Suyûtî*, Beyrut, 1410.

Uğur, Müctebâ, *Ansiklepedik Hadis Terimleri Sözlüğü*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1992.

Ünal, İsmâil Hakkı, "Hz. Muhammed ve Tıp", *Diyânet İlmi Dergi, Hz. Peygamber Özel Sayısı*, Ankara 2000.

Watt, W. Montgomery, *Muhammed Prophet and Statesmant*, Oxford University Press, London 1974.

Ya'kût b. Abdillâh el-Hamevî (v.626), *Mu'cemu'l-Buldân*, Dâru'l-Fikr, I-II, Beyrut trs.

Yardım, Ali, *Peygamberimizin Şemâilî*, Damla Yayınevi, İstanbul 1998/1491.

- "Şemâil Nev'inin Doğuşu ve Tirmizî'nin Kitabü'ş-Şemâilî", *DEÜİF.Dergisi*, Sayı:1, İzmir 1986.

- *Hadis, I-II*, Damla Yayınevi, İstanbul 1997.

Yavuz, Yusuf Şevki, "A'lamu'n-Nübüvve" *T.D.V. İslâm Ansiklopedisi*, c. II, İstanbul 1989.

- "Delâil", *T.D.V. İslâm Ansiklopedisi*, IX, İstanbul 1994.

- "Hasâis", *T.D.V. İslâm Ansiklopedisi*, XVI, İstanbul 1997.

Yazıcıoğlu, M. S., *Le Kalam et Son Role Dans la Societe Turco-Ottomane*, Edition Ministere de la Culture, Ankara 1990.

Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, I-X, Eser Neşriyat ve Dağıtım, İstanbul 1982.

Yılmaz, Muhammet, *Hadis Açısından Fahreddin er-Râzî'nin Tefsir-i Kebîr'i Üzerine Bir İnceleme*, Basılmamış Doktora Tezi, DEÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2000.

ez-Zehabî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osman (v.748/1347), *Mizânu'l-İtidâl fi Nakdi'r-Ricâl*, I-IV, Mısır 1963.

- *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, (Tah.: Şuayb el-Arnâvud), Müessesetür-Risâle, 9. Baskı, I-XXIII, Beyrut 1413.

- *el-Muğnî fi'd-Duafâ*, (Tah.: Nuruddîn el-İtr), Müessesetü İslâmiyye, I, Beyrut trs.

- *el-Kâşif*, (Tah.: Muhammed Avvame), Dâru Kibleti's-Sekâfiyyeti'l-İslâmiyye-Müessesetü Uluv, I-II, Cidde 1992/1412.

ez-Zemahşerî, Ebû'l-Kasım Cârullâh Mahmud b. Ömer el-Harezmi (V.538/1144), *el-Keşşâf an Hakâiki't-Tenzil ve Uyunu'l-Ekâvil fi Vucuhi't-Te'vil*, I-IV, Beyrut

trs.

ez-Zürkânî, Muhammed b. Abdilbâkî b. Yusuf, *Şerhü'z-Zürkânî*, Dâru'l-Kütüb'il-İlmiyye, I-IV, Beyrut 1411.

ÖZ GEÇMİŞ

Adı, Soyadı : Recep TUZCU

Doğum Yeri ve Tarihi: Adana-17.10.1967

Medeni Durumu : Evli

Telefon : ev: 2481783

: İş: 3217926

**T.C. YÖNEK ÖĞRETİM KURULU
KURUM BAŞKANLIĞI**

EĞİTİM DURUMU

- 1997-2002 Yüksek Lisans, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana
- 1986-1991 Lisans, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Konya.
- 1983-1986 Lise, İmam-Hatip Lisesi, Adana.

İŞ DENEYİMİ:

- 1991-1994 Hatay- İskenderun İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenliği.
- 1994-1996 Şırnak- Cizre İmam-Hatip Lisesi.
- 1996-1998 Kahraman Maraş- Yıldırım Beyazıt İlköğretim Okulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği.
- 1998- -Adana- Mimar Sinan İlköğretim Okulu.

YABANCI DİL: İngilizce, Arapça.